ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Lexicographic Bulletin

Vol 11 (1969)

Λεξικογραφικόν Δελτίον

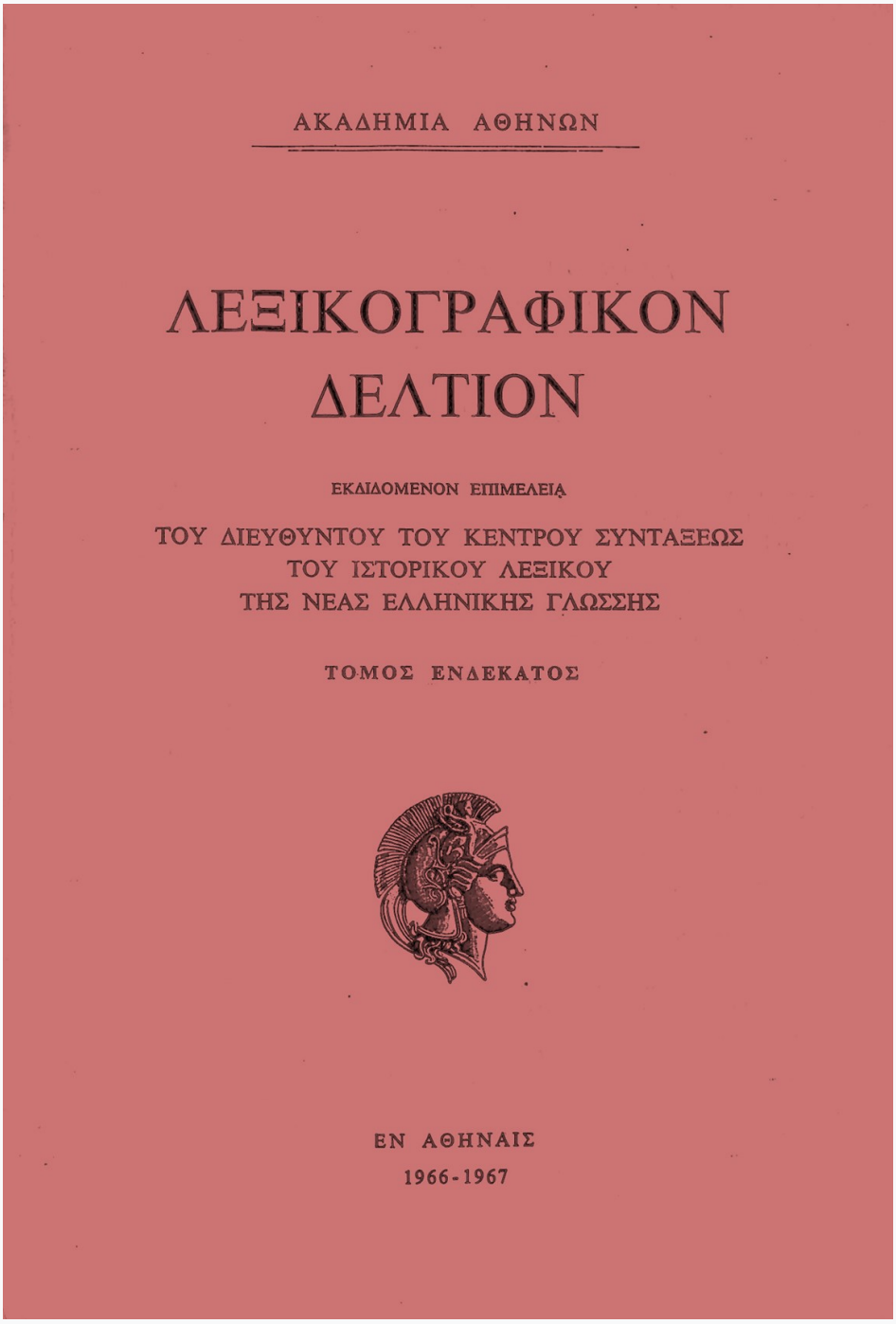

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966-1967

https://epublishing.ekt.gr | e-Publisher: EKT | Downloaded at: 17/01/2026 17:51:21

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 17/01/2026 17:51:21

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966-1967

ΑΝΤΙΚΩΦΩΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΒΟΡΕΙΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παροῦσα ἐργασία εἶναι μέρος εὐρυτέρας ἐρεύνης, προϊόντος τριῶν ἀποστολῶν, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσα κατὰ τὸ θέρος τῶν ἐτῶν 1952, 1953 καὶ 1955 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, κατόπιν προτάσεως τῆς «ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, θεωρῶ ἐπιβεβλημένον καθῆκον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐξάρω τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ σεβαστοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Φιλίππου Δραγούμη πρὸς ἐπιχορήγησιν τῶν ἀποστολῶν ὑπὸ τοῦ «Μπαγκείου κληροδοτήματος», οὗ ἐπίσης Πρόεδρος τυγχάνει, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκφράσω εἰς αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου, διότι μοῦ παρέσχε τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσω μίαν τόσον ὡραίαν καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐνδιαφέρουσαν περιοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Κύριος σκοπὸς τῶν ἀποστολῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐκ πρώτης χειρὸς συγκέντρωσις γλωσσικοῦ ὑλικοῦ καὶ ὁ διὰ τούτου πλουτισμὸς τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου τυγχάνω συντάκτης.

Ἀναλυτικῶς, ἐπεσκέφθην τοὺς κάτωθι συνοικισμούς : 1) Ἐκ τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ νομοῦ Καστορίας τούς : Νεστόριον, Πεῦκον, Νέαν Κοτύλην, Πευκόφυτον, Χρυσῆν, Κυψέλην, Ἑπταχώριον, Ζούζουλην, Λάγκαν, Ἄργος Ὀρεστικόν, Ἀμμουδάραν, Βοτάνιον, Βογατσικόν. Ἐπίσης, διερχόμενος ἐκεῖθεν, τὴν Καστορίαν. 2) Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βοΐου τοῦ νομοῦ Κοζάνης σχεδὸν ἅπαντας τοὺς συνοικισμούς ἤτοι : τὴν Σιάτισταν, Τσοτίλιον, Νεάπολιν, Σκαλοχώριον, Νόστιμον, Δαμασκηνιάν, Δραγασιάν, Ζώνην, Πολυκάστανον, Κλεισώρειαν, Λικνᾶδες, Αὐγερινόν, Πεντάλοφον, Δουτσικόν, Δίλοφον, Χρυσαυγήν, Κορυφήν, Μόρφην, Ἁγίαν Σωτήραν, Βουχορίναν, Ροδοχώριον, Κριμίνιον, Ρόκαστρον, Λουκόμιον. 3) Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης : τὰ Γρεβενά, τὸ Δασύλλιον καὶ τὴν Σαμαρίναν. Τέλος δέ, τὴν Κοζάνην.

Οὐχὶ ἐξ ἐπιτοπίου ἐρεύνης, ἀλλ' ἐκ πληροφοριῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους συνήντησα εἰς ἄλλα χωρία, συνέλεξα ὑλικὸν ἐκ τῶν χωρίων Δάφνης καὶ Πλακίδας τῆς ἐπαρχίας Βοΐου.

Διὰ νὰ συμπληρώσω τὸ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ κυρίως Βοΐου, τοῦ Γράμμου, ὑλικόν, συνέλεξα προσέτι ἄλλο, διὰ μὲν ἐπιτοπίου ἐρεύνης ἐκ τῶν χωρίων Φούρκας, Κερασόβου καὶ Πιρσόγιανης, δι' ἐξετάσεως δ' ἐκεῖθεν καταγομένων, ἐκ τῶν χωρίων Καντσικοῦ, Λυκορράχης, Ἀετομηλίτσας, τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Σημειῶ ἐπίσης ὅτι ἀρκετοὺς ἐκ τῶν συνοικισμῶν τούτων ἐπεσκέφθην δὶς ἢ τρίς, ὡς τὸ Τσοτίλιον, Πολυκάστανον, τὴν Ζώνην καὶ τὴν Μόρφην.

Ἐκ τῶν τόπων τούτων παραθέτω παραδείγματα ἐξ : Ἁγίας Σωτήρας, Αὐγερινοῦ, Βογατσικοῦ, Βοτανίου, Βουχορίνας, Δαμασκηνιᾶς, Διλόφου, Δουτσικοῦ, Δραγασιᾶς, Ἑπταχωρίου, Ζούζουλης, Ζώνης, Καντσικοῦ, Κερασόβου, Κλεισωρείας, Κορυφῆς, Κριμινίου, Κυψέλης, Λάγκας, Λικνάδων, Λουκομίου, Λυκορράχης, Μόρφης, Νεαπόλεως, Νέας Κοτύλης, Νοστίμου, Πενταλόφου, Πεύκου, Πευκοφύτου, Πιρσόγιανης, Πλακίδας, Πολυκαστάνου, Ροδοχωρίου, Ροκάστρου, Σαμαρίνας, Σιατίστης, Σκαλοχωρίου, Τσοτιλίου, Φούρκας, Χρυσαυγῆς, Χρυσῆς.

ΕΙΔΙΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

ΙΛ = Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἑλλ. Γλώσσης Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΙΛ = Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἑλλ. Γλώσσης Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΧΙΛ = χειρόγραφον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

ΧΛΑ = χειρόγραφον Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ι. Βογιατζίδ(ου) (γλωσσικὴ) ἀποστ(ολὴ) (εἰς Κυκλάδας).

ΕΛ = Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς.

Βραχυγραφίαι τόπων, ἐξ ὧν καταγράφω παραδείγματα.

Ἁγ(ία) Σωτ(ήρα)
Ἀμμουδ(άρα)
Αὐγερ(ινὸς)
Βογατσ(ικὸν)
Βοτάν(ιον)
Βουχορ(ίνα)
Δαμασκ(ηνιὰ)
Δίλοφ(ον)
Δουτσ(ικὸν)
Δραγασ(ιὰ)
Ἑπταχώρ(ιον)
Ζούζουλ(η)
Ζών(η)
Καντσ(ικὸν)
Κεράσ(οβον)
Κλεισώρ(εια)
Κορυφ(ὴ)
Κριμίν(ιον)
Κυψέλ(η)
Λάγκ(α)
Λικνᾶδ(ες)
Λουκόμ(ιον)
Λυκόρ(ραχη)
Μόρφ(η)
Νεάπ(ολις)
Ν(έα) Κοτύλ(η)
Νόστιμ(ον)
Πεντάλ(οφον)
Πιρσόγ(ιανη)
Πεῦκ(ον)
Πευκόφ(υτον)
Πλακίδ(α)
Πολυκάστ(ανον)
Ροδοχώρ(ιον)
Ρόκαστρ(ον)
Σαμαρ(ίνα)
Σιάτ(ιστα)
Σκαλοχώρ(ιον)
Τσοτίλ(ιον)
Φούρκ(α)
Χρυσαυγ(ὴ)
Χρυσ(ῆ) [1]

---

1. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἄλλους τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους συγκριτικῶς παραπέμπω, αἱ βραχυγραφίαι εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ ΙΛ καθιερωθεῖσαι διὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ (Βλ. τόμ. Λ', σ. πδ-πς).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀθηνᾶ = Ἀθηνᾶ, περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἀθῆναι (1889 κέξ.).

Κ. Ἀμάντ., Suffix. Ortsnam. = Amantos Konstantin, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. München 1903.

Κ. Ἀμάντ., Ἐτυμολ. = Ἄμαντος Κωνσταντῖνος Ι., Ἐτυμολογικά, *κουτσός - κοψός* : Ἀθηνᾶ 28 (1916) Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 124-125.

Γ. Ἀναγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ. = Ἀναγνωστόπουλος Γεώργιος Π., Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου (ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή). Θεσσαλονίκη 1915.

Ἀνδριακ. Ἡμερολ. = Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον. Ἀθῆναι.

Ν. Ἀνδριώτ., Φωνητ. βορ. ἰδιωμ. = Ἀνδριώτης Νικόλαος Π., Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς : Ἀθηνᾶ 45 (1933), 252-261.

— Ὅρια βορείων = Ἀνδριώτης Νικόλαος Π., Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων : Ἀρχεῖον Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ 10 (1943-1944), 131-185.

— Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ. = Ἀνδριώτης Νικόλαος Π., Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων. Ἀθήνα 1948.

— ΕΛ [1] = Ἀνδριώτης Νικόλαος Π., Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς. Ἀθήνα 1951.

Π. Ἀραβαντ., Δημ. ᾄσμ. Ἠπ. = Ἀραβαντινὸς Παναγιώτης, Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου. Ἀθῆναι 1880.

— Παροιμιαστ. = Ἀραβαντινὸς Παναγιώτης, Παροιμιαστήριον ἢ συλλογὴ παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν παρὰ τοῖς Ἠπειρώταις. Ἰωάννινα 1863.

Ἀρχέλαος, βλ. *Σαραντίδης*

Ἀρχ. Πόντ. = Ἀρχεῖον Πόντου, σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. Ἀθῆναι (1928 κέξ.).

Ἀρχ. Θρακ. Θησ. = Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς Θρακῶν. Ἀθῆναι (1934 κέξ.).

Στ. Βίου, Χιακ. γλωσσ. = Βίος Στυλιανός, Χιακὰ γλωσσικά. Χίος 1920.

(*Λεξ.*) *Βλάχου Κρητὸς* = Βλάχος Γεράσιμος, Θησαυρὸς τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωσσος μετά τε τῶν ἐπιθέτων ἐκλογῆς καὶ διττοῦ τῶν Λατινικῶν τε καὶ Ἰταλικῶν λέξεων πίνακος ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων λεξικῶν συλλεχθείς. Βενετία 1659.

---

1. Πολλάκις καὶ διὰ μόνου τοῦ ΕΛ.

Byz. Zeits. = Byzantinische Zeitschrift. Berlin-Leipzig (1892 κέξ.).

Π. Γενναδ., Λεξ. Φυτολ. = Γεννάδιος Παναγιώτης, Λεξικὸν φυτολογικὸν περιλαμβάνον τὰ ὀνόματα, τὴν ἰθαγένειαν καὶ τὸν βίον ὑπερδεκακισχιλίων φυτῶν, ἐν οἷς καὶ τὰ λόγῳ χρησιμότητος ἢ κόσμου καλλιεργούμενα, τῶν ὁποίων περιγράφονται καὶ ἡ ἱστορία, ἡ καλλιέργεια, τὰ προϊόντα καὶ αἱ νόσοι. Ἀθῆναι 1914.

Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. = Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι (1883 κέξ.).

R. Dawkins, Mod. greek Asia Minor = Dawkins R.M., Modern greek in Asia Minor, a study of the dialekts of Silli, Cappadocia and Pharasa. Cambridge 1916.

Μ. Δέφνερ, Zakon. Gramm. = Δέφνερ Μιχαήλ, Zakonische Grammatik, erste Häfte. Berlin 1881.

G. Deville, Dialecte Tsakon. = Deville Gustave, Étude du dialecte Tsakonien. = Paris 1866.

K. Dieter., Südl. Sporad. = Dieterich Karl, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden. Wien 1908.

Ἐπετ. Βυζ. Σπουδ. = Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι (1924 κέξ.).

Ἐπετ. Βουρβούρ. = Ἐπετηρὶς τῶν Βουρβούρων (Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου Συνδέσμου Βουρβούρων). Ἀθῆναι (1924-1939).

Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθ. = Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀθῆναι (1902/3 κέξ.).

Α. Ζγώνη - Α. Ράχου, Τραγούδ. Γρεβ. = Ζγώνης Ἀλέκος - Ράχος Ἀθανάσιος, Δημοτικὰ τραγούδια Γρεβενῶν. Γρεβενὰ 1938.

Λ. Ζώη, Λεξ. Ζακ. = Ζώης Λεωνίδας, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου. Ζάκυνθος 1893-1916.

C. Fauriel, Chants popul. = Fauriel C., Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés avec une traduction française, des eclaircissements et des mots, τόμ. 1 Chants historiques, romanesques et domestiques. Paris 1825.

D. Hesseling, Mots marit. = Hesseling D. C., Les mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes. Amsterdam 1903.

Κ. Ἠλιοπ., Τοπων. Ἠλ. = Ἠλιόπουλος Κ. Ν., Τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἠλείας: Ἀθηνᾶ 52 (1948), 145-216.

Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδ. = Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἀθῆναι (1922 κέξ.).

Α. Jannar., Ἄσμ. Κρητ. = Jannarakis A., Ἄσματα Κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν. Leipzig 1876.

ΙΛ = Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῶς ὁμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων, τόμ. 1-4 (*α-γάργαρος*). Ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1933-1953.

Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογρ. = Καζαβῆς Γεώργιος Ν., Νισύρου λαογραφικά. Νέα Ὑόρκη 1940.

Κ. Κανελλάκη, Χιακ. ἀνάλ. = Κανελλάκης Κωνσταντῖνος, Χιακὰ ἀνάλεκτα. Ἀθῆναι 1890.

Π. Καρολίδ., Καππαδ. διάλ. = Καρολίδης Παῦλος, Γλωσσάριον συγκριτικὸν Ἑλληνοκαππαδοκικῶν λέξεων, ἤτοι ἡ ἐν Καππαδοκίᾳ λαλουμένη Ἑλληνικὴ διάλεκτος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σωζόμενα ἴχνη τῆς ἀρχαίας Καππαδοκικῆς γλώσσης. Σμύρνη 1885.

Α. Κορ., Ἄτ. = Κοραῆς Ἀδαμάντιος, Ἄτακτα, τόμ. 1-5. Παρίσιοι 1828-1835.

Φ. Κουκουλέ, Οἰνουντ. = Κουκουλὲς Φαίδων, Οἰνουντιακά, ἤτοι μελέτη περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ δήμου Οἰνοῦντος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος. Χανιὰ 1908.

Φ. Κουκουλέ, Βυζ. παρων. = Κουκουλὲς Φαίδων, Βυζαντινά τινα παρωνύμια : Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 4 (1953-1954), 60-98.

Κρητ. Ἑστ. = Κρητικὴ Ἑστία, μηνιαῖο περιοδικό. Χανιὰ.

Α. Κριάρ., Κρητ. ᾄσμ. = Κριάρης Ἀριστείδης, Κρητικὰ ᾄσματα ἡρωικά, πολεμικά, ἐρωτικά, τοῦ γάμου, τῆς τάβλας, τοῦ χοροῦ, κλπ. μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων. Χανιὰ 1909.

Κυπρ. Σπουδ. = Κυπριακαὶ Σπουδαί, Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Λευκωσία (1937 κέξ.).

Θ. Κωστάκης, Γραμμ. Τσακων. = Κωστάκης Θ. Π., Σύντομη γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου. Ἀθήνα 1951.

P. Lagarde, Neugr. Kleinas. = Lagarde Paul de, Neugriechisches aus Kleinasien. Göttingen 1886.

Λαογρ. = Λαογραφία, Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Ἀθῆναι-Θεσσαλονίκη (1909 κέξ.).

Ν. Λάσκαρη, Λάστα = Λάσκαρης Νικόλαος, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της, μέρος 1-10. Πύργος 1902-1926.

E. Legrand, Chans. popul. gr. = Legrand Emile, Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois, κλπ. (collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique, nouvelle série, τόμ. 1), Athènes-Paris 1874.

Λεξικογρ. Ἀρχ. = Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς. Ἀθῆναι (1914-1923).

Λεξικογρ. Δελτ. Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι (1939 κέξ.).

Δ. Λουκάτου, Κεφαλ. γνωμ. = Λουκᾶτος Δημήτριος Σ., Κεφαλονίτικα γνωμικά, πρακτικὲς καὶ φιλοσοφικὲς παροιμίες χωρισμένες σὲ κεφάλαια κατὰ τὸ θέμα τους. Ἀθῆναι 1952.

Μ. Λουλουδοπ., Καρυαί = Λουλουδόπουλος Μιλτιάδης, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἠθῶν, ἐθίμων, δημοτικῶν ᾀσμάτων, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων κλπ. Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβακλῆ). Βάρνη 1903.

Σ. Μανασσείδου, Διάλ. Αἴν. = Μανασσείδης Συμεών, Διάλεκτος Αἴνου, Ἴμβρου καὶ Τενέδου, λεξιλόγια, ᾄσματα, ἔθιμα καὶ μαγγανεῖες, παιδιαί : Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλ. Κωνπλ. 8 (1874), 526-579.

Σ. Μάνεση, Τροπὴ ΤΣ καὶ ΤΖ = Μάνεσης Σταῦρος, Τροπὴ τῶν συμφώνων ΤΣ καὶ ΤΖ εἰς Σ καὶ Ζ εἰς τὰ νότια ἰδιώματα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Λεξικογραφικὸν Δελτίον 10 (1965), 91-179.

G. Meyer, Neugr. Stud. = Meyer Gustav, Neugriechische Studien II-IV : Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 130 (1894) τεῦχ. 5 καὶ 132 (1895) τεύχ. 3 καὶ 6.

Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ. = Μιχαηλίδης-Νουάρος Μ. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου. Ἀθῆναι τόμ. Α' (1932), τόμ. Β' (1934).

C. Morosi, Studi dial. Otrant. = Morosi Giuseppe, Studi sui dialetti greci della terra d'Otranto. Lecce 1870.

Ε. Μπουντώνα, Βελβ. = Μπουντώνας Εὐθύμιος, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ : Ἀρχ. Κορ. 1 (1892), 5-120.

Μύσων = Μύσων, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τετραμηνίαν, διευθυντὴς καὶ ἐκδότης Μ. Γ. Καταπότης. Ἀθῆναι.

G. Murnu, Rumän. Lehnwört. = Murnu Georg, Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen. München 1902.

Ν. Ἑστία = Νέα Ἑστία, περιοδικόν. Ἀθῆναι.

Σ. Ξανθουδίδ., Ἐρωτόκρ. = Ξανθουδίδης Στέφανος, Γλωσσάριον ἐν τῇ ἐκδόσει Ἐρωτοκρίτου (ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Νέαν Ἑλληνικήν, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἰδίωμα Κρήτης). Ἡράκλειον Κρήτης 1915.

Ξενοφάνης = Ξενοφάνης, σύγγραμμα περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολή». Ἀθῆναι.

D. Œkonomid., Lautl. Pont. = Œkonomides Demosthenes, Lautlehre des Pontischen. Leipzig 1908.

Π. Παναγιωτοπ., Θαλασσ. ἰχθυοτροφία = Παναγιωτόπουλος Π., Θαλασσινὴ ἰχθυοτροφία καὶ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοθαλάσσης Μεσολογγίου. Ἀθῆναι 1916.

Χ. Παντελίδ., Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ. = Παντελίδης Χρῖστος Γ., Φωνητικὴ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἀθῆναι 1929.

Α. Α. Παπαδοπ., Προφ. η Ποντ. διαλ. = Παπαδόπουλος Ἄνθιμος Α., Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η ἐν τῇ Ποντιακῇ διαλέκτῳ: Ἀρχεῖον Πόντου 11 (1941), 170 κέξ.

Α. Α. Παπαδοπ., Γραμμ. βορ. ἰδιωμ. = Παπαδόπουλος Ἄνθιμος Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης (Γλωσσικὴ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρεία). Ἀθῆναι 1926.

Π. Παπαχριστοδ., Θρακ. ἠθογρ. = Παπαχριστοδούλου Πολύδωρος, Θρακικὲς ἠθογραφίες, μέρος 1-4. Ἀθῆναι 1924-1927.

A. Pellegrini, Dialet. Bova = Pellegrini Astore, Il dialetto grecocalabro di Bova, τόμ. 1. Torino e Roma 1880.

Ν. Πέρδικα, Σκῦρος = Πέρδικα Νίκη, Σκῦρος, ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαί, ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ σημειώματα, ἤθη καὶ ἔθιμα, μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ, τομ. 1. Ἀθῆναι 1940.

H. Pernot, Parl. Chio	= Pernot Hubert, Études de linguistique néo-hellénique, 1) Phonétique de parlers de Chio. Paris 1907.
H. Pernot, Dial. Tsakon.	= Pernot Hubert, Introduction à l'étude du dialecte Tsakonien. Paris 1934.
N. Πολίτ., Παροιμ.	= Πολίτης Νικόλαος, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παροιμίαι, τόμ. 1-4. Ἀθῆναι 1899-1901.
N. Πολίτ., Παραδ.	= Πολίτης Νικόλαος, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παραδόσεις μέρ. 1-2. Ἀθῆναι 1904.
Λ. Σακελλαρ., Κυπριακά	= Σακελλαρίου Ἀθανάσιος, Τὰ Κυπριακά, τόμ. 1-2. Ἀθῆναι 1890-1891.
Ἀρχέλαος, Σινασσ.	= Σαραντίδης Ἀρχέλαος Ι., Ἡ Σινασσός, ἤτοι θέσις, ἱστορία, ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ κατάστασις, ἤθη, ἔθιμα καὶ γλῶσσα τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ πόλεως Σινασσοῦ. Ἀθῆναι 1899.
Σομ., Λεξ.	= Somavera Alessio da, Θησαυρὸς τῆς Ρωμαίκης καὶ τῆς Φράγκικης γλώσσας. Parigi 1709.
Γ. Σπυριδάκη, Σητ.	= Σπυριδάκης Γεώργιος Κ., Γεωργία καὶ ἀμπελουργία ἐν Κατσιδονίῳ Σητείας: Μύσων 1 (1932), 183-195.
Ἀγ. Τσοπανάκη, Ἰδίωμ. Χάλκ.	= Τσοπανάκης Ἀγαπητός, Τὸ ἰδίωμα Χάλκης (Δωδεκανήσου). Ρόδος 1949.
Ἀγ. Τσοπανάκη, Σιατιστ. ἰδίωμ.	= Τσοπανάκης Ἀγαπητός, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ β' τόμου τῶν Μακεδονικῶν. Θεσσαλονίκη 1950.
Weigand G., Balkan-Archiv.	= Weigand Georg, Balkan-Archiv. Wien.
Β. Φάβη, Σκύρ. ἰδίωμ.	= Φάβης Βασίλειος, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδίωμα : Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Σ. Κόντου. Ἀθῆναι 1909, σ. 242-270.
Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ.	= Φάβης Βασίλειος, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ ἰδίωμα Αὐλωναρίου καὶ Κονιστρῶν. Ἀθῆναι 1911.
Ξ. Φαρμακίδ., Κύπρ. ἔπη	= Φαρμακίδης Ξενοφῶν Π., Κύπρια ἔπη. Λευκωσία Κύπρου 1926.
Μ. Φιλήντ., Γλωσσογν.	= Φιλήντας Μένος, Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνική, τόμ. 1-3. Ἀθῆναι (1924-25).
Δ. Χαβιαρᾶ, Συμ. διαλ.	= Χαβιαρᾶς Δημοσθένης, Συμαϊκὴ διάλεκτος, γλωσσάριον, παροιμίαι, αἰνίγματα : Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 8 (1874), 464-490.
Γ. Χατζιδ., Einleit.	= Χατζιδάκις Γεώργιος N., Einleitung in die neugriechische Grammatik. Leipzig 1892.
Γ. Χατζιδ., MNE	= Χατζιδάκις Γεώργιος N., Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικά, τόμ. 1-2. Ἀθῆναι (1905-1907).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι ἴσως κάπως παρακεκινδυνευμένον νὰ πραγματευθῇ τις ὑπὸ μίαν Μύκονον περὶ τῆς γλώσσης ὁλοκλήρου περιοχῆς, ἡ ὁποία παρὰ τὰς βασικὰς φωνητικάς, τυπολογικὰς καὶ λεξιλογικὰς ὁμοιότητας παρουσιάζει ἱκανὰς ἀποκλίσεις ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Πολλῷ μᾶλλον, ὅταν ἡ περιοχὴ αὕτη περιλαμβάνῃ κατοίκους, πλείστας καὶ ποικίλας ὑποστάντας ἐπιμειξίας ἕνεκα ἐπανειλημμένων καὶ μακροχρονίων ἐπιδρομῶν, ἐκπατρισμῶν καὶ τῶν συνδρόμων τούτοις ἐπιδράσεων ξενοφώνων ἢ διάφορα ἰδιώματα λαλούντων.

Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ πάσας τὰς περιπετείας ταύτας, ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως ἰσχυροτάτη πάντοτε τυγχάνει καί, κατὰ τὰ βασικὰ στοιχεῖα, παρετήρησα ἱκανὴν ὁμοιομορφίαν, δὲν ἐδίστασα νὰ περιλάβω ἅπαντας τοὺς κατοίκους εἰς μίαν μεγάλην γλωσσικὴν οἰκογένειαν.

Αἱ ποικίλαι ὡς ἄνω συνθῆκαι συνετέλεσαν ὥστε νὰ λάβουν τὰ ἰδιώματα τὴν σημερινὴν ρευστὴν φωνητικὴν αὐτῶν μορφὴν κυμαινόμενα ἑκάστοτε ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, καὶ ἐνίοτε παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ εἰς διαφόρους ψυχολογικὰς στιγμάς, ἀπὸ καθαρῶς βορείων εἰς βόρεια ἀνειμένα ἢ ἡμιβόρεια μετ' ἀποκλίσεων πρὸς τὴν κοινὴν Νεοελληνικήν.

Γενικῶς ὅμως δύναταί τις νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἐνεργείᾳ μὲν ἡμιβόρεια, διότι ἀποβάλλουν συνηθέστατα τὰ ἄτονα *ι* καὶ *υ*, διατηροῦν ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀλώβητον τὴν προφορὰν τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε*[1], δυνάμει δὲ βόρεια, διότι πολλάκις τὸ αὐτὸ ἄτομον ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου καὶ εἰς στιγμὰς αὐθορμησίας, ὡς θυμοῦ, κλπ., ὁμιλεῖ τὴν ὀρθόδοξον βόρειον διάλεκτον.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, δύναται νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς πόσον συμβατικὸς εἶναι

---

1. Δύνανται οὕτω νὰ ὑπαχθῶσι, κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ καθηγητοῦ *Ν. Ἀνδριώτη* (Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων, Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 10 [1943-44], σ. 131-185 καὶ ἰδιαιτέρως σ. 131-139, ὅπου παρατίθεται γλωσσικὸς ἄτλας τῶν περιοχῶν καὶ ὁρίων βορείων καὶ νοτίων ἰδιωμάτων μετὰ τῶν ἀποκλίσεων αὐτῶν), εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἡμιβορείων, ἥτις περιλαμβάνει τὰ «μαστοροχώρια» τῆς Ἠπείρου (Βούρμπιανην, Καστάνιανην, Μόλισταν κ.ἄ.), τὴν Δεσφίναν (τῆς νοτίου Φωκίδος), τὴν Σκῦρον, τὴν Μύκονον, ὡρισμένην περιοχὴν τῆς Ἀν. Θράκης (περὶ ἧς βλ. κείμενον) καί τινα χωρία τοῦ Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος.

Κατὰ τὸν *Α. Α. Παπαδόπ.*, Γραμμ. βορ. ἰδιωμ., σ. 12, ὡς ἡμιβόρεια χαρακτηρίζονται τὰ ἰδιώματα Ναίμονα, Μεσημβρίας, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης, Στενημάχου Ἀν. Ρουμελίας, Ἀρτάκης καὶ Πανόρμου τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου, Λήμνου καὶ Σκύρου, «διότι σώζουν ἀπαθῆ τὰ ἄτονα *ε* καὶ *ο* πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων». Ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως διεπίστωσα κατὰ τὴν τελευταίαν (θέρος 1965) διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀποστολήν μου εἰς τὴν νῆσον Ἀντίπαρον ὅτι καὶ αὕτη πρέπει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡμιβορείων, διότι παρουσιάζει συνήθη κώφωσιν τοῦ *ε* καὶ σπανίαν τοῦ *ο*, καθὼς καὶ συνηθεστάτην ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *ι* καὶ σπανιωτέραν τοῦ ὁμοίου *υ*.

ὁ διαχωρισμὸς τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων εἰς βόρεια καὶ νότια ὑπὸ τοῦ μεγάλου διδασκάλου Χατζιδάκι, ἂν μὴ πρέπῃ νὰ ὑπολογίσωμεν τοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληθυνθέντας λόγους ἀλληλεπιδράσεων ἐκ τῆς προόδου τῶν μέσων τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἡ ρευστότης γίνεται μεγαλυτέρα, ὅταν τὸ μετ' αὐτῶν συνδιαλεγόμενον πρόσωπον εἶναι ξένον, ὁμιλοῦν τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν ἢ ἀνωτέρας μορφώσεως ἐν γένει. Ἔτι δὲ μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν δημοτικῶν ᾀσμάτων πρὸς καταγραφήν, ὁπότε ὁ ἀπαγγέλλων παρακαλούμενος νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς βραδὺν ρυθμόν, προσπαθεῖ νὰ ἀποκαθιστᾷ τὰ ἰδιωματικά του προφέρων αὐτὰ κατὰ τρόπον πλησιέστατον πρὸς τὸν τῆς κοινῆς. Καὶ ἂς μὴ λησμονῶμεν, ἄλλωστε, ὅτι τὰ ᾄσματα δὲν εἶναι πάντοτε τὰ προσφορώτερα μέσα διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἑνὸς γλωσσικοῦ ἰδιώματος.

Ὅταν λοιπὸν ὁ ξένος συνδιαλέγεται μετὰ τῶν ἐντοπίων, μένει μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἐπιχωριάζει παρ' αὐτοῖς ἡ κώφωσις τῶν ἀτόνων *ο*, *ε*. Ἡ κατάστασις μάλιστα, φθάνει πολλάκις μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀτόνων *ἰ*, *υ*, τόσων συνήθων εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα, νὰ ἀκούωνται *ε*, *ο* ἀντιστοίχως, κατά τινα νόμον ἀντικωφώσεως, θὰ ἔλεγον.

Τὸ πρᾶγμα μὲ ἐξένισε, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἔχει ἐπισημάνει τὴν ἔκτασιν τοῦ φαινομένου παρὰ τοῖς βορείοις[1], τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ προχείρως

---

1. Ὁ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 260, διαλαμβάνων περὶ τῆς κωφώσεως καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων, παρατηρεῖ τι περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀμφίσσης, ὅπερ δίδει ποιάν τινα ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου : «Ἐν Ἀμφίσσῃ τὰ ἄτονα *ε* καὶ *ο* δὲν ἐκφέρονται ὡς τέλεια *ἰ*, *υ*, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μεταξύ τινες φθόγγοι, ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἐκφωνοῦντες αὐτοὺς δύνανται νὰ ὁρίσωσι, πότερον *ε* ἢ *ἰ*, *ο* ἢ *υ* λέγουσιν. Ἐντεῦθεν συμβαίνει, ὥστε θέλοντες νὰ γράψωσι λέξιν τινά, ἧς τὴν ὀρθογραφίαν δὲν ἔχουσι μάθει ἐκ τῆς γραφομένης γλώσσης καὶ δὴ ἀγνοοῦσιν, ἂν πρέπῃ νὰ γράψωσιν *ο*, *ω* ἢ *ου* καὶ *ε*, *αι* ἢ *ι*, *η*, *ει* κλπ., διστάζουσι τίνας φθόγγους νὰ γράψωσιν». Συνεχίζων γράφει ἔνθ' ἀν., σ. 261 : «Ἐν Ἀμφίσσῃ ἄρα δὲν συνετελέσθη μέχρι τοῦδε ἡ τροπή, τοὐναντίον δὲ ἐν Μεσσολογγίῳ, ἐν πάσῃ τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν βορείων Σποράδων καὶ ἀλλαχοῦ συνετελέσθη καὶ ἡ τροπὴ καὶ ἡ συστολὴ καθ' ὁλοκληρίαν». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ : Ὁ *Χατζιδάκις* ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «ἔν τινι μεταφράσει τῆς Ἁγίας Γραφῆς γενομένῃ ὑπὸ Ἑβραίου καὶ ἐκτυπωθείσῃ ἐν Κων/λει τῷ 1547... ἀναγινώσκονται παραδείγματά τινα τῆς τροπῆς ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς ἀποβολῆς (... *ὄριξι* ... *ζουνάρια*...) « τολμᾶ νὰ εἰκάσῃ» ὅτι ἡ τροπὴ θὰ εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἴσως ὀρθόν, διότι ἡ μὲν κώφωσις ἀπαιτεῖ πολλάκις καὶ εἰδικὰς γνώσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχικοῦ τύπου ὑπὸ τοῦ ἀγραμμάτου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐγγραμμάτου γράφοντος—π.χ. ὁ τύπ. *πιτορόπ'τα* θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκατασταθῇ ἐσφαλμένως μὲν ὡς *πιτυρόπιττα*, ὀρθῶς δὲ ὡς *πετουρόπιττα*, — ἐνῶ πᾶς τις προφέρων *μ'λάρ'* δὲν θὰ διστάσῃ νὰ γράψῃ *μουλάρι* κ.ο.κ. Τὸ πρᾶγμα διεπίστωσα προσωπικῶς εἰς δύο περιπτώσεις : τὴν μίαν ἀναδιφῶν τὸ δημοτολόγιον τοῦ χωρίου Χρυσῆ, ὅπου ὁ ἡμιμαθὴς γραμματεὺς κατέγραψε τὰ ὀνόματα τῶν ὁμοχωρίων του ὡς τὰ ἤκουσε μετὰ κωφώσεως μὲν τῶν ἀτόνων *ο*, *ε* καὶ «ἀντικωφώσεως», οὐχὶ ὅμως καὶ μετὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀντιστοίχων *ἰ*, *υ* : *Ἀγόρου*, *Ἀργύρου*, *Βασίλου*, *Λάφνου*, *Δέσπου*, *Κυράτσου*, *Παναγίου*, *Σταμάτου*, *Στιργιανή*, *Χάιδου*, — ἀλλά : *Βεργενία*, *Εὐαγγελή* — ὅπου τὸ *ε* τοῦ δευτέρου ἴσως διὰ τὸ *λ*. Πβ. ἐπίσης τὰ ἐν τῷ αὐτῷ δημοτολογίῳ *Κρουστάλλου* - *Κοντύλου*, ὅπου τὸ *ο* τοῦ δευτέρου διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἰσχὺν τοῦ *κον* —, ὡς θέλομεν ἴδει.

Τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ἐπιστολὴ ὀγδοηκονταετοῦς λογιωτατίζοντος γέροντος ἐξ Ἁγίας Σωτήρας, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔστειλεν εἰς ἀπάντησιν εὐχητηρίου δελταρίου καὶ τῆς ὁποίας παραθέτω χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα : «...Εἶμαι κατενθουσιασμένος ὅτι ἔλαβον τὴν *ἀγαπετήν*

ἀντελήφθην ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐξ αὐτηκοΐας κατὰ τὰς περιοδείας μου εἰς τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα, δὲν φαίνεται νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν μόνον περιοχήν [1].

Ἡ ἔκτασις τοῦ φαινομένου ὁδηγεῖ πολλάκις εἰς σύγχυσιν. Διότι εἶναι δυσχερὲς ἀκούων τύπους ὡς *ξεροπαϊά*, ἡ (Κεράσ.), *χερόβολο* (Χρυσαυγ.), *φλοριὰ* (καθ' ἅπασαν τὴν περιοχήν), νὰ διακρίνῃς, ἐὰν προφέρωνται οὕτω δι' ἰδιαίτερον λόγον ἢ κατὰ τὴν κοινὴν Νεοελληνικήν. Διὰ τοῦτο, πλὴν ὀλίγων παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα καίτοι εἶναι συνήθη καὶ εἰς τὴν τελευταίαν, τὰ αἰσθάνομαι ὡς σχηματισθέντα παραλλήλως ἐπὶ τόπου, κατέγραψα κυρίως, διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὰ πορίσματά μου, τὰ ὅλως ἰδιωματικὰ δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσι ὑπὸ τοῦ ὁμιλοῦντος τὴν κοινήν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ φαινόμενον, ὡς πρὸς τὸ ἕτερον σκέλος, τῆς ἀντικωφώσεως τοῦ *ἰ*, τυγχάνει παλαιότατον, ἔχον τὴν ἀρχήν του εἰς τὴν Κοινὴν τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων, ἔχει δὲ μελετηθῆ καὶ ἐν τῇ γενέσει καὶ ὅλῃ τῇ ἐκτάσει αὐτοῦ εἰς τὰ μεταγενέστερα καὶ μεσαιωνικὰ κείμενα ὑπὸ τοῦ Karl Dieterich [2] καὶ ὑπὸ

σας κάρτα *εὐχετήριον*... καὶ θὰ σᾶς *παρεκαλέσου*...». Καὶ ἀκούεται μὲν καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ *εὐχετήριος*, ἀλλὰ προκειμένου περὶ βορείων, τὸ πρᾶγμα ξενίζει.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ παρατηρῶ ὅτι ἡ θέσις τοῦ *Χατζιδάκι* ὡς πρὸς τὴν ἀποβολὴν καὶ «συστολὴν» μεταξὺ ἄλλων περιοχῶν καὶ «ἐν πάσῃ τῇ Μακεδονίᾳ», ἀποδεικνύεται ὡς δογματικῶς ἰσοπεδωτική.

1. Οὕτω, ἵνα μὴ ἀναφέρω παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἤκουσα τυχαίως καθ' ὁδὸν καὶ παρ' ἀτόμων ἀγνώστου διαμονῆς ἢ μεμονωμένων, (*κοφέττα* π.χ., παρ' Ἀγρινιώτου ἐν Ἀθήναις διαμένοντος· νὰ *σποδάσῃ*, παρὰ Κοζανιτίσσης ὁμοίως ἐν Ἀθήναις διαμενούσης· *λολούδια*, *σκοπίδια*, παρὰ Λαρισινῆς ἐν Ἀθήναις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διαμενούσης· σημειῶ χαρακτηριστικῶς τὰ κάτωθι, τὰ ὁποῖα κατέγραψα κατὰ σύντομον συνομιλίαν μου ἐν Πολυγύρῳ μετά τινος χωρικοῦ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ χωρίου Βραστὰ καταγομένου καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του κατοικοῦντος, ὀνόματι Γεωργίου Μπουμπούρη, ἐτῶν 25 : 1) τοῦ *ἰ* : *ἀφελότιμος*, (δὲν σὲ) *ἐπετρέπ'* (ει), *ἔγεναν* πολλὲς πολυκατοικίες, *ἔχε* (= ἔχει), (ἔγινε) *καθεστέρησ'* (15 μέρες), (ὁ «ἐργάτης» εἶν' ἕνα) *μεκρόβιο* (σὰ λόγαρος = ρόγαλος, -ίδα) πολὺ *τρεφερός*, (δὲν) *πεστεύω*, *Πολυγερ'νὸς* (= ἐκ Πολυγύρου καταγόμενος), (μιλᾶνε) *προσφεγικά*, *ταχεδρόμος*, *φελόλογος*. Ἐπίσης *Ἄης-Ἐλιάς* καὶ *περνάρ'* (διὰ τοῦ *πιρνάρ'*, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἐκ τοῦ *π(ου)ρνάρ'*, ἂν μὴ ἐκ τοῦ *πιρνάρ(ι)*<*πρινάρι*.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι κατὰ σύμπτωσιν ἐκ τῶν 15 παραδειγμάτων τὰ τρία, ἤτοι τὰ *Ἄης-Ἐλιάς*, (*Ἐστὸν Ἄε-Λιά*), *πεστεύω* καὶ *τρεφερὸς* τὰ ἐσημείωσα καὶ ἐκ Δυτ. Μακεδονίας, τὸ δὲ *πρινάρι* ὑπὸ τὸν τύπ. *πορνάρ'*<*πουρνάρι*. Ἐπίσης δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι κατὰ συντριπτικὸν ποσοστὸν πρόκειται περὶ λέξεων τῆς λογίας γλώσσης, τὰς ὁποίας ὁ συνομιλητής μου ἴσως ἤθελε νὰ ἀποκαταστήσῃ ψευδῶς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι τὸ *ἰ* τῶν βορείων ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὀρθὸν *ε* τῶν τὴν κοινὴν λαλούντων.

Τοῦ *υ*>*ο* : *βονά*, *βονοχώρ'*, *βολᾶνε*, νὰ *δολέψωμε*, *Μοδανιὰ τά*, *Ὀρανία*, *τραγοδᾶνε*. Ἐν τῇ συνεκφορᾷ : (εἶναι λίγα χρόνια) *πὸ* (φυτεύουν πατάτες — ἀντὶ *πού*).

Σημειωτέα καὶ ἐνταῦθα τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ μετὰ τῶν τῆς Δυτ. Μακεδονίας παραδειγμάτων. Ὡς θέλομεν ἴδει, τυγχάνουν τὰ ἡμίση τῶν τοῦ *ἰ*, παρὰ τὰ ἴδια σύμφωνα, κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν προτονικῶς, κατὰ σύμπτωσιν δὲ τὰ παραδ. *βονὰ* (*βονοχώρ'*), *δολεύω* ἔχω σημειώσει καὶ ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ.

2. Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistischen Zeit bis zum 10. Jahrh. n. Ch., Leipzig 1898.

τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι [1], καθὼς γράφει καὶ ὁ Ν. Ἀνδριώτης [2], ἐξετάζων λεπτομερῶς τὸ παράλληλον φαινόμενον τῆς τροπῆς τονουμένων ί, ύ εἰς έ, ό ἀντιστοίχως, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τῆς τροπῆς τῶν ἀτόνων ὁμοίων φωνηέντων, συνηθέστατον παρὰ τοῖς νοτίοις, τῶν νήσων ἰδίᾳ, ξενίζει ἀπαντῶν παρὰ τοῖς βορείοις.

Ἀκολούθως καταγράφω, κατὰ τὴν καθιερωμένην συμβατικὴν τάξιν, τὰ παραδείγματα, κατὰ λόγον τοῦ προκαλοῦντος τὴν τροπὴν τοῦ *i* εἰς *e* συμφώνου [3], ὅσα ἤκουσα κατὰ τὰς εἰς τοὺς διαφόρους συνοικισμοὺς περιοδείας μου παρακολουθῶν τοὺς χωρικοὺς εἰς ἀβιάστους συζητήσεις καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλω ἰδιαιτέραν προσπάθειαν πρὸς ἄγραν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος τύπων.

Τὰ παραδείγματα τόσον τοῦ *i* ὅσον καὶ τοῦ *u* εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα εἰς χιλίας ἑπτακοσίας περίπου σελίδας ἓξ τετραδίων ἀποκειμένων εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 670, 681 καὶ 687.

Μετὰ τὰ παραδείγματα τοῦ *i* ἀκολουθοῦν σχετικαὶ παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα ἐξαχθέντα ἐκ συγκριτικῶν στατιστικῶν ὑπολογισμῶν, ἐν συνεχείᾳ δέ, κατὰ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν, παρατίθενται τὰ παραδείγματα τοῦ *u*.

Πρὸς κατατόπισιν τοῦ ἀναγνώστου, σημειῶ ὅτι κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν παραδειγμάτων ὑπολογίζω τινὰ ἐξ αὐτῶν ὡς δὶς καὶ τρὶς καὶ ἐνίοτε τετράκις ἀπαντῶντα, ἐφόσον τὰ ἔχω σημειώσει ἐκ διαφόρων χωρίων ἢ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου, ἀλλ' ὑπ' ἄλλον τύπον (ἀριθμόν, χρόνον ρήματος, κλπ.). Οὕτω π.χ. ὁ τύπ. *Ἀρμερὸς* φέρεται ὡς διπλοῦν παράδειγμα, ὡς καταγεγραμμένος ἐκ Νέας Κοτύλης καὶ Πενταλόφου, καὶ δὴ μετὰ πάροδον ὁλοκλήρου τριετίας τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου. Ἐπίσης οἱ τύποι τοῦ αὐτοῦ ρήματος *γυρίζω* ἀναφέρονται τρὶς ἐκ διαφόρων χωρίων, ὡς *γερνάει* (ἐκ Σαμαρίνας), *γερίζ'* (ἐκ Διλόφου), *γερίσῃς* (ἐκ Χρυσῆς). Σημειωτέον καὶ ἐνταῦθα ὅτι τὴν μὲν Σαμαρίναν ἐπεσκέφθην τὸ 1953, τὸ Δίλοφον τὸ 1955, τὴν δὲ Χρυσῆν τὸ 1952. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ ὁμόρριζος τύπ. *γερολόγοι* (ἐκ Λικνάδων) ἀναφέρεται ὡς χωριστὸν παράδειγμα, κ.ο.κ.

Πρὶν παραθέσω τὰ παραδείγματα, θεωρῶ σκόπιμον νὰ προτάξω πίνακας ἐμφαίνοντας ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ χωρία, ὅπου κατέγραψα παραδείγματα ἀντικωφώσεως ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκεῖνα, ὅπου κατέγραψα τὴν ἀντικώφωσιν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν. Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει ἀριθμὸς δηλῶν τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ καταγραφέντων παραδειγμάτων. Ἡ καταγραφὴ γίνεται κατὰ σειρὰν συχνότητος :

---

1. ΜΝΕ I, 239 καὶ Ἀθηνᾶ 4 (1892), 470.

2. Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς, Ἀθηνᾶ 45 (1933), 252-269, βλ. ἰδιαιτέρως σ. 259.

3. Οὕτω, ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῆς στατιστικῆς ἐξετάσεως ἐπείσθην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἐρρίνων ἐφ' ὅλων τῶν λοιπῶν, ὅπου ὑπάρχει τύπος μετὰ *ρ* παρὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον, τὸν τοποθετῶ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *ρ*, ἀκόμη καὶ ὅταν, ὡς εἰς τὴν μοναδικὴν περίπτωσιν τοῦ τύπου *λερί*, ὑπάρχῃ καὶ ὁ ἐξ ἴσου ταραχοποιὸς φθόγγος *λ*. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐτοποθέτησα τὸ παράδ. *στομπίζω* π.χ. εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *μ*, κ.ο.κ.

Τόποι, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ τροπὴ ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων:

1)	Ἁγ. Σωτήρα	22	16)	Νεάπολις	5
2)	Νέα Κοτύλη	22	17)	Σιάτιστα	5
3)	Λικνᾶδες	19	18)	Αὐγερινὸς	4
4)	Σαμαρίνα	18	19)	Βοτάνιον	4
5)	Χρυσῆ	14	20)	Ἑπταχώριον	4
6)	Πεῦκον	13	21)	Πιρσόγιανη	4
7)	Κεράσοβον	11	22)	Κορυφὴ	3
8)	Κυψέλη	11	23)	Χρυσαυγὴ	3
9)	Πεντάλοφον	11	24)	Βογατσικὸν	2
10)	Ζούζουλη	8	25)	Δαμασκηνιὰ	2
11)	Δίλοφον	6	26)	Λάγκα	2
12)	Μόρφη	6	27)	Νόστιμον	2
13)	Πολυκάστανον	6	28)	Πλακίδα	2
14)	Ρόκαστρον	6			
15)	Κλεισώρεια	5			220

Τόποι μὲ παραδείγματα τοῦ ἑτέρου τῶν φθόγγων:

i > e

167 παραδείγματα κατανεμόμενα κατὰ χωρία ὡς ἀκολούθως :

1)	Ἁγία Σωτήρα	17	21)	Τσοτίλιον	3
2)	Νέα Κοτύλη	15	22)	Βουχορίνα	2
3)	Σαμαρίνα	13	23)	Κορυφὴ	2
4)	Λικνᾶδες	11	24)	Λυκόρραχη	2
5)	Πεῦκον	10	25)	Πιρσόγιανη	2
6)	Πευκόφυτον	10	26)	Ρόκαστρον	2
7)	Πεντάλοφον	8	27)	Αὐγερινὸς	1
8)	Χρυσῆ	8	28)	Βογατσικὸν	1
9)	Κυψέλη	7	29)	Δαμασκηνιὰ	1
10)	Σκαλοχώριον	6	30)	Καντσικὸν	1
11)	Πολυκάστανον	5	31)	Κλεισώρεια	1
12)	Ζούζουλη	4	32)	Κριμίνιον	1
13)	Κεράσοβον	4	33)	Λάγκα	1
14)	Λουκόμιον	4	34)	Νόστιμον	1
15)	Μόρφη	4	35)	Πλακίδα	1
16)	Σιάτιστα	4	36)	Χαραυγὴ	1
17)	Βοτάνιον	3			
18)	Δίλοφον	3			165
19)	Ἑπταχώριον	3		Κοινὰ ἐν τῇ περιοχῇ	2
20)	Νεάπολις	3			167

u > o

96 παραδείγματα κατανεμόμενα ὡς ἀκολούθως κατὰ χωρία :

1) Λικνᾶδες	8	20) Χρυσαυγὴ	2
2) Κεράσοβον	7	21) Βογατσικὸν	1
3) Νέα Κοτύλη	7	22) Βοτάνιον	1
4) Χρυσῆ	6	23) Δαμασκηνιὰ	1
5) Ἁγ. Σωτήρα	5	24) Δουτσικὸν	1
6) Σαμαρίνα	5	25) Δραγασιὰ	1
7) Ζούζουλη	4	26) Ἑπταχώριον	1
8) Κλεισώρεια	4	27) Ζώνη	1
9) Κυψέλη	4	28) Κορυφὴ	1
10) Ροδοχώριον	4	29) Λάγκα	1
11) Ρόκαστρον	4	30) Νόστιμον	1
12) Αὐγερινὸς	3	31) Πλακίδα	1
13) Δίλοφον	3	32) Πολυκάστανον	1
14) Πεντάλοφον	3	33) Σιάτιστα	1
15) Πεῦκον	3		93
16) Μόρφη	2	Κοινὰ ἐν τῇ περιοχῇ	3
17) Νεάπολις	2		96
18) Πιρσόγιανη	2		
19) Φούρκα	2		

Τόποι, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ τροπὴ τοῦ ἑτέρου μόνον τῶν φθόγγων

i > e

1) Πευκόφυτον	10
2) Σκαλοχώριον	6
3) Λουκόμιον	4
4) Τσοτίλιον	3
5) Βουχορίνα	2
6) Λυκόρραχη	2
7) Καντσικὸν	1
8) Κριμίνιον	1
	29
	+2
	31

u > o

1) Ροδοχώριον	4
2) Φούρκα	2
3) Δουτσικὸν	1
4) Δραγασιὰ	1
5) Ζώνη	1
	9
	+2
	11

Α'. ΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τῶν βορείων ἰδιωμάτων ὁ Ἄνθιμος Παπαδόπουλος [1] σημειώνει ἁπλῶς: «τὸ ε ἐμφανίζεται πάντοτε ἀντὶ τοῦ ι... παρὰ τὸ ρ καὶ ἀλλαχοῦ μέν, πρὸ πάντων δὲ ἐν Σκύρῳ, ἔνθα λέγεται... *βούτερες, γερεύω*...». Ἀλλ' ὡς θὰ ἴδωμεν λεπτομερῶς περαιτέρω, οὔτε «πάντοτε» οὔτε μόνον παρὰ τὸ ρ ἐμφανίζεται τὸ ε, οὐδὲ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸ ο, καθὼς προεῖπον [2].

Ὁ H. Pernot [3] ἀναφέρει ἁπλῶς παραδείγματα τροπῆς τοῦ *u* εἰς ο «παρὰ τὰ ὑγρὰ ἢ τὸ ἔρρινον ν», καθὼς καί τινα «ἄλλα παραδείγματα», χωρὶς νὰ ἐπιχειρῇ ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου. Τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὅτι τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται παρὰ τοῖς νοτίοις καὶ ὅτι τὸ ἐξετάζει συγκριτικῶς πρὸς ἄλλα ἰδιώματα [4].

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐρευνητῶν τῶν βορείων παρετήρησε τὸ φαινόμενον, καὶ δὴ ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὴν τροπὴν τοῦ *u>o*, ἐν ἱκανῇ ἐκτάσει ἐν Σκύρῳ, ὁ Β. Φάβης [5].

Ὁ Ἀγαπ. Τσοπανάκης τάξας ὡς σκοπὸν τῆς μελέτης του [6] νὰ περιγράψῃ «τὰ σημαντικώτερα στοιχεῖα τοῦ Σιατιστινοῦ ἰδιώματος...» δὲν ἀναφέρει τι περὶ τοῦ φαινομένου.

---

1. Γραμμ. Βορ. ἰδιωμ., σ. 22.

2. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς συνέγραψε τὴν γραμματικήν του βασισθεὶς εἰς τὰς μέχρι τότε (1926) ἐκδεδομένας μελέτας περὶ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, ἡ ἔλλειψις δὲν βαρύνει τὸν ἴδιον. Λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τούτου σκέπτομαι πόσον ὠφέλιμος ἀποβαίνει διὰ τὸν συντάκτην τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἡ ἄμεσος ἐπαφή του μετὰ τοῦ φορέως τῆς γλώσσης ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ μὴ γίνεται ἡ σύνταξις ἐπὶ τῇ βάσει à priori τρόπον τινὰ καθιερωμένων φωνητικῶν νόμων — taboo. Συγκεκριμένως, ἐὰν λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸ τυπωμένον ἄρθρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ *ἀριστερός*, εὑρίσκομεν παρ' αὐτὸν τὸν τύπον *ἀριστιρὸς* — ὅστις θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἦτο καὶ *ἀρ'στ'ρὸς* — μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν «βόρ. ἰδιώματα». Ἐγὼ ὅμως ἤκουσα παρὰ τοῖς βορείοις τὸν τύπ. *ἀρεστερός*, τὸν ὁποῖον δὲν περιέχει τὸ ἄρθρον. Ὁμοίως εἰς τὸ ἄρθρον *ἀλυσίδα* ἔχει ὑπαχθῆ ὡς βόρειος ὁ τύπ. *ἀλτσίδα*, τὸν ὁποῖον ἤκουσα, ἀλλ' ὁ τύπ. *ἀλεσίδα*, τὸν ὁποῖον κατέγραψα ἐκ Μακεδονίας, χαρακτηρίζεται ὡς νότιος.

3. Études de linguistique néo-hellénique, 1) Phonétique des parlers de Chio, Paris 1907, σ. 154-156.

4. Ὅπου (βλ. *H. Pernot*, Parl. Chio, σ. 155-156) μεταξὺ ἄλλων νόθων ἢ ἀμφιβόλων παραδειγμάτων παρατίθενται τά: *ὀρανός*, ἐκ Κρήτης (ἐν A. Jannar., Ἄσμ. Κρητ., σ. 358), (ν)*ὀριά*, πολλαχόθεν, (βλ. σ. 155, ὑποσημ. 1), *πωρνό*, ἐκ Νισύρου, Σύμης — ἀλλὰ τοῦτο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ πρωϊνὸ — *σκωριασμένον* (γρ. *σκο-* διὰ τὴν ἀντικώφ.), ἐκ Σύμης, *σφοντζίζει*, ἐκ Χίου. Λόγον ποιούμενος περὶ τῆς τροπῆς τοῦ φθόγγου παρὰ τὸ ν, ἐπιλέγει: «Ἡ ὕπαρξις τῆς ἐξελίξεως ταύτης ἐν τῇ Νεοελληνικῇ τίθεται ἐκτὸς ἀμφιβολίας διὰ τοῦ παραδείγματος *φουντωτὸ - φοντωτὸ - φεττετὸ* παρὰ Χαβιαρᾷ, ἐν Καρπάθῳ 277, 34...». Ἀλλὰ τὸ ὑποθετικὸν παράδειγμά του ἤκουσα ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ. Βλ. περαιτέρω, σ. 44.

5. Βλ. Γλωσσικαὶ ἐπιστάσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδίωμα, Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Σ. Κόντου, Ἀθῆναι 1909, σ. 242-270 καὶ ἰδιαιτέρως σ. 247. Περὶ τούτου λεπτομερέστερον βλ. περαιτέρω.

6. Βλ. *Ἀγ. Τσοπανάκη*, Σιατιστ. ἰδίωμ., σ. 266-298.

Ἐκ τῶν μελετητῶν τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, ὁ Χρ. Παντελίδης [1], ἀφοῦ ἀφιερώνει εἴκοσι καὶ μίαν σειρὰς εἰς τὴν παράθεσιν παραδειγμάτων τροπῆς τοῦ *i* εἰς *e*, ἀναγράφει μόνον δύο τροπῆς τοῦ *u* εἰς *o*, ἤτοι *οὐγγία>ὀντζιὰ* (Κύπρ. Μεγίστ.) καὶ *Αὔγουστος -Ἄουστος -Ἄοστος* (Μεγίστ.).

Β'. ΑΚΡΙΒΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Παραδείγματα i > e

α) Παρὰ τὰ ὑγρὰ *ρ*, *λ* :

Παρὰ τὸ *ρ* : *ἀρεστερὸς* [2] (Νόστιμ.), *Ἀρμερὸς* [3] (Ν. Κοτύλ. Πεντάλ.), *ἀφωρεσμένος* [4] (Πευκόφ.), *ἄχερο* [5] (Ἁγ. Σωτ. Πεντάλ.), *βεράν'κος* [6] (Σιάτ.), *Βεργενία* [7] (Χρυσ.), *βούτερο* [8] (Πευκόφ.), *γερνάει* [9] (Κλεισώρ. Σαμαρ.), *γκαλντερίμι* [10] (Ζούζουλ.), *ἐρήν'* [11] (Κεράσ.), *ἐπιθεωρετὴς* (Σκαλοχώρ.), *θερίο* [12] (Μόρφ.),

---

1. Βλ. Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας, Ἀθῆναι 1929. Τὴν τροπὴν τοῦ *i-e*, σ. 14, παρατηρεῖ «παρὰ τὰ ὑγρὰ (*λ*, *ρ*) καὶ τὰ ἔρρινα (*μ*, *ν*)».

2. Ἐν φρ. 'ς τὸ *ἀρεστερὸ* μέρος. Τὸ ΙΛ ἐν λ. *ἀριστερὸς* δὲν ἀναγράφει τὸν τύπ.

3. Ἡ πόλις Ἁλμυρός, ἐν ᾄσμ. : 'Σ τὸν *Ἀρμερὸ* τὸν ἄφ'σαμε τζελέπι (= φόρον) νὰ πληρώσῃ (Ν. Κοτύλ.).

4. Ἀφωρισμένος, ἐν φρ. παψ', *ἀφωρεσμένο!* — ἡ μήτηρ εἰς τὸ κλαῖον νήπιον — ὅθεν καὶ τονούμενον *i>é* : θὰ τὸν *ἀφορέσ'* (Κορυφ.).

5. Ὡς κοινῶς σχεδὸν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ, ἄλλωστε. Πβ. *ἀχερώνα* (Ρόκαστρ.), τοπων. *Ἀχερῶνες* (Πλακίδ.). Ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τονούμενος πληθ. *ἀχέρατα* (Ἁγ. Σωτ.).

6. Βιράνικος, ἐν φρ. *βεράν'κο* μέρος (= ἔρημον), παρὰ τὸ *βιρανιὲς* (= ἐρημότοποι). Ἐκ τοῦ τουρκ. *viran*. Πβ. ΙΛ ἐν λ. *βιράνικος*, ὅπου ἀναγράφεται ἐκ Μακεδ. ὁ τύπ. *βιράν'κους*, ἐνῷ ὁ *βεράνικος* ἐξ Ἠπ. Κύπρ. Ἡ λ. *βιρανιὰ* δὲν ἔχει συνταχθῆ. Πβ. ὁμοίως ἐν τῷ ΙΛ καὶ ἐν λ. *βιράνι* τοὺς τύπ. *βεράνι* ἐκ Βιθυν. Εὐβ. Ἰων. Καππ. Νάξ. (πρόσθες καὶ ἐκ Μυκ.) καὶ *βεριάνι* ἐξ Ἠπ. Πελοπν.

7. Βιργινία, κύρ. ὄν. Πβ. *Βεργινάδα* (Πευκόφ.).

8. Τὸ ΙΛ φέρει τὸν τύπ. ὡς πολλαχόθεν. Πβ. καὶ *τερί*, κλπ. καθὼς καὶ *βλιούτερο* ἐν περιπαικτικῷ ᾄσματι περὶ τῶν Βαλαάδων : Νά 'ταν ἡ θάλασσα πικμέζ... κι ὁ κάμπος *βλιούτερο*. Ἐκ τοῦ ἀτόνου ἐσχηματίσθη καὶ ὁ τονούμενος πληθ. *βουτέρατα*.

9. Γυρνάει, ἐν φρ. χτυπάει τὸ νερὸ 'ς τὴ φτερωτὴ καὶ *γερνάει* ὁ ἄξονας (Κλεισώρ.). Πβ. ἄρχεψε νὰ *γερίζ'* γύρω ἀπὸ τὸ παλάτ' (Δίλοφ.). Θὰ *γερίσῃς* πίσω (Χρυσ.), *γερολόγοι* Ἑβραῖοι (Λικνᾶδ.).

10. Τὸ κοιν. *καλντιρίμι-καλντερίμι*. Πβ. τοπων. 'Σ τὰ *Γκαλντερίμια* (Πευκόφ.). Ἐκ τοῦ Τουρκ. *kaldirim*.

11. Εἰρήνη, ἐν φρ. γένεται καμιὰ *ἐρήν'*, νὰ ἡσ'χάσωμε ; Ἐντεῦθεν τὸ *εἰρηνοδικεῖο>ἐρ'νοδικεῖο - νεροδικεῖο* (Πεῦκ.), δι' ἀντιμετάθεσιν τῶν *ρ-ν* καὶ παρετυμ. πρὸς τὸ νερό. Πβ. καὶ *νεροδίκης* (Ἁγ. Σωτ.).

12. Θηρίο, ἐν μεταφ. φρ. *θερίο* ἔτσι 'ιά ! Πβ. καὶ *θεριὸ* (Βουχορ.).

Καλόερος [1] (Κριμίν.), *κεντρεκὸς* [2] (Σαμαρ.), *κερὰ* [3] (Λικνᾶδ. Σιάτ.), *κερκέλλα, ἡ* [4] (Κυψέλ.), *Κρεμίν', τὸ* [5] (Κριμίν.), *κιτερνίζουν* [6] (Ζούζουλ.), *κρεφὰ* [7] (Λικνᾶδ.), *λερὶ* [8] (Χρυσ.), *μάερας* [9] ('Αγ. Σωτ.), *μεράζω* [10] (Χρυσ.), *μεριάδες* [11] (Δίλοφ.), *μερμῆγκες* [12] (Δίλοφ.), *Μεροβλήτης* [13] (Πεῦκ. Πευκόφ.), *ντερειοῦμαι* [14] (Πολυκάστ.), *ξεράφια* [15] (Ζούζουλ.), *ὀβερὸς* [16] (Ζούζουλ.), *περάζ'* [17] (Ν. Κοτύλ.), *περεμένοντας* [18] (Σαμαρ.), *περετὸς* [19] (Κυψέλ.), *περουστιὰ* [20] (Λουκόμ.), *πί-*

---

1. Τοπων. Καλόγερος.

2. Κεντρικός, ἐν φρ. ὁ *κεντρεκὸς* δρόμος πρὸς τὸ Δίστρατο.

3. Κυρά, ἐν καλάνδοις : *κερά*, δῶσ' μας τὸ δίκιο μας, δῶσ' μας τὴ δούλεψή μας (Λικνᾶδ.). Καλὴ μέρα σας, βρὲ παιδιά. Καλῶς την *κερὰ* πού ἦρθε (αὐτόθ.). Πβ. καὶ ἐν παροιμ. : δανεικό, *κερά μ', τ'* ἀλεύρι, δανεικὸ καὶ τὸ σκαφίδι (Σιάτ.).

4. 'Εκ τοῦ *κρικέλλα* καὶ διὰ μετάθεσιν τοῦ ρ. Κατὰ *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ. 116, ἡ λ. ἐκ τοῦ μεσν. *κρικέλλιον*, ὑποκορ. τοῦ *κρίκελλος*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *κρίκος*.

5. Τὸ χωρίον *Κριμίνιον*, οὕτω προφερόμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων του κατοίκων καὶ τῶν πέριξ οἰκούντων. Πβ. τοπων. *Κρεμ'νιώτ'κος* λάκκος (Βουχορ.).

6. 'Εν φρ. *κιτερνίζουν* πρῶτα τὰ ξεροπλάτανα, ὅταν ἔρθῃ ὁ φθινόπωρος. 'Εντεῦθεν : *κιτέρνισαν* τὰ νεροπλάτανα (αὐτόθ.) καί : μόλις δῇ ὅτι ἡ μύτη του *κιτέρνισε* ('Αμμουδ.) - *κιτέρνισαν* τὰ στάρια (Καντσ.). Πβ. *κιτρενίζω*, σ. 61.

7. Κρυφά, ἐν ἄσμ. κι ὁ Τζέλιο Γάκης 'ς τὸ πλευρὸ *κρεφὰ* τὴν κουβεντιάζει. Πβ. καὶ τοπων. *Κρυφὸ* (Ροδοχώρ.).

8. Λειρί, κάλλαιον ἀλέκτορος. 'Ο τύπ. καὶ ἐν "Αρτῃ, κατὰ τὸ ΙΛ. Σημ. ὅτι συνεπιδρᾷ καὶ ὁ ἕτερος ὑγρὸς φθόγγος λ.

9. 'Εν φρ. ὁ *μάερας μαερεύ'(ει)*. Πβ. καὶ *μαερέματα* (= ὄσπρια, καὶ τοπων., ἐκ τοῦ καταλλήλου τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν σποράν των ('Αγ. Σωτ. Χρυσαυγ.).

10. 'Εν φρ. ὁ θιουλάκης δὲν τὰ *μεράζ'* ὅλα τὰ καλὰ σὲ μιὰ μεριά. 'Εκ τούτου καὶ *μεράδ'*, τὸ ἐν ἄσμ. : θερίζετε θερίζετε, κ' ἐμένα τὸ *μεράδ'* (Πεντάλ.), ὅπερ λέγει ὁ τέττιξ εἰς τοὺς θερίζοντας — ἂν μὴ ἐκ τοῦ *μέρος* ἡ λέξις. 'Απ' τὰ λαγούδια δὲν τοῦ δίν' *μεράδ'* ('Αγ. Σωτ.). Πβ. ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τὰ τονούμενα *μέρασα - μέρασμα* : Πῆρε αὐτὸς καὶ τὸ *μέρασε* (Δίλοφ.). Ἄσμ.: Κ' ἡ μάννα εἶχε τὰ πλιότερα καὶ *μέρασμα* δὲν ἔχουν (Κεράσ.).

11. 'Εν φρ. μερμῆγκες *μεριάδες*, ὅπου τὸ δεύτερον ἴσως κατὰ τὸ πρῶτον. Πβ. *χελιάδες*, σ. 23.

12. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὑποσημ. 11. 'Εκ τούτου καὶ *μερμηκοφάγος* (= εἶδος πτηνοῦ, ἄλλως *σκουληκοφάφος*) (Σκαλοχώρ.) καὶ τὰ τονούμενα *ἀρχιμέρμηγκας* (Δίλοφ.), *μέρμηκας - μέρμηκες* (Βοτάν.).

13. Τὸ χωρίον *Μυροβλήτης*, ἐπὶ τοῦ Γράμμου.

14. Διστάζω, ἐν ἄσμ. : νὰ τῆς μιλήσω ντρέπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ *ντερειοῦμαι*. 'Ο αὐτὸς στίχος ἐν Μόρφῃ λέγεται παραλλήλως μετὰ τοῦ τύπ. *ντηρεέμαι*. 'Εκ τοῦ *ἐντηροῦμαι* (κατὰ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 138). Πβ. μεσν. *ἐντηρῶ*.

15. 'Εν φρ. οἱ 'Ιταλοὶ μὲ τὰ *ξεράφια* 'ς τὰ χέρια.

16. 'Εκ τοῦ *βιρὸς* (= στάσιμον ὕδωρ ἐντὸς χειμάρρου, κατὰ τὸ θέρος). Τὸ ΙΛ ἐν λ. δὲν ἔχει τὸν τύπ. οὐδὲ ἄλλον μετὰ τοῦ *ε*, πλὴν τοῦ τονουμένου *οὐβέρα* (Μακεδ.), ὃν δὲν ἤκουσα. 'Εκ τοῦ Σλαβ. *vir*. Πβ. καὶ *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 36.

17. 'Εν φρ. δὲν *περάζ'(ει)*.

18. 'Εν φρ. ἡ μάννα τοῦ γαμπροῦ *περεμένοντας* τὰ νιογάμπρια...

19. Πυρετός.

20. 'Εκ τοῦ *πυρουστιὰ* (Δραγασ. Κεράσ.) <*πυροστιά*, ὅπερ, κατὰ *Γ. Χατζίδ.*, ΜΝΕ 2,285, ἐκ τοῦ *πυρεστιά*. 'Ο τύπ. *περουστιὰ* καὶ ἐν : *Μποέμ*, 'Αγριολούλουδα, σ. 122 : «ἔβγαιναν καὶ πουλοῦσαν στὸ χωριὸ *περουστιὲς* καὶ τσιμπίδες». Κατὰ *Μ. Φιλήντ.*, Γλωσσογν. 3,216, ἐκ συμ-

τερα[1] (Λυκόρ.), *πρεόνα*[2], ἡ (Πεντάλ.), *σερτάρ'*[3], τὸ (Βογατσ. Ν. Κοτύλ.), *σκούπερα*[4], τὰ (Λυκόρ.), *σφεράκι*[5] (Χρυσ.), *τεράννια*, ἡ[6] (Πευκόφ.), *τερί*[7] (Βοτάν. Πευκόφ. Σαμαρ.), *τρεβέλλα*, ἡ[8] (Πεντάλ.), *τρεῦου*[9] (Νεάπ.), *τρεφερὸς*[10] (Σαμαρ.), *τρεχιά*, ἡ[11] (Πεντάλ.), *ὑπερέτης* (Μόρφ. Σιάτ.), *φερὸς*[12] (Κυψέλ.), *χαερ'λίδ'κος* (Πολυκάστ.) ἢ *χαερ'λίτ'κος*[13] (Πευκόφ.), *χεράμ'*, τὸ[14] (Πιρσόγ.). Τέλος, ὁ τύπ. *ἀβρεά*[15], ἡ ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.) παρὰ τὸν *ὀβρεὰ* (Κλεισώρ.) ἴσως προέκυψε κατὰ τὴν ἑξῆς σειρὰν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *βραγιά* : *ἀβραγιὰ>ἀβραϊὰ>* (διὰ σίγησιν τοῦ *γ*) > **ἀβραεὰ* — ἂν μὴ ὁ τύπ. *ἀβραϊὰ>ἀβραὰ>ἀβρεά*, δι' ἀνομοίωσιν.

φύρσεως τῶν *πυροστάτης+παρεστία*. Πβ. *παρ'στιὰ* (Πεντάλ. Σιάτ.) <*παραστιὰ<παρεστιά*, ὅπερ ἴσως ἐνισχύει τὴν ἄποψιν τοῦ *Φιλήντα*.

1. Πβ. καὶ τονούμενον τύπ. *πέτερου* (Ν. Κοτύλ.). Κατὰ *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 198, «ὄψιμο μεσν. *πίτερον<ἀρχ. πίτυρον*».

2. Μέγα *πριόνι*, ἐκ τοῦ *πριόνα*. Παρ' αὐτὸ ὅμως καὶ τύπ. *πριγιόῦ* ('Αγ. Σωτ.), *Πριγιόνια* (Πευκόφ., τοπων.), *πιργιόῦ'* (Φούρκ.), *χεροπρίονο* (Πεντάλ.).

3. 'Ο ρυμὸς τῆς ἁμάξης : τὸ κ'λούρ' 'ς τὴ μέσ' τοῦ ζ'γοῦ ἑνώῦ' τὸ ζ'γὸ μὲ τὸ *σερτάρ'*. Πβ. *συρτάρ'*, ὅπερ ἐν Βοτανίῳ σημαίνει εἶδος ἰχθύος, καὶ *συρταριά*, ἡ (Πεῦκ.), σχοινίον δι' οὗ σύρουν τὸ ζῷον.

4. 'Εκ τοῦ *σκούπιρα* (Βλάστ. Βογατσ. καὶ Καλαμπάκ. Θεσσαλίας). Πβ. τύπ. *σκούπουρα* ('Ήπ. Καστορ. Λακων. καὶ *Λεξ. 'Ανθ. Γαζῆ*). 'Επίσης *σκούπ'ρα* ('Ήπ.-'Αρτ. κ.ἀ. 'Αργιθέα Καρδίτσης καὶ Αἰτωλία). 'Η λ. σημαίνουσα τὰ σκύβαλα ἐν Λυκορ., ὡς καὶ ἐν *Λεξ. Γαζῆ*, πιθανὸν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ συνων. *σκουπίδια* κατὰ τὸ ἐπίσης συνών. τοῦ *σκύβαλα, κάθαρα* (Πιρσόγ.).

5. Σφυράκι. Πβ. καὶ *σφυρί, σφυρίζω*, ἐν φρ. μὲ τὰ *σφυριὰ* τοῦ μύλου *σφυρίζουν* τὴν πέτρα (αὐτόθι).

6. Τυραννία, βάσανος. 'Εν φρ. κούραζ' κὶ *τεράννια*. Πβ. καὶ *τυράννια* ἐν τῇ περιοχῇ καὶ *τσυράννια* (Σιάτ.) Πβ. *τέραγνα*, σ. 61.

7. Τυρί. 'Εντεῦθεν *τερόγαλο* (Σαμαρ.). Πβ. καὶ *μπατζοτύρ'* σύνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ καὶ *ξινουτύρ'* (Πευκόφ.). Πβ. ὁμοίως καὶ *βούτερο*.

8. Τριβέλλα (= τρύπανον ξυλουργοῦ). 'Εκ τοῦ ἰταλ. *trivella* < Λατιν. *terebella*. Πβ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 261 : *τριβέλι*... μεσν. *τρεβέλλιον*, ὑποκορ. τοῦ λατιν. *terebellum*, μὲ ἐπίδραση τοῦ *τρύπανον* (*Γ. Χατζιδ.*, 'Αθηνᾶ 23, 159).

9. 'Εκ τοῦ *τρεγύρου<τριγύρω*, διὰ σίγησιν τοῦ *γ* καὶ ἔκπτωσιν τοῦ *ρ* δι' ἀνομοίωσιν.

10. Τρυφερός. Ἴσως καὶ διὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *τρέφω*, διὰ τοῦ *τρ'φερός*. 'Εν φρ. *τρεφερὸ χορτάρ'*.

11. Τριχιὰ (= σχοινίον). Ἴσως διὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *τρέχω* διὰ τοῦ *τρ'χιά*. Βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 262 : μεσν. *τριχέα<τρίχα*.

12. *Φυρός*, ἐν φρ. *φερὰ ξύλα* (= φυραγμένα). Βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 288 : *φυρός*... ἀπὸ τὸ σύνθ. *φυρόμυαλος*, ὅπως τὸ *κουτὸς* ἀπὸ τὸ *κουτόμυαλος*.

13. 'Εκ τῶν *χαϊριλίδικος - τικος* (= τυχηρός). Εἰς εὐχάς : *χαερ'λίδ'κο* καὶ τ' ὄνομα, νὰ *ζήσ'* (ἐν βαπτίσει, Πολυκάστ.), *χαερ'λίτ'κου*, νὰ ζήσ' (ὁμοίως, Πευκόφ.), *χαερλίτ'κα* νὰ 'ναι (ἐνν. τὰ στέφανα, ἐν γάμῳ, Σαμαρ.). 'Εκ τοῦ οὐσ. *χαῖρι<τουρκ. hayir*. Βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 290.

14. 'Εκ τοῦ *χιράμι* (= κλινοσκέπασμα)<τουκ. *ihram*. Καὶ γεν. τοῦ *χεραμιοῦ* (αὐτόθ.). Πβ. κοιν. *χράμι*. Βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 298.

15. Βραγιὰ (= πρασιά). Τὸ ΙΛ ἔχει τὸν τύπ. *ἀβραιὰ* ἐξ Εὐβοίας Θεσσαλίας Μακεδονίας (Βλάστης) Στερελλ. ('Αγριν.) καὶ *βραιὰ* ἐξ Εὐβοίας — διατί διὰ τοῦ *αι*; 'Η ἐτυμολογία τῆς λ. δυσχερής. Κατὰ *G. Meyer*, Neugr. Stud., 4, 20, ἐκ τοῦ μεσν. λατιν. *bradia*. Πβ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 38.

Ἴσως εἰς τὸ *ρ* ὀφείλει τὴν ἐπάνοδόν του τὸ *e* ἐν τῷ τύπ. *ἔρεται* (Καντσ.), ὅστις συνήθως προφέρεται *ἔριτ'* ἐν τῇ περιοχῇ, καὶ δὴ μετὰ τοῦ *μοῦ* ἐν τῇ ἀπροσώπῳ συντάξει *μὅριτ'* (=μοῦ ἔρχεται, ὡς ἐν τῇ φρ. *μὅριτ'ζόρ'* =δυσκολεύομαι) — ἐν τῷ ἄσμ. ὅταν σὲ βλέπω 'ς τὸ χορό, μὲ *ἔρεται* νὰ τρελλαθῶ.

Νόθον *i* ἐξ *o* διὰ τοῦ *u* ἐγένετο *e* ἐν τῷ τύπ. *σύνερο* (<σύνορο-Πευκόφ.) ἐν τῇ φρ. 'ς τὸ *σύνερο* κοντὰ μὲ τὸ Μεροβλήτ'. Ἴσως καὶ διὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *συνερίζω, -ομαι*. Πβ. ἐν τῇ ἐκ Κοζάνης παροιμ. : κὶ σκύλλουν δεμένουν *συνιρίζ'*.

Παρὰ τὸ *λ* : *ἀλεσίδα*[1], ἡ (Λικνᾶδ.), *βασίλεα, τὰ*[2] (Λικνᾶδ.), *βόλεσεν*[3] ('Επταχώρ.), *δελ'νὸ*[4] (Λουκόμ.), *ἐκκλεσίτσα*[5] ('Επταχώρ.), *ἑλιάστρα*[6], ἡ (Νεάπ.), *ἑλλενικὰ*[7], τὰ (Κυψέλ.), *ἐλατουμία*[8], ἡ (Κυψέλ. Πεῦκ.), *ἐλουτουμία*[9], ἡ (Πεῦκ.), *κελάει*[10] ('Αγ. Σωτ. Σκαλοχώρ.), *κελὸ*[11] (Ρόκαστρ.), *κλεδιά*[12], τὰ ('Επταχώρ.), νὰ

---

1. 'Αλυσίδα, ἐν φρ. εἶχε μιὰν *ἀλεσίδα* βαλμένη ἐκεῖ — τὸν εἶπε νὰ πιάσῃ τὴν *ἀλεσίδα*. Τὸ ΙΛ ἔχει τὸν τύπ. ἐξ Α. Ρουμελίας, Μεγίστ. Νισύρ. Πόντ. Ρόδου. Πβ. *ἀλ'σίδα - ἀλτσίδα* ἐν τῇ περιοχῇ.

2. Βασίλεια, ἐκ παραμυθ. : ἦταν ἕνας βασιλέας κ' ἐγύριζε τὰ *βασίλεα* — ἴσως κατὰ τὸ προηγ. *βασιλέας*. 'Αλλά : πάει ς' ἕνα *βασίλειο* (ἐν τῷ αὐτῷ παραμυθ.). Τὸ ΙΛ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

3. Βούλησεν (=ἠβουλήθη, ἐκ ρήμ. *βολειέμαι - βολοῦμαι<βούλομαι*, περὶ ὧν βλ. περαιτέρω σ. 42). 'Ο τύπ. ἐν ἄσμ. : τώρα κι ὁ ξένος *βόλεσεν* νὰ πάῃ 'ς τὰ δικά του.

4. Δειλινό, ὅθεν *δελ'νοῦσα* (Λικνᾶδ.) ἐν ἄσμ. : 'Σ τὸ Βιλβιντὸ γεμάτιζα, στὸ Μισολούρ' *δελ'νοῦσα* — ἴσως κατὰ τὸ προηγ. *γεμάτιζα* τὸ *e*.

5. 'Εκκλησίτσα, ἐν ἄσμ. : 'Αν'ξε ἀν'ξε, *ἐκκλεσίτσα*, γιὰ νὰ σέβ' ἡ κυρὰ νύφ'. Πβ. *ἐκκλεσία* ἐν Καππ., ἐν *Ν. 'Ανδριώτ.*, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16, 81.

6. Τὸ ξύλινον πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον οἱ ὁρμαθοὶ τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ - *ἡλιάστρα*.

7. 'Ελληνικά, ἐν φρ. μιλοῦμε *ἑλλενικὰ* φαρσί. Πβ. καὶ *ἑλλενόμβαιδα* ἐν ἄσμ. : μόν' εἶναι *ἑλλενόμβαιδα* καὶ 'Ελλήνων ντουφέκια (Λικνᾶδ.) — προφανῶς ἐκ τοῦ *'Ελλήνων παιδιά*. 'Ο *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1,567, γράφει : «*'Ελλενας* ἀντὶ *'Ελληνας*... τὸ *e* διὰ τὸ ὑγρὸν *λ*, ὅπως καὶ τὸ *λεχνάρι*... Πβ. καὶ τό 'ς τὰ *'λλενικά*...». 'Η παρουσία τοῦ *e* εἰς τύπους ἐκ Πόντου ὑποδηλοῖ διάσωσιν τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *η*, ἐκεῖ βεβαίως. Πβ. ἀνάλογα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὡς ἀμφιβόλους ἐπιβιώσεις ἐν Καππαδοκίᾳ ὁ *Ν. 'Ανδριώτ.*, Γλωσσ., ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16, 81.

8, 9. 'Υλοτομία. 'Ο τύπ. *ἐλατουμία* κατὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *ἔλατο*. Πβ. *ἐλατόμος* (Σαμαρ.) ἀλλὰ καὶ *ὑλατόμος* (αὐτόθ., ἂν μὴ γραπτέον *ἰλατόμος*, διὰ κώφωσιν τοῦ *ἐλα-*) καὶ *ὑλουτουμίζομε* (Πεῦκ.). 'Επίσης *λατομεῖο* (Λάγκ.). Πβ. *λατόμος* ἐκ Στερελλ. (Σιβίστης), *ὑλατομιὰ - ὑλατόμους - ὑλατουμάου* ἐν Εὐβ. (Στρόπον.).

10. Κυλάει, ἐν φρ. *κελάει* τὸ νερὸ — χίρ'σι (= ἤρχισε) νὰ *γκελάῃ* πέτρες ('Αγ. Σωτ.). Πβ. *γκυλνάου* (Κυψέλ.) καὶ *τσολνάου* σύνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ.

11. Παρὰ τὸ σύνηθ. *κοιλὸ* ἐν τῇ περιοχῇ. Γράφεται συνήθως διὰ τοῦ *οι* ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸ *κιλὸ* (ἐκ τοῦ *kilo-gramme*), ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει κατὰ τὸ βάρος. Μέτρον σιτηρῶν χωρητικότητος ποικιλλούσης ἀπὸ 20-25 ὀκ. συνήθως, κατὰ τόπους, ἢ καὶ ἀπὸ 15-44 (ἐν Πόντῳ τὸ δεύτερον). Συνήθως ἀποτελεῖ τὸ βάρος σιτηροῦ περιεχομένου εἰς δύο δοχεῖα πετρελαίου, ὧν ἡ διαφορὰ βάρους ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ εἴδους αὐτοῦ.

'Ο *Α. Κορ.*, 'Ατ. 5,125, ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *κοῖλος* : «*κοῖλον*, εἶδος μέτρου σιτηροῦ, ἴσως ὁ χοῖνιξ, ἑλλ. ἀπὸ τὸ ἐπίθ. *κοῖλον*, προφέρεται συνηθέστερον ὀξυτόνως *κοιλόν*, οἷον *δύο κοιλὰ σιτάριον*».

'Ο *D. Hesseling*, Mots marit., σ. 38 : «Μέτρον σίτου 20 ὀκ. περίπου. 'Η τουρκ. λ. *kilo* μετὰ σημασίας ὁμοίας πρὸς τὸν ἑλλ. ναυτικὸν ὅρον. 'Η τουρκ. λ. οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν γαλλ. λ. *kilo*, ἀλλὰ προέρχεται ἐξ ἀρχ. ἀραβικοῦ *keijlet*, θηλ. τύπ. τοῦ *kejl*.

12. Κλειδιά, ἐν ἄσμ. : νὰ μοῦ χαρίσουν τὰ *κλεδιά*, *κλειδιὰ* τοῦ Παραδείσου. Σημ. τὴν διτ-

κολεμπήσωμε [1] (Τσοτίλ.), *λεβάδ'*, τὸ [2] (Κυψέλ. Πεῦκ.), *λεγουστεύ'* [3] ('Αγ. Σωτ.), *λεθάρ'*, τὸ [4] (Βοταν.), *λεμέρ'*, τὸ [5] (Κλεισώρ. Σαμαρ.), *λενὸς* [6] (Μόρφ.), *μαξελλαράκι* [7] (Λικνᾶδ.), *μελιά* [8], ἡ (Καντσ. Λουκόμ. Μόρφ. Σιάτ.), *μπελετζίκια* [9],

---

τὴν ἐκφορὰν τῆς λέξεως. 'Ο τύπ. παραδίδεται καὶ ἐκ Καρυῶν Θράκης, ἐν ᾄσματι πάλιν : ἐσύ 'σαι τ' οὐρανοῦ *κλεδί*, τοῦ παραδείσου βρύση. Βλ. *Μ. Λουλουδοπ.*, Καρυαί, σ. 111.

1. Κολυμπῶ, ἐν φρ. ἐλάστε νὰ *κολεμπήσωμε*. Πβ. καὶ *κουλιουμπάου - κουλιουμπιέμαι* ἀλλαχοῦ τῆς μελέτης (σ. 43).

2. Λιβάδι. Πβ. καὶ τοπων. *Λεβάδια Κριμνιώτ'κα* (Ν. Κοτύλ.) καὶ *Λεβάδᾶ* τοπων. ἐκ Ροδοπόλεως Πόντου, κατὰ τὸ ΑΙΛ. Βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 124, περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λ. : «μεταγν. *λιβάδιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ *λιβάς*».

3. Λιγοστεύει.

4. Λιθάρι, ἐν ᾄσμ. : νὰ βρῶ κλαδάκι φοντωτό, 'ς τὴ ρίζα ἕνα *λεθάρ'* — βράχο σὲ βράχο περπατεῖ, *λεθάρι* σὲ *λεθάρ'*.

5. Λημέρι, ἐν ᾄσμ. : ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, *λεμέρι* σὲ *λεμέρ'* (Κλεισώρ. Σαμαρ.). Νά 'ναι ἡ Βασίλω 'ς ἐρημιά, σὲ κλέφτικα *λεμέρια* (Λικνᾶδ.) — ὅπου ἴσως ἐπέδρασε τὸ *ε* τοῦ *κλέφτικα*, μεθ' οὗ ἄλλωστε συνεκφέρεται συνήθως.

6. Λινός, ἐν ᾄσμ. : καὶ βγάλαν καὶ τοῦ δώρισαν ἕνα *λενὸ* μαντήλι. 'Ενταῦθα συνεπιδρᾷ καὶ τὸ ἔρρινον *ν*.

7. Μαξιλλαράκι, ἐν ᾄσμ. : νὰ στρώνῃ πεῦκα στρώματα, ὀξὲς *μαξελλαράκια*. Οἱ μετὰ τοῦ *ε* τύποι τῆς λ. *μαξιλλάρι* καὶ τῶν συνθέτων καὶ παραγώγων αὐτῆς ἀπαντῶσιν ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει καὶ ἀποκλειστικῶς παρὰ τοῖς νοτίοις. Οἱ τύποι *μαξελλάριν* καὶ *μαξελλαράκι* ἤδη μεσν. (παρὰ *Δουκαγγ.*). Ταῦτα ἴσως πρέπει νὰ μᾶς ὁδηγήσουν εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *mascella* — *μαξέλλα* (δι' ἀντιμετάθεσιν τῶν *σ-κ* ἐν τῷ *μασκέλλα*) ἑρμηνείαν τοῦ τύπου — παρὰ τοῖς νοτίοις πάντοτε, διότι κατὰ τὴν ἔρευνάν μου ἐν τῷ ΑΙΛ οὐδένα ἄλλον μετὰ τοῦ *ε* τύπον ἀνεῦρον παρὰ τοῖς βορείοις. 'Ο *G. Meyer*, Neugr. Stud. 3,42, παραθέτων τὸν τύπ. *μαξέλλα* (= λαμυρὶς ἀγελάδος) ἐξ Ἄνδρου ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *mascella*, ὁ δὲ *Γ. Χατζιδ.*, ἐν ΜΝΕ 2,406 γράφει : «*μαξελλάρι* Ρόδῳ, 'Ικάρῳ (καὶ Κρήτῃ) ἐκ τοῦ *maxilla*, *ε* διὰ τὸ *λ*». Πβ. καὶ ΜΝΕ 1, 40 καὶ 231. Σημειωτέον ὅτι ὁ τύπ. *μαξέλλα* μὲ διαφόρους σημασίας ἔχει ἀρκετὴν ἔκτασιν, ὡς ἐν Ἄνδρῳ (ὡς προείπομεν) Κύθνῳ, Μυκόνῳ (τῇ ἰδιαιτέρᾳ μου πατρίδι) Νάξῳ, Κρήτῃ (*Γ. Σπυριδάκης* ἐν περιοδ. Μύσων 1 [1932] 191) καὶ ΧΙΛ 601, 20. 'Επίσης ἐν Κύπρῳ, Λέσβῳ Πάτμῳ. 'Η λ. μαξιλλάρι κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐτυμολογίαν (βλ. καὶ *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 135) ἐκ τοῦ μεσν. *μαξιλλάριον* ὑποκορ. τοῦ λατιν. *maxilla*. 'Ο μετὰ τοῦ *ε* τύπ. *μαξελλάρι*(ν), κατὰ τὸ ΑΙΛ, εἰς Κυκλάδας (Ἄνδρ. Θήρ. Σέριφ. Σίφν. Σῦρ.) Δωδεκάνησα (Κάρπ. Μεγίστ. Νίσυρ. Πάτμ. Ρόδ. Σύμ.). 'Επίσης ἐν Κρήτῃ 'Ιωνίᾳ Πόντ. Πβ. *K. Dieter.*, Südl. Sporad., 32 (Κάλυμν. Κάρπ. Κῶς Ρόδ. Σύμ. — Ἄνδρ. Μύκ. Σίφν. Κρήτ.) — τὸν τύπ. *μαξελλαράκι* εὗρον ἐν Νάξῳ, Καρπ. Μεγίστ. Κρήτ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ *μαξελλάρα*, πλὴν τῶν ἀναφερθέντων τόπων, καὶ ἐν Κιμώλῳ καὶ Χίῳ (*H. Pernot*, Parl. Chio, 1, 103). Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ κληρονόμοι τῶν Λατίνων 'Ιταλοὶ χρησιμοποιοῦν τὸ συνών. τῶν *maxilla-mascella*, *guancia*, διὰ νὰ ὀνομάσουν τὸ προσκέφαλον, *guanciale* σήμερον.

8. 'Εν ᾄσμ. : φέρνει δεντρά, φέρνει κλαδιά, *μελιὰ* ξεριζωμένη (Καντσ.). 'Σ τὴ μεσ' ἀπὸ τὴ θάλασσα *μελιά* 'ταν φυτεμένη (Μόρφ. Σιάτ.). Πβ. καὶ φέρνεις καὶ μιὰ *γλυκομελιά*, τὰ μῆλα φορτωμένη. 'Αλλὰ πβ. καί : καὶ 'ς τὴν κορφὴ ποὺ τὴ *μπηλιὰ* δυὸ ἀδέρφια ἀγκαλιασμένα ('Επταχώρ.). Οἱ τύπ. *μ'λιὰ-μπλιὰ* συνήθεις ἐν τῇ περιοχῇ. Κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ΑΙΛ οὐδαμόθεν εὗρον τὸν τύπ. *μελιά*.

9. Μπιλετζίκια (= ψέλια, «βραχιόλια»), ἐκ τοῦ τουρκ. *bilezik*, Βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ., 153.

τὰ (Πεῦκ.), *σκάλεζαν* [1] (Γσοτίλ.), νὰ *τελεγραφήσω* [2] (Σκαλοχώρ.), *φελέττο* [3] (Σαμαρ.), *χελιάδες* [4] (Λικνᾶδ.), *ψελὸς* [5] (Δαμασκ. Ν. Κοτύλ. Σαμαρ.).

---

1. Ἐν ἄσμ. : Πέντε-δέκα καλογριὲς τὰ βαμπάκια *σκάλεζαν*. Πβ. καὶ *σκαλεστὸ* μπουχαρὶ (Πολυκάστ.).

2. Τηλεγραφῶ. Πβ. καὶ *τελεγράμμα* διὰ σύμφυρσιν τῶν *τελεγράφημα*+*γράμμα*. Μετὰ τοῦ *e* τύποι ἐν ἐκτάσει παρὰ τοῖς νοτίοις — ἴσως καὶ ἕνεκα τῆς ξένης καταγωγῆς τῆς λέξεως. Οὕτω εὕρομεν ἐν τῷ ΑΙΛ : *τελεγραφεῖο* Νάξ. (Ἀπύρανθ.), *ντελεγράφισμα* Πελοπν. (Ὀλυμπ.) Κρήτ. (Μονοφάτσι), *ντελεφραφίζω* Κύθηρ., *τελογραφίζω, τελογράφισμα* Κρήτ. (Βιάνν.) ΧΙΛ 310, 408 *τελεγραφικὸς* Νάξ., *ντελεγραφόξυλο* Κύθηρ., *τελεγραφόξυλο* Προπ. (Κύζ. Πάνορμ.), *τελέγραφος* Κάρπ. (*Μ. Μιχαηλίδ.*, Λαογρ. σύμμ. Καρπ. 2, 399) Κρήτ. Κύθν. καὶ Θρᾴκ. (Ἐπιβάτ.), *ντελέγραφος* Ζάκ. Χίος. Πβ. καὶ *Γρηγ. Ξενοπούλου*, Θέατρον 3, 109 : ἐγὼ ἤθελα νὰ *ντελεγραφήσω* ἀνθρωπινά.

3. Φιλέττο. Ἡ λ. σημαίνουσα συνήθως ψαχνὸν κρέας τῆς ψόας προέρχεται ἐκ τοῦ ἰταλ. *filetto*, ὑποκορ. τοῦ *filo* (Βλ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 279). Ἐν Σαμαρίνῃ ὅμως τὴν ἤκουσα ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «φέττας» ἄρτου. Ἴσως κατὰ σύγχυσιν πρὸς τὰ *φέλλα-φελλὶ* (ἐκ τοῦ λατιν. *offella*, ὑποκορ. τοῦ *offa* = ψωμὸς — περὶ οὗ βλ. *Κορ.*, Ἄτ. Ι, 79 — *G. Meyer*, Neugr. Stud. 3, 69 καὶ *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 278). Ἡ λ. *φελλὶ* ἀπαντᾷ συνηθέστερον μὲν παρὰ τοῖς νοτίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἠπ. Μακεδ. Στερεᾷ, Θρᾴκῃ. Τὸ *φιλέττο* δὲν εἶναι συνήθης λ. παρὰ τοῖς χωρικοῖς. Ἴσως οἱ Σαμαριναῖοι ὡς διαχειμάζοντες ἐν Θεσσαλίᾳ κτηνοτρόφοι ἀκούοντες τὴν λ. ἐκεῖ τὴν ἐχρησιμοποίησαν πρὸς δήλωσιν τῆς ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν *φέλλαν* φέττας κρέατος τοῦ *φιλέττου*. Ἐν Προποντίδι (ΧΙΛ 599, 236) *φιλέττα* ἡ = φέττα ψωμιοῦ — ἂν μὴ καὶ αὕτη ἐκ τοῦ **φελλέττα*, ὑποκορ. τοῦ *φέλλα* (*offella-offelletta*). Τὴν λ. *φιλέττο* παρὰ τοῖς βορείοις εὗρον μόνον ἐν Χαλκιδικῇ (ΑΙΛ, ἀποστολὴ *Ἀνθ. Παπαδοπούλου*) καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «λωρίδος δέρματος ἐπιρραπτομένης ἐπὶ τῆς ὀπισθίας καθέτου ραφῆς τοῦ ὑποδήματος».

4. Χιλιάδες, ἐν ἄσμ. : μὲ μιὰ χούφτα παλληκαριῶ *χελιάδες* κυνηγοῦσα. Πβ. *μεριάδες* ἐν τοῖς προηγουμένοις (σ. 19).

5. Ψηλὸς καὶ ψιλὸς (;), ἐν ἄσμ. : βγῆκαν οἱ κλέφτες 'ς τὰ βουνά, *ψελὰ* 'ς τὰ κορφοβούνια (Ν. Κοτύλ.) — κι ἀπὸ τὸ πυκνοκέρασμα κι ἀπ' τὰ *ψελὰ* τραγούδια (Δαμασκ.). Τὸ δεύτερον παράδ. ἐννοεῖ ψηλὰ ἢ ψιλὰ τραγούδια ; Πβ. καὶ ἐξ Λύγερινοῦ : *ψιλὸ* τραγούδι ἀρχίσανε νὰ *ψιλοτραγουδοῦνε*. Αἱ κοιν. φρ. «πιάσανε *ψιλὴ* κουβέντα», π.χ., «τὸν πήρανε 'ς τὸ *ψιλὸ*» — «τὸν δουλεύει μὲ *ψιλὸ* γαζί» ἴσως μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ ἄσματος καὶ ὄχι τὸ ὑψηλόφωνον. Τὸ ἐκ Σαμαρίνης ὅμως «τὰ *ψελὰ* προικιὰ τῆς νύφης» δηλοῖ σαφῶς τὰ μικροαντικείμενα, ἅτινα κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς προικὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ φέρονται ὑπὸ τῶν παίδων. Πβ. τὰ ἐκ Καππ. (Ἀραβαν.) *ψελὸ* ράμμα = ψιλὸν νῆμα (ἐκ ΧΙΛ, 637, τοῦ *Δημητρ. Φωστέρη*). Παρὰ εἰσπράκτορος λεωφορείου λαλοῦντος βόρειον ἰδίωμα ἤκουσα ἐν Ἀθήναις : «δίνετε καὶ *ψελά*, δικάρες».

Ἐκ τῆς σχετικῆς ἐρεύνης τοῦ ΑΙΛ εὗρον τύπους μετὰ τοῦ *e* (τοῦ *ψηλὸς*) μόνον ἐν Τσακωνιᾷ, Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ὅπου ὅμως ὑπόκειται παλαιὰ προφορὰ τοῦ *η*, καίτοι ὁ *Ν. Ἀνδριώτης* (Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16) ἀμφιβάλλει ὡς πρὸς τὰ Καππαδοκικά : «Τὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων διατηρεῖ πολὺ συχνὰ μέσα στὴ λέξη τὴν ἀρχαία ἀνοιχτὴ προφορὰ τοῦ ἄτονου *η* ὡς *e*, χαρακτηριστικὴ καὶ στὴ διάλεκτο τοῦ Πόντου, ὅπου θεωρεῖται Ἰωνικὴ κληρονομιά, π.χ. ... *ἐκκλεσία*, ... *ψεὰ* (<ψηλά). Ἡ προφορὰ ὅμως αὐτή, ὅπως καὶ στὴ διάλεκτο τοῦ Πόντου, δὲν εἶναι συνεπής. Ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις πού, ἴσως ἀπὸ παλιὰ ἐπίδραση τῆς Κοινῆς, τὸ *η* προφέρεται *ι*. Ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι παρουσιάζεται πολὺ συχνὰ κοντὰ σὲ ὑγρὰ καὶ ἔρρινα φωνήεντα, εἶναι ἐμπόδιο γιὰ νὰ δεχτοῦμε τὴν ἀσφαλῆ ἰωνική της προέλευση». Πβ. περὶ τούτου *D. Œkonomid.*, Lautl. Pont., σ. 11 κέξ. Προσθήκη σ. 178 κέξ. Πβ. *R. Dawkins*, Mod. greek in Asia Minor, σ. 67 καὶ 151, § 257. Ἐπίσης : *Α. Α. Παπαδοπ.*, Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ *η* ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ :

Τέλος, σημειωτέα ἡ τροπὴ τοῦ *i* εἰς *e* ἐν τῇ συνεκφορᾷ : ('Σ τοὺν) *"Αε-Λιὰ* [1] ('Αγ. Σωτ.), ὅπου διὰ τὸ σύνηθες τῆς ἐκφράσεως αἱ δύο λέξεις νοοῦνται ὡς μία ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος.

'Αλλὰ καὶ νόθον *i*, ἐξ ἀρχικοῦ *o*, εἰς *u* κωφωθέντος, προελθόν, ἐτράπη εἰς *e* : *θελὸς - θελώνω* [2] (Καντσ. Πευκόφ. Πολυκάστ. Σαμαρ.), ἂν μὴ ἡ τροπὴ τοῦ φθόγγου εἰς *e* ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *o* διὰ τὸ παρακείμενον λ. *ντελάπ'* [3] (Πευκόφ.), *πιρζόβελους* [4] (Βογατσ.).

'Αρχεῖον Πόντου 11 (1941), σ. 170 κέξ. Πβ. *Γ. Χατζιδ.*, Περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, 'Επιστ. 'Επετ. Πανεπ. 'Αθ. 8 (1912) Β', σ. 9. Καί : *Α. Α. Παπαδόπ.*, 'Ο ὑπόδουλος 'Ελληνισμός τῆς 'Ασιατικῆς 'Ελλάδος, 'Αθῆναι 1926, σ. 123 κέξ. Πβ. *ψελὲ* (= ὑψηλὰ) ἐν Τσακων. : *G. Deville*, Dial. Tsakon., σ. 91, *ἀψελέ*. *M. Deffner*, Zakon. Gramm., σ. 138, 149. 'Επίσης *ἀψεά*, ἔνθ' ἀν., σ. 65 καὶ *ψελέ*, *ψεὰ* σ. 398, *ἀψελὸς* 'Αρχ. Πόντ. 2 (1929), 169, *ψελὰ* Οἰνόη, 'Αρχ. Πόντ. 11 (1941), 86, *ψελό*, ἐν ΧΙΛ *Ι. Κεχαγιοπούλου* ἐξ 'Αραβανίου, *ἀψελός*, 'Αρχέλαος, Σινασσ., σ. 189, καὶ *ψελά*, σ. 202. Βλ. καὶ *P. Lagarde*, Neugr. Kleinas. σ. 68 *ψεγὸ* (= ὑψηλός). "Ετι : *R. Dawkins*, mod. greek in Asia Minor, σ. 55, *ψελὸ* ἐν Γουρδόν. κλπ. 'Επίσης *Π. Καρολίδ.*, Καππαδ. διάλ., σ. 108 : *ψεγὸ* καὶ *A. Thumb*, Byz. Zeits. 9, 405 : *ψεγὸ* = ὑψηλὸς Καππ. 'Ο τύπ. *ψελὸ* καὶ ἐν ΧΙΛ 637, 63 τοῦ *Δημ. Φωστέρη* ἐξ 'Αραβανίου. Πβ., τέλος, *Θ. Κωστάκη*, Γραμμ. Τσακων., σ. 35 : *η>ε* ...*ὑψηλὰ>ἀψελά*. Τὸν τύπ. *ψελὸς* καταγράφει ἐξ "Ανδρου ὁ *K. Dieter*., Südl. Sporad., σ. 32.

1. 'Σ τὸν "Αι-Λιὰ — τὸ ΙΛ ἐν λ. *ἅγι-'Ηλίας* ἔχει τύπ. *ἅις-'Ελιὰς* (Κῶς Χίος). Μήπως καὶ ἐνταῦθα ἀναγνωστέον *ἅ-'Ελιὰς* ἢ *ἅε-Λιάς* ;

2. *Θολὸς - θολώνω > θουλός... > θ'λὸς > *θιλὸς > θελός*, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος *u*. 'Επειδὴ δηλονότι ἐν τῷ *θ'λὸς* δύναται νὰ ὑπόκειται ἔκπτωσις ἀμφοτέρων τῶν ἀτόνων, κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπανήχθη τὸ *i*. "Ισως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ ἑρμηνευθοῦν τὰ ὀλίγα ἄλλωστε παραδείγματα ἐμφανίσεως *i* ἀντὶ *u* ἐκ κωφωθέντος *o*. 'Ο *Α. Α. Παπαδόπ.*, ἐν τῇ Γραμμ. βορ. ἰδιωμ., σ. 12, γράφει : «σπανίως φαίνεται τρεπόμενον εἰς *ι* καὶ τὸ ἐκ κωφώσεως τοῦ *o* προελθόν *ου*, καθὼς *ἄθριπους*... 'Επειδὴ δὲ τὰ παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος ἂν κατὰ φωνητικὸν νόμον ἢ ἄλλον λόγον γίνεται ἡ συστολή».

'Ο *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 406, θεωρεῖ τὸ φαινόμενον τῆς τροπῆς τοῦ *o* εἰς *e* εἰς καθολικώτερον νόμον ἀνῆκον : «διὰ τὴν συγγένειαν τῶν ὑγρῶν *λ* καὶ *ρ* πρὸς τὸ *e*, ἧς ἕνεκα πάντα τὰ φωνήεντα δύνανται παρὰ τὰ ὑγρὰ νὰ τρέπωνται εἰς *e* : *ἄλετρον*...».

'Ο *Χ. Παντελίδης*, Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ., σ. 14, γράφει ὅτι τὸ *o* τρέπεται εἰς *e* παρὰ τὰ ὑγρὰ (*λ*, *ρ*) : *ἄλογο>ἄλεβο* Μεγίστ... *ἄλετρο(ν)* 'Ικαρ. Κύπρ. Σύμ.... *ἀντίδερο*...». Περαιτέρω γράφει : «παρὰ τὰ χειλικὰ (*π*, *β*)», ἔνθα τοποθετεῖ παραδείγματα ὀφειλόμενα ὅμως ὁμοίως εἰς τὸ ὑγρὸν *λ*, ὡς : *πελεμῶ - πέλεμος... κλεφτοπελεμάρχης... πελέμιν... βιελί... βελβός*, ἢ τὸ ἔρρινον *ν* : *πεντικός*.

Παραδ. τῶν *θελὸς - θελώνω : θελὸ* νερὸ τοῦ ποταμοῦ (Πευκόφ.). 'Εν ἄσμ. : καὶ τὸ ποτάμ' ἦταν *θελό*, *θελὸ* κατεβασμένο (Καντσ.). 'Οπ' εὕρῃ γάργαρο νερό, *θελώνει* καὶ τὸ πίνει (Πολυκάστ.). 'Εντεῦθεν καὶ τονούμενον : ὅντα ἔβρεχε, *θέλωναν* τὰ νερὰ (Σαμαρ.).

3. Κατὰ τὴν σειράν : *ντουλάπι>ντ'λάπ'>ντιλάπ'>ντελάπ'*, κατὰ τὰ προηγούμενα.

4. Κατὰ τὴν σειράν : *πεζόβολος-περζόβολος* (δι' ἀνάπτ. τοῦ *ρ* διὰ τὸ ὑπάρχον ὑγρόν. Βλ. *Φ. Κουκουλ.*, 'Αθηνᾶ 29 [1917] Λεξικογρ. 'Αρχ. 83-91) — *πιρζόβ'λους-πιρζόβιλους* (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου, κατὰ τ' ἀνωτέρω) — *πιρζόβελους*. Πβ. τύπ. μετὰ τοῦ *ρ* : *μπριτζόβολος* ἐκ Μεσολογγ. ἐν *Π. Παναγιωτοπούλου*, Θαλασσία ἰχθυοτροφία καὶ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοθαλάσσης Μεσολογγίου, 'Αθῆναι 1916, σ. 350.

Ἐπίσης ἡ συνήθης λ. *μπιχλιμπίδια* [1]>*χεχεμπλίδια* (Πευκόφ.). Ἐν τῇ συνεκφορᾷ, σημειωτέα ἡ φρ. *τε-λέει* [2] < τοῦ λέει (Δίλοφ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα *ν*, *μ*:

Παρὰ τὸ *ν* : *ἄνεξες* [3] (Λικνᾶδ.), *'γενὸς* [4] (Κεράσ.), *γεναῖκα* [5] (Ἁγ. Σωτ.), *δενατὸς* [6] (Πεῦκ.), *διερμενέας* [7] (Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.), *'Ἐλπενίκη* [8] (Πεντάλ.), *κενήματα* [9] (Πεῦκ.), *κενὸ* [10] (Ἁγ. Σωτ.), *νεοθέτησ'* [11] (Χρυσ.), *πενακωτὴ* [12] (Ν. Κοτύλ.), *συγκενωνία* [13] (Πευκόφ.), (ἅμα) *τενάξῃς* [14] (Σαμαρ.).

Ἐν τῷ τοπων. *Καραεννάδ'κα* [15] (Χρυσαυγ.) ἴσως προηγήθη ὁ τύπ. *Καραϊ-*

---

1. Ἐν φρ. *χεχεμπλίδια* καὶ σταυρούδια δὲ βάνομε πιὰ 'ς τὸ λαιμό. Πβ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 153 : «*μπιχλιμπίδια* τά, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα πράγματα. Ἴσως ἀπὸ τὸ *λεμπλεμπίδια* (= στραγάλια)», ὁπότε δικαιολογεῖται καὶ τὸ μακεδ. *χεχεμπλίδια-μπιχλιμπίδια-μπιχλεμπίδια-μπιχελμπίδια-μπεχελμπίδια χεχελμπίδια-χεχεμπλίδια*.

2. Κατὰ τὴν σειράν : *τοῦ-λέει - τ'-λέει - τι-λέει - τε-λέει*, κατὰ *τ'* ἀνωτέρω.

3. Ἄνοιξες. Ἐν ἄσμ. : Π' ἀνάθεμά σε, Κρήτη, τὴ σκάλα ἀπού *ἄνεξες*. Πβ. ἐν φρ. Ἀη-Δ'μήτρ' λιέμε τὰ λουλούδια, γιατὶ τότε εἶναι *ἀνεγμένα* (Βοτάν.).

4. Ὑγιεινὸς>ὑγιεινὸς — **ὑγενὸς* - *'γενός*, ἐν φρ. εἶναι *γενὸ* τὸ μέρος.

5. Γυναῖκα, ἐν ἄσμ. : Κλιαῖνε μαννοῦλες γιὰ παιδιά, *γεναῖκες* γιὰ τοὺς ἄντρες (Πεῦκ.). Τύποι μετὰ τοῦ *e* ἐν Κύπρῳ Δωδεκανήσῳ, ἔν τισι νήσοις τῶν Κυκλάδων, Σκύρῳ καὶ Σινασσῷ. Ἐν Κύπρῳ : *γεναῖκα* : Κυπρ. Σπουδ., 8 (1944) [1946], σ. 102. 9 (1945) [1947], σ. 88, κλπ. Ἀθηνᾶ 8 (1896), 440 καὶ 447, κλπ. Λαογρ. 2 (1910), 268 *Α. Σακελλαρ.*, Κυπριακά, 2, 297, κλπ. κλπ. Ὁ πρῶτος τύπ. ἐν Κῷ (*Κ. Dieter.*, Südl. Sporad., 32 καὶ 443), Ρόδῳ, Σύμῃ (αὐτόθ. 32), Τήλῳ (ΧΙΛ 221, 48) Νισύρῳ (*Γ. Καζαβῆ*, Νισύρ. λαογραφ., σ. 30) Πάτμῳ (ΧΙΛ 690, 184 καὶ 229) Ἀστυπαλ. (ΧΙΛ 690, 190 καὶ 274). Ἐν Καλύμνῳ ὑπὸ τύπ. *γεναῖκα* (*Κ. Dieter.*, Südl. Sporad., 484). Ὁ πρῶτος τύπ. ἐπίσης ἐν Κιμώλῳ Σερίφῳ (ΧΙΛ, ἀποστ. *Ἰ. Βογιατζίδ.*) Ἰκαρίᾳ (ΧΙΛ 598, 214) Σκύρῳ (*Ν. Πέρδικα*, Σκῦρος, σ. 155 καὶ ΧΙΛ 532, 32 καὶ 555 γ, 92). Ὁ τύπ. *'εναῖκα* καὶ ἐν Καππ. (Σίλλῃ), *'Αρχελάου*, Σινασσ., σ. 145.

Ὁ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 567, θεωρεῖ τὸν τύπ. ὡς παρετυμολογηθέντα ἐκ τοῦ *γεννῶ*.

6. Δυνατός, ἐν φρ. εἶσι γιερός, εἶσι *δενατός* ; (Πεῦκ.) — ἴσως καὶ διὰ τὸ προηγ. *γιερός*. Δὲν εἶναι *δενατὸν* (Κορυφ.) — ἴσως δι' ἀφομ. πρὸς τὸ προηγ. *-ναι* τοῦ *εἶναι*.

7. Διερμηνέας. Πβ. *δἄρμενεία* = συμβουλή, ἐν Πόντῳ, ἐν μεγάλῃ χρήσει, ὅπου ἴσως πρόκειται περὶ τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *η*, κατὰ τὰ προηγούμενα. Ὁ τύπ. ἐν Ἀρχ. Πόντ. 3 (1931), 108. 15 (1950), 206. 16 (1951), 73, 238, κλπ. Πβ. καὶ ΜΝΕ 2, 141 : *δἄρμενευτής*, *δἄρμενεύω*, ἐν Πόντῳ.

8. Ἐλπινίκη, κύρ. ὄν.

9. Κινήματα (= ἐπαναστάσεις).

10. Κοινό, ἐν φρ. *κενὸ* τραπέζι.

11. Ὑιοθέτησι, ἐν φρ. περιμένομε μιὰ *νεοθέτησ'* τοῦ χωριοῦ μας (πρὸς ἀνασυγκρότησιν) — ὅπου τὸ *ν* τοῦ ἀριθμητικοῦ κατὰ τὴν συνεκφορὰν προσεκολλήθη εἰς τὸ οὐσ. κατὰ παρετυμολογίαν ἴσως καὶ πρὸς τὸ *νέος*.

12. Πινακωτή. Ὁ τύπ. *πενακουτὴ* καὶ ἐν Εὐβ. (Κουρουνίῳ) ΧΙΛ 578, 120 καὶ 656, 11 καὶ 117, Ἀνδρωνιάνοις Εὐβ. ΧΙΛ 527, 59. *Πενακουτὰ* ἐν Τσακωνιᾷ. Βλ. *Η. Pernot*, Dial. Tsakon., σ. 56. Πβ. καὶ *πενακώτα* ἐν Κυψέλῃ Βοΐου παρὰ τὰ συνήθη *Π(ι)νακωτὴ-Π(ι)λακωτὴ* καὶ *Π(ι)νακώτα* τῆς περιοχῆς. Πβ. ἐπίσης *πενάκι* ἐν Ν. Κοτύλ.

13. Συγκοινωνία, ἐν φρ. δὲν εἴχαμαν *συγκενωνία*.

14. Τινάξῃς, τοῦ τινάζω, ἐν φρ. ἅμα δὲν τὰ *τενάξῃς* τὰ σκουτιά, ἑνώνονται τρίχα μὲ τρίχα (κατὰ τὴν κατεργασίαν εἰς τὸ «μαντάνι»).

15. Κτήματα οἰκογ. Καραγιάννη. Ἐν Διλόφῳ τὸ αὐτὸ τοπων. λέγεται *Καραεννάδ'κα*.

αννάδ'κα < *Καραγιαννάδικα*, ἂν μὴ προέκυψε, δι' ἀνομοίωσιν, ἐκ τοῦ παραδιδομένου, αὐτόθι, *Καραανάδ'κα*.

Παρὰ τὸ *μ* : *ἀμεβὴ* [1] (Πιρσόγ.), *Ἑρμεόνη* [2] (Πολυκάστ.), *θεμιάμα* [3], τὸ (Αὐγερ.), *μεδὲν* [4] (Χρυσ.), *μετέρα* [5] (Κορυφ. Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.), *σεμφέρ'* [6] (Ἁγ. Σωτ.).

γ) Ἡ τροπὴ φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ παρ' ἄλλα σύμφωνα, καὶ δὴ κατὰ σειρὰν συχνότητος παρὰ τά :

ὀδοντικά : *δ*, *τ*, *θ* : *Ἄδε* [7] (Κεράσ.), *δεκαστήριο* [8] (Ν. Κοτύλ.), *δεχαλωτὸς* [9] (Σαμαρ.), *κάθεσε* [10] (Χρυσ.), *κατεγορήσουν* [11] (Ἁγ. Σωτ.), *στρατεγὸς* [12] (Ν. Κοτύλ.).

Παρὰ τὰ *π*, *β* : *Βεθανία* [13] (Κεράσ.), *Βεθὸς* [14] (Πεντάλ.), *πεγαίνω* [15] (Ἁγ. Σωτ. Πολυκάστ.), (νὰ) *πεθιάσ'* [16] (Σαμαρ.), *πεπέρ'* [17] (Ν. Κοτύλ.), *πεστεύ'* [18] (Πεῦκ.), *πεχτὸς* [19] (Ν. Κοτύλ.).

---

1. Ἀμοιβή, ἐν φρ. *ἀμεβὴ* παντοπώλο (=-λου). Τὸ ΙΛ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

2. Ἑρμιόνη. Τὸν τύπ. δὲν εὗρον ἀλλαχοῦ.

3. Θυμίαμα, «λιβάνι». Ὁ τύπ. δὲν παραδίδεται ἀλλαχόθεν.

4. Μηδέν, ἐν φρ. δὲν εἶχε χαμπέρι, *μεδέν*. Πβ. *μεδὲ* ἐν Χίῳ (Μεστὰ Πυργί) : *H. Pernot*, Parl. Chio, 1, 238 καὶ Κύπρῳ : *μεδὲ* στραφτεῖ *μεδὲ* βροντᾷ, *μεδὲ* χαλάζι ρίβκει (ἐν *Ξ. Φαρμακίδ.*, Κύπρια ἔπη, σ. 95). Ἐν Πάτμῳ (ΧΙΛ 690, 162) καὶ Ἀστυπ. (ΧΙΛ 690, 278) τύπ. *μεδέ*. Ἐν Κῷ : *μέ'* φωτιά, *μέε* μαέρεμα (κατὰ πληροφ. τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου Ἀναστ. Καραναστάση). Πβ. καὶ *K. Dieter.*, Südl., Sporad., 470 : Πουτθενὰ 'ἐν ἐφαίνετο *μεὲ* ψίχουλο (ἐκ Καλύμν.).

5. Μητέρα. Ὁ τύπ. δὲν παραδίδεται ἀλλαχόθεν.

6. Συμφέρει, ἐν φρ. δὲ *σεμφέρ'*. Τὸν τύπ. δὲν εὗρον ἀλλαχοῦ.

7. Ἄδη, ἐν ᾄσμ. : *Ἄδε* Τάρταρε καὶ Χάρε, καὶ τὸ Λάζαρο θὰ πάρω — ὅπου πιθανὸν νὰ ἐπέδρασε τὸ ἀκολουθοῦν *Τάρταρε*. Πβ. ἐν ΙΛ τύπ. *Ἄδες* ἐκ Πόντ. (Χαλδ.), ὅπου ἴσως ὑπόκειται ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ *η*. Ἐν τῷ παραδ. 4 ὅμως ἐκ Χαλδίας ἔχομεν τὴν φρ. 'Σ τὸν *Ἄδ'* ἐπῆεν (= ἀπέθανε), ὅθεν, πιθανόν, ἡ σύγχυσις, δυναμένου ν' ἀναγνωσθῇ στὸν *Ἄδε πῆεν*.

8. Δικαστήριο, ἐν φρ. εἴχαμε ἕνα *δεκαστήριο* (= δίκην) 'ς τὸ Νεστόριο. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Πελοπν. (Μεσσ. ΧΙΛ 530, 206),

9. Διχαλωτός, ἐν φρ. ξύλο *δεχαλωτό*.

10. Κάθησε, ἐν φρ. *κάθεσε*, φίλε.

11. <Κατηγορῶ, ἐν φρ. τὸ χωριὸ ἤθελα τὸ *κατεγορήσουν* πολύ.

12. Στρατηγός, ἐν διηγ. : ἦταν ἕνας γέροντας *στρατεγός*.

13. Βηθανία, ἐν ᾄσμ. : καὶ 'ς τὴν πόλη *Βεθανία* | μὲ κλαδούς καὶ μὲ βαΐα. | Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία | ἔξου ἀπού τὴ *Βεθανία*. Κι βγῆκε κ' ἡ Μαρία | ἔξου ἀπὸ τὴ *Βεθανία*. | Τότ' ἡ Μάρθα κ' ἡ Μαρία |, τότε ὅλ' ἡ *Βεθανία*...

14. Τὸ χωρίον *Βυθός*. Τὸ ΙΛ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

15. Πηγαίνω, ἐν φρ. *πεγαίνω* κειπέρα, *κετάζω*...

16. Πυτιάση, ἐν φρ. τ' ἀφίνομε (ἐνν. τὸ γάλα) νὰ *πεθιάσ'*. Πβ. *πετιὰ* (Κυψέλ.), ἀλλὰ θὰ *πυτιάσ'* (αὐτόθ.).

17. Πιπέρι, ἐν διηγ. : τό 'σπειραν *πεπέρ'*. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Θρᾴκ. (Αἴν.): *Σ. Μανασσείδου*, Διάλ. Αἴνου, σ. 33. Καὶ ἐν Κύπρῳ, Λαογρ. 6 (1917), 81. Ἐπίσης ἐν ΧΙΛ τοῦ *Χρ. Χρηστοβασίλη* ἐκ Κουρεντοχωρίου Ἠπείρου. Πβ. καὶ *πεπεριὰ* (αὐτόθ.) καὶ ἐν *Π. Ἀραβαντινοῦ*, Δημ. ᾄσμ. Ἠπ., σ. 345, καὶ ἐν Στερελλ. (Δεσφ.) ΧΙΛ 568, 20.

18. Πιστεύει, ἐν φρ. δὲν *πεστεύ'* (-ει).

19. Πηχτός. Πβ. ἐν Πόντῳ (Ἀρχ. Πόντ. 7 [1937], 164) : *πεχτή*, ὅπερ διὰ τὴν ἀρχ. προφ. τοῦ *η*, κατὰ τ' ἀνωτέρω. Ἐπίσης ἐν Καππ. (Περιοδ. Ξενοφάνης, 4, 472).

Παρὰ τὰ *κ*, *γ* : *γετιά*[1], ἡ (Λουκόμ.), *κεδεία*[2] (Ἁγ. Σωτ.), *κεπριά*[3], τὰ (Λάγκ.), *κετάζω*[4] (Ἁγ. Σωτ.), *νοικεουστάσιου*[5] (Ν. Κοτύλ.).

Πιθανὸν ὅμως καὶ ταῦτα νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν προηγούμενον κύκλον, ὡς ἔχοντα, τὰ τρία πρῶτα, τὰ *τ*, *δ* μετὰ τὸ τραπὲν *ἰ*.

δ) Τέλος, αἱ συστάσεις > *σεστάσ'ς*[6] (Ἁγ. Σωτ.) παρὰ τὸ ἑνικὸν *σύστασ'*, ἡ (Ν. Κοτύλ.).

Ἤτοι, ἀνακεφαλαιωτικῶς, τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα κατὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα καὶ κατὰ τόπους :

ἰ > *ε*

α) Παρὰ τὰ ὑγρά. Παρὰ τὸ *ρ* :

1) ἀρεστερὸς (Νόστιμ.)
2) Ἁρμερὸς (Ν. Κοτύλ. Πεντάλ.)
3) ἀφωρεσμένος (Πευκόφ.)
4) ἄχερο (Ἁγ. Σωτ. Πεντάλ.)
5) ἀχερώνα, ἡ (Ρόκαστρ.)
6) Ἀχερῶνες, οἱ (Πλακίδ.)
7) βεράν'κος (Σιάτ.)
8) Βεργενία, ἡ (Χρυσ.)
9) Βεργινάδα, ἡ (Πευκόφ.)
10) βούτερο (Πευκόφ.)
11) γερίζ' (Σαμαρ.)
12) γερνάει (Δίλοφ.)
13) (θὰ) γερίσῃς (Χρυσ.)
14) γερολόγοι (Λικνᾶδ.)
15) γκαλντερίμι (Ζούζουλ.)
16) Γκαλντερίμια (Πευκόφ.)
17) ἐπιθεωρετὴς (Σκαλοχώρ.)
18) ἐρήν', ἡ (Κεράσ.)
19) θερίο (Μόρφ.)
20) θεριὸ (Βουχορ.)
21) κεντρεκὸς (Σαμαρ.)
22) κερά, ἡ (Λικνᾶδ. Σιάτ.)
23) κερκέλλα, ἡ (Κυψέλ.)

---

1. Ἰτιά. Τὸν τύπ. δὲν εὗρον ἀλλαχοῦ, πολλαχοῦ ὅμως συνήντησα διαφόρους μετὰ τοῦ *ε* τύπους: *ἐτιὰ* ἐν Εὐβ. (Κύμ.) ΧΙΛ 501, 32 — Ἤπ. (Κονίτσ.) ΧΙΛ 1569γ, 97, ἐν Παραμυθίᾳ, *Ν. Πολίτ.*, Παραδ., 1, 213 — Πελοπν. (Ἀρκαδ. ὡς τοπων. ΧΙΛ 392, 15 καὶ 21 — Καλαβρ. ὡς τοπων. ΧΙΛ 564, 4 καὶ 36 — Κλειτορ. ΧΙΛ 684, 33 καὶ 35 καὶ 273 καὶ ὡς τοπων. — Κυνουρ. ΧΙΛ 635, 29. Μεσσ. ΧΙΛ 530, 49 — Τριφυλ. ΧΙΛ 553, 21 ὡς τοπων. — Σερίφ., ἀποστ. *Ι. Βογιατζίδ.*, 2, 23. Ὁ τύπ. *ἐτέα* Μεγάρ. ΧΙΛ 425, 110 — *ἐθιὰ* Κρήτ. ΧΙΛ 435, 101 καὶ Ἀθηνᾶ 15 (1903), 80 — *νετιὰ* Εὐβ. (Ὀρ.) ΧΙΛ 511, 31 *νετέα* (Αὐλωναρ.) ΧΙΛ 549, 118 καὶ *Β. Φάβη*, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ., σ. 20, *νεθιὰ* Πάτμ. ΧΙΛ 690, 83.

Κατὰ τὸν *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 205, ὁ τύπ. *ἐτέα* ἐγένετο κατὰ τὸν *ἐλαία* καὶ (αὐτόθ. 2, 343) ὁ τύπ. *ἐτεὰ* κατὰ τὸν *ἐλαιὰ* (ἀμφοτέρων τὰ φύλλα εἶναι ἱκανῶς ὅμοια). Ὁ τύπ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ *Κ. Ἠλιοπ.*, Τοπων. Ἠλ., Ἀθηνᾶ 52 (1948), 186 : τοπων. *Ἐτιὰ* ἐν Ἠλείᾳ καὶ *Π. Γενναδ.*, Λεξ. Φυτολ., σ. 445.

2. Κηδεία.

3. Κυπριά, ἐν φρ. *κεπριὰ* μὶ τοὺ γλουσσίδ' (κουδούνια αἰγῶν).

4. Κοιτά(ζ)ω, ἐν φρ. τὸν *κετοῦσαν* μὲ μεγάλ' περιέργεια - *πεγαίνω κειπέρα, κετάζω*... (Ἁγ. Σωτ.). Ἐν ᾄσμ. : *Κετᾶτε* σεῖς οἱ ἄρχοντες, σεῖς οἱ πραματευτᾶδες (Νεάπ.) - *κετάζει* τὸν κατήφορο (Τσοτίλ.).

5. Ἐνοικιοστάσιο, ἐν φρ. ἔχ'ς σπίτ' μὶ *νοικεουστάσιου* ; (μὲ ἠρώτησε χωρικός).

6. Ἐν φρ. Ποῦ νὰ βρῇς *σεστάσ'ς*, νὰ στείλῃς γράμματα (Ἁγ. Σωτ.). Εἶχα *σεστάσ'ς* ἀπ' τὸ Ντραγούμ' (Ν. Κοτύλ.).

24) κιτερνίζουν (Ζούζουλ.)
25) Κρεμίν', τὸ (Κριμίν.)
26) Κρεμ'νιώτ'κος Λάκκος (Βουχορ.)
27) κρεφὰ (Λικνᾶδ.)
28) λερὶ (Χρυσ.)
29) μάερας (Ἁγ. Σωτ.)
30) μαερέματα (Ἁγ. Σωτ. Χρυσαυγ.)
31) μαερεύ' (Ἁγ. Σωτ.)
32) μεράδ' τὸ (Ἁγ. Σωτ. Πεντάλ.)
33) μεράζ' (Χρυσ.)
34) μεριάδες (Δίλοφ.)
35) μερμῆγκες, οἱ (Δίλοφ.)
36) μερμηγκοφάγος (Σκαλοχώρ.)
37) Μεροβλήτης (Πεῦκ. Πευκόφ.)
38) νεροδικεῖο (Πεῦκ.)
39) νεροδίκης (Ἁγ. Σωτ.)
40) ντερειοῦμαι (Πολυκάστ.)
41) ξεράφια, τὰ (Ζούζουλ.)
42) ὀβερὸς (Ζούζουλ.)
43) περάζ' (Ν. Κοτύλ.)
44) περεμένοντας (Σαμαρ.)
45) περετὸς (Κυψέλ.)
46) περουστιά, ἡ (Λουκόμ.)
47) πίτερα, τὰ (Λυκόρ.)
48) πρεόνα, ἡ (Πεντάλ.)
49) σερτάρ', τὸ (Βογατσ. Ν. Κοτύλ.)
50) σκούπερα, τὰ (Λυκόρ.)
51) σφεράκι (Χρυσ.)
52) τεράννια, ἡ (Πευκόφ.)
53) τερὶ (Βοτάν. Πευκόφ. Σαμαρ.) - τερόγαλο (Σαμαρ.)
54) τρεβέλλα, ἡ (Πεντάλ.)
55) τρεῦου, ἐπίρρ., (Νεάπ.)
56) τρεφερὸς (Σαμαρ.)
57) τρεχιά, ἡ (Πεντάλ.)
58) ὑπερέτης (Μόρφ. Σιάτ.)
59) φερὸς (Κυψέλ.)
60) χαερ'λίδ'κος (Πολυκάστ.)
61) χαερ'λίτ'κος (Πευκόφ.)
62) χεράμ', τὸ (Πιρσόγ.)

Συζητήσιμα :

1) ἀβρεά, ἡ (Ἁγ. Σωτ. Πεντάλ.)
2) μὲ ἔρεται (Καντσ.)
3) σύνερο (Πευκόφ.)

Παρὰ τὸ λ :

1) ἀλεσίδα (Λικνᾶδ.)
2) βασίλεα, τὰ (Λικνᾶδ.)
3) βόλεσεν (Ἐπταχώρ.)
4) δελ'νό, τὸ (Λουκόμ.)
5) δελ'νοῦσα (Λικνᾶδ.)
6) ἐκκλεσίτσα (Ἐπταχώρ.)
7) ἐλατόμος (Σαμαρ.)
8) ἐλατουμία, ἡ (Κυψέλ. Πεῦκ.)
9) ἐλιάστρα, ἡ (Νεάπ.)
10) ἐλλεικὰ (Κυψέλ.)
11) Ἑλλενόμbαιδα, τὰ (Λικνᾶδ.)
12) ἐλουτουμία, ἡ (Πεῦκ.)
13) κελάει (Σκαλοχώρ.)
14) (νὰ) γκελάη (Ἁγ. Σωτ.)
15) κελὸ (Ρόκαστρ.)
16) κλεδιά, τὰ (Ἐπταχώρ.)
17) (νὰ) κολεμπήσωμε (Τσοτίλ.)
18) λεβάδ', τὸ (Κυψέλ. Πεῦκ.)
19) Λεβάδια, τὰ (Ν. Κοτύλ.)
20) λεγουστεύ' (Ν. Κοτύλ.)
21) λεθάρ', τὸ (Βοτάν.)
22) λεμέρ', τὸ (Κλεισώρ. Σαμαρ.)
23) λεμέρια, τὰ (Λικνᾶδ.)
24) λενὸς (Μόρφ.)
25) μαξελλαράκι (Λικνᾶδ.)
26) μελιά, ἡ (Καντσ. Λουκόμ. Μόρφ. Σιάτ.)

27) (γλυκομελιὰ)
28) μπελετζίκια, τὰ (Πεῦκ.)
29) σκάλεζαν (Τσοτίλ.)
30) σκαλεστὸ (Πολυκάστ.)
31) τελεγράμμα
32) (νὰ) τελεγραφήσω (Σκαλοχώρ.)
33) φελέττο (Σαμαρ.)
34) χελιάδες (Λικνᾶδ.)
35) χεχεμπλίδια, τὰ (Πευκόφ.)
36) ψελὰ (Δαμασκ. Ν. Κοτύλ. Σαμαρ.)
37) ('Σ τὸν) "Αε-Λιὰ ('Αγ. Σωτ.)

Νόθα :

θελὸς (Καντσ. Πευκόφ.)
θελώνω (Πολυκάστ.)
ντελάπ' (Πευκόφ.)
πιρζόβελος (Βογατσ.)
τὲ—λέει (Δίλοφ.)

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα :

Παρὰ τὸ *ν* :

1) ἄνεξες (Λικνᾶδ.)
2) ἀνεγμένα (Βοτάν.)
3) γεναῖκα ('Αγ. Σωτ.)
4) γεναῖκες (Πεῦκ.)
5) 'γενὸς (Κεράσ.)
6) δενατὸς (Πεῦκ.)
7) (δὲν εἶναι) δενατὸν (Κορυφ.)
8) διερμενέας (Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.)
9) 'Ελπενίκη (Πεντάλ.)
10) κενήματα (Πεῦκ.)
11) κενὸ ('Αγ. Σωτ.)
12) νεοθέτησ', ἡ (Χρυσ.)
13) πενάκι (Ν. Κοτύλ.)
14) πενακωτὴ (Ν. Κοτύλ.)
15) συγκενωνία, ἡ (Πευκόφ.)
16) (ἅμα) τενάξης (Σαμαρ.)

Συζητήσιμον :

Καραεννάδ'κα, τὰ (Χρυσαυγ.)

Παρὰ τὸ *μ* :

1) ἀμεβὴ (Πιρσόγ.)
2) 'Ερμεόνη (Πολυκάστ.)
3) θεμιάμα, τὸ (Αὐγερ.)
4) μεδὲν (Χρυσ.)
5) μετέρα (Κορυφ. Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.)
6) (δὲ) σεμφέρ' ('Αγ. Σωτ.)

γ) Παρὰ τὰ ὀδοντικά *δ, τ, θ* :

Παρὰ τὸ *δ:*

1) "Αδε (Κεράσ.)
2) δεκαστήριο (Ν. Κοτύλ.)
3) δεχαλωτὸς (Σαμαρ.)

Παρὰ τὸ *τ:*

1) (ἤθελα τὸ) κατεγορήσουν ('Αγ. Σωτ.)
2) στρατεγὸς (Ν. Κοτύλ.)

δ) Παρὰ τὰ *κ, γ* :

Παρὰ τὸ *κ:*

1) κεδεία, ἡ ('Αγ. Σωτ.)
2) κεπριά, τὰ (Λάγκ.)
3) κετάζει (Τσοτίλ.)
4) κετάζω ('Αγ. Σωτ.)
5) κετᾶτε (Νεάπ.)
6) νοικεοστάσιου, τὸ (Ν. Κοτύλ.)

Παρὰ τὸ *θ:*

1) κάθεσε (Χρυσ.)

Παρὰ τὸ *γ:*

1) γετιά, ἡ (Λουκόμ.)

ε) Παρὰ τὰ *π, β* :

Παρὰ τὸ *π:*

1) πεγαίνω ('Αγ. Σωτ. Πολυκάστ.)
2) (νὰ) πεθιάσ' (Σαμαρ.)
3) πεπέρ', τὸ (Ν. Κοτύλ.)
4) πεστεύ'(ει) (Πεῦκ.)
5) πετιά, ἡ (Κυψέλ.)
6) πεχτὸς (Ν. Κοτύλ.)

Παρὰ τὸ *β:*

1) Βεθανία, ἡ (Κεράσ.)
2) Βεθὸς (Πεντάλ.)

ζ) Παρὰ τὸ *σ* :

1) σεστάσ'ς, οἱ ('Αγ. Σωτ. Ν. Κοτύλ.)

α/ Συγκριτικαὶ παρατηρήσεις

'Η ὡς ἄνω γενομένη κατάταξις τῶν παραδειγμάτων καθ' ὁμάδας καὶ κατὰ λόγον τοῦ ἐπιδρῶντος συμφώνου, ὡς ἔχει ἀπὸ πολλοῦ καθιερωθῆ, θὰ ἦτο ἴσως κάπως αὐθαίρετος καὶ συμβατική, ἂν μὴ καὶ ἄλλως ἐπεβεβαιοῦτο. Οὕτω π.χ. τὸ παράδειγμα *'Ελλενόμβαιδα* ἔχει μὲν καταχωρισθῆ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *λ*, θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ καταταγῇ ἐξ ἴσου πιθανῶς καὶ εἰς τὴν τοῦ *ν*. 'Ομοίως τὸ *λεμέρι* εἰς τὰς τῶν *λ* καὶ *μ*, τὸ *λενὸς* εἰς τὰς τῶν *λ* καὶ *ν*, κ.ο.κ. 'Επίσης πολλὰ παραδείγματα ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ *κ* μὲ ἀκολουθοῦντα τὸν τραπέντα φθόγγον, ὡς τὰ *κεδεία, κενός, κεπρί, κερά, κετάζω* (πβ. καὶ τὸ ἐν 'Αθήναις ἀκουόμενον *πρόκεται*, ὅπερ ἴσως καὶ δι' ἀφομοίωσιν) θὰ ἠδύναντο νὰ γεννήσουν τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ *κ* τοῦτο καὶ ὄχι τὸ *ρ* π.χ. ἢ τὸ *τ* εὐθύνονται διὰ τὴν τροπήν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ διὰ μείζονα προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπεδίωξα νὰ ἐξαγάγω συμπεράσματα ἐκ στατιστικῆς ἐξετάσεως τῆς συχνότητος ἑκατέρου τῶν ἀμφοτέρωθεν τοῦ τρεπομένου φθόγγου συμφώνων κυρίως, τὰ ὁποῖα, κατὰ συντριπτικὸν ποσοστὸν ἔναντι τῶν φωνηέντων, ἀποδεικνύονται ὡς ὑποβοηθοῦντα, ἂν μὴ προκαλοῦντα, τὴν μεταβολήν. Διότι ἐκ τῶν 167 περιπτώσεων τροπῆς τοῦ *ί*, μόνον εἰς τὰς 7 παράκειται φωνῆεν τῷ τρεπομένῳ ἀντίζυγον τοῦ ἐπιδρῶντος συμφώνου, εἰς τὰς 6 μὲν ἀρχικόν, εἰς τὴν μίαν δὲ τελικόν [1].

---

1. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψει τὰ νόθα ἢ ἀμφισβητήσιμα παραδείγματα, ὡς *ἀβρεά, σύνερο, θελός, ντελάπ', πιρζόβελος, τὲ-λέει, Καραεννάδ'κα*, ὅπου τὸ *ε* προέρχεται ἐξ ἀρχικοῦ *α, ο* ἢ *υ*, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐξαγάγω μᾶλλον ἀδιάβλητα πορίσματα.

'Επίσης δὲν ὑπελόγισα τὰ φωνήεντα τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα εἴτε ἔχουν φωνῆεν κατὰ τὸ ἕτερον σκέλος τῆς τριάδος, ὡς : *νεοθέτησ', νοικεοστάσιου, πρεόνα, χαερλίδ'κος*, κλπ., ἢ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ τρεπομένου φθόγγου, ὡς : *ἐλατουμία... ἐλιάστρα, ἐρήν', ὀρά, ὀσία*, ἢ λήγουν εἰς αὐτόν : *"Αδε, βασίλεα.*

Καὶ διὰ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἐπείσθην περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κατατάξεως, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πρωτοπορίαν τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἐρρίνων ἔναντι τῶν λοιπῶν συμφώνων.

Οὕτω, ἐπὶ 321 περιπτώσεων συμπτώσεως παρακειμένων πρὸς τὸ τρεπόμενον φωνῆεν συμφώνων, τὰ ὑγρὰ [1] τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς μὲ 119 (ἤτοι κατὰ ποσοστὸν 37%, καὶ δή, ἀναλυτικῶς, τὸ *ρ* μὲ 73 (26%) καὶ τὸ *λ* μὲ 46 (11%) ἀκολουθούντων τῶν ἐρρίνων μὲ 54 (17%) περίπου, καὶ δή, ἀναλυτικῶς, τοῦ *μ* μὲ 31 (9%) καὶ τοῦ *ν* μὲ 22 (8%) [2]. Οὕτω τὰ ὑγρὰ μετὰ τῶν ἐρρίνων ἀντιπροσωπεύουν 173 περιπτώσεις, ἤτοι τὰ 54% περίπου, ἀκολουθούντων τῶν λοιπῶν συμφώνων.

Ἡ κλῖμαξ ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ σειρὰν συχνότητος :

ρ :	73,	*λ* :	46,	*μ* :	31,	*ν* :	22,	*τ* :	22,
π :	20,	*γ* :	19,	*κ* :	16,	*σ* :	16,	*β* :	11,
δ :	10,	*χ* :	10,	*θ* :	8,	*φ* :	5,	*ξ* :	3,
d :	3,	*ψ* :	3,	*ζ* :	1,	*g* :	1,	*b* :	1.

Ἐν συνόλῳ 321 παρουσίαι.

Κατὰ τριάδας δὲ ἀποτελουμένας ἐκ τοῦ τρεπομένου φθόγγου μετὰ τῶν ἀμφοτέρωθεν συμφώνων, ἡ σειρὰ συχνότητος παρουσιάζεται ὡς κάτωθι κατὰ τὸ ἐπιδρῶν σύμφωνον :

---

1. Ὁ *Γ. Χατζιδ.*, Ἀθηνᾶ 4 (1892), 470, ἑρμηνεύει τὴν τροπὴν παρὰ τὰ ὑγρὰ «ἐκ τῆς ὁμολογουμένης συγγενείας... πρὸς τὸ *ε*». Πβ. *τοῦ αὐτοῦ*, Einleit., σ. 333.

2. Ὡς ἔρρινα ὑπολογίζω καὶ τὰ ἠχηρὰ μέσα *b*, *d*, *g*, ὅταν μεταξὺ συμφώνων προφέρωνται μετ' ἐντόνως ἐρρίνου προφορᾶς, ἀκολουθοῦντα τὸν τρεπόμενον φθόγγον, ὅπως : νὰ *κολεμβήσωμε*, *κομβάρος*, *ὀνδίζουν*, *φονδωτός*, *συνγενωνία*, *Πετρόστρονγα*. Ὅπου ἀντιθέτως προηγούμενα τοῦ μεταβαλλομένου φθόγγου προφέρονται ἀρρίνως, τὰ ὑπολογίζω ὡς καθαρὰ ἠχηρὰ μέσα : *βελετζίκια*, *βονάρ'*, *δερειοῦμαι*, *δολάπ'*, (νὰ) *γελάῃ*. Εἰς τὰ παραδείγματα ὅπου τὸ *τσ* ἀκολουθεῖ τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον, ὡς *Κοτσομύτης*, κλπ., ἴσως ἐπιδρᾷ ἐκτὸς τοῦ βασικῶς ἐπιδρῶντος συμφώνου, τοῦ *κ* ἐνταῦθα, καὶ τὸ *τ*, ἐνῷ, ὅπου προηγεῖται, ὡς ἐν τῷ *τσοκνίδια*, ἴσως αἴτιος εἶναι ὁ ἡμίφθογγος *σ*. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν διπλῶν *ζ*, *ξ*, *ψ*. Οὕτω, ἐν τῷ *ἄνεξες*, ἐκτὸς τοῦ *ν* ἴσως ἐπέδρασε καὶ τὸ *κ* τοῦ *ξ* (*κσ*), ἐνῶ ἐν τοῖς *μαξελλαράκι*, *ξεράφια*, πλὴν τοῦ *ρ* ἴσως δέον νὰ ὑπολογισθῇ καὶ τὸ *κ*. Ὁμοίως ἐν τοῖς *σκάλεζαν*, *ψελὰ* (3 παραδείγματα). Τὰ τελευταῖα ὅμως παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα καὶ παράκεινται συμφώνοις γνωστοῖς διὰ τὴν μεγάλην ἐπίδρασίν των.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης — ἂν μὴ ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν — εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἔχοντα τὸν φθόγγον *τσ* παραδείγματα ἔχουν ὡς ἀντίζυγόν του τὸν *κ*. Βεβαίως τὰ 6 ἐκ τῶν 7 εἶναι παράγωγα τοῦ *κουτσός* καὶ ἴσως ὀφείλουν τὸ *ο* εἰς τὸ ἀρχικὸν *κοψο-* περὶ οὗ βλ. κατὰ χώραν (σσ. 45-46).

μερ :	10,	*(γ)ερ* [1] :	8,	*περ* :	8 [2],	*τερ* :	8,
χερ :	5,	*βερ* :	4,	*κερ* :	3,	*δερ* :	3,
θερ :	2,	*νερ* :	2,	*ρεμ* :	2,	*ρεσ* :	2,
ρεφ :	2,	*σερ* :	2,	*φερ* :	2,	*λερ* :	1,
ξερ :	1,	*ρεβ* :	1,	*ρε(γ)* :	1,	*ρεκ* :	1,
ρετ :	1,	*ρεχ* :	1,				
αερ :	2,	*ερ* :	1.				

Ἐν συνόλῳ 73.

Κατὰ σειρὰν ἐμφανίσεως τῶν ἀντιστρόφων ἀντιζύγων τῷ τρεπομένῳ φθόγγῳ συμφώνων παρουσιάζεται ἡ κάτωθι κατάστασις. Ὡς πρὸς τὸ *ρ* : ἐκ τῶν 73 περιπτώσεων, εἰς τὰς 62 τὸ *ρ* ἀκολουθεῖ τὸν τρεπόμενον φθόγγον. Τοῦτο ἴσως ἐνισχύει τὴν τοποθέτησιν τοῦ *λερ* εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *ρ* καὶ οὐχὶ τοῦ *λ*, ὅπου ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο περιπτώσεων ἐπιμερίζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

Σημειῶ ὅτι κατὰ τὴν κατάταξιν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ *γ*, τὸ ὁποῖον καίτοι σιγᾶται συνήθως, οὐχὶ σπανίως ἐπανερχόμενον δύναται νὰ δώσῃ τύπους ὡς *μά(γ)ερας*, *τρε(γ)ύ(ρ)ου*, κλπ. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν μὴ ἐνδοσυμφωνικῶν μεταβολῶν, ὡς προεῖπον, ἐνισχύει τὴν ἄποψιν ταύτην μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἑρμηνευθοῦν ἀναλόγως καὶ τὰ παραδ. *ἐρήῑ'*, *χαερ'λίδ'κος* διὰ τῶν (καμιὰ) *-j - ἐρήῑ'*, *χα-j-ερ'-λίδ'κος*.

Ὡς πρὸς τὸ *ν* : ἐκ τῶν 17 παραδειγμάτων εἰς τὰ 14 ἕπεται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος. Ὡς πρὸς τὸ *μ* : ἐκ τῶν 8 παραδειγμάτων εἰς τὰ 6 προηγεῖται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος. Τὸ *π* προηγεῖται καὶ εἰς τὰ 7 παραδ. Τὸ *κ* καὶ εἰς τὰ 6. Τὸ *δ* καὶ εἰς τὰ 3. Τὸ *τ* καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ *β* καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ *σ* εὑρίσκεται ἀμφοτέρωθεν καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ μοναδικὸν *γ* προηγεῖται. Τὸ *θ* προηγεῖται εἰς ἀμφότερα.

Συνολικῶς, ἀλλὰ συμβατικῶς βεβαίως, εἰς τὰ 106 (63%) ἕπεται καὶ εἰς τὰ 62 (37%) προηγεῖται. Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀριθμοῦ (168 ἀντὶ 167) ὀφείλεται εἰς τὴν περίπτωσιν *σεσ*, ὅπου τὸ *σ* εὑρίσκεται ἀμφοτέρωθεν.

Πρὸς ἐξαγωγὴν τελικῶν καὶ ἧττον ἀμφισβητησίμων συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῶν ἐπιδρώντων φθόγγων, ἐξεχώρισα τὰς τριάδας, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶσι καὶ κατὰ τὴν ἀντίστροφον τάξιν, συναγαγὼν τὸ κάτωθι πόρισμα :

Ἐκ τῶν 167 περιπτώσεων παρατηροῦμεν σύμπτωσιν καὶ τῶν ἀντιστρόφων τριάδων εἰς τὰς 72, κατὰ ποσοστὸν 43%.

Ἐκ τῶν 144 δὲ περιπτώσεων παρουσίας τῶν διαφόρων συμφώνων εἰς τὰς ἀνω-

---

1. Ἐνταῦθα συμπεριλαμβάνω καὶ παραδείγματα μετὰ σιγηθέντος *γ*, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπανεμφανισθῇ, ὡς *μάερας*, κλπ. Ἐν τὸν *Ἀῑ'-Ἐλιά*, *τρεῦου*, (< *τριγύρω*, ἀκουομένου καὶ τοῦ *ὁλοτρόγυρα*) καὶ διότι κατὰ συντριπτικὴν ἀναλογίαν ἡ μεταβολὴ παρατηρεῖται μεταξὺ συμφώνων. Τοῦτο μὲ ὁδηγεῖ νὰ νοήσω ἀκόμη καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἡμιφώνου *j* ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει ἓν μόνον σύμφωνον, καὶ δὴ ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶν, ὡς ἐν τοῖς (θὰ γένῃ) καμιὰ - *j* - ἐρήῑ' (νὰ ἡσ'χάσωμε ;), *χα-j-ερλίδ'κος*, κλπ. κλπ.

2. Ἐνταῦθα τοποθετῶ καὶ τὸ παράδ. *πρεόνα*<**περγιόνα*. Πβ. *περγιόῑ'*, σ. 20.

τέρω τριάδας ἐξάγεται ὁ κατωτέρω μᾶλλον πλησιάζων πρὸς τὴν ἀλήθειαν πίναξ κατατάξεως τῶν ἐπιδρώντων φθόγγων, κατὰ σειρὰν συχνότητος :

ρ : 56, μ : 21, λ : 14, τ(d) : 12, γ : 9, χ : 6, σ : 6, β : 5, φ : 4, κ : 4, δ : 3. Σύνολον 140.

Καὶ ἐνταῦθα φαίνεται ἡ μεγάλη συχνότης τῶν ὑγρῶν *ρ*, *λ*, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν ἀκριβῶς τὰ 50% τῶν παραδειγμάτων (τὰ 70). Ἡ ἀναλογία τούτων φαίνεται ἐκπληκτικῶς ἀνωτέρα, ὅταν ταῦτα ἀκολουθοῦν τὸν ἐφ' οὗ ἐπιδρῶσι φθόγγον. Οὕτω, ἐκ τῶν 72 τριάδων φέρονται ὡς τελικὰ εἰς τὰ 53 (74% περίπου), ἤτοι ἀναλυτικῶς τὸ μὲν *ρ* εἰς 45 (63% περίπου), τὸ δὲ *λ* εἰς 8, καὶ τὸ *σ* εἰς 2. Ἡ μόνη ἔκπληξις τοῦ πίνακος εἶναι ἡ ἀπουσία ἐξ αὐτοῦ τοῦ *ν*, γνωστοῦ ἄλλως ὡς ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶντος.

Ἄλλη παρατήρησις ἐνισχύουσα τὴν σημασίαν τῶν ὑγρῶν καὶ ἐρρίνων, εἶναι ὅτι ταῦτα μόνον παρουσιάζουν καὶ τὴν ἀντίστροφον ἀντιζυγίαν τῶν παρὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον κειμένων συμφώνων, προκειμένου περὶ τοῦ *i* > *e*. Ὡς πρὸς τὸ *κ* > *ο* ὅμως, μόνον δύο ἀντίστροφα ἀντίζυγα παραδείγματα συνήντησα, τὰ *κοκ-* καὶ *λολ-*.

Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἴσως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι εἶναι σχετικά, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διαφόρου, κατὰ συχνότητα, χρήσεως ἑκάστου συμφώνου ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Οὕτω π.χ. τὸ *κ*, ὡς ἀπείρως συνηθέστερον ἄλλων συμφώνων, ἔχει πολὺ περισσοτέρας πιθανότητας νὰ εὑρεθῇ πλησίον τοῦ εὐτρώτου φθόγγου ἢ τὸ *ψ* π.χ., καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Δὲν ἐπικρατεῖ ὅμως παρὰ ταῦτα τῶν ὑγρῶν τοὐλάχιστον καὶ τῶν ἐρρίνων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀποδεδειγμένως πολὺ συνηθέστερον ἐν τῷ λόγῳ.

Πρὸς ἐπαλήθευσιν τῶν ἀνωτέρω, προέβην εἰς τὴν ἑξῆς στατιστικὴν ἐργασίαν. Ἔλαβον εἰς τὴν τύχην παράγραφον ἐξ ἕνδεκα στίχων κοινοῦ δημοτικοῦ λόγου εὑρισκομένων εἰς τὴν σελίδα 31 τοῦ μυθιστορήματός μου (μὲ ὑπόθεσιν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς) «Ψηλὰ στὴ Μελισσόπετρα» (ἔκδ. Μ. Πεχλιβανίδη, Πρωτοχρονιὰ 1959) καὶ κατεμέτρησα τὰ σύμφωνα τὰ περιεχόμενα εἰς τὰς ἐν αὐτῇ λέξεις πλὴν τοῦ τελικοῦ *ς* — καὶ διότι δὲν παρατηρεῖται ἐν τῇ τελικῇ συλλαβῇ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ *σ*, ὡς συνηθέστατον εἰς τὰς καταλήξεις, θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς παραπλανήσῃ ὡς πρὸς τὴν συχνότητά του ἐν τῷ λόγῳ, καίτοι, καθὼς μᾶς διδάσκει ἁπλῆ φυλλομέτρησις οἱουδήποτε, ἑλληνικοῦ τοὐλάχιστον, λεξικοῦ, συνηθέστατον καὶ ὡς ἀρχικὸν τυγχάνει, τέλος δέ, διότι καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀντικωφώσεις ὁ φθόγγος εὑρίσκεται περὶ τὸ μέσον τῶν πινάκων συχνότητος τῶν διαφόρων συμφώνων. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν κατέχει τὴν ἑνάτην θέσιν ἐπὶ δέκα ἐννέα, εἰς τὴν δευτέραν δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπὶ ἕνδεκα. Κατέληξα λοιπὸν εἰς τὴν ἑξῆς διαπίστωσιν ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τούτων [1].

τ : 36, μ : 28, κ : 23, ν : 21, ρ : 18, π : 18, λ : 16, σ : 16, δ : 10, χ: 7, ζ : 6, β : 6, θ : 5, ξ : 5, φ : 5, γ : 2, τσ : 1. Σύνολον 223.

1. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦτον ὑπελόγισα ὡς *β* ἢ *φ* τὰ τῶν διφθόγγων *υ* (ὡς τὸ τῆς *ευ* π.χ.), τὸ *σ* ὡς *ζ* πρὸ τοῦ *μ*. Τὰ διπλᾶ ἐπίσης σύμφωνα ὡς μονὰ (ὡς ἐν τῇ *γλῶσσα* π.χ.). Ἐπίσης τὰ *μπ*, *ντ* δὲν ὑπελόγισα, πλὴν τῶν ἀρχικῶν, ὡς *b*, *d*, διότι τὸ ἔρρινον ἐνδοφωνηεντικῶς προφέρεται ἐντόνως.

Οὕτως, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν μέγα μέρος τῆς διαφορᾶς τοῦ *τ* ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν ἀντίστοιχον χρῆσιν τοῦ ἄρθρου, οἱ ὡς τὰ μάλιστα ἐπιδρῶντες φθόγγοι *μ*, *ν*, *ρ*, *λ* φέρονται καταλαμβάνοντες ἐπὶ 17 φθόγγων καὶ 223 παρουσιῶν τὰς δευτέραν, τετάρτην, πέμπτην καὶ ἑβδόμην θέσεις μὲ 83 παρουσίας, ἤτοι τὰ 37% τοῦ συνόλου.

β/ Ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

Διὰ ταῦτα, καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ μειώσω τὴν σημασίαν τῶν συμφώνων τούτων εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *ἰ*, ἀνεζήτησα καὶ ἄλλον λόγον προκαλοῦντα τὴν μεταβολὴν ταύτην. Καὶ νομίζω ὅτι οὗτος εἶναι ἡ θέσις τοῦ μεταβαλλομένου φθόγγου ἐν σχέσει πρὸς τὴν τονουμένην συλλαβήν.

Οὕτω π.χ. ἐπὶ τῶν 167 παραδειγμάτων τροπῆς τοῦ *ἰ*, εἰς τὰς 154 (ἤτοι κατὰ ποσοστὸν 92%!) αὕτη τελεῖται, ὅταν ὁ φθόγγος εὑρίσκεται εἰς τὸ πρὸ τοῦ τόνου τμῆμα τῆς λέξεως, ἐνῷ εἰς τὰς 10 μόνον μετατονικῶς.

Ἀναλυτικῶς πάλιν, ἐκ τῶν 154 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 121 (78%) τὸ *ἰ* εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ, εἰς τὰς 24 (15%) παρὰ συλλαβήν, καὶ εἰς τὰς 9 (7%) παρὰ δύο συλλαβάς.

Τοῦτο ἐξηγεῖται ἴσως ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ λαλοῦντος νὰ προφέρῃ τὴν τονουμένην συλλαβήν, ἐπὶ βλάβῃ τῶν προηγουμένων ἀτόνων. Κατὰ τὴν χαλαρὰν δὲ ταύτην προφορὰν τοῦ προτονικοῦ τμήματος καὶ ἕνεκα τῆς συγγενείας τῶν φθόγγων *ἰ-ε*, ὡς προεξέθηκα [1], καὶ συνεπικουρούντων τῶν δυσεκφωνήτων ὑγρῶν καὶ ἐρρίνων, ὁ λαλῶν χρησιμοποιεῖ κατὰ τὴν εὐκολίαν τῆς στιγμῆς τὸν ἕτερον τῶν φθόγγων, συνηθέστερον μὲν τὸν *ε* ἀντὶ τοῦ *ἰ* ἢ τὸν *ο* ἀντὶ τοῦ *υ*, ὁσάκις δὲν τοὺς ἀποβάλλει κατὰ τὴν γνωστὴν τάσιν τῶν βορείων. Ἴσως μάλιστα τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ ἀντίβαρόν τι κατὰ τῆς ἀποβολῆς, εἰς ὡρισμένας θέσεις. Ἡ ἀποβολή, ἄλλωστε, τῶν ἀτόνων *ἰ*, *υ* ἔχει τοσαύτην σχέσιν καὶ ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ τόνου [2].

Τὸ γεγονὸς ἐξ ἄλλου ὅτι ἐκ τῶν 154 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 97 (ἤτοι κατὰ 63%) ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ ἀκολουθοῦντος ἀμέσως τοῦ τόνου, ἀποτελεῖ ποιάν τινα ἔνδειξιν, ἂν ὄχι ἀπόδειξιν, τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως τοῦ τόνου διὰ τὴν μεταβολήν. Διότι ὁ λαλῶν εὑρίσκεται ἀμέσως πρὸ τοῦ ἐμποδίου, τρόπον τινά, καὶ ἀπροετοίμαστος ν' ἀντιδράσῃ.

Τὸ πρᾶγμα γίνεται πιθανώτερον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αἱ ὡς ἄνω τροπαὶ δὲν ἀποτελοῦν πάγιον ὀργανικὸν φαινόμενον τῶν ἰδιωμάτων, ἀλλ' ἐμφανίζονται ἀτάκτως ἐν τῷ λόγῳ.

Ἡ δύναμις τοῦ τόνου φαίνεται ἴσως περισσότερον μετατονικῶς, διότι καίτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων εἶναι μικρότερος, ὅμως κατὰ 100% ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ. Ἀφοῦ δηλονότι

---

1. Βλ. σ. 12. Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 262 : «Τὰ ἄτονα *ε*, *ο* ἐξεφωνοῦντο προηγουμένως οὐχὶ τόσον διακεκριμένως ὅπως σήμερον, ἀλλά πως μεταξὺ τοῦ *ε-ι*, *ο-ου*».

2. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 251 κέξ. καὶ *Γ. Ἀναγνωστοπ.*, Δυναμ. τονισμ.

ὁ λαλῶν κατέβαλε τὴν μεγίστην προσπάθειαν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς τονουμένης συλλαβῆς, προφέρει χαλαρῶς καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τμῆμα τῆς λέξεως, καθὼς καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀτόνων *i* καὶ *u* συμβαίνει.

Ἐὰν δὲν ὑπολογίσωμεν τὰς πρὸ ἢ μετὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον καὶ τὴν τονουμένην συλλαβὴν συλλαβάς, δὲν αὐθαιρετοῦμεν, διότι αἱ μὲν πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς εἶναι ἀμέτοχοι εἰς τὴν μεταβολήν, αἱ δὲ μετὰ τὸν τόνον περιέχουσαι τὰ ἄτονα *i* καὶ *u* δύνανται νὰ μὴ ὑπολογισθοῦν, ἐπειδὴ ταῦτα ἀποβάλλονται : Οὕτω π.χ. οἱ τύποι *γερίσης*, *γερίζει*, *λεθάρι*, *λεμέρι*, *γερολόγοι*, κλπ. δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς *γερίζ'*... *γερολόγ'* κλπ. Ἐπίσης αἱ μεταξὺ τῆς τρεπομένης συλλαβῆς καὶ τῆς τονουμένης ἔχουσαι τὰ ἄτονα *i* καὶ *u*, ὡς *δελ'νό*, *δελ'νοῦσα*, *Κρεμ'νιώτ'κος*, *κοσ'λοῦν*, κλπ., δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς μὴ ἔχουσαι τοὺς ἐκπίπτοντας φθόγγους. Οὕτως ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον τὸ σχῆμα + ⎯́* ὑπολογιζομένων ὡς δισυλλάβων τῶν τρισυλλάβων λέξεων : *γερίζ'*, *γερίσ'ς*, *ἐρήβ'*, *Κρεμίν'*, *μεράδ'*, *μεράζ'*, *ξεράφ'*, *περάζ'*, *σερτάρ'*, *σφεράκ'*, *χεράμ'*, *κελάει*, *νὰ γκελάῃ*, *λεβάδ'*, *λεθάρ'*, *λεμέρ'*, *νὰ τενάξ'ς*, *σεμφέρ'*, *νὰ πεθιάσ'*, *πεπέρ'*, *πεστεύ'*, *κετάζ'*, *σεστάσ'ς*, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἄλλας 28 περιπτώσεις.

Καθ' ὅμοιον τρόπον τετρασύλλαβοι λέξεις πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς τρισύλλαβοι : *γερολόγ'*, *γκαλντερίμ'*, *μαερεύ'*, *Μεροβλήτ'ς*, *περεμέν'*, *ὑπερέτ'ς*, *λεγουστεύ'*, — ἄλλαι 9 περιπτώσεις.

Οὕτως ἀποδεικνύεται ἐντονώτερον ἡ ταραχοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ τόνου ἐν τῷ ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν τμήματι.

Ἵνα μὴ θεωρηθῇ δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅτι πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου «ἐν τῷ μείζονι καὶ τὸ ἔλαττον», ὅτι δηλαδὴ ἐφόσον γενικῶς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ προτονικὸν τμῆμα τῶν λέξεων εἶναι κατὰ μέσον ὅρον μεγαλύτερον τοῦ μετατονικοῦ, αἱ πιθανότητες τῆς συχνότητος τοῦ φαινομένου ἐν αὐτῷ εἶναι μεγαλύτεραι, ἐπανεξήτασα στατιστικῶς τὸ προαναφερθὲν ἑνδεκάστιχον ἐδάφιον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς θέσεως τοῦ τόνου εἰς τὰς ἐν αὐτῷ λέξεις. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅλως ἀντίθετον τῆς ὑποψίας. Οὕτως αἱ λέξεις παρουσίασαν τὰς ἑξῆς περιπτώσεις :

1) Ὁ τόνος ἐν ἀρχῇ :

⎯́ —	:	21
⎯́ — —	:	9
— ⎯́ — —	:	6
		36

2) Ὁ τόνος ἐν τέλει :

— ⎯́	:	9
— — ⎯́ —	:	4
— — — ⎯́ —	:	2
— — — ⎯́	:	1
		16

3) Ὁ τόνος ἐν μέσῳ :

— ⎯́ —	:	7

---

* Ὅπου ὁ σταυρὸς δηλώνει τὴν συλλαβὴν τὴν ἔχουσαν τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον καὶ ἡ ⎯́ τὴν ἔχουσαν τὸν τόνον συλλαβήν.

Ἤτοι, ἐὰν ὑπολογίσωμεν ὑπὸ γενικὸν τύπον ἑκατέραν τῶν δύο πρώτων ὁμάδων, παρουσιάζονται τὰ ἑξῆς σχήματα : :

1) (—) ⏑ — — : 36

2) — — — ⏑ (—) : 16

3) — ⏑ — : 7

γ/ Ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου.

Τὴν σημασίαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ τόνου διὰ τὴν μεταβολὴν φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύει πως καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ τῶν 167 παραδειγμάτων τὰ 34 (20%) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων, ὅπου πλὴν τοῦ τόνου τῆς λέξεως καὶ ὁ μετρικός, κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν, συνεπικουρεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φαινομένου.

Ἐκ τῶν 34 τούτων παραδειγμάτων τὰ 25 εἶναι τοῦ συνήθους ἰαμβικοῦ δεκαπεντασυλλάβου στίχου καὶ τὰ 5 τοῦ τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου — τοῦ ἑνὸς ἐν παροιμίᾳ. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων μόνον εἰς τρεῖς περιπτώσεις ὁ μετρικὸς τόνος πίπτει ἐπὶ τραπέντος εἰς *e* ἀτόνου *i*, ἤτοι :

...ὁ ξὲς | *μα* *ξελ* | λα ρά | κι*α*

...κα λῶς | *τὴν* *κε* | ρά πού | 'ρθε

Καὶ 'ς τὴν | πό λη | *Βε* *θα* | νί α...

(Πβ. καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ ᾄσματος:

Ἔξ' ἀ | πὸ τὴ | *Βε* *θα* | νί α...)

Κανονικὰ παραδείγματα :

1) Ἰαμβικὰ

Στὸν Ἄρ | *με* *ρὸ* | τὸν ἄφ' | σα με...

Κε *ρά*, | δῶσ' μας | τὸν κό | πο μας...

...*κρε* *φὰ* | τὴν κου | βεν τι*ά* | ζει.

...*καὶ* μέ | να τὸ | *με* *ρά* | δι.

...νὰ τῆς | τὸ πῶ | *ντε* *ρειοῦ* | μαι.

Τώ ρα | κι ὁ ξέ | νος βό | *λε* *σεν*...

...στὸ Μι | σο λούρ' | *δελ'* *νοῦ* | σα

Μόν' εἶ | ναι Ἑλ | *λε* *νόμ* | baι δα...

Νὰ μοῦ | χα ρί | σουν τὰ | *κλε* *διὰ*...

...*λε* *θά* | ρι σὲ | *λε* *θά* | ρι.

(Πβ. ...στὴ ρί | ζα ἔ να | λε θά | ρι.)
...λε μέ | ρι σὲ | λε μέ | ρι. (δὶς)
(Πβ. ...σὲ κλέ | φτι κα | λε μέ | ρια).
...ἔ να | λε νὸ | μαν τή | λι
...με λιά | 'ταν φυ | τε μέ | νη. (δὶς)
(Πβ. ...με λιὰ | ξε ρι | ζω μέ | νη.
Φέρ νεις | καὶ μιὰ | γλυ κο | με | λιά...
...χε λιά | δες κυ | νη γοῦ | σα.
...ψε λὰ | 'ς τὰ κορ | φο βού | νια.
...κι' ἀπ' τὰ | ψε λὰ | τρα γού | δια
...τὴ σκά | λα ἀ | πὸ ἄ | νε ξες.
...γε ναῖ | κες γιὰ | τοὺς ἄν | τρες
Κε τᾶ | τε σεῖς | οἱ ἄρ | χον τες...
...κε τά | ζει τὸν | κα τή | φο ρο.

2) Τροχαϊκὰ

Ἄ δε | Τάρ τα | ρε καὶ | χά ρε...
Δά νει | κό, κε | ρά μ' τ' ἀ | λεύ ρι...
Ἄν' ξε | ἄν' ξε, | ἐκ κλε | σί τσα...
...τὰ βαμ | bά κια | σκά λε | ζαν.

Ἐξετάζοντες τ' ἀνωτέρω, παρατηροῦμεν ἀκόμη ὅτι ἐκ τῶν 34 παραδειγμάτων ἡ τροπὴ εἰς τὰ 22 (65% περίπου) ἐξ αὐτῶν συμβαίνει εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὡς νομίζω. Ὅπως δηλονότι αἱ τονούμεναι συλλαβαὶ προφέρονται εἰς βάρος τῶν ἀτόνων, οὕτω καὶ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον ἀπαγγέλλεται ἐντονώτερον καὶ ἑπομένως εἰς βάρος τοῦ δευτέρου. Εἰδικῶς, ὁ δεκαπεντασύλλαβος στίχος μὲ τὰ δύο ἀνισοσύλλαβα ἡμιστίχια δίδει τὴν ἐντύπωσιν θέσεως μὲν κατὰ τὸ πρῶτον ὀκτασύλλαβον τμῆμα, ἄρσεως δὲ κατὰ τὸ δεύτερον ἑπτασύλλαβον.

Εἰς τὰ τροχαϊκὰ παραδείγματα ἀντιθέτως ἡ ἔναρξις τοῦ στίχου ἀπὸ θέσεως ἰσχύος (τονουμένης συλλαβῆς) εὐκολύνει τὴν χαλάρωσιν τῶν ἀτόνων ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου. Διὰ ταῦτα, νομίζω, εἰς τὰ 3 ἐκ τῶν τεσσάρων παραδειγμάτων ἡ τροπὴ εὑρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον, σχεδὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἀντίστροφον ποσοστὸν τῶν ἰαμβικῶν.

Τέλος, ἀπομένουν ὑπὸ ἐξέτασιν ὡς πιθαναὶ αἰτίαι τοῦ φαινομένου αἱ κάτωθι :

1) Μεσαιωνική, ἂν μὴ ἀρχαιοτέρα, παράδοσις.

2) Ἐπίδρασις τῆς μεσημβρινῆς ἢ κοινῆς νεοελληνικῆς.

3) Ἀφομοίωσις ἢ ἀνομοίωσις.

4) Παρετυμολογία ἢ ἀναλογία.

Οὕτω : 1) Τὸ *ἄχερο* δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ μεσαιωνικὸς τύπος ἐπικρατήσας καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, κ.ο.κ.

2) Τὰ *ἀφωρεσμένος* [1], *Βεργενία* [2], *βούτερο* [3], *Καλόερος* [4], *μάερας* [5], *μεριάδες* [6], *ντερειοῦμαι* [7], *κελό* [8], κλπ. δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἐξ ἐπιδράσεως τῶν νοτίων ἰδιωμάτων.

3) Τὸ πλῆθος τῶν παραδειγμάτων (40, ἤτοι τὰ 23% τοῦ συνόλου), τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν δι' ἀφομοιώσεως [9], καὶ τῶν 14 ἄλλων, εἰς τὰ ὁποῖα ἴσως ὑπόκειται ἀνομοίωσις, θὰ ἐκλόνιζον τὴν θεωρίαν περὶ τῆς σημασίας τοῦ τόνου εἰς τὴν τροπὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φθόγγου, ἂν μὴ ἡ στατιστικὴ ἐξέτασις μὲ ἔπειθεν ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τούτου. Καὶ ταῦτα, διότι καθὼς διεπίστωσα, ἐκ τῶν 40 παραδειγμάτων εἰς τὰ 37 ἡ ἀφομοίωσις τελεῖται πρὸ τοῦ τόνου, καὶ δὴ εἰς τὰ 26 ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ, πλὴν 5 δὲ περιπτώσεων πρόκειται περὶ προληπτικῆς τοιαύτης [10].

Οὕτω ἔχομεν προληπτικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *i* πρὸς τὸ ἀμέσως ἀκολουθοῦν τονούμενον *e* εἰς τὰς ἑξῆς 26 περιπτώσεις : *ἀνεγμένα*, *ἀφωρεσμένος*, *γεναῖκα* (δίς), *διερμενέας* (δὶς), *κερκέλλα*, *λεμέρι* (τρίς), *μαερέματα* (δίς), *μαερεύει*, *μεδέν*, *μετέρα* (τρίς), *πεγαίνω* (δίς), *πεπέρι*, *περεμένοντας*, *σεμφέρει*, *τρεβέλλα*, *ὑπερέτης* (δίς), *φελέττο*.

---

1. Περὶ τῆς λ. βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 239, ὅπου ἡ τροπὴ ἑρμηνεύεται διὰ τοῦ παρακειμένου ὑγροῦ, ἐκ τοῦ ἀορ. *ἀφώρεσα*, καὶ ἐν τοῖς προηγ. σ. 18.

2. Διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ *e*, ἕνεκα τοῦ λογίου τοῦ ὀνόματος ;

3. Τὸ ΙΛ ἀναγράφει τὸν τύπ. μετὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «πολλαχ.».

4. Κοινόν, ἴσως ὄχι ἐκ τοῦ *καλόγηρος*, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ *-γερος*.

5. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μαγείρου σπάνιον εἰς τὰ ἀπομεμονωμένα ταῦτα χωρία, μὲ τὰ ἀνύπαρκτα σχεδὸν ἑστιατόρια, διὰ νὰ μὴ εἴπω ταβερνεῖα.

6. Ἡ λ. *μυριάδες* λογία.

7. Τὸ ρῆμα ἀσύνηθες ἀντὶ τοῦ συνηθεστάτου *σκιάζομαι*.

8. Ἡ λ. σπανία ἀντὶ τοῦ συνήθους μέτρου *σινίᾳ*.

9. Ὁ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1,236 κέξ., ἀφοῦ πραγματεύεται μετὰ σκεπτικισμοῦ περὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν φωνηέντων ἐν ἀρχῇ λέξεως καὶ δὴ καὶ ἐντὸς λέξεως ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ φωνήεντα, πλὴν τῶν *o* καὶ *u*, τῶν ὁποίων «τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν» εὑρίσκει «σφόδρα μεγάλην», ἐπιλέγει ἐν σ. 237 : «ἔτι ἀδηλοτέρα φαίνεται ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τοῦ *e* καὶ *i*, διότι πάντα τὰ ὑπὲρ τούτων προσενεχθέντα παραδείγματα ἐπιδέχονται ἄλλην ἑρμηνείαν· οὕτω λ.χ. τὸ *γεναῖκα* δύναται νὰ ἔχῃ παρετυμολογηθῇ πρὸς τὸ *γεννῶ*, ὅπως καὶ τὸ *γένεται*, *γένηκε*...».

10. Ἴσως διὰ ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν πολλὰς τῶν μεταβολῶν ὡς ἀφομοιώσεως ἀποτελέσματα, ἂν ἐνθυμηθῶμεν τὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω (σ. 233) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ *Χατζιδάκι* γραφόμενον, ὅτι : «Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς ὅτι τὸ βραχὺ καὶ ἄτονον φωνῆεν συλλαβῆς τινος ἕλκεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ φωνήεντος παρακειμένης, προηγουμένης ἢ ἑπομένης συλλαβῆς». Πβ. *τοῦ αὐτοῦ*, Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 403 κέξ.

Τρία παραδείγματα ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ : *ἄνεξες, βόλεσεν, κάθεσε.*

Πέντε παραδείγματα παρὰ συλλαβὴν πρὸ τοῦ τόνου : *ἀρεστερός, μπελετζίκια, περετός, τελεγράμμα, τρεφερός.* Τὸ παρὰ δύο συλλαβὰς *τελεγραφήσω* ἐκ τοῦ *τελέγραφος.*

Σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ εἰς ταῦτα ὑπάρχει *e* πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς ἐξομαλίζον τρόπον τινὰ τὸν κανόνα.

Προτονικὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ 5 παραδείγματα ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως : 4 ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου : *ἐκκλεσίτσα, Ἑλλενόμβαιδα, Ἐλπενίκη, κεντρεκὸς* καὶ 1 παρὰ συλλαβήν, πρὸ τοῦ τόνου : *ἐλλεγικά.*

Καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως περὶ τῆς παρουσίας τῶν δύο *e* προκύπτει ἄλλη γενικωτέρα : εἰς ἁπάσας τὰς περιπτώσεις ὑπάρχει συνέχεια τοῦ *e* μέχρι τῆς τονουμένης συλλαβῆς. Ἤτοι, ἐὰν μὲν ἡ φέρουσα τὸν τόνον συλλαβὴ περιέχῃ τὸ *e*, προηγεῖται ἓν *e*, τὸ ἀφομοιούμενον, εἰς τὰς 23 περιπτώσεις : *ἀνεγμένα, ἀφωρεσμένος, γεναῖκα* (δίς), *κερκέλλα, λεμέρι* (τρίς), *μαερέματα* (δίς), *μαερεύει, μεδέν, μετέρα* (τρίς), *πεγαίνω* (δίς), *πεπέρι, σεμφέρει, τρεβέλλα, ὑπερέτης* (δίς), *φελέττο.* Προηγοῦνται δύο *e*, ὧν τὸ μεσαῖον τὸ ἀφομοιούμενον, προτονικῶς εἰς 3 περιπτώσεις : *διερμενέας* (δίς), *περεμένοντας.* Ἐὰν δὲ ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχῃ ἄλλο φωνῆεν — κατὰ σύμπτωσιν (;) *o* εἰς τὰς 5 ἐκ τῶν περιπτώσεων — προηγοῦνται δύο *e* : *ἀρεστερός, Ἑλλενόμβαιδα, κεντρεκός, περετός, τρεφερός.*

Ἡ συνέχεια τῶν δύο *e* παρατηρεῖται καὶ μετατονικῶς : *ἄνεξες, βόλεσεν, κάθεσε,* ὅπου τὸ τονούμενον φωνῆεν εἶναι ἅπαξ *o* καὶ δὶς *a*.

Ἀνομοίωσιν ἴσως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν εἰς τὰς λέξεις ὅπου ὑπῆρχον ἐπάλληλα *i*, ὡς εἰς τὰς : *Βεργενία*[1], *γερίζει,* (θὰ) *γερίσης, γκαλντερίμι* (*Γκαλντερίμια*), *Ἐλπενίκη, ἐρήνη, Κρεμίνι, κιτερνίζουν, μερμῆγκες*[2], *χαερ'λίδ'κος - χαερ'λίτ'κος, χεχεμπλίδια*[3].

Κατὰ σύμπτωσιν (;) εἰς ἅπαντα τὰ παραδείγματα ὁ ἀνομοιούμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ.

Ἴσως αἱ παρατηρήσεις αὗται διὰ μιᾶς εὐρυτέρας ἐρεύνης, καὶ δὴ καὶ τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, μᾶς ὁδηγήσουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι γενεσιουργὸς αἰτία καὶ τῶν δύο τούτων φαινομένων εἶναι ὁ τόνος, τοῦ ὁποίου εὑρύνεται οὕτως ἡ εὐθύνη διὰ τὰς φωνητικὰς μεταβολὰς τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων οὐ μόνον παρὰ τοῖς βορείοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς νοτίοις, ὅπου τυγχάνουν λίαν συνήθη τὰ ἀφομοιωτικὰ καὶ ἀνομοιωτικὰ φαινόμενα. Οὕτως, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν τὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων, τὰ τῆς κωφώσεως τῶν *o*, *e*, τὰ τῆς συνιζήσεως, κλπ. φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἔχω ἐπιχειρήσει

---

1. Κατὰ τὴν σειρὰν *Βιργινία*>*Βιργενία*, διὰ τὸν τόνον — *Βεργενία* δι' ἀφομοίωσιν. Πβ. *Βεργινάδα.*

2. Ἐκ τοῦ ἀρσ. πληθ. *μερμῆγκοι* οἱ, ἢ τοῦ οὐδ. *μερμήγκι* τό.

3. Ὁ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2,472, ἀμφισβητεῖ σχεδὸν τὴν ἀνομοίωσιν τῶν φωνηέντων ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, γράφων : «τὸ φαινόμενον τῆς ἀνομοιώσεως ἐν τοῖς φωνήεσιν εἶναι πολὺ περιωρισμένον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ».

καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ ἐξετάσω καὶ ἑρμηνεύσω, φαίνεται ὅτι εἰς τὸ *βάθος πάσης μεταβολῆς θὰ πρέπει νὰ ἀναζητῆται ἡ ταραχοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ τόνου.*

4) Μερικαὶ τῶν περιπτώσεων ἴσως δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν διὰ παρετυμολογίας. Οὕτω π.χ., τὸ *δεκαστήριο* κατὰ τὸ *δέκα*, *ἐλατουμία* κατὰ τὸ *ἔλατο*, *Μεροβλήτης* κατὰ τὸ *μέρος* ἢ *μέρα*, *τρεφερὸς* κατὰ τὸ *τρέφω*, *τρεχιὰ* κατὰ τὸ *τρέχω*, κ.ο.κ., ὡς κατὰ χώραν ἑκάστοτε σημειῶ.

Τὸ παράδειγμα *Ἄδε*, τέλος, δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀκολουθοῦντα ὁμοιοτέλευτα *Τάρταρε* καὶ *Χάρε*, ἐν τῷ στίχῳ : *Ἄδε, Τάρταρε* καὶ *Χάρε*...

2. Παραδείγματα υ>ο

Τοιαῦτα παραδείγματα ἐμφανίζονται εἰς λέξεις εἴτε παλαιὰς ἑλληνικὰς ἐχούσας ἀρχῆθεν τοῦτο ἢ εἰς ὁμοίας ξένης προελεύσεως ἢ ἄλλας τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι εἶχον μὲν ἀρχικῶς *ο*, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ μετέτρεψαν εἰς *υ*, γενόμενον κοινῶς παραδεκτὸν ἐν τῇ νεοελληνικῇ ὁμιλουμένῃ.

Ἤτοι ἀναλυτικῶς, κατέγραψα τὰ κάτωθι παραδείγματα :

α) Παρὰ τὰ ὑγρὰ *ρ*, *λ*.

Παρὰ τὸ *ρ* : *κορομάνα* [1], ἡ (Χρυσ.), *κορέας* [2], ὁ (Σαμαρ.), *μπορέκι* [3] (Κλεισώρ.), (νὰ) *ξεκοραστῆς* [4] (Κεράσ.), *ὀρὰ* [5] (Κεράσ. Ν. Κοτύλ. Κυψέλ.), *Πετρό-*

---

1. Κουραμάνα, ὁ στρατ. ἄρτος.

2. Κουρέας, ἐν φρ. στέλνει ὁ γαμπρὸς δυὸ μπράτιμους 'ς τὸν *κορέα*, γιὰ νὰ τὸν πάρουν. Πβ. *κορεύω* ἐν ἄσμ. : τὰ πρόβατα *κορέψαμε* κ' εἴμαστε λερωμένοι (Ν. Κοτύλ.). Πβ. καὶ Σκῦρ. (ΧΙΛ 543, 36) : *κορεύομε* τὰ σφαχτά, καὶ : *κορεύαμε* ἐν' ἀρνὶ (σ. 36) — ὅθεν ἄρμπεγε τσαὶ *κόρευε* (σ. 76) καὶ τὸ κοιν. *κορόιδο*, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *κουρόγιδο*. Βλ. *Μ. Φιλήντ.*, Γλωσσογν., 2,124. Πβ. καὶ *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ. Εἰς χειρόγραφα *Ν. Πολίτου* ἀποκείμενα εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ πολὺς λαογράφος σημειώνει : «Χαριέντως πως διέλαβεν ὁ ἐτυμολογήσας τὸ «κορόιδο» ἀπὸ τὸ «κορεμένο γίδι». Συνεπικουροῦσι ταύτῃ τῇ ἐτυμολογίᾳ καὶ τάδε ἐν Ἠπείρῳ λεγόμενα περὶ ἀνθρώπου ἀφιλοκάλου : «κορεμένο γίδι, δὲν σὲ θέλω στὸ πανηγύρι» καὶ ἕτερον «κορεμάδι κατσικάδι, δὲν σὲ θέλω στὸ παζάρι». Κατὰ δελτίον *Δ. Καμπούρογλου* ἐν ΑΙΛ, «κουρόγιδα ὠνομάζοντο οἱ ψυχογιοὶ τῶν κλεφτῶν. Οὗτοι, ὅπως ὦσι ταπεινοὶ καὶ εὐπειθεῖς ἐνώπιον τῶν ψυχοπατέρων, ἐκείροντο κατὰ τρόπον κωμικὸν μὲ τὴν *γιδοψαλίδα* τὴν καὶ *τραγομαχαίραν* καλουμένην. Ἴσως ἐντεῦθεν καὶ τὸ παιδικὸν περίπαιγμα «κουρεμένο γίδι». Τὰ παιδιὰ περιπαίζουν τὸν κουρεμένο κτυπώντας παλαμάκια καὶ λέγοντας «κούρεμένο γίι-δί, κούρε-μένο γίι-δί». Πβ. γενικώτερον περὶ τοῦ *ου>ο* *Β. Φάβη*, Σκύρ. ἰδίωμ., σ. 242-270. Ἐν σ. 247 γράφει : «Ὡς δὲ τὸ *ι* πρὸ τοῦ *ρ* τρέπεται εἰς *ε*, οὕτω καὶ τὸ *ου* πρὸ τοῦ *ρ* τρέπεται εἰς *ο*, οἷον λέγεται... *κορεύου* ἀντὶ *κουρεύου* καὶ ἀπὸ τούτου *κόρος*, *βατόμορα*, *μελάνορα*...».

3. Μπουρέκι, εἶδος πίττας, ἄνευ προζύμης, τουρκ. *borek*. Βλ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ. Πβ. *μπορέκιν* Λυκ. (Λιβύσσ.).

4. Ξεκουράζομαι, ἐν φρ. ἔλα νὰ *ξεκοραστῆς* (ΧΙΛ 532, 176, ἐκ Σκύρου), *ξεκοράζω, -ομαι*, ὅθεν *ξεκόρασμα*, καὶ *κοράζου, -ομαι*, ὅθεν *κόρασι*. Ἔτι *Ν. Πέρδικα*, Σκῦρος 102 : κάτσε νὰ *ξεκοραστῆς*, καὶ ΧΙΛ 543, 123 : Ἄε νὰ *ξεκοραστῆς* λίγο.

5. Ἡ οὐρὰ (τοῦ ἀρότρου), λαβὴ (Κεράσ.). Πβ. (*ν*)*ορὰ* τοῦ μουλαριοῦ (Κυψέλ.). Οἱ πολλοὶ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ παρὰ τοῖς νοτίοις, μετὰ τοῦ *ο* τύποι ἴσως μᾶς ὁδηγοῦν εἰς παραδοχὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 411 : «ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ *ὀρία* καὶ *ὀρὰ* φθόγγος

στρογκα [1] τοπων. (Δουτσ.), *πορτσαλειῶντι* [2] (Κεράσ.), *σορβιά, ἡ* [3] (Πλακίδ.), *σορροπών'* [4], (Χρυσ.), *σπορίτια* [5], τὰ (κοιν.), *Τορκιά* [6], ἡ (Λικνᾶδ.), *φορκιώτ'κο* [7] (Ζούζουλ.), *φορλέτσ'κος* [8] (Ν. Κοτύλ.).

ο ἀντὶ ου ἑρμηνεύεται τὸ μὲν ἐκ τοῦ *ὀπίσω*, τὸ δὲ ἐκ τοῦ *ὀργυιὰ-ὀργιὰ-ὀρμὰ*». Παρὰ τοῖς βορείοις ἀνεῦρον τὰ ἑξῆς : *ὀρὰ* Ἤπ. ΧΙΛ 655, 256 καὶ ἐν *Π. Ἀραβαντ.*, Παροιμιαστ., 155 καὶ ἐν Σκύρῳ: *Ν. Πέρδικα*, Σκῦρος, σ. 128. Παρὰ τοῖς νοτίοις : Ἑπτανήσῳ : *Ζάκ. Λ. Ζώη*, Λεξ. Ζακ., σ. 785 καὶ 803. Λαογρ. 10, (1929), 397 — Ἰόακ. ΧΙΛ 423, 39. Κεφαλλ., *Λ. Λουκάτου*, Κεφαλ. γνωμ., σ. 30. Κύθηρ. ΧΙΛ 559, 114 — Ηαξ. ΧΙΛ 95 (*Μιχ. Λένδια*) — Δωδεκανήσῳ : Ἀστυπ., *Κ. Dietter.*, Südl. Sporad., 40. Κάλυμν. αὐτόθ. Κάρπ., *Μ. Μιχαηλίδ.*, Λαογρ. σύμμ. Καρπ., 1,319. Κῶς, Σύμ. *Κ. Dieter.*, ἔνθ' ἀν. Πβ. *Ἀρ. Κριάρ.*, Κρητ. ᾄσμ., σ. 53 καὶ Κρητ. Ἑστ., τεῦχ. 3, 27 καὶ 7, 25 καὶ *Κ. Dieter.*, ἔνθ' ἀν. Κύπρ., Ἐπετ. Βυζ. Σπουδ., 5 (1928), 287. Χίος ΧΙΛ 345, 13 (τοπων.). Προπ. ΧΙΛ 689, 291. Σῦρ. ΧΙΛ (ἀποστ. *Ἰ. Βογιατζίδ.*). Πβ. καὶ *Ν. Πολίτ.*, Παροιμ., 4, 377 καὶ *Χ. Παντελίδ.*, Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ., σ. 25. Καὶ παρὰ *Βλάχῳ* τῷ Κρητὶ καὶ Ἐρωτοκρίτῳ (ἔκδ. *Σ.Ξανθουδίδ.*, σ. 645). Πβ. καὶ *νορὰ* ἐν Εὐβ. (*Β. Φάβη*, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ., σ. 36). Στερελλ. (Δεσφ.) ΧΙΛ 568, 15. Σκύρ. ΧΙΛ 543, 95. Δωδεκανήσῳ : Καλύμν. (ΧΙΛ 244, 265). Καρπ. *Μ. Μιχαηλίδ.*, Λαογρ. σύμμ. Καρπ., 1, 309. Κῷ *Κ. Dieter.*, Südl. Sporad., 444. Νισύρ. ΧΙΛ Κων/ως 6231, 47. Πβ. Κύθηρ. ΧΙΛ 559, 114, Πελοπν. (Γέρμ.) ΧΙΛ 485, 150. Φιλιατρ. Δελτ. Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑταιρ., 2 (1885), 134. Πελοπν. (Μάν.) (ΧΙΛ 628, 88). Ἐπίσης *ὀριὰ* Ἄνδρ. (Ἀνδριακ. Ἡμερολ., 1926, 108) Θήρ. ΧΙΛ 547, 27 καὶ Παρνασσ. 6, 425 καὶ *Κ. Dieter.*, Südl. Sporad., 40 Μῆλ. ΧΙΛ. Μύκ., ΧΙΛ 591, 72, Πάρ. ΧΙΛ 545, 22. Σέριφ. (ἀποστ. *Ἰ. Βογιατζίδ.*). Σίφν. (ὁμοίως) καὶ *Κ. Dieter.*, ἔνθ' ἀν., καὶ *Ν. Πολίτ.*, Παραδ., 1, 107. Σῦρ. *Κ. Dieter.*, ἔνθ' ἀν. Τῆν. (ἀποστ. *Ἰ. Βογιατζίδ.*). Ἐπίσης ἐν Πάτμ. ΧΙΛ 690, 194. Χίῳ *Η. Pernot*, Parl. Chio, 1, 125, 155 καὶ 537. *Κ. Κανελλάκη*, Χιακ. ἀνάλ., σ. 274 καὶ 470. Σμύρν. ΧΙΛ (Κων/ως) 235, 31 καὶ 5640, 23. Βλ. καὶ Λαογρ., 10 (1929), 472. Ὁ τύπ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ *ὀργκιὰ Στ. Βίου*, Χιακ. γλωσσ., σ. 18. Τέλος, ὁ τύπ. *νοριὰ* ἐν Εὐβ. (Ἀνδρων.) ΧΙΛ 527, 48 καὶ Κουρουνίῳ (Εὐβ.) ΧΙΛ 656, 52. Νάξ. (Ἀπύρανθ.) ΧΙΛ 548, 114, καὶ 571, 538 καὶ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 411. Πβ. καὶ Λαογρ. 15 (1953), 99 (Νάξ.). Σερίφ. (ἀποστ. *Ἰ. Βογιατζίδ.*) Σίφν. ΧΙΛ 160, 40. Τῆν. *Κ. Dieter.*, Südl. Sporad. 40.

1. Πετρόστρουγκα.

2. Προυτσαλιοῦνται (= ὀργῶσι πρὸς συνουσίαν, ἐπὶ αἰγῶν) ἐν φρ. τὰ γίδια *πορτσαλιῶντι*.

3. Σουρβιά, τὸ δένδρον, ἐν τοπων. Ἐ τὸ (= 'ς τοῦ) Παντοπώλη τὴ *Σορβιά*. Βλ. *Π. Γεννάδ.*, Λεξ. Φυτολ., σ. 720 : τὸ φυτὸν *ὄα* (*sorbus* - γαλλ. *sorbier*). Πβ. συνήθ. τύπ. *σουρβιὰ* ἐν τῇ περιοχῇ καὶ *σουρουβιὰ* ἐν Λουκομ. καὶ *σοῦρβα*, τὰ ὁ καρπὸς καὶ τὰ κάλανδα Πρωτοχρονιᾶς, ἀπὸ τῶν κατ' αὐτὰ χρησιμοποιουμένων κλάδων σουρβιᾶς.

4. Σουρρουπώνει, παρὰ τὸ *σούρρουπ'σε* (Πεντάλ.). Πβ. καὶ *Π. Παπαχριστοδ.*, Θρακ. ἠθογρ., 1, 107 : Πάνω στὸ *σούρροπο*. Περὶ τῆς ἐτυμολ. ἐκ τοῦ **σύρρουπονκσύν*, πρόθ. + *ρύπος* βλ. *Ν. Λεκαβάλλα*, Ἀθηνᾶ 27 (1915), 343. *Σ. Ξανθουδίδ.*, Ἀθηνᾶ 38 (1926), 136 κέξ., *Μ. Φιλήντ.*, Γλωσσογν., 1, 185. Πβ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 235.

5. Σπουργίτια. Καθ' ἅπασαν τὴν περιοχήν. Πβ. *Η. Pernot.*, Parl. Chio, 1, 155 : *σπουργίτες* ἐν Ἐλύμπῳ Χίου.

6. Ἐν ᾄσμ. : *Τορκιὰ* μεγάλη πλάκωσε, μαύρη σὰν καλοριακούδα. Πβ. *Τορκοχώρ'* (Αγ. Σωτ.).

7. Φουρκιώτικος, ὁ ἀνήκων εἰς τὸ χωρίον Φούρκα : 'ς τὸ *φορκιώτ'κο* μέρος.

8. Φουρλέτσικο, ὄργανον δι' οὗ κτυποῦν τὸ γάλα ἐντὸς τῆς κάδης πρὸς παραγωγὴν τοῦ βουτύρου. Πβ. τύπους *φουρλιέτσ'κο* (Πολυκάστ. Σαμαρ.), *σφουρλέτσ'κους* (Βογατσ.), *σφουρλέσ'κου* (Πεντάλ.). Ἡ λ. ὑποκορ. τοῦ *φούρλα*, ὅπερ ἐν μὲν τῇ περιοχῇ σημαίνει τὰς πτυχὰς τῆς φουστανέλλας, ἀλλαχοῦ δὲ τὴν βέμβικα (Βλ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ. 284, ἐκ τοῦ ἰταλ. *frullo*). Ὡς γνωστόν, τὸ ὡς ἄνω ὄργανον τοῦ γάλακτος φέρει εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ἀκτινωτὸν κύκλον, ὡς τροχὸν ἁμάξης.

Νόθον *u > o* : *ἀσπροδερὸς* [1] (Κλεισώρ.), *πιτορόπ'ττα* [2] (Αὐγερ.), *πορνάρ'* [3] (Σαμαρ.), *φλορὶά* [4]. Τέλος σημειῶ τὸ ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας *ρομποκομπολόγης* (Ρόκαστρ.) ἐκ καθαρογλωσσήματος [5].

Παρὰ τὸ *λ* : *βολειέμαι* [6] (Δίλοφ. Λικνᾶδ.), (νὰ) *βολλώσωμε* [7] (Πιρσόγ.), *δολεύομε* [8] (Ἁγ. Σωτ. Νεάπ.), *λολούδ'* [9] (Πεντάλ.), *λομάκι* [10] (Μόρφ.),

---

1. Ἀσπρουδερὸς<ἀσπρειδερός. Τὸ ΙΛ ἐν λ. *ἀσπρειδερὸς* ἔχει τὸν τύπ. *ἀσπροδερὸς* ἐξ Ἠπ., Πελοπν. (Μάν.) καὶ *Λεξ. Αἰνιᾶνος*. Πιθανὸν νὰ ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ *ἀσπρειδερὸς* δι' ἐκκρούσεως τοῦ ἀσθενεστέρου *i* — τοῦ *o* ὄντος τοῦ κατ' ἐξοχὴν συνδετικοῦ φωνήεντος, (κατὰ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 244 καὶ 2, 315).

2. Ἡ συνήθ. *πετουρόπιττα* ἐν τῇ περιοχῇ κατασκευαζομένη μὲ *πέτουρα* (= φύλλα ζύμης), τυρόν, κλπ. (ΧΙΛ 681, 312). Κατὰ *G. Meyer*, Neugr. Stud., 2, 71, ἡ λ. ἐκ τοῦ ἀλβαν. *pete* = φύλλον πλακουντίου... *petule* = μικρὸς στρογγύλος πλακοῦς. Ὁ *G. Murnu*, Rumän. Lehnwört., σ. 38, ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ νοτιορουμ. *pètur*, πληθ. *pèture*, ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ.

3. Κατὰ τὴν σειρὰν *πρινάρι-πιρνάρι-π'ρνὰρ' - πουρνάρ'* (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου *i*) — *πορνάρ'*.

4. Τὰ συνήθως καὶ ἐν τῇ κοινῇ νεοελληνικῇ *φλουριὰ* προφερόμενα, συνηθέστατα διὰ τοῦ *o* ἀκούονται καὶ ἐν τῇ περιοχῇ, ἴσως διὰ τὴν τάσιν τῶν ἰδιωμάτων — καὶ δὴ ἐν ᾄσμ. ... Ἄφες με, Χάρε, ἄφες με, καὶ πᾶρε τὰ *φλοριά μου*.

5. Ἔχοντος οὕτω : Ὁ Ρούμπης, ὁ Κούμπης, ὁ *ρομποκομπολόγης*, ἀνέβηκε 'ς τὴν ρουμπιά, 'ς τὴν κουμπιά, τὴν *ρομποκομπολογιά*, νὰ φτάσῃ τὰ ρουμπιά, τὰ κουμπιά, τὰ *ρομποκομπολόγια*. Τὸν ἔπιασαν οἱ Ρούμπηδες, οἱ Κούμπηδες, οἱ *ρομποκομπολόγηδες*... Ἐνταῦθα ἢ πρέπει νὰ νοήσωμεν ὅτι ὁ Ρούμπης εἶναι ὁ σύζυγος τῆς Ρουμπίνας — διότι λέγεται καὶ ἡ Ρουμπίνα, ἡ Κουμπίνα — ἢ ὅτι ἐκ τοῦ **ρουμπινοκομπολόγια* ἀποχωρισθέντος εἰς τὰ σύνθετα αὐτοῦ ἐπλάσθησαν ὁ *Ρούμπης* καὶ ὁ *Κούμπης*. Ὡς *Ρουμπῆς* καὶ *Κουμπῆς* γνωστοὶ ἀλλαχοῦ.

6. Καὶ *βολοῦμαι* (Λικνᾶδ.) ἐκ τοῦ *βούλομαι*. Ἐν ᾄσμ. : *βολειέμαι* μιά, *βολειέμαι* δυό, *βολειέμαι* τρεῖς καὶ πέντε, | *βολειέμαι* νὰ ξενιτευτῶ πολὺ μακρὰ 'ς τὰ ξένα (Λικνᾶδ.). Πβ. καὶ παροιμ. ἀλλιῶς *βολειέσαι*, ἀλλιῶς θέλει ὁ Θεὸς (Δίλοφ.). Ἀλλὰ καὶ *βουλειῶμαι* μιά... (Ζούζουλ). Εἰς τὸ ΙΛ, ἐν λ. *βούλομαι*, οἱ ὡς ἄνω τύποι (μετὰ τοῦ *βο-*) οὐδαμόθεν παραδίδονται. Πβ. *βόλεσεν* ἐν σ. 21.

7. Βουλλώνω, ἐν φρ. ρίχνομε τὸ μοῦστο 'ς τὰ βαρέλλια δίχως νὰ τὰ *βολλώσωμε* 'ς τὴν ἀρχή. Τὸ ΙΛ δὲν ἔχει τὸν τύπ. Ἐν Ἀρχ. Πόντ. 18 (1953), 10, τύπ. «βολώνω = ἑνώνω, συνδέω». Πρόκειται περὶ τοῦ *βουλλώνω* ;

8. Ἐν φρ. τὸ φθινόπωρο *δολεύομε* τὸ χωράφ' ἕν' ἀλέτρι (Νεάπ.) — *δολεύ'νε* (Ἁγ. Σωτ.). Πβ. ἐν ΧΙΛ 56, 189 *Δ. Λουκοπούλου*, ἐκ Σιατίστης Μακεδ. «ἕνα ἀνπέλι... *δολέβονται* (ἐκ χειρογρ. κώδικος τοῦ 1834 — ὅπερ ὅμως δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ γράφοντος — εἰ μὴ καὶ αὕτη, φωνητικῶς τοὐλάχιστον, ἀποδίδει πιστότερον τὴν γλῶσσαν τοῦ γράφοντος. Τοῦτο διεπίστωσα κατὰ τὴν φυλλομέτρησιν τοῦ δημοτολογίου Χρυσῆς (βλ. σ. 12), ὅπου τὰ ὀνόματα ἀνεγράφοντο μετὰ κωφώσεως τῶν *e* καὶ *o*... Τὸ σύνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ εἶναι *δ'λιεύω* ἢ *-ου*.

9. Λουλούδι, παρὰ τὸ σύνηθ. *λούδ'*, ἐν τῇ περιοχῇ, καὶ *λούθ'* (Σιάτ.). Ἐν ᾄσμ. : Κάνας κάμπος δὲ μ' ἄρεσε· ἕνα βονὸ μοῦ ἄρεσε, πόχει χορτάρια πράσινα καὶ τὰ *λολούδια* κόκκινα. Ἐκ τύπ. *λ(ου)λούδ(ι)* διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἔχομεν συνηθέστατα μὲν *λελούδι*, ἀλλαχοῦ, σπανιώτερον δὲ *λιλούδ'* Θεσσ. (Δομοκ.) ΧΙΛ 696, 87, Αἰτωλ. ΧΙΛ 386, 173 καὶ *λολούδ'* ἐν Βοΐῳ μόνον. Πβ. καὶ παρὰ *Ε. Μπουντώνα*, Βελβ., σ. 94.

10. Λουμάκι, δενδρύλλιον (σύνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ). Ὁ τύπ. *λομάκι* καὶ ἐν Σκύρῳ, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ βλαστοῦ μύρτου (*Ν. Πέρδικα*, Σκῦρος, σ. 135 καὶ ΧΙΛ 543, 35 καὶ *λομάτσι* ὁμοίως ἐν Σκύρ. ΧΙΛ 532, 81. Ἐπίσης ἐν Ἴμβρῳ, παρὰ τὸν *λουμάκι* : ΧΙΛ 357, 7 : «ἴσιο ξύλο διὰ στυλάρια, βλαστάρια». Καὶ ὁ τύπ. οὗτος διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν, ὡς ἐν σημ. 9, διὰ τοῦ *λ'μάκ'* : Ἤπ. (Ζαγόρ.) ΧΛΑ 6, 502 καὶ 652, 64. Περὶ τῆς ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας τῆς λ. ἐκ τοῦ **λειμάκιον<λεῖμαξ* βλ. ἐν *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 127.

πολλί[1] (Ν. Κοτύλ. Ροδοχώρ.).

Ἐκ νόθου *ι* προελθόντος ἐκ παλαιοῦ *ο* (καὶ *ω*) ἢ *ι* (καὶ *υ*) : *κομπολιά*, ἡ[2] (Ροδοχώρ.), *κοτσάκια*, τὰ[3] (Ζούζουλ.), *κουλιομπήθρα*, ἡ[4] (Χρυσαυγ.), *ντολάπ'*[5] (Σιάτ. κ.ἀ.), *πολάω*[6] (Ἐπταχώρ. Ρόκαστρ. Χρυσ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα *μ*, *ν* :

Παρὰ τὸ *μ* : *κομπάρος*[7] (Ν. Κοτύλ. Σαμαρ. Φούρκ.), *κομπάσσο*[8] (Λικνᾶδ.), *κομπέδες*[9] (Ζούζουλ.), *κομπιά*, τὰ[10] (Λύγερ. Κλεισώρ. Κυψέλ. Ν. Κοτύλ.),

---

1. Πουλλί. Πβ. *πολλάκι* ἐν ἄσμ.: ἕνα *πολλάκι* ἔκατσε 'ς τὸ (= 'ς τοῦ) Κουσταντῆ τὴ σέλλα (Λικνᾶδ.) — ἕνα *πολλάκι* ἔρχεται 'πομέσ' ἀπὸ τὴν Πόλη (Ρόκαστρ.). Ἐν ΧΙΛ 233, 78 : πᾶμε, *πολλί* μου. Πβ. *P. Lagarde*, Neugr. Kleinas., σ. 16 : Τί τὰ ποῖκες τὰ παιδιά μου ; τί τὰ ποῖκες τὰ *πολλοῦπα* μου ; Ἐν ὑποσημ. γράφει : «λέξις καππαδοκική, ὁμόρριζος τῷ ἑλληνικῷ *πῶλος*».

2. Κορομηλιά, ἐκ τοῦ *κουμπουλιά* (Βουχορ. Κυψέλ.) κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν : *κορομ'λιὰ* (Λουκόμ.), *κουρουμ'λιὰ* (Λάγκ. Λυκόρ.), *κουρουμπλιὰ* (Δίλοφ. Ἐπταχώρ. Ζούζουλ. Κεράσ. Μόρφ. Πευκόφ. Σκαλοχώρ.), *κ'ρουμπλιὰ* (Σαμαρ.), ἢ *κουρ'μπλιὰ-κουμ'λιὰ* (Χρυσ.), *κουμπλιὰ* ('Αετομ. Σαμαρ. Χρυσ.), *κουμπουλιὰ* (Βουχορ. Κυψέλ.), ἐξ οὗ παραλλήλως, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν : *κομπολιὰ* (Ροδοχώρ.) καὶ *κουμπιλιὰ* (Λάγκ.). Πβ. καὶ *κουγκουλιὰ* ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου (Δαμασκ.). Πβ. καὶ *κόμπολα* = κορόμηλα (Ροδοχώρ.) οἱ καρποὶ τῆς *κομπολιᾶς*.

3. *Κλιτσάκια, αἱ μικραὶ γυρισταὶ καταλήξεις τοῦ ξυλίνου μέρους τοῦ σάγματος ὑποζυγίου, δι' ὧν διέρχονται τὰ σχοινία προσδέσεως τοῦ φορτίου — ἐκ τῆς ὁμοιότητος πρὸς μικρὲς *κλίτσες*. Ἡ ἐξέλιξις κατὰ τὴν ἑξῆς ὑποθ. σειράν : *κλιτσάκια - κλ'τσάκια - κλουτσάκια* (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου) — *κουλτσάκια* (διὰ μετάθεσιν τοῦ ὑγροῦ) — *κ'λτσάκια - κ'τσάκια - κοτσάκια* (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου).

4. Κολυμπήθρα>*κουλ'μπήθρα-*κουλουμπήθρα-κουλιουμπήθρα* (τὸ *ι* διὰ σύμφυρσιν τῶν *λυ+λου* - ἵνα μὴ δεχθῶμεν ἰδιάζουσαν προφορὰν τοῦ *υ*, ὡς ἐν Μεγάροις, Κύμῃ, παλ. 'Αθηναϊκῇ διαλέκτῳ, Αἰγίνῃ, Μάνῃ. Βλ. *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 53 καὶ 2, 277. Πβ. *κουλιουμπάου* ἐν τῇ περιοχῇ καὶ *κολεμπάου* (ἐν τοῖς προηγ. σ. 22).

5. 'Αποκατασταθὲν οὕτω εἰς τὸ ἀρχικὸν τουρκ. *dolap* (*Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 164). Πβ. καὶ *ντολάπα*, ἡ (Χρυσ.) καὶ *ντελάπ*, (Πευκόφ., ἐν τοῖς προηγουμ.). 'Ο τύπ. *ντολάπι* ἐν Θράκῃ, (Μαλγάρ. κ.ἀ.) 'Αρχ. Θρᾳκ. Θησ. 3 (1936-37), 137 καὶ 4 (1937-38), 60. Κρήτ. (ΧΙΛ 473, 86 καὶ 620, 310, 477. Κυθήρ. (ΧΙΛ 559, 106). Κρήνῃ (ΧΙΛ 37, 43). Πβ. *τολάπι 'Αγ. Τσοπαν.*, 'Ιδίωμ. Χάλκ., σ. 95. Πβ. καὶ *τολάπ'* Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 16 [1951], 158 καὶ Κύπρ. (Κυπρ. Σπουδ., 1 [1937], 166).

6. Ὄχι πωλάω βεβαίως, ὡς ἀρχικῶς, ἐν φρ. ἀγοράζω καὶ *πολάω* καὶ ἄσμ. : Εἶδα *πολοῦν* τὰ σπίτια μου, παντρεύουν τὴν καλή μου.

7. 'Ο κοιν. *κομπάρος*, ὡς συνήθως καὶ ἐν τῇ περιοχῇ παρὰ τὸ *κουμπαρούλι*. 'Ο τύπ. καὶ ἐν 'Ηπ. (Δρόβιαν.) καὶ Δαρδαν. (ΧΙΛ 246, 184) καὶ παρὰ Σομ. 'Εκ τοῦ ἐνετ. *compare* (*Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 111).

8. Τὸ κοιν. *κομπάσσο*, ἐκ τοῦ ἐνετ. *compasso* (= διαβήτης — *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 106). Πβ. *κομπασσάρω* ἐν ἄσμ. : νὰ *κομπασσάρῃς* τὸν καιρό, νὰ βγοῦμε σὲ λιμάνι (Λικνᾶδ.).

9. Κουμπὲς (= θόλος ναοῦ), ἐν φρ. φτειάν' θόλους, *κομπέδες*. 'Εκ τοῦ τουρκ. *kubbe* (*Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 111).

10. Κουμπιά, ἐν ἄσμ. : κόπ'καν τὰ χρυσᾶ *κομπιὰ* καὶ φάν'καν τὰ βυζά της (Κλεισώρ.). 'Ο τύπ. καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδ. (Λαογρ. 6 [1927], 508). 'Επίσης ἐν Βιθυν. (Κίῳ) ΧΙΛ 699, 84 καὶ 'Ιθάκ. ('Ημερολ. Μεγ. 'Ελλάδ., 1926, 273. Κερκ. ΧΙΛ 140, 77. Κρήτ. (Κρητ. 'Εστ., τεῦχ. 3, 29 καὶ ΧΙΛ 323, 78) καὶ παρὰ Σομ.

κομπολιά, ἡ [1] (νὰ) *σκομπωθῇς* [2] (Λικνᾶδ.), *στομπίζομε, -ουν* [3] (Κορυφ. Μόρφ.).

Παρὰ τὸ *ν* : *βοινιά*, ἡ [4] (Αὐγερ. Βογατσ.), *βονὸ* [5] (Κλεισώρ. Πεντάλ.), *Κουδονόβρυσ'* [6] (Δαμασκ.), *μπονάρ'* [7] (Πεῦκ.), *μποντρούμια, τὰ* [8] (Πεντάλ.), *ὀντίζουν* [9] (Κεράσ.), *φοντωτὸ* [10] (Βοτάν.).

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. *κανοῦτος* τὰ σύνθετα *ἀσπροκάνοτη-μαυροκάνοτη* [11] (Κεράσ.).

γ) Παρὰ τὰ οὐρανικὰ *κ, γ* :

Παρὰ τὸ *κ* : *ἄκογα* [12] (Ζούζουλ.), *Ἀρκοδάλωνο* [13] (Κεράσ.), *Ἀρκοδότρυπα*,

---

1. Βλ. ἐν τοῖς προηγουμένοις, σ. 43.

2. Ἐν φρ. πρέπ' νὰ *σκομπωθῇς*, γιὰ νὰ ζήσῃς. Ἴσως δι' ἀνομ. ἐν τῇ συνεκφ. νὰ *ἀνασκομπωθῇς* ἐξέπεσεν ἡ πρόθ. *ἀνά*. Τὸ ΙΛ ἐν λ. *ἀνασκουμπώνω* ἔχει τὸν τύπ. *ἀνασκοβώνω* ἐκ Μεγάρ. καὶ *'νεκοβώνω* ἐκ Θρᾴκ. (Σαρεκκλ.). Ἐκ μεσν. *ἀνα(σ)κομπώνω*. Ὁ *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 14, ἐτυμολογεῖ ἐκ μεσν. *ἀνακομβώνω*.

3. Στουμπίζω (= κοπανίζω ἐν ἰγδίω), ἐν φρ. 'ς τὴν πινάκα *στομπίζομε* τὸ σκόρδο (Μόρφ.) καὶ ἐν ᾄσμ. : μὲ τὸ γόνατο *στομπίζουν*, μὲ τὸ 'φτὶ τὸ κοσκινίζουν (Κορυφ.). Κατὰ τὸν *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 241, ἐκ τοῦ οὐσ. *στοῦμπος* (= γουδί) <σλαβ. *stonpa* (*G. Weigand*, ἐν Balkan. Archiv., 4, 23). Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ὀτράντῳ: Βλ. *G. Morosi*, Studi dial. Otrant., σ. 175, καὶ Μπόβα : βλ. *A. Pellegrini*, Dialet. Bova, 1, 137. Ἐπίσης ἐν δελτίῳ ΧΙΛ ἐξ Ἠπείρου.

4. Καὶ *βονιὰ* (Κεράσ.) <*βουνιὰ* (= κόπρος βοός). Κατὰ τὸ ΙΛ, ἐν λ. *βουνιά*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *βοών*> *β(ο)ωνία-βωνιά*. Καππ. (Φερτ.), *σβωνιὰ* Πελοπν. (Βασαρ.).

5. Βουνό, ἐν ᾄσμ. : ποιὸς εἶδε ψάρια 'ς τὸ *βονό*, 'ς τὴ θάλασσα μπαξέδες (Κλεισώρ.). Κάνας κάμπος δὲ μ' ἄρεσε, ἕνα *βονὸ* μοῦ ἄρεσε, πύχει χορτάρια πράσινα καὶ τὰ *λολούδια* κόκκινα (Πεντάλ.).

6. Κουδουνόβρυση, τοπων. Πβ. ἐν ΧΙΛ ἐκ Χιμάρας, Θρᾴκ. (Αἴν.) Μακεδ. (Σισαν.). Ὁ τύπ. *κωδώνι* ἐν Φαράσοις Καππ, Βλ. *Ν. Ἀνδριώτη*, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16 : «τὸ ἰδίωμα τῶν Φαρ. διατηρεῖ, ὅπως καὶ ἡ διάλεκτος τοῦ Πόντου, τὸ *ω* ὡς *ο* ἐκεῖ, ποὺ ἡ κοινὴ τὸ ἔτρεψε σὲ *ου* ... *κωδώνι*». Πβ. αὐτόθ., σ. 55 καὶ 80. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἠπ. ΧΙΛ 376, Παξ. (ΧΙΛ *Μιχ. Δένδια*, Παξιακὸν γλωσσάρ. 1915) Γρεβεν. ΧΙΛ *κωδών'* ἐν Ποντ. ('Αρχ. Πόντ., 6 [1934] 195 καὶ 15 [1950], 236 καὶ 18 [1953], 35), *κωδώνιν* Πόντ. Ἀθηνᾶ 37 (1925) 179. Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 307 : *κωδώνιον-κωδώνιν-κωδούνιν-κουδούνι*. Ἐπίσης ἐν 2, 287 καὶ 1, 255 καὶ 259 καὶ 651.

7. *Μπουνάρ'* (= φρέαρ) σύνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ. Ὁ τύπ. ὡς τοπων. Ἐκ τοῦ τουρκ. *punar*.

8. Μπουντρούμι, ἐν ᾄσμ. : μὲ γέρασαν τὰ βάσανα, τῆς Λάρ'σας τὰ *μποντρούμια*. Πβ. καὶ *Λ. Ζγώνη - Λ. Ράχου*, Τραγούδ. Γρεβεν., σ. 7 : Καὶ πέθανε 'ς τὴ φυλακή, 'ς τὰ ἔρημα *μποντρούμια*. Ἐκ τοῦ τουρκ. *bodrum* (<ἱππόδρομος). Βλ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 156.

9. Ἀντὶ τοῦ συνήθους *οὐ(ι)ντίζω* (<τουρκ. *uymak*), ἐν φρ. *ὀντίζουν* (= ὁμοιάζουν) 'ς τὴν τρίχα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Εὐβ. (Κύμ.) Λαμ. Μακεδ. (Καστορ.). Πβ. *διντίζω* Εὔβ. (Κάρυστ. ΧΙΛ 30, 113 — Κουρ. ΧΙΛ 645, 5. Κύμ. Ψαχν. ΧΙΛ 683, 133) Ἠπ. (ΧΙΛ Κων/ως) Θρᾴκ. ('Αρχ. Θρᾳκ. Θησ., 3 [1936-1937], 209) Μακεδ. (Καστορ. ΧΙΛ 284, 99) Πελοπν. (Βούρβουρ. ΧΙΛ 346, 108 Καλάβρ. ΧΙΛ 431, 54. Τρίκαλ. Κορινθ. ΧΙΛ 420 κ.ἀ.). Πβ. καὶ *Ι. Μακρυγιάννη*, Ἀπομνημονεύματα, 2, 439 : «ὁπού *διντίζει* κ' ἐκεινοῦ τοῦ ἁγίου ἀνθρώπου ἡ ψυχή μ'...». Πβ. καὶ *διντάου* Στερελλ. ('Αράχ. ΧΙΛ 568, 89).

10. Ἐν ᾄσμ. : νὰ βρῶ κλαδάκι *φοντωτό*, 'ς τὴ ρίζα ἕνα λεθάρι.

11. Ἐν φρ. *ἀσπροκάνοτη* γίδα (= ἡ ἔχουσα χρῶμα βασικὸν τεφρόν, καὶ λευκὸν κατὰ μέρη). Τὸ ΙΛ δὲν ἔχει τὸν τύπ. ἐν λ. *ἀσπροκάνουτος*. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἐκ τοῦ ἰταλ. *canuto* (= πολιός), ὅ ἐκ τοῦ λατιν. *canus* = λευκός.

12. Ἄκουγα, ἐν φρ. ἤμαν μικρός τότε, ἀλλ' *ἄκογα* τὶ λιέγανε.

13. Ἀρκουδάλωνο, τοπων.

ἡ [1] (Χρυσ.), *κοβέντα* [2] (Λικνᾶδ.), *Κοκκιά*, τὰ [3] (Δίλοφ. Χρυσαυγ.), *κοτάλ'*, τὸ [4] (Κυψέλ.), *κοτὶ* [5] (Ν. Κοτύλ. Πεῦκ.), *κοτσαμάρα* [6] (Κυψέλ. Λάγκ. Πεῦκ.),

---

1. Ἀρκουδότρυπα, τοπων. Τὸ ΙΛ ἐν λ. δὲν ἔχει τὸν τύπ. Πβ. ὅμως *ἀρκουδάμαξα* (Σκαλοχώρ.) «μὲ ρόδες ὁλόξυλες» — ὄχι ἀκτινωτές.

2. Κουβέντα, ἐν ἄσμ. : μόν' κελαδοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη *κοβέντα*. Ὁ τύπ. καὶ ἐν ΧΙΛ ἐκ Θρᾳκ. (Αἴν.) καὶ Μακεδ. : Παροιμ. *κοβέντα κοβεντούλα*, τρώει ὁ λύκος τὴ βιτούλα. Ὁ τύπ. *κοβεντιάζω* καὶ ἐν ΧΙΛ ἐκ Μακεδ. : μὲ τὰ πουλιὰ *κοβέντιασε* καὶ μὲ τὰ χελιδόνια. Καὶ ἐν ΧΙΛ ἐξ Ἠπ. Πβ. καὶ *C. Fauriel*, Chants popul., σ. 138 : κοντὰ κρατεῖ τὸν μαῦρον του, κρυφὰ τὸν *κοβεντιάζει*. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ., ἐκ τοῦ λατιν. *conventus*, βλ. *Ἰωάννου Καλιτσουνάκη*, *Conventus - κομβένδος - κουβέντα* : Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου, 470-474, Ἀθῆναι 1935.

3. Κουκκιά, τοπων. (τόπος, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ κουκκιὰ) (Χρυσαυγ.) καὶ ἐν φρ. μαερέματα... τὸ λαθύρ', φακῆ, *κοκκιὰ* (Δίλοφ.). Πβ. *κοκκίν* Πόντ. (Λαογρ. 10 [1929-30], 574 καὶ Ἀρχ. Πόντ., 15 [1950], 231, *κοτσίν* Καππ. (Φάρασ., *Ν. Ἀνδριώτ.*, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 60) = κοκκίον (σιτάρι). *Κοτσίζω* (= ρίπτω εἰς τὰ ζῷα κόκκους κριθῆς, βρώμης) Κῶς (Λαογρ., 14 [1952], σ. 227). *Κοκκάκια* (= εἶδος μύκητος) Ρόδ. (ΧΙΛ 534, 147). Ἐν Τριφυλίᾳ, κατὰ τὸ ΧΙΛ 553, 30-31, ἐν ἱκανῇ ἐκτάσει, ἰδίως ἐν τοπωνυμίοις, σύνθετα μετὰ τοῦ *κοκκο-* : *Κοκκάλωνο-Κοκκίσ'κα*, τὰ (καὶ κατὰ πληροφ. τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου Δημ. Κρεκούκια, ἐκ τοῦ *Κοκκίστικα* = μέρος, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ κουκκιὰ) — *Κοκκίστρα*, ἡ (ὁμοίως) — *Κοκκόβουνο - Κοκκόρραχη*, ἡ. Πβ., κατὰ τὸν ἴδιον, *κοκκόψωμο* (πληθ. *κοκκοψώματα*) = εἶδος ἐδωδίμου πόας ὁμοίας τῷ σόγχῳ (ἐν Γορτυνίᾳ) ἐνῶ ἐν Τριφυλ. τὸ ἀνθοφόρον στέλεχος βολβοῦ ἐδωδίμου, τὸ ὁποῖον, ἀφαιρουμένων τῶν ἀνθέων, τρώγεται ἐπίσης μαγειρευόμενον. Πβ. καὶ *κοκκοίδ'* (= μώλωψ, Σιάτ.). Ἐν ΧΙΛ ἐσχάρα πληγῆς.

4. Κουτάλι, παρὰ τὸ σύνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ *χ'λιάρ'*.

5. Κουτί.

6. Κουτσαμάρα, νόσος τῶν προβάτων προκαλοῦσα χώλωσιν αὐτῶν. Πβ. ἐν ἰατροσοφίῳ 16ου αἰ. ἐξ Ἀθηνῶν (ΧΙΛ 43, 161) : «Ἄλογον ἂν *κοτζαθῇ* ἀπὸ ταγήν...» — ὅπερ ἴσως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδίαν νόσον, καθ' ὅσον ἡ *κοτσαμάρα* ὀφείλεται ἐπίσης εἰς νόσον τοῦ ἥπατος προερχομένην ἐκ σκωλήκων εὑρισκομένων εἰς τὰ ὑπὸ τῶν προβάτων τρωγόμενα χόρτα, ἄλλως *(γ)κλαμπάτσα* <*γκαλμπάτσα* (< κουτσοβλ. *gâlbeatsa* = ἡπατῖτις). Πβ. καὶ τοπων. *Κοτσομύτης* (Δίλοφ.). Ἡ πληθώρα τῶν ἀπὸ *κοτσο-* ἀρχομένων συνθέτων τύπων, τοὺς ὁποίους ἀνεῦρον κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ΑΙΛ, ἀποδεικνύει, νομίζω, τὸ ὀρθὸν τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως ἐκ θέματος *κοψο-* τοῦ ρήμ. *κόπτω*, ὡς προτείνει ὁ *Κ. Ἄμαντος* ἐν Ἀθηνᾶ 28 Λεξικογρ.. Ἀρχ., σ. 124-125. Πβ. καὶ *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 114 καὶ *Γ. Χατζιδ.*, Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθ., 13 [1916-1917], 185. Πβ. *κοτσοπόδαρος* ἀντὶ *κοψοπόδαρος*, ὅθεν, καθ' ἃ ἐδίδαξεν ὁ *Ἄμαντος*, προῆλθε τὸ ἐπίθ. *κοτσὸς-κουτσός*. Περὶ τούτων ἐνισχυτικὰ πβ. καὶ *Φ. Κουκουλ.*, Βυζαντινὰ παρων., ἐν Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθ., 4 (1953-1954) 69. Πβ. καὶ *κοψοκέφαλος* ἐν φρ. «ἔπεσε κοψοκέφαλος» (= βαρέως ἀσθενής) Μάνη ἐν ΧΙΛ *Ἀναστασίας Κουκουλὲ* (ἀδελφῆς τοῦ *Φαίδωνος*). Ἐπίσης *Κοψομύτης* Πελοπν. (Βαμβακοῦ) *Φ. Κουκουλέ*, Οἰνουντ., σ. 230 καὶ *κοψονούρης* ΧΙΛ (*Ἀν. Κουκουλέ*). Ἐν τῷ ΑΙΛ ἔχουν ἀποθησαυρισθῆ τὰ ἑξῆς : *κοτσάφτης* Κέως ΧΙΛ 45, 246 Πελοπν. (Βαλτέτσ.) Λαογρ. 1 (1909), 386. Πβ. *κοσάφτης* ἐν Μυκόνῳ ΧΙΛ 591, 51 (συλλογὴ τοῦ γράφοντος). *Κοτζάφτης* ἐν *E. Legrand*, Chans. popul. gr., σ. 12, *κοτσάφτ'κο* γίδι ἐν Θρᾴκ. (Σκοπέλ.) Ἀρχ. Θρᾴκ. Θησ. 8 (1941-1942), 173· *κοτσάφτα* γίδα, *κοτσάφτικο* γίδι Κορινθ. ΧΙΛ, 420, 426. *κοτσαύλης* (= χωλὸς) Σύμ. *κοτσαφτίζω* Πελοπν. (Μανιάκ. ΧΛΑ 1478, 118) *κοτσίζω* (= χωλαίνομαι) Πόντ. καὶ μεταβ. *κοτζίζω* ἢ *κοτζώνω* (τὸν σκύλλον) = καθιστῶ χωλὸν (αὐτόθ. Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951] 219) *κοτσοδάχτυλο(ν)* Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 189 καὶ 15 (1950), 233). *κοτσοκέρα* γίδα (= μὲ κομμένα κέρατα) Ἄνδρ. (σημ. *Φ. Κουκουλ.*) Κέως (ΧΙΛ 45, 246) Πελοπν. (Μεσσ. ΧΙΛ 529, 47 κ.ἀ.). Πβ. καὶ *κοσοκέρα* Μύκ. *κοτσοκέρι* (= ὑπόλειμμα κηρίου) Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 189) *κοτσοκεφαλιάζεται* τὸ στάρι (= πίπτουν τριβόμενοι οἱ κόκκοι τοῦ

κοτσ'λιά, ἡ [1] (Ἀγ. Σωτ. Αὐγερ.), *σκοτιὰ-σκοθιά* [2], τὰ (Σαμαρ.), *κοφέττα*, τά [3] (Σαμαρ.), *Κοφοξ'λιά*, ἡ [4] (Νόστιμ.).

Παρὰ τὸ *γ* : *Γοδὶ* [5] (Χρυσ.).

στάχυος ὅταν δὲν θερισθοῦν ἐγκαίρως) Ζάκ. ΧΙΛ 603, 8. *κοτσοκεφαλίζω* Ἤπ. *κοτσοκέφαλον* (= εἶδος βοτάνης) Πόντ. *κοτσόκωλο* καράβι Κύθν. ΧΙΛ 371, 252 (δελτ. *Φ. Κουκουλέ*) *κοτσοκορφᾶς* τὰ πράσα *Ν. Δ. Λουκόπουλος*, Ν. Ἑστία, 1, 335. *κοτσολαίμης* Ἀθῆν. ΧΙΛ 45, 246 Κέως. *κοτσολαιμιάζω* Ζάκ. ΧΙΛ 603, 5. *κοτσομάνικος* Κύθν. ΧΙΛ 371, 252. Πβ. *κοτζομάνικος* παρὰ Σομ. *κοτσομούρα* (= εἶδος τρίγλης), Κύθν. 371, 252, Λακων. ΧΙΛ 368, 41, Πελοπν. (Ἀργολ.) ΧΙΛ 570, 19. *κοτσομπόλης* Πελοπν. (Ἀρκαδ.) ΧΙΛ 219, 20 καὶ Μεσσ. *κοτσομπολιάζω* Πελοπν. (Οἰν., *Φ. Κουκουλ.*), Οἰνουντ., σ. 277. *Κοτσομύτης* Ἀθῆν. (παρων.) ΧΙΛ 573, 52. Πβ. *Κοτδομύτης* (Βούρβουρ. καὶ Κορινθ. ΧΙΛ 420, 427) καὶ *Κοσομύτης* Μύκ. ΧΙΛ 591, 51. *κοτδονούρα* (ἐπὶ αἰγὸς) Πελοπν. (Μεσσ.) ΧΙΛ 529, 47. *κοτσονόρης* Εὔβ. (Κουρ.) ΧΙΛ 656, 70 καὶ Κέως ΧΙΛ 45, 246. Πβ. *κοσόριος* Μύκ. ΧΙΛ 591, 51. *κοτζοπατῶ* (= «στραβοπατῶ») Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951], 219. *κοτσόπηχο* (= «νῆμα 4-5 ἀδραχτιῶν» Εὔβ. (Κουρ.) ΧΙΛ 578, 79. *κοτζοπλύνω* Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951], 219) καὶ *κοτζόπλυση* - *κοτσοπλύσιμον*. *κοτσορρύμ'* (= χεί-) μαρρος, ξηροπόταμος) Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 198). *κοτζορρύμ'* 11 (1941), 34. 12 (1946), 23 καὶ 15 (1950), 37. *κοτσὸς* Σέριφ. (ἀποστ. *Ι. Βογιατζίδ.*) Σύμ. (*Δ. Χαβιαρᾶ*, Συμ. διάλ.) *κοτζὸς* Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 2 [1929], 54 καὶ 112). Πβ. τὸν τύπ. *ἐκότσαινε*, ἐν φρ. ἐσηκώθη μὰ *ἐκότσαινε* Σύμ. ΧΙΛ καὶ ἐν Ἰατροσοφ. 16ου αἰ. ἐξ Ἀθην. (ΧΙΛ 43, 161) : «Ἄλογον ἂν *κοτζαθῇ* ἀπὸ ταγήν.»

1. Τὸ κοιν. *κουτσουλιά*. Πβ. *κοσ'λοῦν* (Ἀγ. Σωτ.). Ὁ τύπ. *κοτσ'λιὰ* ἐν Ἤπ. (Πρεβ.) ΧΙΛ 539, 23. Μεγάρ. ΧΙΛ 624, 16. *κοτσιλιὰ* Αἴγιν. ΧΙΛ 524, 131 Εὔβ. (Κάρυστ.) *Β. Φάβη*, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ. καὶ ΧΙΛ 411, 52, Ζάκ. *Λ. Ζώη*, Λεξ. Ζακ., σ. 475 Ἤπ. Θρᾴκ. (Αἶν.) Κεφαλλ. Πελοπν. (Βούβουρ. ΧΙΛ 346, 297 Ἠλ. ΧΙΛ 646, 39 Λακων. ΧΙΛ 368, 10. Μεσσ. Οἰν. *Φ. Κουκουλ.*, Οἰνουντ., σ. 173). Χάλκ. *Ἀγ. Τσοπαν.*, Ἰδίωμ. Χάλκ., σ. 18 κ.ἀ. *κοτσουλιὰ* Πάρ. ΧΙΛ 630, 45, Σάμ. ἐν *Ν. Πολίτ.*, Παραδ. 1, 606. *κοδιλιὰ* Μακεδ. (Σισάν.) ΧΙΛ *κοτσιδιὰ* Νίσυρ. ἐν *Γ. Καζαβῆ*, Νισύρ. λαογρ., σ. 188. *κοτσιλῶ* Αἴγιν. Λαογρ. 4 (1912-1913), 134. Ἤπ. (Ζαγόρ.) ΧΛΑ 64, 63. Πελοπν. (Τριφυλ.) ΧΙΛ 560, 62. Ἡ μεγάλη ἔκτασις τῶν τύπων μετὰ τοῦ κο- καθιστᾶ πιθανὴν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ *Μ. Φιλήντ.*, Γλωσσογν. 2, 198, ἐκ τοῦ *κοτοτσιλιά*. Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 263, ἐκ τοῦ *κόττυνα* (= σκύβαλα) <κόττος. Βλ. καὶ *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ. 114.

2. Σύνηθ. ἐν τῷ πληθ., = ἐνδύματα (Σαμαρ.). Πβ. *σκοτιὰ* Στερελλ. (Τοπόλ.) ΧΙΛ 642, 28 καὶ Καρυαί, ἐν *Μ. Λουλουδοπ.*, Καρυαί, σ. 192 : «*σκοτιὰ* = ἱματισμός, συνήθως τὰ νυφικὰ καὶ τὰ στολίδια των». Βλ. καὶ *Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 232 : «σκουτὶ = ὕφασμα, φόρεμα - σκυτίον ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *σκῦτος*».

3. Κουφέττα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Θρᾴκ. (Αἶν.) Ἴμβρ. Τενέδ. : Ὄρ'σε, γαμπρέ, *κοφέττα* καὶ πίττες μαλακές. Ἐκ τοῦ ἰταλ. *confetto* (*Ν. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 114).

4. Κουφοξυλιά, τοπων. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Λεξ. *Brighenti*. cofoxilea ἐν Μπόβᾳ: *A. Pellegrini*, Bova, σ. 29, τὸ φυτὸν *sambucus nigra*. Πβ. *κωφόξυλον* Πόντ. (ΧΙΛ Κων/ως) : τὸ φυτὸν *ἀκτέα* - *ἀκτῆ* καὶ τὸ πυροβόλον. Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 344 : *κουφοξυλέα* καὶ *κωφοξυλέα*, παρὰ *Νεοφύτῳ Προδρομηνῷ* ἐν Eranos Ε', 133, 140 (μετὰ τὸ 1300 μ.Χ.). Πβ. ἐπίσης *κορφοξυλιὰ* Πελοπν. (Γορτυν. ΧΙΛ 221, 3 — τοπων.) Λάστ. ἐν *Ν. Λάσκαρ.*, Λάστα, σ. 359. Ἀρκαδ. ΧΙΛ 219, 20. 392, 21 καὶ 84. 504, 37. Μεσσ. ΧΙΛ 530, 80. 562, 73. Πβ. καὶ *Κ. Ἀμάντου*, Suffix. Ortsnam., σ. 64 καὶ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 2, 503, *ἀφοξυλεὰ* καὶ *κουρφοξυλεὰ* = ἡ ἀκτῆ, διότι ὡς «ἀφρᾶτο ξύλο» ἐκλήθη *ἀφροξυλεά*, ὡς «κούφιο» δὲ *κουφοξυλεά*. Ἔπειτα συνέπεσον ἀμφότερα, ὥστε τοῦτο μὲν τὸ *ἀφρο-* ἀπώλεσε τὸ *ρ*, *ἀφοξυλεά*, κατὰ τὸ *κουφο-*, τοῦτο δὲ τὸ *κουφο-* προσέλαβεν αὐτό, *κουρφοξυλεά*. Πβ. καὶ *Π. Παπαχριστοδ.*, Θρᾴκ. ἠθογρ., 3, 112 : *κωφοξυλιὰ* - *κωφοξυλολούλουδο*, γρ. κο- — Πβ. καὶ *κορφοξυλάντια* (πρόφ. *-θια*) Κορινθ. ΧΙΛ 420, 6.

5. Τοπων. Γουδὶ ἐν φρ. ὑπηρετοῦσε 'ς τὸ *Γοδὶ* (τοὺς στρατῶνας τῶν Ἀθηνῶν).

δ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα.

Παρὰ τὸ *τ* : *ντοβάρ'* [1] ('Επταχώρ. Λικνᾶδ.), *(ν)τοφέκι* [2] (Ζών. Πολυκάστ. Ρόκαστρ. Σαμαρ. Φούρκ.).

ε) Παρὰ τὸ *σ* : *ὀσία* [3] (Νεάπ. Ροδοχώρ.), *σοβλίζω* [4] (Πεῦκ.), *τσοκνίδια, τὰ* [5] (Αὐγερ.).

Παρὰ τὸ *φ* : *φοσκὶ* [6] (Πιρσόγ.).

Ἤτοι, ἀνακεφαλαιωτικῶς, τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα κατὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα καὶ κατὰ τόπους :

Τὸ *u* > *o*

α) Παρὰ τὰ ὑγρὰ

Παρὰ τὸ *ρ*:

1) ἀσπροδερὸς (Κλεισώρ.)
2) κοραμάνα, ἡ (Χρυσ.)
3) κορέας, ὁ (Σαμαρ.)
4) κορέψαμε (Ν. Κοτύλ.)
5) μπορέκι (Κλεισώρ.)
6) (νὰ) ξεκοραστῆς (Κεράσ.)
7) ὀρά, ἡ (Κεράσ. Ν. Κοτύλ. Κυψ.)
8) Πετρόστρογκα, ἡ (Δουτσ.)
9) πιτορόπ'τα, ἡ (Αὐγερ.)
10) πορνάρ', τὸ (Σαμαρ.)
11) πορτσαλειῶντι (Κεράσ.)
12) ρομποκομπολόγης, ὁ (Ρόκαστρ.)
13) σορβιά, ἡ (Πλακίδ.)
14) σορροπών' (Χρυσ.)
15) σπορίτια, τὰ (κοιν. περιοχῆς)
16) Τορκιά, ἡ (Λικνᾶδ.)
17) Τορκοχώρ', τὸ ('Αγ. Σωτ.)
18) φλοριά, τὰ (κοιν.)
19) φορκιώτ'κο (Ζούζουλ)
20) φορλέτσ'κος, ὁ (Ν. Κοτύλ.)

---

1. Ντουβάρι, παρὰ τὸ *ντ'βάρ'* καὶ πληθ. *ντούβαρα, τὰ* (ἀλλαχοῦ τῆς περιοχῆς). 'Εντεῦθεν *ντοβαρτζῆς* (Δραγασ.). Πβ. Κυκλάδ. (ἀποστ. *Ι. Βογιατζίδ.*): τὰ κρούβγαν μεσ' 'ς τὰ *ντοβάρια*.

2. Ντουφέκι, σύνηθ. ἐν ᾄσμ. : σῦρε, ἀγάπ', γιὰ τ' ἄλογο κ' ἐγὼ γιὰ τὸ *ντοφέκι* (Πολυκάστ.) — *ντοφέκια* νὰ μὴν ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε (Ζών. Ρόκαστρ.). Κι ὅλοι *ντοφέκια* ρίξετε (Φούρκ.). Κρεμνῶ καὶ τὸ *τοφέκι* μου 'ς ἕνα πλατανοκλάδι (Πολυκάστ.). Παίρνει καὶ ζώνει τὸ σπαθί, παίρνει καὶ τὸ *τοφέκι* (Σαμαρ.). Περὶ τῆς λ. βλ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 258 : «ὄψιμο μεσν. *τουφέκιν*<τουρκ. *tüfek*».

3. *Οὐσία* (= γεῦσις), ἐν φρ. μπαϊάτ'κα ψάρια, χωρὶς *ὀσία* (Ροδοχώρ.) — τὴν ἄνοιξι ξεβοτανίζουμε τὰ χόρτα, γιὰ νὰ μὴν παίρνουν τὶς *ὀσίες* τοῦ σιταριοῦ (Νεάπ.). Πβ. Μέγαρ. ΧΙΛ 624, 133 : οἱ κουβέντες του εἶχανε *ὀσία*. Πάρ. ΧΙΛ 630, 37 : νὰ φᾷς τὴν *ὀσιά* σου ! (= «νὰ ἀπολέσῃς τὴν ζωτικὴν οὐσίαν τῆς τροφῆς»). Πελοπν. (Βούρβουρ.) ΧΙΛ 346, 110 : δὲν ἔχει *ὀσία* τοῦτο τὸ φαΐ. Τῆν. (ἀποστ. *Ι. Βογιατζίδ.*) : ἡ ἰλιὰ δὲν ἔχ' καμιὰν *ὀσία*.

4. Σουβλίζω, ἐν ᾄσμ. : ἔχω πέντε ἀρνιὰ ψημένα κι ἄλλα πέντε *σοβλισμένα* (Πεῦκ.). Πβ. *Ν. 'Ανδριώτ.*, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., 19 : «τὸ *ου* τρέπεται κάποτε σὲ *ο*, π.χ. *κουρκούτι*>*κορκότι*, *σουβλὶ*>*σογλί*». Πβ. Χάσια, ἐν Λαογρ. 6 (1917), 154, ἐν ᾄσμ. : κι ἂν δὲν σᾶς ψήσω 'ς τὸ *σογλί*, Γιῶργος νὰ μὴν πεθάνω. 'Ο ἐκ Μυκ. τύπ. *σοχλίζω* ἐν φρ. μὴ μὲ *σοχλίζῃς* (= κεντᾷς, ἐνοχλῇς) πιθανὸν ἐκ τούτου διὰ τοῦ τύπ. **σοχλί*<*σουχλί* Κρήτ. (Βάμος) ΧΙΛ 430, 154. ΧΙΛ 554, 24 (Σητεία). Κύπρ. ἐν Λαογρ. 5 (1916), 192. Πελοπν. (Μάναρη 'Αρκαδ.) ἐν Λαογρ. 10 (1929), 107. Βούρβουρ. ἐν 'Επετ. Βουρβούρ. 2 (1925-1926), 136.

5. Τσουκνίδια, πληθ. τοῦ *τσουκνίδα*. 'Εντεῦθεν *τσοκνιδόπ'τα*, ἡ (αὐτόθ.) = πίττα παρασκευαζομένη μὲ τσοκνίδια. Πβ. καὶ *τσ'κνίδα* (Κορυφ.).

6. *Φουσκὶ* (= κόπρος), παρὰ τὸ *φουσκή*, ἡ (αὐτόθ.) — Πβ. *φοσκὴ* Θερμαΐς ΧΙΛ. — *φοτσὶ* Πάρ. (Λεῦκ.) ΧΙΛ 408, 136.

Παρὰ τὸ λ :

1) βολειέμαι (Δίλοφ.)
2) (νὰ) βολλώσωμε (Πιρσόγ.)
3) βολοῦμαι (Λικνᾶδ.)
4) δολεύ'νε (Ἁγ. Σωτ.)
5) δολεύομε (Νεάπ.)
6) κομπολιά, ἡ (Ροδοχώρ.)
7) κοτσάκια, τὰ (Ζούζουλ.)
8) κουλιομπήθρα, ἡ (Χρυσαυγ.)
9) λολούδ', τὸ (Πεντάλ.)
10) λομάκι (Μόρφ.)
11) ντολάπ', τὸ (Σιάτ.)
12) ντολάπα, ἡ (Χρυσ.)
13) πολάω (Ἐπταχώρ. Ρόκαστρ. Χρυσ.)
14) πολλάκι (Λικνᾶδ. Ρόκαστρ.)
15) πολλὶ (Ν. Κοτύλ. Ροδοχώρ.)

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα

Παρὰ τὸ μ :

1) κομπάρος (Ν. Κοτύλ. Σαμαρ. Φούρκ.)
2) κομπάσσο-κομπασσάρω (Λικνᾶδ.)
3) κομπέδες, οἱ (Ζούζουλ.)
4) κομπιά, τὰ (Αὐγερ. Κλεισώρ. Κυψέλ. Ν. Κοτύλ.)
5) κομπολιά, ἡ (Ροδοχώρ.)
6) (νὰ) σκομπωθῇς (Λικνᾶδ.)
7) στομπίζομε (Μόρφ.)
8) στομπίζουν (Κορυφ.)

Παρὰ τὸ ν :

1) ἀσπροκάνοτη - μαυροκάνοτη (Κεράσ.)
2) βοινιά, ἡ (Αὐγερ. Βογατσ.)
3) βονιά, ἡ (Κεράσ.)
4) βονὸ (Κλεισώρ. Πεντάλ.)
5) Κουδονόβρυσ', ἡ (Δαμασκ.)
6) μπονάρ', τὸ (Πεῦκ.)
7) μποντρούμια, τὰ (Πεντάλ.)
8) ὀντίζουν (Κεράσ.)
9) φοντωτὸ (Βοτάν.)

γ) Παρὰ τὰ οὐρανικὰ κ, γ :

Παρὰ τὸ κ :

1) ἄκογα (Ζούζουλ.)
2) 'Αρκοδάλωνο (Κεράσ.)
3) 'Αρκοδότρυπα, ἡ (Χρυσ.)
4) κοβέντα, ἡ (Λικνᾶδ.)
5) Κοκκιά, τὰ (Δίλοφ. Χρυσαυγ.)
6) κοσ'λοῦν (Ἁγ. Σωτ.)
7) κοτάλ', τὸ (Κυψέλ.)
8) κοτὶ (Ν. Κοτύλ.)
9) κοτσαμάρα, ἡ (Κυψέλ. Λάγκ. Πεῦκ.)
10) κοτσ'λιά, ἡ (Ἁγ. Σωτ. Αὐγερ.)
11) Κοτσομύτης (Δίλοφ.)
12) Κοφοξ'λιά, ἡ (Νόστιμ.)
13) σκοτιὰ - σκοθιά, τὰ (Σαμαρ.)

Παρὰ τὸ γ :

1) Γοδὶ (Χρυσ.)

δ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα :

1) ντοβάρ', τὸ (Ἁγ. Σωτ. Λικνᾶδ.)
2) ντοβαρτζῆς (Δραγασ.)
3) (ν)τοφέκι (Ζών. Πολυκάστ. Ρόκαστρ. Σαμαρ. Φούρκ.).

1) ὀσία, ἡ (Νεάπ. Ροδοχώρ.)
2) σοβλίζω (Πεῦκ.)
3) τσοκνίδια, τὰ - τσοκνιδόπ'ττα, ἡ (Αὐγερ.)
1) φοσκί, τὸ (Πιρσόγ.).

α/ Συγκριτικαὶ παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν 185 περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ τρεπόμενον *u* εὑρίσκεται μεταξὺ συμφώνων, καὶ τῶν 5, καθ' ἃς μεταξὺ φωνήεντος καὶ συμφώνου ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως καὶ πρὸ συμφώνου, ἡ συχνότης τῶν παρακειμένων συμφώνων ἀκολουθεῖ τὴν ἑξῆς σειράν :

κ : 36, ρ : 22, λ : 20, μ : 16, ν : 14, β: 13, τ : 11, φ : 10, π : 10, d : 8, δ : 7, τσ : 7, σ : 6, b : 2, γ : 2, θ : 1.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς τροπῆς τοῦ *i*, προηγουμένων καὶ ἐνταῦθα τῶν ὑγρῶν μὲ 42 περιπτώσεις (ἤτοι 22 τοῦ *ρ* καὶ 20 τοῦ *λ*, ποσοστὸν 22% περίπου, ἔναντι 37% τοῦ *i*) καὶ ἀκολουθούντων τῶν ἐρρίνων, μὲ 30 (16 τοῦ *μ* καὶ 14 τοῦ *ν*) κατ' ἀναλογίαν κατά τι μικροτέραν ἑκατέρου τῶν ὑγρῶν.

Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐνῷ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ *i* συνήντησα παρακείμενα ἅπαντα τὰ σύμφωνα, ἐνταῦθα μόνον 13, ἐλλειπόντων τῶν ζ, ξ, ψ, χ.

Ἡ μεγάλη ἔκπληξις εἶναι ἡ συχνότης τοῦ *κ* (36 περιπτώσεις — ἤτοι μόνον του ἰσοῦται πρὸς τὸ σύνολον ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων, ὑγρῶν καὶ ἐρρίνων), τὸ ὁποῖον, καθὼς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου πίνακος, ἐπηρεάζει πολὺ τὸ *u* καὶ δὴ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως εὑρισκόμενον[1]. Κατὰ τριάδας παρατηρεῖται ἡ ἑξῆς συχνότης : *κομ* 11, *πολ* 7, *κοτσ* 6, *βον* 5, *κορ* 4, *doφ* 4, *τορ* 3, *βολ* 3, *κοτ* 3, *doβ* 3, *πορ* 3, *σορ* 2, *φορ* 2, *δολ* 2, *dολ* 2, *λ(ι)ομ* 2, *τομ* 2, *κοd* 2, *κοκ* 2, *τοφ* 2. Ἀνὰ ἕν : *λορ*, *bορ*, *ρον*, *ροd*, *ρομ*, *bον*, *δον*, *φον*, *νοτ*, *κοβ*, *κογ*, *κοθ*, *κοφ*, *σοβ*, *τσοκ*, *φοσ*, *γοd*, *bod*, *κολ*, *λολ*.

Ἐν ἀρχῇ λέξεως : *ορ* : 3, *οσ* : 2, *ον* : 1.

Κατὰ τάξιν δὲ τῆς φύσεως τῶν παρακειμένων συμφώνων παρουσιάζουν τὴν ἑξῆς συχνότητα :

Παρὰ τὸ *ρ* 22 περιπτώσεις, τοῦ ἐπιδρῶντος φθόγγου ἑπομένου εἰς τὰς 19. Παρὰ τὸ *λ* 18, ἑπομένου εἰς 16. Παρὰ τὸ *μ* 13, ἑπομένου εἰς ἁπάσας. Παρὰ τὸ *ν* 10, εἰς 9. Παρὰ τὸ *κ* 17, προηγουμένου εἰς ἁπάσας. Παρὰ τὸ *γ* 1, ὅπου προηγεῖται. Παρὰ τὸ *ντ* 9, προηγουμένου εἰς ἁπάσας. Παρὰ τὸ *σ* 5, ὧν 3 ἑπομένου καὶ 2 προηγουμένου. Παρὰ τὰ φωνήεντα ἕπεται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος εἰς ἁπάσας.

---

1. Ἴσως τοῦτο νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ φθόγγος *ο* εἶναι πλησιέστερος, ὡς ὑπερωικώτερος τοῦ *u*, πρὸς τὸν *u*. Πράγματι, διὰ τὴν φύσιν τοῦ *u* εἶναι εὐκολώτερον νὰ προφέρῃ τις *κο* ἢ *κου*, δι' ὃ ἀπαιτεῖται μείζων προσπάθεια τῶν λαρυγγικῶν μυῶν.

Ἐκ τῶν 95 παραδειγμάτων (ἀφαιρουμένου ἐκ τῶν 96 τοῦ δυσχεροῦς νὰ καταταχθῇ *bod*) εἰς τὰ 60 (63%, ἔναντι 63% τοῦ *i!*) ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος ἕπεται τῷ μεταβαλλομένῳ φθόγγῳ, καὶ εἰς τὰ 35 προηγεῖται.

Εἰς περιπτώσεις τροπῆς τοῦ *o* (πλὴν τῶν *κοκ-* καὶ *λολ-* ἐν τοῖς *Κοκκιά*, τά, *λολούδι*, ὅπου ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος εὑρίσκεται ἀμφοτέρωθεν) δὲν παρατηρεῖται ἀντίστροφος σύμπτωσις τῶν τριάδων.

Ἐκ τῶν 96 περιπτώσεων αἱ 90 ἔχουν ἀμφοτέρωθεν σύμφωνα, αἱ δὲ 6 μόνον ἑτέρωθεν.

Σημειῶ ἐκ νέου τὴν μεγάλην συχνότητα τοῦ *κ* : Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ τῶν 79 περιπτώσεων τροπῆς τῶν ἀρχομένων ἀπὸ συμφώνου λέξεων, ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ εἰς *o* τραπὲν *u*, αἱ 27 (34%) ἄρχονται ἀπὸ *κο-* (ὧν 3 *σκο-*). Ἐὰν εἰς ταύτας συνυπολογίσωμεν καὶ τὰ ἐνδιάμεσα *ἄκογα*, *Ἀρκοδάλωνο*, *Ἀρκοδότρυπα*, (νὰ) *ξεκοραστῇς*, τότε ἔχομεν τὸ *κο-* εἰς τὰς 31 (40%) τῶν περιπτώσεων, ἐφόσον βεβαίως συνεπικουροῦσιν εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *u* καὶ ἑπόμενα σύμφωνα γνωστὰ ὡς ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶντα (ὑγρὰ - ἔρρινα) [1].

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρως τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ τῶν 96 περιπτώσεων εἰς τὰς 79 (82%) ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ.

β/ Ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

Ἡ σημασία τοῦ τόνου διὰ τὴν τροπὴν τοῦ *u* εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα τῆς τοῦ *i*, ὡς προκύπτει πάλιν ἐκ στατιστικῆς ἐξετάσεως. Οὕτως, ἐπὶ τῶν 96 παραδειγμάτων εἰς τὰ 93 (96% περίπου, ἔναντι 94% τοῦ *i*) ἡ τροπὴ συμβαίνει, ὅταν ὁ φθόγγος εὑρίσκεται πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, καὶ εἰς τὰ 3 ὅταν μετ' αὐτήν.

Ἀναλυτικῶς δὲ πάλιν, ἐκ τῶν 93 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 73 (78%, ὅσον ἀκριβῶς καὶ τὸ *i*), ὅταν τὸ *u* εὑρίσκεται ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, εἰς τὰς 18 δὲ (20%, περίπου πρὸς 15% τοῦ *i*), ὅταν εὑρίσκεται παρὰ συλλαβήν.

Εἰς τὰς τρεῖς μετατονικὰς περιπτώσεις τὸ τρεπόμενον *u* εὑρίσκεται κατὰ ποσοστὸν 100% (ὡς τὸ *i*) ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβήν.

γ/ Ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου.

Καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης παρατηρεῖται ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου εἰς τὴν τροπὴν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν φθόγγου. Οὕτω, τὰ 21 ἐκ τῶν 96 παραδειγμάτων (ἤτοι 21%, ἔναντι 20% τοῦ *i*) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων. Ἐκ τούτων τὰ 20 εἶναι τοῦ συνήθους ἰαμβικοῦ δεκαπενταστυλλάβου (ἔναντι 25 ἐπὶ 34 τοῦ *i*) καὶ ἓν τοῦ τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου (ἔναντι 5 τοῦ *i*).

---

1. Ἴσως ἡ τροπὴ καὶ διὰ τὴν μείζονα συχνότητα τῶν ἀπὸ *κο-* ἀρχομένων λέξεων ἢ τῶν ἀπὸ *κου-*. Οὕτως ἐκ προχείρου φυλλομετρήσεως τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς ἐφημερίδος «Πρωΐα» (Ἀθῆναι 1934) διεπίστωσα ὅτι ἡ ἀναλογία μεταξὺ *κο-κου* εἶναι 4 : 1 ἀντιστοίχως, ἤτοι αἱ τῆς πρώτης ὁμάδος λέξεις καταλαμβάνουν 40 σελίδας ἔναντι 10 τῶν τῆς δευτέρας.

Ἐξ ὅλων δὲ τούτων εἰς τρεῖς μόνον περιπτώσεις (ὡς καὶ εἰς τὸ *i*) ὁ μετρικὸς τόνος πίπτει ἐπὶ τραπέντος εἰς *o* ἀτόνου *u* (δύο εἰς ἰαμβικοὺς καὶ ἕνα εἰς τροχαϊκὸν στίχους — ὡς καὶ εἰς τὸ *i*) ἤτοι :

α) Ἰαμβικοί :

Νὰ κομ | πασ σά | ρης τὸν | και ρὸ...

Νὰ βρῶ | κλα δά | *κι φον* | τω τό...

β) Τροχαϊκός:

...κι' ἄλ λα | πέν τε | *σο βλι* | σμέ να.

Παραδείγματα μετὰ συμπτώσεως λεκτικοῦ καὶ μετρικοῦ τόνου.

α) Ἰαμβικά :

Τὰ πρό | βα τα | *κο ρέ* | ψα με...

...καὶ πᾶ | ρε τὰ | *φλο ριά* | μου

Τορ κιὰ | με γά | λη πλά | κω σε...

Βο λειέ | μαι μιά, | *βο λειέ* | μαι δυό...

(Καὶ ἐν συνεχείᾳ:

βο λειέ | μαι τρεῖς | καὶ πέν | τε,

βο λειέ | μαι νὰ | ξε νη | τευ τῶ...)

Εἶ δα | *πο λοῦν* | τὰ σπί | τια μου...

Ἔ να | *πολ λά* | κι ἔρ | χε ται...

(Πβ.: ἔ να | *πολ λά* | κι ἔ | κα τσε...)

Ποιὸς εἶ | δε ψά | ρια 'ς τὸ | *βο νὸ*...

(Πβ.: Ἔ να | *βο νὸ* | μοῦ ἄ | ρε σε...)

...τῆς Λάρ' | σας τὰ | *μπον τρού* | μια.

...ἀν θρώ | πι νη | *κο βέν* | τα

...κ' ἐ γὼ | γιὰ τὸ | *ντο φέ* | κι

(Πβ.: *Ντο φέ* | κια νὰ | μὴ ρί | ξε τε

Κρε μνῶ | καὶ τὸ | *το φέ* | κι μου...

Κι' ὅ λοι | *ντο φέ* | κια ρί | ξε τε... (δὶς)

...παίρ νει | καὶ τὸ | *το φέ* | κι)

...καὶ τὰ | *λο λού* | δια κόκ | κι να.

Ὡς πρὸς τὸ περιέχον τὸν τρεπόμενον φθόγγον ἡμιστίχιον, παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τῶν 21 τοιούτων (ὧν τινα ἐπαναλαμβάνουν τὸν αὐτὸν τύπον) τὰ 12 ἀνήκουν εἰς τὸ ἀρχικὸν μέρος τοῦ στίχου καὶ τὰ 9 εἰς τὸ τελικὸν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ *i*, ὅπου ἡ ἀναλογία εἶναι ἀντίστροφος — 19 τοῦ τελικοῦ πρὸς 11 τοῦ ἀρχικοῦ). Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἐνισχυτικὸν τῆς ἀπόψεως, ἐφόσον ἐδέχθημεν ὅτι τὸ *u>o* ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ τῆς λέξεως κατὰ μίαν ἀναλογίαν 90% (πρὸς 63% τοῦ *i*) — εἰς τὰς 85 ἐκ τῶν 95 περιπτώσεων.

δ/ Ἄλλοι λόγοι ἐπιδράσεως.

Ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου δι' ἀφομοιώσεως, παρατηρῶ τὰ ἑξῆς :

Ἐπὶ τῶν 96 παραδειγμάτων τὰ 17 (ἤτοι κατὰ ποσοστὸν 18% περίπου, ἔναντι 23% τοῦ *i*) ἴσως δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς ἀφομοίωσιν [1]. Ἐκ τούτων προληπτικὴν παρουσιάζουν τὰ 16 (18% περίπου), ἐξακολουθητικὴν δὲ τὰ 2 (ἔναντι 35-21% πρὸς 5 τοῦ *i* — ἤτοι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ποσοστόν).

Συνεχίζων τὴν σύγκρισιν παρατηρῶ ὅτι ἐπὶ τῶν 16 περιπτώσεων, εἰς τὰς 8 ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ (ἔναντι 26 ἐπὶ 40 τοῦ *i*, ἤτοι 50% τοῦ *u* πρὸς 65% τοῦ *i*). Εἰς τὰς 7 παρὰ συλλαβὴν πρὸ τῆς τονουμένης (ἔναντι 6 τοῦ *i*) καὶ εἰς μίαν, προερχομένην ἐκ καθαρογλωσσήματος, παρὰ τρεῖς συλλαβάς.

Ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως περιπτώσεις ἔχομεν δύο, ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ (ἔναντι 5 τοῦ *i*, ἤτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ποσοστόν : 12,5%!).

Συγκεκριμένως, τὰ ἑξῆς παραδείγματα : 1) Προληπτικῆς α) Ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου : *Ἀρκοδότρυπα*, (νὰ) *βολλώσωμε*, *βονό*, *κομπολιὰ* (<*κουμπολιά*), *Κουδονόβρυσ'*, *πιτορόπ'ττα*, *σορροπών'*, *φορκιώτ'κο*.

β) Παρὰ συλλαβήν : *κομπολιὰ* (<*κουμπολιά*), *Κοτσομύτης*, *Κοφοξ'λιά*, (νὰ) *σκομπωθῆς*, *σορροπών'*, *Τορκοχώρι*, *φοντωτό*.

γ) Παρὰ τρεῖς συλλαβάς : *ρομποκομπολόγης*.

2) Ἐξακολουθητικῆς : Ἀμέσως μετὰ τὸν τόνον : *ἀσπροκάνοτη - μαυροκάνοτη*, *Πετρόστρογκα*.

Ἐνδιαφέρουσα συγκριτικῶς παρατήρησις εἶναι καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἐὰν ἡ τονουμένη συλλαβή, πρὸ ἢ μετὰ τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ ἀφομοίωσις, περιέχῃ φωνῆεν διάφορον τοῦ *o*, συνήθως *a* (εἰς 3 παραδείγματα) καὶ *i* (εἰς 2) — ἔναντι *o* τοῦ *i* — προηγοῦνται ἢ ἕπονται ταύτῃ τὰ δύο *o* : *κομπολιά*, *Κοτσομύτης*, *Κοφοξ'λιά*, (νὰ) *σκομπωθῆς*, (*ἀσπρο-μαυρο*)-*κάνοτη*

---

1. Ὁ *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 233 κέξ., λόγον ποιούμενος περὶ ἀφομοιώσεως ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ λέξεως καὶ παρατηρῶν ἐν σ. 236 ὅτι «ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις... τοῦ *o* καὶ *ου* ἀποδείκνυται... σφόδρα μεγάλη», παραθέτει εἰκοσιπεντάδα ὅλην παραδειγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως καίτοι παρετήρησα ἀφομοίωσιν τῶν ἀσθενῶν φθόγγων *i*, *e* πρὸς τὸ *u* ἢ τοῦ *a* πρὸς τὸ *o*, οὐδ' ἅπαξ ἐσημείωσα τοιαύτην τοῦ *u* πρὸς τὸ *o*.

Ἤτοι, ἐὰν μὲν ἡ φέρουσα τὸν τόνον συλλαβὴ περιέχῃ τὸ *ο*, προηγεῖται ἕτερον, τὸ ἀφομοιούμενον, εἰς τὰς 6 περιπτώσεις : *'Αρκοδότρυπα*, (νὰ) *βολλώσωμε*, *βονό*, *Κουδονόβρυσ'*, *πιτορόπ'ττα*, *φορκιώτ'κο* — ἕπεται δ' εἰς μίαν : *Πετρόστρογκα*.

Προηγοῦνται δύο *ο* εἰς 3 : *σορροπών'*, *Τορκοχώρ'*, *φοντωτὸ* — ὅπου τὸ μὲν *σορροπώνει* ἠκολούθησε τὴν ἑξῆς ἐξέλιξιν : *σουρρουπώνει>σουρροπώνει>σορροπώνει* (διὰ νέας ἀφομοιώσεως), τὸ δὲ *φουντωτὸ>φοντωτὸ* διὰ τὰ ἐπάλληλα *ο*. 'Ομοίως καὶ τὸ *Τορκοχώρ'*.

'Εὰν δὲ ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχῃ ἄλλο φωνῆεν — *α* ἢ *ί* — προηγοῦνται ταύτης δύο *ο* : *κομπολιὰ* (*κουμπουλιὰ - κουμπολιὰ - κομπολιά*), *Κοτσομύτης*, *Κοφοξ'λιά*, (νὰ) *σκομπωθῇς*. 'Ομοίως μετατονικῶς : (*ἀσπρο-*) *μαυροκάνοτη* (ὅπου ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχει τὸ *α*, ἐνῷ *Πετρόστρογκα*, ὡς ἀνωτέρω, ἓν *ο* διὰ τὸ τονούμενον *ό*).

Αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις παρουσιάζουν ἀναλογίας πρὸς τὰς τοῦ *ί*.

'Ανομοιώσεως παραδείγματα δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχουν ἐνταῦθα. Περιπτώσεις ἐπίσης τροπῆς τοῦ *υ* εἰς *ο* διὰ παρετυμολογίαν ἢ ἀναλογίαν, ὡς κατὰ τὴν τροπὴν τοῦ *ί* παρετήρησα, δὲν ἔχω νὰ σημειώσω.

'Ιδιαιτέρας μνείας πρέπει νὰ τύχῃ ἡ τροπὴ τονουμένου ύ καταστάντος ἀτόνου κατὰ τὴν συνεκφοράν, εἰς τὰς κάτωθι περιπτώσεις :

1) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ (ἢ καὶ σημερινὴν δοτικήν, μετὰ τῆς προθέσεως 'ς = εἰς) τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου συνοδεύοντος οὐσιαστικόν, τοῦ ὁποίου ἡ κατάληξις εἶναι μὲν κατὰ γενικήν, δύναται δ' ὅμως ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς αἰτιατική : τοῦ Ζέρβα τὸ Διαμάντη (Χρυσ.) τὸ Παναγιώτη [1] (Δίλοφ.), 'Σ τὸ Κουσταντῆ [2] (Λικνᾶδ.), στὸ Παντοπώλη τὴ Σορβιὰ τοπων. (Πλακίδ.). Ὅμοιόν τι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου τοὺς γενομένου τός [3]. 'Ενταῦθα ὅμως ἡ κατάληξις τοῦ οὐσιαστικοῦ εἶναι καθαρὰ αἰτιατικῆς πτώσεως.

2) 'Η ἀντίστροφος τῆς πρώτης, καθ' ἣν τὸ ἄρθρον διατηρεῖ τὸ *υ*, ἀλλ' ἡ κατάληξις τρέπεται εἰς *ο* : 'Σ τοῦ *Λύκο* [4] τοπων., 'Σ τοῦ Νταβενίκο 'Γκορνίδα [5], τοπων., Τοῦ Βαρλάντο [6] (Χρυσ.).

3) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ τῶν οὐδετέρων δευτεροκλίτων, τὸ ύ τοῦ ἄρθρου

---

1. 'Εν ᾄσμ. : *Τὸ* Παναγιώτη οἱ κοπὲς δὲ φάνηκαν γιὰ νὰ 'ρθουν (Δίλοφ.).

2. 'Εν ᾄσμ. : *Πολλάκι* πῆγε κ' ἔκατσε *'ς τὸ Κουσταντῆ* τὴ σέλλα — ὅπου ἴσως καὶ δι' ἀνομοίωσιν πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν *Κου-* (ἐκ κωφώσεως προελθόντος).

3. 'Εν ᾄσμ. : "Αν εἶν' ἀπὸ τὸς δούλους μου, τὸ *χάϊ'* (: μισθὸν) νὰ τ's ἀβγατίσω.

4. "Οπου ὅμως δὲν γνωρίζω ἂν πρέπει νὰ νοήσωμεν *'Σ τὸ Λύκο* ἢ *'Σ τοῦ* Λύκου.

5. Καθαρὰ γενική. 'Αλλὰ τί σημαίνει ἡ ἀκολουθοῦσα λέξις *Γκορνίδα ;* Εἶναι γενικὴ ὀνόματος τοῦ *Γκορνίδα* ἢ αἰτιατική : τὴν *Κορνίδα ;* 'Εν τῷ ΑΙΛ οὐδὲν εὗρον.

6. 'Ενταῦθα ἡ γενικὴ φαίνεται καθαρὰ ἐκ τῆς ἐν τῷ ᾄσματι συνεκφορᾶς : Μόν' *τοῦ Βαρλάντο* τὸ κελλὶ δὲν μπορ' νὰ τὸ πατήσουν. 'Ανάλογόν τι συμβαίνει ἐν Χίῳ : βλ. *H. Pernot*, Parl. Chio, σ. 156 : ἄντρας *σο* (<σου). εἶπεν *do* ὁ βασιλές..., ὅπου εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα δέχεται «εἶδός τι ἀφομοιώσεως» πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν *ο*.

καὶ τῆς καταλήξεως τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐτράπησαν ἀμφότερα εἰς ό : ἡ ἀτμάκα τὸ ναυτικὸ [1] (Σαμαρ.), ἡ στρώσ' τὸ παράθυρο [2].

4) Ὁ ἀντωνυμικὸς τύπος *μοῦ*, ὡς ἔμμεσον ἀντικείμενον τοῦ ρήματος, τρέπεται εἰς *μό* : νὰ *μὸ* βγατίσῃ τὴν ταὴ [3] (Ἐπταχώρ.). Πολλοὶ *μὸ* λέγουν γέρασα, μὰ 'γὼ δὲν τὸ πιστεύω [4] (Βοτάν.).

Παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν 12 παραδειγμάτων παρατηροῦμεν ἐκ νέου ὅτι τὰ 6 (50%) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων, καὶ δὴ ὅτι εἰς τὰ 5 ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἀτόνου καὶ μετρικῶς συλλαβῆς :

...στὸ *Κου* | σταν τῇ | τὴ σέλ | λα.
Τὸ Πα | να γιώ | τη οἱ | κο πές...
Ἂν εἶν' | ἀ πὸ | τὸς *δού* | λους μου...
Μόν' τοῦ | Βαρ λάν | το τὸ | κελ λί...
Πολ λοὶ | *μό λέ* | γουν γέ | ρα σα...

Ἀλλά :

Νὰ μό | 'βγα τί | στε τὴν | τα ἡ...

Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι εἰς τὰ 5 ἐξ αὐτῶν ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὑρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον.

Γ'. ΠΟΡΙΣΜΑ

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μείζονος ἰσχύος τονουμένης συλλαβῆς καὶ τῇ ὑπαιτιότητι φθόγγων δυσεκφωνήτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀσταθῶν καὶ χαλαρῶν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀσθενεῖς παρὰ τοῖς βορείοις καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἕνεκα ποικίλων ἐπιδράσεων καὶ ἐπιμειξιῶν μεταξὺ βορείων καὶ ἡμιβορείων κυμαινομέ-

---

1. Ἐκ τοῦ : *ἡ ἀτμάκατο(ς) τοῦ ναυτικοῦ*, ὅπου τὸ καταληκτικὸν *-τος* ἐξέπεσε δι' ἀνομοίωσιν.

2. Ἡ καθολικότης τῆς χρήσεως «ὕστερα ἀρχίζομε τὴ στρώσ' τὸ *παράθυρο*» (ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν οἰκοδόμων, ἐνν. τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ τμήματος τοῦ τοίχου, ὅπου θὰ τοποθετηθῇ τὸ παράθυρον) ἴσως ὑποδηλοῖ ὁμοιόπτωτον κατηγορηματικὸν προσδιορισμὸν ἀντὶ ἑτεροπτώτου (γενικῆς κατηγορηματικῆς) — κατὰ ξένην ἐπίδρασιν (;).

3. Ἐξ ᾄσματος : νὰ *μὸ* βγατίσῃ τὴν ταὴ σαράντα δύο χοῦφτες. Ἐκ τῆς συνήθους κράσεως τῶν *μοῦ*, *ποὺ* μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τοῦ συνεκφερομένου ρήματος : *μὄρχεται*, κλπ. Περὶ τοῦ φαινομένου βλ. *Ν. Ἀνδριώτη*, Ἡ κράση τοῦ συμπλέγματος *ου+ε* σὲ *ο* στὴ μεσαιωνικὴ καὶ νέα ἑλληνική, ἐν Mélanges Merlier, τόμ. 1, σ. 1-11.

4. Κατὰ τὴν ἐν ὑποσημ. 4 ὑπόθεσιν.

νους, φωνήεντες φθόγγοι *i* καὶ *u* εἴτε ἀποβάλλονται ἤ, κατὰ τελευταίαν προσπάθειαν διασώσεως, τρέπονται εἰς τοὺς συγγενεῖς *e* καὶ *o* ἀντιστοίχως. Ἀντιστρόφως — καὶ ὑπὸ περιστάσεις ἀναλόγους, αἱ ὁποῖαι ἴσως χρῄζουν ὁμοίας στατιστικῆς ἐξετάσεως ! — οἱ φθόγγοι *e* καὶ *o* τρέπονται εἰς τοὺς ἀντιστοίχους *ι* καὶ *u* παρὰ τοῖς βορείοις. Ἀπομένει ὅθεν ὡς ὁ ἰσχυρότερος καὶ ὀλιγώτερον τρωτὸς φθόγγος ὁ *α*, ἀποδεικνυομένης διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν τῆς ἰσχύος τῆς διδασκαλίας τοῦ Γ. Χατζιδάκι περὶ τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὰς μεταβολὰς παρὰ τοῖς βορείοις, ἤτοι περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ [1] καὶ τῆς διαφόρου ἰσχύος τῶν φωνηέντων [2]. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ παραδείγματα ἀντικωφώσεως τοῦ ἀσθενεστάτου *ι* εἶναι διπλάσια περίπου τοῦ ἰσχυροτέρου *ο*. Ἡ μεγαλυτέρα συχνότης τοῦ *i>e* ἢ τοῦ *u>o* ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τῆς μείζονος συγγενείας τοῦ *i* πρὸς τὸ *e* ἢ τοῦ *u* πρὸς τὸ *o*, ἰδίᾳ ὅταν οἱ φθόγγοι οὗτοι ἀκολουθοῦν τοὺς *ν*, *λ*, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ τρόπου προφορᾶς τῶν *νε- νι*, *λε - λι* παρὰ τοῖς βορείοις. Π.χ. αἱ λέξεις *εἶναι - ἔλεγε* προφερόμεναι ὑπ' αὐτῶν ὡς *εἶ̣νι*, *ἔλιγι*, ἐλάχιστα διαφέρουν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοποθετήσεως τῆς γλώσσης κατὰ τὴν προφορὰν τῶν *νε - ̣νι*, καὶ *λε - λι*, τὰ ὁποῖα δὲν προφέρονται ὡς τὰ κοινὰ *ne - gni* (ὡς ἐν τῷ γαλλ. *agneau*, ὑγρῶς, τὸ δεύτερον) ἢ *le - gli* (ὡς ἐν τῷ ἰταλ. *figlio*, ὁμοίως τὸ δεύτερον). Ἐντεῦθεν ἴσως ἐγεννήθη, κατὰ τὸν «νόμον τῆς ψευδοῦς ἀποκαταστάσεως», καὶ ἡ ἑτερόρροπος προφορὰ τοῦ *λε* ὡς *λ̣ε* παρὰ τοῖς βορείοις, ὡς *λ̣ιέρα<λέρα* κτλ. Ἴσως τὸ αὐτὸ νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὴν κώφωσιν. Ὁ σάλος φαίνεται μεγαλύτερος εἰς λέξεις ξένης ἢ λογίας προελεύσεως.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Μετὰ τὰ προεκτεθέντα, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἑρμηνευθοῦν καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τὰ ὀλίγα παραδείγματα τροπῆς τῶν τονουμένων ί καὶ ύ εἰς έ καὶ ό ἀντιστοίχως. Τὰ συγκεντρωθέντα ὅμως ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ εἶναι τόσον ὀλίγα, καὶ δὴ τοῦ ύ>ό, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ φαινόμενον ἔχει τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἄτονα ἔκτασιν ἢ καὶ ἂν ὑπάρχῃ κἂν ὡς αὐτόνομον. Τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶναι :

---

1. Βλ. ΜΝΕ 1, 251 κέξ., καίτοι ἀλλαχοῦ, βλ. κατωτέρω ὑποσημ. 2, κολάζει τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

2. Βλ. ΜΝΕ 1, 211 : «Ἐπειδὴ μεγάλη διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν ἐκφώνησιν τῶν τονουμένων μὲν φθόγγων μετ' ἰσχυρᾶς ἐντάσεως, τῶν ἀτόνων δὲ μετ' ἀσθενοῦς δὲν ἀνεπτύχθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὅπως δηλοῦται ἐκ τῆς καθόλου σωτηρίας τῶν φθόγγων τῆς γλώσσης ἡμῶν, τὸ μόνον μέτρον τῆς σχετικῆς ἰσχύος ἑκάστου φωνήεντος οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ εἶναι ἢ ἡ πρὸς ἄρθρωσιν ἑκάστου τούτων ἀναγκαία διάθεσις τοῦ στόματος· ἐντεῦθεν τὰ ἐκφωνούμενα διὰ μείζονος ἀνοίγματος τοῦ στόματος καὶ δὴ διὰ τῆς ἐκπομπῆς μείζονος ποσοῦ ἀέρος εἶναι ἰσχυρότερα τῶν ἐκφωνουμένων διὰ μικροτέρου ἀνοίγματος καὶ διὰ τῆς ἐκπομπῆς ἐλάσσονος ποσοῦ ἀέρος. Τὸ *α* ἄρα ὑπερβάλλει κατὰ τὴν ἰσχὺν πάντα τἆλλα, καὶ πάλιν τούτων ἕκαστον κατὰ λόγον τῆς ἀρθρώσεως αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότερον ἢ ἀσθενέστερον τῶν λοιπῶν. Οὕτως ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον κλίμακα *α>ο>u>e>i*». Πβ. καὶ *Γ. Ἀναγνωστοπ.*, Δυναμ. τονισμ., σ. 7.

1. Τὸ ί>έ

α) Παρὰ τὰ ὑγρὰ ρ, λ. Παρὰ τὸ ρ : *ἀχέρατα* [1] (Χρυσ.), *βουτέρατα* [2] (Πεῦκ. Πευκόφ.), *διορέα* [3] (Ν. Κοτύλ.), νὰ *καρτερέσω* [4] ('Επταχώρ.), *κιτέρνισε, -σαν* [5] ('Αμμουδ. Ζούζουλ.), *κρένω* [6] (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ), *μέρασμα* [7] (Κεράσ.), *σέρ'* [8] (Κεράσ.).

Παρὰ τὸ λ : *λιαλέτσα* [9] ('Επταχώρ.), νὰ *ὠφελέση* [10] (Κυψέλ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα ν, μ. Παρὰ τὸ ν : *ἀρτένομαι* [11] (Ν. Κοτύλ.), *αὐτοκένητο* [12] *γένομαι* [13] (Κεράσ. Σαμαρ.), *κανέστρ'*, τὸ -α [14], ἡ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ), *κορνέζα* [15], ἡ (Πευκόφ.), *λαένα* [16], ἡ (Μόρφ.), *ψένω* [17] (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ).

---

1. 'Εν φρ. καλύβες γιὰ τ' *ἀχέρατα*. Πβ. *ἀχεροκάλ'βες*, ἐν τῇ περιοχῇ. 'Εκ τοῦ ἀτόνου ἐν. *ἄχερο*, περὶ οὗ βλ. σ. 18.

2. 'Εξ ἀτόνου ἐν. *βούτερο*, περὶ οὗ βλ. σ. 18.

3. 'Εν φρ. τοὺς ἔβαλαν ὕστερις μιὰ *διορέα* νὰ πᾶνε ὅλοι μαζί. Ἴσως ἐξ ἀτόνου *διώρεσε*.

4. 'Εν φρ. θὰ πᾶμε νὰ *καρτερέσουμε*. Πβ. καὶ ἐν ᾄσμ. : νὰ στείλω τῆς καλούδας μου, νὰ μὴ μὲ *καιτερέση*. 'Εξ ἀτόνου ἀορ. *καρτέρεσα*.

5. 'Εν φρ. *κιτέρνισαν* τὰ νεροπλάτανα (Ζούζουλ.), παρὰ τὸ *κιτέρνισε* ('Αμμουδ.). Πβ. *κιτερνίζουν*, ἐν σ. 19, ἐξ οὗ καὶ προέρχονται.

6. 'Αναλογικῶς, ἐκ τοῦ ἀορ., κατὰ τὰ *ἔπλυνα-πλένω*, *ἔμεινα-μένω*. Πβ. φρ. πέρασα ἀπ' τ' ἀλώῢ', κι οὔτε μ' *ἔκρινε* (: ὡμίλησε) κανένας (Χρυσ.). Πβ. ἀκόμη : ἔχ'ς στόμα νὰ *κρίν'ς* ; (Ζούζουλ.). 'Αρχικῶς τὸ ρῆμα ἐσήμαινε νὰ κάμῃς κρίσεις, καὶ εἶτα : νὰ ὁμιλῇς (δὲν φθάνει π.χ. πού ἐκοπίασα πρὸς χάριν σου, ἀλλ' ἐκφέρεις καὶ κρίσεις, ὁμιλεῖς, «γυρεύεις καὶ ρέστα»).

7. 'Εν ᾄσμ. : κ' ἡ μάννα εἶχε τὰ πλιότερα, καὶ *μέρασμα* δὲν ἔχουν. Πβ. καὶ *μέρασε*, ἐκ τοῦ ἀτόνου *μεράζω*, περὶ οὗ βλ. σ. 19.

8. 'Εν φρ. *σέρ'* ἐσύ, κ' ἐγὼ κάθομαι (: σῦρε σύ, πήγαινε...). 'Εξ ἀτόνου ἀορ. *ἔσερα*. Πβ. *σερτάρ'* ἐν σ. 20.

9. Λαλίτσα, ἐν ᾄσμ. : ψιλὴ *λιαλέτσα* ἔσυρε ὅσο καὶ νὰ μποροῦσε. 'Εξ ἀτόνου ἀορ. **λάλεσε*.

10. 'Εν φρ. ἀντὶ νὰ μᾶς *ὠφελέση*, θὰ μᾶς βλάψῃ. 'Εξ ἀτόνου ἀορ. *ὠφέλεσε, ὅστις καὶ δι' ἀφομ. πρὸς τὰ παρακείμενα δύο *e*.

11. Τρώγω καρυκευμένον φαγητόν, μὴ νηστήσιμον, ἐν φρ. *ἀρτένεσαι* ἢ νηστεύ'ς ; 'Εξ ἀτόνου νὰ **ἀρτεθῶ* ἢ **ἀρτεμένο* φαΐ. Τὸ ΙΛ ἐν λ. *ἀρτύνω* ἔχει τὸν τύπ. *ἀρτένω* ὡς συνήθη καὶ *ἀρτένου* παρὰ τοῖς βορείοις.

12. 'Εξ ἀτόνου τύπ. **αὐτοκενήτου* ; Πβ. *κενήματα*, ἐν σ. 25.

13. 'Ως πολλαχοῦ τῆς 'Ελλάδος, ἐν φρ. *γένεται* καμιὰ ἐρήῢ', νὰ ἡσ'χάσωμε ; (Κεράσ.). Νὰ *γένω* π'λλὶ χρυσό. Πβ. καὶ ἐν ᾄσμ. : κι οὐιδὲ Τουρκάλα *γένομαι*... (Σαμαρ.). Κατὰ τὸν *Γ. Χατζιδ.*, ΜΝΕ 1, 237, ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ *γεννῶ*. Κατὰ *E. Schwyzer*, Griech. Gramm., 1, 640, ὑποσημ. 3, ἐκ τοῦ *ἐγενόμην*. Πβ. τὸ *ἐγενήθην* τῆς Γραφῆς παρὰ τὸ *ἐγενόμην* καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς «*γενηθήτω*-τὸ θέλημά σου» καὶ τὴν καὶ σήμερον παρατηρουμένην συνήθως σύγχυσιν μεταξὺ τῶν *ἐγίνετο* (παρατ.) καὶ *ἐγένετο* (ἀόρ. β').

14. 'Εξ ἀτόνου *κάνεστρο* ἢ *κανεστράκι* — ἂν μὴ ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ σλαβ. *kanestra*, περὶ οὗ βλ. *N. Andriotis*, The confederate state of Skopje and its language, Athens 1957, σ. 17.

15. Κορνίζα τοῦ τζακιοῦ, τῆς ἑστίας.

16. Λαγύνα, δοχεῖον ὕδατος. Πβ. *παλιουλαένα*, σ. 58.

17. 'Εξ ἀτόνου **ἔψεσα* ἢ **ψετό*.

Παρὰ τὸ *μ* : *βοιδοτσέμβουρο* [1], *μένα* [2] (Ἐπταχώρ.), *μέσκει* [3] (Πεῦκ.).

γ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα : νὰ *καθέσης* [4] (Κεράσ.), *Κλεφτοπέγαδο* [5] τοπων. (Δαμασκ.), *τσέπα* [6], ἡ.

Τέλος, δύο παραδείγματα ἐν τέλει λέξεως : *ἀρχιληστέ* [7] (Πεῦκ.), *ἀφτέ* [8] (Νόστιμ.).

2. Τὸ ύ > ό

α) Παρὰ τὸ ὑγρὸν *λ* : *βόλεσεν* [9], *γκιόλ-μπαξέ* [10] (Πολυκάστ.).

β) Παρὰ τὸ ἔρρινον *ν* : *Κωσταντινόπολη* [11].

γ) Τὸ ἐρωτηματικὸν ἐπίρρ. *ποῦ>πό* εἰς ᾄσματα ἐξ Ἐπταχωρίου καὶ Βουχορίνας [12].

Τέλος, σημειωτέον ἐν τέλει λέξεως τὸ παράδ. 'Σ τοῦ Νικολό...

Ἡ γνώμη μου διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἀντικωφώσεως καὶ τῶν τονουμένων ί καὶ ύ [13] νομίζω ὅτι δύναται νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν τῶν ἀτόνων. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν δηλαδὴ ὅτι ἐκ τῆς γενομένης ἐξετάσεως ταῦτα παρουσιάζονται παρὰ τὰ αὐτὰ σύμφωνα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ σύμφωνα καὶ ὡς πρὸς τὴν συχνότητα μεταξὺ έ καὶ ό, ὡς καὶ μεταξὺ *e* καὶ *o* ἀντιστοίχως· ἐπίσης ὅτι ἀρκετά,

---

1. 'Εξ ἀτόνου *τσεμβούρ'*.

2. 'Εν ᾄσμ. : *μένα* ἤσχιος σὲ πατάει, *μένα* φάνδαιγμα; 'Ενταῦθα, τὸ τροχαϊκὸν μέτρον δὲν βοηθεῖ τὴν ἐκ τοῦ ἀτόνου προέλευσιν. 'Επειδὴ ὅμως ἡ λ. εἶναι συνηθεστάτη εἰς ᾄσματα, δὲν ἀποκλείεται νὰ προέκυψεν ἐξ ἄλλων ἰαμβικῶν δεκαπενταστυλλάβων στίχων.

3. 'Εκ συμφύρσεως τῶν *μένω*+*μνίσκω*. Πβ. τύπ. *μίσκει* (Κεράσ.). 'Εν φρ. *μέσκει* ὁ καρπός, καὶ τὸ ἄχυρο φεύγει.

4. 'Εν φρ. πρέπει νὰ *καθέσης* μέρες, γιὰ νὰ δῇς τὸ κάθε σκάρτσο. 'Εξ ἀτόνου *κάθεσε*, δι' ὃ βλ. σ. 26.

5. 'Εξ ἀτόνου *πεγάδ'*. Πβ. *πεγαίνω*, ἐν σ. 26.

6. Τσίπα (=φλοιὸς καρποῦ). 'Εξ ἀτόνου, π.χ. *φτενότσεπος*.

7. 'Εν ᾄσμ. : ποῦ 'σαι, ἀδερφέ μου *ἀρχιληστὲ* καὶ κλέφτη καπετάνιε ; Προφανῶς διὰ τὰ δύο ὁμοιοτέλευτα *ἀδερφὲ* καὶ *καπετάνιε*.

8. 'Εκ τινος συνθέτου εἰς **-ἀφτεκο* ; 'Αλλὰ πβ. σκιζάφ'κου π.χ. Σημειωτέον ὅτι ἡ λ. προέρχεται ἐκ σλαβοφώνου χωρίου.

9. 'Εν ᾄσμ. : τώρα κι ὁ ξένος *βόλεσεν* νὰ πάῃ 'ς τὰ δικά του. 'Ο τύπ. κατ' ἐπίδρασιν τοῦ συνων. *θέλησεν*, ἐκ τῶν *βολειέμαι*+*βολοῦμαι*, περὶ ὧν βλ. σ. 42.

10. 'Εν ᾄσμ.: γιέ μ', σὰν πάησα καὶ τὴ βρῆκα μέσ' 'ς τὸ *γκιόλ-μπαξέ*—ὅπου ἐν τῇ συνεκφορᾷ δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ *ο* εἶναι ἄτονον, ἂν καὶ μετρικῶς, ἐν τῷ στίχῳ, εἶναι τονουμένη ἡ συλλαβή.

11. 'Εξ ἀτόνου Κωσταντινοπολίτης, ὅπου τὸ *u>o* δι' ἀφομ. προληπτικήν.

12. Ἴσως διότι κατὰ τὴν συνεκφορὰν καὶ ἕνεκα τοῦ μετρικοῦ τόνου κατέστη ἄτονον, καὶ διὰ τὸ ἀκολουθοῦν *ν* ἢ *σ* :

Πό νά | βρῃς, μάν | να μ', τὸ | χαρ τὶ ἀλλά :

Ποῦ νά | βρῃς τὸ | με λά | νι.

Πό 'σαν | πε ρι | στε ρού | λα μου | τό σον | και ρὸ | χα μέ | νη ; (Φούρκ.)

13. Τὸ φαινόμενον ἐξετάζει ὁ καθηγητὴς *Ν. Ἀνδριώτης* εἰς τὸ ἄρθρον του Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς : 'Αθηνᾶ 45 (1933), 252-261, ὅπου παραθέτει μακρὸν κατάλογον παραδειγμάτων καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

παρὰ τὸν τονούμενον μεταβεβλημένον τύπον τὸν περιέχοντα τὰ *é* καὶ ὁ ἔχουν παράλληλον μετ' ἀτόνου *e* ἢ *o*· θὰ ἦτο κάλλιστα δυνατὸν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι, ἀφοῦ ἅπαξ διὰ τὴν γειτονίαν ὡρισμένων συμφώνων καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ τόνου ἐτράπησαν τὰ *i* καὶ *u* εἰς *e* καὶ *o* ἀντιστοίχως, ἠδυνήθησαν εἶτα νὰ διατηρηθοῦν καὶ εἰς τύπους προερχομένους ἐξ αὐτῶν (τὸν πληθυντικὸν ἢ ἄλλον χρόνον, ἔγκλισιν, κλπ., ἢ λέξεις παραγώγους ἢ συνθέτους, κλπ.), ὅπου ἡ ἀρχικῶς ἄτονος συλλαβὴ ἡ περιέχουσα τὸν μεταβληθέντα φθόγγον κατέστη τονουμένη [1]. Εἰς τὰ παραδείγματα δηλαδὴ ταῦτα δὲν πρόκειται, κυρίως εἰπεῖν, περὶ μεταβολῆς τονουμένου *í* ἢ *ú* εἰς *é* ἢ *ó* ἀντιστοίχως, ἀλλὰ περὶ μεταβολῆς τοῦ πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς (ἐν τῇ ἀρχικῇ λέξει καὶ πρὸ τῆς συνθέσεως ἢ κλίσεως) ἀτόνου *i* ἢ *u* εἰς *e* ἢ *o* ἀντιστοίχως, καὶ εἶτα τονισμοῦ τοῦ ἤδη μεταβεβλημένου ἀτόνου, δι' ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου, κατὰ τὴν σύνθεσιν, κλπ.

---

1. Ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εὐσταθεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ *Ἀχ. Τζαρτζάνου* (Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου, σ. 24) ὑποστηριζόμενον : «ἐπειδὴ δηλ. πᾶν ἀρχικὸν *e* ἐν ἀτόνῳ χώρᾳ εὑρισκόμενον προφέρεται ὡς *i*, ἐπανακτᾷ δὲ τὴν ἀρχικήν του ἀνοικτὴν προφοράν, εὐθὺς ὡς ὁ τόνος ἐπανέλθῃ ἐπ' αὐτό, καὶ ἐπειδὴ οὕτω ἀνεπτύχθησαν ἀντίστοιχα συστήματα λέξεων ἔχοντα τὰ μὲν *i* ἄτονον, τὰ δὲ *e* τονούμενον (π.χ. *μιὰ χιρεά-ἀλλὰ χέρ'... κιφάλ'-ἀλλὰ ξιρουκέφαλου...*) διὰ τοῦτο ἀσυνειδήτως ἐσχηματίσθη τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα, καθ' ὃ ἐνομίσθη ὅτι καὶ ἀρχικὸν *i*, ἐὰν τονίζηται, πρέπει νὰ προφέρηται ἀνοικτῶς ὡς *e*, καὶ λοιπόν, ὅπως *νιρὸ-κρυουνέρι...*, οὕτω καὶ *τυρὶ-βρουμουτέρ'*, *μιτάρja-γκαβουμέταρα*, κλπ.).

Τὴν λεπτομέρειαν τῆς ἐκ τῶν ἀτόνων τύπων ἐπεκτάσεως τοῦ φαινομένου εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν προελθόντας τονουμένους δὲν ὑπεστήριξαν οἱ μέχρι τοῦδε ἐρευνήσαντες τὸ θέμα. Οὕτω, ἐκ τῶν 70 παραδειγμάτων (τοῦ *Ν. Ἀνδριώτη*) τοῦ *í>é* καὶ τῶν 46 τοῦ *ú>ó*, κατὰ μίαν ἀντιστοιχίαν 25 τοῦ πρώτου (ἤτοι 36% περίπου) καὶ 16 τοῦ δευτέρου (κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστόν!) πρόκειται περὶ λέξεων συνθέτων. Τοῦ *í<é* : *ἀγέριφτους* πολλαχ., *ψ'χουκέρ'* Θεσσαλ., *ἀμαγέριφτους* πολλαχ., *κουλουμέρ'* πολλαχ., *ἀν'κουκέριφτους* Ἴμβρ., *γαβλουσπέρ'* (<*καβλοσπύρι*) Μακεδ. (Πιερ.), *ἀτσέρουτους* (<*ἀτσίρωτος*) Ἴμβρ., *ἀπέραχτους* Ἴμβρ., *παλιουπέρουνου* Ἴμβρ., *ἀγρέγουρ'νου* Μακεδ. (Βελβ. Χαλκιδ) — ὅπου ὅμως δὲν πρόκειται περὶ γνησίου *í*, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ *ἄγριος>*ἄγρεους>*ἄγρες*. *πανουτρέφ'λλα-κατουτρέφ'λλα* (-*τρίφυλλα*) Στερελλ. (Ἀρτοτ.), *ἀχρέγιαστους* (<*ἀχρείαστος*) Λέσβ. (Μανταμᾶδ.), *παλιουμαξέλλαρου* Ἴμβρ., *ρ'ζουπέλαφου* Σαμοθρ., *λαδουπέλαφου* Λέσβ., *στραβουκ'λέγαδου* (<*στραβοτυλίγαδο*) Θεσσαλ., *γκαβουμέταρα* (-*μίταρα-μιτάρια*) Θεσσαλ., *παλιουλαένα* Βελβ. (*ἀσφαλῶς ἐκ τύπ. παλιουλάενου*, πβ. *λαένα* Μόρφ.), *κουμπουκέδουνου* (-*κύδωνο*) Θρᾴκ. (Σουφλ.), *μηλουκέδουνου* Μακεδ. (Βλάστ.), *'πιτσέγαρου* (*ἀποτσίγαρο*) Ἴμβρ., *καλαμουτσέκρικου* (-*τσικρίκι*) Θεσσαλ., *σουτέμ'σα* (<**ἰσοτιμίζω*) Μακεδ. Πβ. καὶ τὰ ἰδικά μου *βοιδοτσέμβουρο*, *Κλεφτοπέγαδο*.

Τοῦ *ú>ó* : *βουδουτόλουμου* (-*τούλουμο*) Λέσβ., *παλιουκότ'* (-*κουτί*) Ἴμβρ., *'πικόκκ'ναρου* (<*ἀποκουκκούναρο*) Ἴμβρ., *'πουσόρ'* (<*ἀπουσούρ'*, κατὰ τὸν *Ἀνδριώτην*, ἐνῶ ἴσως ἐκ τοῦ *σορὸς* <*σουρὸς*), *παλιουρρόφιαν'* Λέσβ., *βρουμουσκόπ'δα* (-*σκουπίδια*) Ἴμβρ., *φιδουπόκαμ'σου* (-*ποκάμ'σο*) Βελβ., *παλιουγόστιρα* (-*γουστέρα*) Αἰτωλ., *'πικόρασ'* (<*ἀποκούραση*) Ἴμβρ., *χοιρ'νουλόκαν'κου* (= *χοιρινὸ λουκάνικο*) Ἴμβρ., *γηλιουλόλ'δου* Θρᾴκ. (Σουφλ.) - *νυχτολόλ'δου* Λέσβ., *ἀμουνόχ'γους* (<*ἀμουνούχιστος* Στερελλ. (Ἀρτοτ.), *ἀσπρουνόρ'κου* (-*οὐρά*) Ἤπ., *μ'σόρανα* (<*μεσούρανα*) Σάμ., *θιόρανα* Ἴμβρ. (ὅπου ἴσως ἡ ἄμεσος ἐπίδρασις τοῦ *Θεὸς* ἢ *θεόρατος*), *ἀρκ'δουπρόναρου-κουδουπόρναρου* (-*πρινάρι*) Μακεδ. *σκουρδουρόπανα* (-*ράπανα*, ἐκ τοῦ *ρουπάν'* <*ρεπάνι* — θὰ ἔγραφον *ρεπάνι>ριπάνι>ρ'πάνι>ρουπάν'*, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου) Ἴμβρ.

Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐνισχύουν ἴσως καὶ ἀρκετὰ παραδείγματα περιέχοντα μετὰ τόνου, μεταβεβλημένα, ἤδη κωφωθέντα ἄτονα *e* καὶ *o* (εἰς *i* καὶ *u* ἀντιστοίχως), τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσα ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς : Οὕτω π.χ. ὁ τύπ. *κατίβα* (=*κατέβα*) προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀτόνου *κατιβαίνου*· ὁ τύπ. *ξίψουμα* (=τὸ προσλαμβάνειν ποιμένας ἐπὶ πληρωμῇ εἰς χρῆμα, ἄνευ ἄλλης παροχῆς καὶ ἄρτου) ἐκ τοῦ *ξιψουμίζου*<*ξεψωμίζω*—ἂν καὶ ἡ σημασία διαφέρει· *φίβγα* ἡ, ἴσως ἐκ τοῦ μαρτυρουμένου συνων. καὶ ἀτόνου *φιβγούλα* (ἐκ τῆς περιοχῆς ὁμοίως, ἀντὶ τοῦ κοιν. *φευγιό*, ἢ κατὰ τὸ *φύγε*).

Ἐὰν νῦν παραστήσωμεν διὰ σταυροῦ μὲν τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον, διὰ τόνου δὲ τὴν τονουμένην συλλαβήν, ἡ λέξις ἡ ἀποτελοῦσα τὸ δεύτερον συνθετικὸν παρουσιάζει τὰ κάτωθι σχήματα :

	í > é			**ú > ó**
	± ´	: 3		2
	± ´ —	: 16		9
	± ´ — —	: 1		2
	— ± ´ —	: 3		2
	Σύνολον	23		15
ἢ	± ´ (— —)	20	καὶ — — —	1
	± ´ (—)	3	Γεν. σύν.	16

ἂν μὴ (—) ± ´ (— —) ὅλα ὁμοῦ.

Πόρισμα.

Καὶ εἰς τὰς δύο ὁμάδας αἱ τρισύλλαβοι παροξύτονοι λέξεις ἀποτελοῦν τὴν συντριπτικὴν πλειοψηφίαν (70% - 56%). Ἡ παρατήρησις αὕτη δύναται νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς ἄλλας. Π.χ. ὅτι τὸ *'πουσόρ'* δὲν προϋποθέτει τὸ *ἀποσούρι* ἀμέσως, ἐπειδὴ ὁ πρὸ τῆς συνθέσεως τόνος τῆς λέξεως πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον συλλαβήν. Ὅτι ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἀτόνου *i* ἢ *u* τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ ἐγένετο πρὸ τῆς συνθέσεως : *κουκκ'νάρ'* - *κοκκ'νάρ'* - *'πικόκκ'νάρου*, *πουκάμ'σου* - *ποκάμ'σου* - *φιδουπόκαμ'σου*.

Ὡσαύτως προκειμένου περὶ τοῦ ú > ó, δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ ὑπόθεσις μήπως τὸ *u* μετεβλήθη πρῶτον πρὸ τοῦ τόνου, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, εἰς *o* δι' ἀνομοίωσιν, ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως ἀλλεπαλλήλων *u*, ὡς παρετήρησα καὶ ὡς προεξέθεσα ἀλλαχοῦ περὶ τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου μεταβαλλομένων *i* καὶ *u* ἔναντι τῶν λοιπῶν θέσεων.

Ἡ ἄποψις αὕτη ἐνισχύεται καὶ στατιστικῶς : Ἐκ τῶν 16 παραδειγμάτων εἰς τὰ 13 συναντῶμεν ἐπάλληλα *u*, συνήθως μὲν 2, ὧν τὸ δεύτερον μεταβάλλεται (εἰς 11 περιπτώσεις), ἅπαξ 3, ὧν τὸ τρίτον μετεβλήθη, καὶ ἅπαξ 5, ὧν τὸ μέσον.

Ἄλλη ἀξία σημειώσεως παρατήρησις εἶναι ὅτι ὁ τρεπόμενος φθόγγος καὶ τῶν δύο ὁμάδων εὑρίσκεται εἰς τὸ δεύτερον συνθετικὸν καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ συλλαβήν. Μόνον εἰς 3 τετρασύλλαβα εὑρίσκεται εἰς τὴν δευτέραν συλλαβήν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κανονικῶς, διὰ τὸν νόμον τῆς τρισυλλαβίας : *ἀμαγέριφτους* (**μαγερεύου*), *ἀῦ'κουκέριφτους* (**ῦ'κουκερεύου*), *παλιουμαξέλλαρου* (*μαξελλάρ'*). Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ἐκ τοῦ ἀτόνου προέλευσιν τοῦ ἔχοντος τὸν μεταβεβλημένον φθόγγον ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου.

Ἀξιοσημείωτον ὡσαύτως εἶναι ὅτι κατὰ μέγα ποσοστόν, πλὴν 6 παραδειγμάτων, τὰ σύνθετα εἶναι προπαροξύτονα, εἴτε μὲ ἀκεραίας τὰς ἀκολουθούσας τὸν τόνον συλλαβάς, εἴτε κατόπιν ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου *i* ἢ *u*, προσυνθετικῶς, ὡς ἐτονίσθη. Ἐνίοτε καθίστανται παροξύτονα διὰ τῆς μετασυνθετικῆς ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου, ὡς *πανουτρέφ'λλα* (*ἀλλὰ τριφύλλ'*), ὅπερ ὅμως δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὸν κανόνα, διότι τὸ ἐκπεσὸν ἄτονον δύναται νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς συνθέτου λέξεως.

Ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ἀπόψεώς μου εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ὑπ' ἐμοῦ καταγραφέντα ἄτονα παραδείγματα-ἀρχικοὶ τύποι τῶν τονουμένων, κατὰ ποσοστὸν 14%, τὰ *i*>*e*, καὶ 17% τὰ *u*>*o*, ἔχουν ἀντιστοίχους ἄλλους τύπους ἢ παράγωγα αὐτῶν τονούμενα, ἂν δὲ συνεχισθῇ ἡ ἔρευνα εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πιθανὸν νὰ εὑρεθοῦν καὶ τῶν λοιπῶν παραδειγμάτων, καὶ δὴ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ καθηγητὴς Ἀνδριώτης, ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του μέχρι τότε στοιχείων, ἀπέκλεισε[1].

Δέον ὡσαύτως νὰ σημειωθῇ ἡ ἀντίστοιχος σχέσις ἀναλογίας παραδειγμάτων μεταξὺ ἰδικῶν μου *i*>*e* ἔναντι τῶν *u*>*o*, 110 πρὸς 54 (ἤτοι τὰ δεύτερα κατὰ ποσοστὸν 50% ὡς πρὸς τὰ πρῶτα) καὶ τοῦ *í*>*é* ἔναντι τοῦ *ú*>*ó*, τοῦ Ἀνδριώτη[2], 70 πρὸς 46 (66%). Ἐὰν εἰς τὰς ἰδικάς μου περιπτώσεις τοῦ *u*>*o* συμπεριλάβω καὶ ἄλλας 12, ὅπου ὁ μεταβαλλόμενος φθόγγος εὑρίσκεται ἐν τέλει λέξεως, τότε τὸ ποσοστὸν ἀνερχόμενον εἰς 60%, ὀλίγον ἀφίσταται τοῦ 66% τοῦ Ἀνδριώτη.

---

1. Βλ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ἔνθ' ἀν., σ. 260-261, ὅπου ὁ συγγρ. δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψει του ἐκ τοῦ Ἀρχείου πολλὰ νεώτερα παράλληλα παραδείγματα κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ἄρθρου του : «Εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα οὐδεμία περίπτωσις ὑπάρχει, καθ' ἣν τὸ ἄτονον *u* τῆς ἀρχικῆς λέξεως νὰ προῆλθεν ἐκ κωφώσεως τοῦ *o*, ὥστε αἱ παρουσιάζουσαι τὸ *o* παράγωγοι λέξεις νὰ θεωρηθοῦν σχηματισθεῖσαι πρὸ τῆς κωφώσεως τοῦ *o* εἰς *u*. Δὲν ὑπῆρξε δηλαδὴ ποτὲ τύπος *λολούδι*, ἀπὸ τὸν ὁποῖον νὰ εἶχε σχηματισθῆ τὸ *γηλιουλόλ'δου*, οὐδὲ *κοράζομαι*, ὁπόθεν νὰ προήρχετο τὸ *'πικόρασ'*... Εἴμεθα λοιπὸν ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν ὡς μόνην πειστικὴν ἑρμηνείαν τῆς τροπῆς τοῦ ἀτόνου *u* εἰς τονούμενον *o* τὴν διαμορφωθεῖσαν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν λαλούντων ἐντύπωσιν, ὅτι εἰς πᾶν ἄτονον *u* ἀντιστοιχεῖ τονούμενον *o*. Ἡ δὲ ἑρμηνεία αὕτη οὖσα καθ' ἑαυτὴν ἀναμφισβήτητος, καθιστᾷ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀναμφισβήτητον καὶ τὴν δοθεῖσαν ἀνωτέρω ἑρμηνείαν τοῦ ἀντιστοίχου φαινομένου τῆς τροπῆς τοῦ γνησίου ἀτόνου *i* εἰς τονούμενον *e*». Διὰ μίαν ὅμως ἀκόμη φορὰν ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων αἱ πλέον ἀπίθανοι προϋποθέσεις δύνανται νὰ καταστῶσι πραγματικότης : κατὰ σύμπτωσιν ὅλως καὶ χωρὶς νὰ ἔχω ὑπ' ὄψει μου κατὰ τὰς περιοδείας μου τὰ παραδείγματα τοῦ *Ἀνδριώτη*, εὗρον καὶ τὸν τύπον *λολούδι* (ἐν Πενταλόφῳ), καθὼς προεῖπον, καὶ τὸν *ξεκοράζομαι* (ἐν Κερασόβῳ)!

2. Πρέπει νὰ σημειωθῇ πλέον ὅτι τὰ ἀναγραφόμενα ὡς παραδείγματα τοῦ *Ἀνδριώτη* δὲν προέρχονται μόνον ἐκ τῶν εἰς τὸ ἄρθρον του περιλαμβανομένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων προστεθέντων διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ περιθώρια τοῦ κειμένου τοῦ ἄρθρου του καὶ εἰς τὸ ἀντί-

Κατὰ τὴν ἄποψίν μου λοιπὸν τὰ εἰς τὰς σελ. 256-257 παραδείγματα τοῦ Ἀνδριώτη δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν ὡς ἑξῆς : *βουτέρατα* Θεσσαλ. καὶ ἰδικόν μου, ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου *βούτερο*[1]· *οὐβέρα*[2] Μακεδ. ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου *ὀβερὸς* Ζούζουλ.· *κιτέρῆ'σα* Ἤπ. (Ζαγόρ.) καὶ ἰδικόν μου, ἐκ τοῦ *κιτερνίζουν*[3]· *μαγέριψα - ἀμαγέριφτους* ἐκ τῶν ἰδικῶν μου *μάερας, -εύου*· τὰ *μέρασα, μέρασμα, μέρασ'* Ἴμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου *μεράζω*· *πέραξα, ἀπέραχτους* Ἴμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου *περάζου*· *τέραγνα* Ἴμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου *τεράννια*· *τέρους, βρουμουτέρ'*[4] Θεσσαλ. ἐκ τοῦ *τερί*, κλπ., *παλιουμαξέλλαρου* Ἴμβρ. ἐκ τοῦ *μαξελλάρ'*· *κουλέμπ'σα* Ἤπ. ἐκ τοῦ *κουλεμβάου*· *κουκκ'νουπέπιρου* Ἴμβρ. ἐκ τοῦ *πεπέρ'*. Τέλος, τὰ ἰδικά μου *ἀχέρατα*, νὰ *καθέσῃς*, *τσέπα* ἐκ τῶν ὁμοίως ἐν τῇ περιοχῇ ἀπαντώντων *ἄχερο, κάθεσε, φτενότσεπος*.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ

τυπον τοῦ τόμου τῆς «Ἀθηνᾶς» τὸ κατατεθειμένον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ συγγρ. ὑπῆρξε συντάκτης ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὰ προσέθηκε δὲ ἀφοῦ τὰ ἀνεῦρεν εἰς τὸ Ἀρχεῖον διὰ μεταγενεστέρας ἐρεύνης.

1. Βλ. *Ν. Ἀνδριώτ.*, ἔνθ' ἀν., σ. 259. Πβ. καὶ *βρουμουτέρ'* κατωτέρω.
2. Ἐκ τοῦ *βιρὸς*<σλαβ. *vir*. Βλ. καὶ ΙΛ ἐν λ.
3. Πβ. καὶ *Ν. Ἀνδριώτ.*, σ. 259 : *κιτρενίζω*.
4. Πβ. καὶ *μπατζουτέρ'* Μακεδ. (Βελβ.), ὅπερ ἐν Βοΐῳ ἤκουσα ὑπὸ τὸν τύπ. *μπατζοτύρ'*.

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

Α

ἀβρεὰ ἡ 20, 28, 30
ἀγέριφτους 58
ἀγρέγουρ'νου 58
Ἅδε 26, 29, 30, 37, 40
ἄκογα 44, 48, 50
ἁλεσίδα 17, 21, 28
ἀμαγέριφτους 58, 60, 61
ἀμεβὴ 26, 29
ἀμουνόχ'γους 58
ἀνασκομπωθῆς 44
ἀνεγμένα 25, 38, 39
ἄνεξες 25, 31, 37, 39
ἀν'κουκέριφτους 58, 60
ἀπέραχτους 58, 61
ἀρεστερὸς 17, 18, 27, 39
ἀρκ'δουπρόναρου 58
ἀρτένομαι 56
ἀρτένω 56
ἀρχιληστὲ 57
ἀρχιμέρμηγκας 19
ἀσπροδερὸς 42, 47
ἀσπροκάνοτη 44, 48, 52, 53
ἀσπρουνόρ'κου 58
ἀτσέρουτους 58
αὐτοκένητο 56
ἀφελότιμος 13
ἀφτὲ 57
ἀφώρεσα 38
ἀφωρεσμένος 18, 27, 38, 39
ἀχέρατα 18, 56, 61
ἄχερο 18, 27, 38, 56, 61
ἀχεροκάλ'βες 56
ἀχερώνα 18, 27
ἀχρέγιαστους 58
ἀψεὰ 24
ἀψελὰ 24
ἀψελὲ 24
ἀψελὸς 24

Β

βασίλεα 21, 28, 30
βατόμορα 40
βεράνι 18
βεράν'κος 18, 27
βεριάνι 18
βλιούτερο 18
βριδοτσέμβουρο 57, 58
βρινιὰ 44, 48
βολᾶνε 13
βολειέμαι 21, 42, 48, 51, 57
βολειέσαι 42
βόλεσεν 21, 28, 36, 39, 42, 57
βολλώσωμε 42, 48, 52, 53
βολοῦμαι 21, 42, 48, 57
βονὰ 13
βονιὰ 44, 48
βονὸ 44, 48, 51, 52, 53
βονοχώρ' 13
βουδουτόλουμου 58
βουτέρατα 18, 56, 61
βούτερες 17
βούτερο 18, 20, 27, 38, 56, 61
βρουμουσκόπ'δα 58
βρουμουτέρ' 58, 61

Γ

γεναῖκα 25, 29, 38, 39
γεναῖκες 25, 29, 37
γένομαι 56
'γενὸς 25
γένω 56
γερεύω 17
γερίζ'(ει) 14, 18, 27, 35, 39
γερίσης 14, 18, 35, 39
γερνάει 14, 18, 27
γερολόγοι 14, 18, 27, 35
γετιὰ 27, 30
γηλιουλόλ'δου 58, 60
γαβλουσπέρ' 58
γκαβουμέταρα 58
γκαλντερίμι 18, 27, 35, 39
γκελάη 21, 28, 31, 35
γκιὸλ-μπαξὲ 57
γλυκομελιὰ 22, 29, 37

Δ

δἀρμενεία 25
δἀρμενευτὴς 25
δἀρμενεύω 25
δεκαστήριο 26, 29, 40
δελ'νὸ 21, 28, 35
δελ'νοῦσα 21, 28, 35, 36
δενατὸν 29
δενατὸς 25, 29
δεχαλωτὸς 26, 29
διερμενέας 25, 29, 38, 39
διορέα 56
δολεύ'νε 42, 48
δολεύομε 42, 48
δολεύονται 42
δολέψωμε 13

Ε

ἔγεναν 13
ἐθιὰ 27
ἐκκλεσία 23
ἐκκλεσίτσα 21, 28, 37, 39
ἐκότσαινε 46
ἐλατόμος 21, 28
ἐλατουμία 21, 28, 30, 40
ἐλιάστρα 21, 28, 30
ἐλλεγικὰ 21, 28, 39
ἐλλενόμβαιδα 21, 28, 30, 36, 39
ἐλουτουμία 21, 28
ἐπετρέπ'(ει) 13
ἐπιθεωρετὴς 18
ἐρήῡ' 18, 27, 30, 32, 35, 39
ἐρ'νοδικεῖο 18
ἐτέα 27
ἐτιὰ 27
ἔχε 13

Θ

θελὸς 24, 29, 30
θελώνω 24, 29
θεμιάμα 26, 29
θερίο 18, 27
θεριὸ 18, 27
θιόρανα 58

Κ

κάθεσε 26, 30, 39, 57, 61
καθέσης 57, 61
καθεστέρησ' 13
καιτερέση 56
καλαμουτσέκρικου 58
κανέστρ' 56
κανέστρα 56
καρτερέσω 56
κατεγορήσουν 26, 29
κατίβα 59
κατουτρέφ'λλα 58
κεδεία 27, 29, 30
κελάει 21, 28, 35
κελὸ 21, 28, 38
κενήματα 25, 29, 56
κενὸ 25, 29, 30
κεντρεκὸς 19, 27, 39
κεπριὰ 27, 29, 30
κερὰ 19, 28, 30, 36, 37
κερκέλλα 19, 28, 38, 39
κετάζει 27, 29, 35, 37
κετάζω 26, 27, 29, 30
κετᾶτε 27, 29, 37
κετοῦσαν 27
κιτερνίζουν 19,28,39,56,61
κιτέρνισαν 19, 56
κιτέρνισε 19, 56, 61
κιτρενίζω 19, 61
κλεδὶ 22
κλεδιὰ 21, 28, 36
κοβέντα 45, 48, 51
κοβεντιάζει 45
κοβεντιάζω 45
κοβέντιασε 45
κοβεντούλα 45
κοκκάκια 45
κοκκιὰ 45
κοκκίν 45
κοκκούδ' 45
κοκκοψώματα 45
κοκκόψωμο 45
κολεμπάου 43
κολεμπήσωμε 22, 28, 31
κομπάρος 31, 43, 48
κομπασσάρω 43, 48, 51
κομπάσσο 43, 48
κομπέδες 43, 48
κομπὲς 43
κομπιὰ 43, 48
κόμπολα 43
κομπολιὰ 42, 43, 44, 48, 52 53
κοράζομαι 40, 60
κοράζου 40
κοραμάνα 40
κόρασι 40
κορέας 40
κορεμάδι 40
κορεμένο 40
κορεύαμε 40
κόρευε 40
κορεύομε 40
κορεύου 40
κορεύω 40
κορέψαμε 40, 47, 51
κορκότι 47
κορνέζα 56
κορόιδο 40
κορομ'λιὰ 43
κόρος 40
κορφοξυλάντια 46
κορφοξυλιὰ 46
κοσάφτης 45
κοῶιλιὰ 46
κοσ'λοῦν 35, 46, 48
κοσοκέρα 45
κοσόριος 46
κοτάλ' 45, 48
κοτζαθῆ 45, 46
κοτζάφτης 45
κοτζίζω 45
κοτζομάνικος 46
κοτζοπατῶ 46
κοτζοπλύνω 46
κοτζόπλυση 46
κοτζορρύμ' 46
κοτζὸς 46
κοτζώνω 45
κοτὶ 45, 48
κοτσάκια 43, 48
κοτσαμάρα 45, 48
κοτσαύλης 45
κοτσάφτα 45
κοτσάφτης 45
κοτσαφτίζω 45
κοτσάφτικο 45
κοτσιδιὰ 46
κοτσίζω 45
κοτσῖζω 45
κοτσιλιὰ 46
κοτσιλῶ 46
κοτσῖν 45
κοτσ'λιὰ 46, 48
κοτσο- 45
κοτσοδάχτυλο(ν) 45
κοτσοκέρα 45
κοτσοκέρι 45
κοτσοκεφαλιάζεται 45
κοτσοκεφαλίζω 46
κοτσοκέφαλον 46
κοτσόκωλο 46
κοτσοκορφᾶς
κοτσολαίμης 46
κοτσολαιμιάζω 46
κοτσομάνικος 46
κοτσομούρα 46
κοτσομπόλης 46
κοτσομπολιάζω 46
κοτσονόρης 46
κοτσονούρα 46
κοτσόπηχο 46
κοτσοπλύσιμον 46
κοτσοπόδαρος 45
κοτσορρύμ' 46
κοτσὸς 45-46
κοτσουλιὰ 46
κουδουπόρναρου 58
κουκκ'νουπέπιρου 61
κουλέμπ'σα 61
κουλιομπήθρα 43, 48
κουλουμέρ' 58
κουμπουκέδουνου 58
κοφέττα 13, 46
κοφοξυλολούλουδο 46
κοψο- 45
κρένω 56
κρεφὰ 19, 28, 36
κωδών' 44
κωδώνι 44
κωδώνιν 44

Λ

λαδουπέλαφου 58
λαένα 56, 58
λεβάδ' 22, 28, 35
λεγουστεύ'(ει) 22, 28, 35
λεθάρ' 22, 28, 35, 36, 37
λεμέρ' 22, 28, 35, 37, 38, 39
λεμέρια 22, 28, 37
λενὸς 22, 28, 30, 37
λερὶ 14, 19, 28
λεχνάρι 21
λιαλέτσα 56
λολούδ' 42, 48, 60
λολούδια 13, 42, 51
λομάκι 42, 48
λομάτσι 42

Μ

μάερας 19, 28, 32, 38, 61
μαερέματα 19, 28, 38, 39
μαερεύ'(ει) 19, 28, 35, 38, 39
μαξελλαράκι 22, 28, 31, 36
μαξελλάριν 22
μαυροκάνοτη 44, 48, 52, 53
μέ' 26
μεδὲ 26
μεδὲν 26, 29, 38, 39
μεὲ 26
μεκρόβιο 13
μελάνορα 40
μελιὰ 22, 28, 37
μένα 57
μεράδ' 19, 28, 35, 36
μεράζ'(ει) 28, 35
μεράζω 19, 56, 61
μέρασε 56, 61
μέρασμα 19, 56, 61
μεριάδες 19, 23, 28, 38
μερμῆγκες 19, 28, 39
μερμήγκι 39
μερμῆγκοι 39
μέρμηκας 19
μερμηκοφάγος 19, 28
μέσκει 57
μετέρα 26, 29, 38, 39
μηλουκέδουνου 58
μὸ 54
μπατζουτέρ' 61
μπελετζίκια 22, 29, 31, 39
μπονάρ' 31, 44, 48
μποντρούμια 44, 48, 51
μπορέκι 40, 47
μπορέκιν 40
μ'σόρανα 58

Ν

νεθιὰ 27
νεοθέτησ' 25, 29, 30
νεροδικεῖο 18, 28
νεροδίκης 18, 28
νετέα 27
νετιὰ 27
νοικεουστάσιου 27, 29, 30
νορὰ 40, 41
νοριὰ 17, 41
ντελάπ' 24, 29, 40, 43
ντελεγραφίζω 23
ντελεγράφισμα 23
ντελεγραφόξυλο 23
ντελέγραφος 23
ντερειοῦμαι 19, 28, 31, 36, 38
ντοβάρ' 47, 48
ντοβάρια 47
ντοβαρτζῆς 47, 48
ντολάπα 43, 48
ντολάπ(ι) 31, 43, 48
ντοφέκι 47, 48, 51
ντοφέκια 47, 51
νυχτολόλ'δου 58

Ξ

ξεκοράζομαι 40, 60
ξεκοράζω 40
ξεκόρασμα 40
ξεκοραστῆς 40, 47, 50
ξεράφια 19, 28, 31
ξεροπαϊὰ 13
ξίψουμα 59

Ο

ὀβερὸς 19, 28, 61
ὀβρεὰ 20
ὀιντάου 44
ὀιντίζω 44
ὀντζιὰ 18
ὀντίζουν 31, 44, 48
ὀρὰ 30, 40, 41, 47
ὀρανὸς 17
ὀργκιὰ 41
ὀριὰ 17, 41
ὀρjὰ 40
ὀσία 30, 47, 49
ὀσιὰ 47
ὀσίες 47
οὐβέρα 19, 61

Π

παλιουγόστιρα 58
παλιουκότ' 58
παλιουλαένα 56, 58
παλιουμαξέλλαρου 58, 60, 61
παλιουπέρουνου 58
παλιουρρόφιαν' 58
πανουτρέφ'λλα 58, 60
πεγαίνω 26, 30, 38, 39
πεθιάσ'(η) 26, 30, 35
πενάκι 25, 29
πενακουτὰ 25
πενακώτα 25
πενακωτὴ 25, 29
πεπέρ' 26, 30, 35, 38, 39, 61
περάζ'(ει) 19, 28, 61
περγιόν' 20, 32
περεμέν'(ει) 35
περεμένοντας 19, 28, 38, 39
περετὸς 19, 28, 39
περνάρ' 13
περουστιὰ 19, 28
πεστεύ'(ει) 26, 30, 35
πεστεύω 13
πέτερου 20
πετιὰ 26, 30
πεχτὴ 26
πεχτὸς 26, 30
'πικόκκ'ναρου 58, 59
'πικόρασ' 58, 60
πιρζόβελους 24, 29, 30
πίτερα 20, 28
πιτορόπ'τα 12, 42, 47, 52, 53

'πιτσέγαρου 58
πὸ 13, 57
πολάω 43, 48
πολλάκι 43, 48, 51
πολλὶ 43, 48
πολλοῦπα 43
πολοῦν 43, 51
Πολυγερ'νὸς 13
πορνάρ' 13, 42, 47
πορτσαλειῶντι 41, 47
'πουσόρ' 58, 59
πρεόνα 20, 28, 30, 32
πρόκεται 30
προσφεγικὰ 13
πωρνὸ 17

Ρ

ρ'ζουπέλαφου 58
ρομποκομπολόγηδες 42
ρομποκομπολόγης 42, 47, 52
ρομποκομπολογιὰ 42
ρομποκομπολόγια 42

Σ

σεμφέρ'(ει) 26, 29, 35, 38, 39
σέρ' 56
σερτάρ' 20, 28, 35, 56
σεστάσ'ς 27, 30, 35
σκάλεζαν 23, 29, 37
σκαλεστὸ 23, 29
σκοθιὰ 46, 48
σκομπωθῆς 44, 48, 52, 53
σκοπίδια 13
σκοριασμένον 17
σκοτιὰ 46, 48
σκούπερα 20, 28
σκουρδουρόπανα 58
σκωριασμένον 17
σοβλίζω 47, 49
σοβλισμένα 47, 51
σογλὶ 47
σορβιὰ 41, 47
σορροπών'(ει) 41 47, 52, 53
σούρροπο 41
σουτέμ'σα 58
σοχλίζω 47
σποδάση 13
σποργίτες 41
σπορίτια 41, 47
στομπίζομε 44, 48
στομπίζουν 44, 48
στομπίζω 14
στραβουκ'λέγαδου 58
στρατεγὸς 26, 29
συγκενωνία 25, 29, 31
σύνερο 21, 28, 30
σφεράκι 20, 28, 35
σφοντζίζει 17

Τ

ταχεδρόμος 13
τελεγράμμα 23, 29, 39
τελεγραφεῖο 23
τελεγραφήσω 23, 29, 39
τελεγραφικὸς 23
τελεγραφόξυλο 23
τελέγραφος 23, 39
τελογραφίζω 23
τελογράφισμα 23
τενάξης 25, 29, 35
τέραγνα 61
τεράννια 20, 28, 61
τερὶ 18, 20, 28, 61
τερόγαλο 20, 28
τέρους 61
τολάπι 43
τοφέκι 47, 48, 51
τραγοδᾶνε 13
τρεβέλλα 20, 28, 38, 39
τρεῦου 20, 29, 32
τρεφερὸς 13, 20, 39, 40
τρεχιὰ 20, 28, 40
τσεμβούρ' 57
τσέπα 57, 61
τσοκνίδια 31, 47, 49
τσοκνιδόπ'ττα 47

Υ

ὑπερέτης 20, 28, 35, 38, 39

Φ

φελέττο 23, 29, 38, 39
φεττετὸ 17
φελόλογος 13
φερὸς 20, 28
φίβγα 59
φιδουπόκαμ'σου 58, 59
φλοριὰ 13, 42, 47, 51
φοντωτὸ 17, 22, 31, 44, 48, 51, 52, 53
φορκιώτ'κο 41, 47, 52, 53
φορλέτσ'κος 41, 47
φοσκὴ 47
φοσκὶ 47, 49
φοτσὶ 47
φτενότσεπος 61

Χ

χαερ'λίδ'κος 20, 28, 30, 32, 39
χαερ'λίτ'κος 20, 28, 39
χελιάδες 19, 23, 29, 37
χεράμ' 20, 28, 35
χερόβολο 13
χεροπρίονο 20
χεχεμπλίδια 25, 29, 39
χοιρ'νουλόκαν'κου 58

Ψ

ψεὰ 23, 24
ψεγὸ 24
ψελὰ 24, 29, 31, 37
ψελὲ 24
ψελὸ 24
ψελὸς 23, 24
ψένω 56
ψ'χουκέρ' 58

Ω

ὠφελέση 56

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἄε-Λιὰ 13, 24, 32
Ἄης-Ἐλιὰς 13, 24
Ἄοστος 18
Ἀρκοδάλωνο 44, 48, 50
Ἀρκοδότρυπα 44, 45, 48, 50, 52, 53
Ἁρμερὸς 14, 18, 27, 36
Ἀχερῶνες 18, 27

Βεθανία 26, 30, 36
Βεθὸς 26, 30
Βεργενία 12, 18, 27, 38, 39
Βεργινάδα 18, 27, 39

Γκαλντερίμια 18, 27, 39
Γοδὶ 46, 48

Ἕλλενας 21
Ἐλπενίκη 25, 29, 39
Ἑρμεόνη 26, 29

Εὐαγγελὴ 12

Καλόερος 19, 38
Καραεννάδ'κα 25, 29, 30
Κλεφτοπέγαδο 57, 58
Κοκκάλωνο 45
Κοκκιὰ 45, 48
Κοκκίσ'(τι)κα 45
Κοκκίστρα 45
Κοκκόβουνο 45
Κοκκόρραχη 45
Κοσομύτης 46
Κοτσομύτης 31, 45, 46, 48, 52, 53
Κοτσομύτης 46
Κουδονόβρυσ' 44, 48, 52, 53
Κοφοξ'λιὰ 46, 48, 52, 53
Κρεμίν' 19, 28, 35, 39

Κρεμ'νιώτ'κος Λάκκος 19, 28, 35
Κωσταντινόπολη 57

Λεβάδä 22
Λεβάδια 22, 28

Μεροβλήτης 19, 28, 35, 40
Μοδανιὰ 13

Ὀρανία 13

Πετρόστρογκα 31, 41, 47, 52, 53

Σορβιὰ 41,53

Τορκιὰ 41, 47, 51
Τορκοχώρ' 41, 47, 52, 53

Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΙΕΥΤΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ *

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Ἐνετῶν ἐπέδρασε σημαντικῶς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐνετοκρατίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς.

Ἰδιαιτέρως ἐμφανὴς εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἰς τὸν τομέα τῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας καὶ τοῦτο διότι, ὅταν οἱ Ἐνετοὶ ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν δρᾶσιν των εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἐν γένει ναυτικὴ κίνησις εὑρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἦτο ἑπομένως φυσικὸν νὰ ὑπάρξῃ περισσοτέρα ἐπαφὴ μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Ἑλλήνων ἢ μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ τῶν ἄλλων παραλιακῶν λαῶν τῆς περιοχῆς ταύτης. Εἰς τοῦτο πολὺ συνέβαλον καὶ τὰ μεγάλα προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς αἱ δυναστεῖαι τῶν *Κομνηνῶν* καὶ τῶν *Ἀγγέλων*, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐκ μέρους τούτων συνδρομῆς εἰς στιγμὰς κρισίμους διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἤδη ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081-1118) οἱ Ἐνετοὶ ἔλαβον, διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς αὐτὸν βοήθειαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, τὸ προνόμιον νὰ ἐμπορεύωνται εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Βυζαντίου χωρὶς νὰ καταβάλλουν τελωνειακοὺς φόρους καὶ νὰ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των ὡρισμένας ἀποβάθρας τοῦ λιμένος τῆς Κων/πόλεως, ὡς ἀναφέρει ἡ Ἄννα Κομνηνή [1].

Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνενέωσε καὶ ἐνίσχυσεν ὁ *Μανουὴλ Κομνηνὸς* (1148) [2], ὁ δὲ *Ἰσαάκιος Ἄγγελος* (1189) [3], παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ ἄλλας ἀποβάθρας τοῦ λιμένος Κων/πόλεως. Τέλος ὁ Ἀλέξιος Γ' Ἄγγελος (1198) [4], διὰ νέας συμφωνίας ἐπεκύρωσε τὰς παλαιὰς καὶ ἀνενέωσε τὰ οἰκονομικὰ προνόμια τῶν Ἐνετῶν. Ἀποτέλεσμα τῶν παραχωρήσεων τούτων ἦτο νὰ αὐξηθῇ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἐνετῶν εἰς βάρος πάντοτε τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διενεργουμένου.

---

* Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπετέλεσε θέμα ἀνακοινώσεως εἰς τὸ 2ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Βενετίᾳ τὴν 11-14 Ἀπριλίου 1966.

1. Βλ. Ἀλεξιὰς 1, 287 (ἔκδ. Bonnae) «τὸ δὲ δὴ μεῖζον, τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν ἀζήμιον ἐποίησεν (Ἀλέξιος) ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ρωμαίων Χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλητόν, μήτε μὴν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἑτέρας τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρέχειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἑνός, ἀλλ' ἔξω πάσης εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας».

2. Βλ. *Κ. Ἀμάντου*, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. 2, 343.

3. Βλ. *Κ. Ἀμάντου*, ἔνθ' ἀν., 905.

4. Βλ. *Κ. Ἀμάντου*, ἔνθ' ἀν., 413. Πβ. *F. Dölger*, Regest. d. Kaiseurhund. d. Ostr. Reich. II, 104.

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) οἱ Ἐνετοί, κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, κατώρθωσαν, χάρις εἰς τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα τοῦ Ἐρρίκου Δανδόλου, νὰ λάβουν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, καταλαμβάνοντες τὰ 3/8 τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ τὸ ἐμπόριόν των τοὺς καλυτέρους λιμένας καὶ τὰς σπουδαιοτέρας νήσους τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῶν Ἐνετῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας, τὰ δὲ τελευταῖα λείψανα αὐτοῦ, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν μέχρι τοῦ 1797.

Αἱ οὕτω δημιουργηθεῖσαι συνθῆκαι μακροχρονίου ἐπαφῆς μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Ἑλλήνων, καθὼς καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν, Ἑλληνικῆς καὶ Ἐνετικῆς, σχετικὴ φωνητικὴ συγγένεια, ηὐνόησαν καὶ διηυκόλυναν τὴν Ἐνετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς ὁρολογίας.

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ξενίζει ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐρευνητήν, δεδομένου ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ναυτικὸς λαὸς καὶ εἶχαν πλουσιωτάτην ναυτικὴν ὁρολογίαν.

Ποῖοι λόγοι συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ὑποχωρήσουν οἱ Ἑλληνικοὶ ὅροι πρὸ τῶν Ἰταλικῶν; [1] ἐξετοπίσθησαν ἄρα γε καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ξένων ναυτικῶν ὅρων οἱ Ἑλληνικοί; ἢ μήπως νέοι τύποι πλοίων καὶ νέα ἐξαρτήματα ἐπέβαλον τὰς ὀνομασίας των; [2]

Ἡ ἐξέτασις τῶν ἱστορικῶν αἰτίων τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης ἐρεύνης, τὴν ὁποίαν διενήργησα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου.

Βεβαίως τὰ ἐρωτηματολόγια ταῦτα δὲν καλύπτουν ὁλόκληρον τὸν ναυτικὸν καὶ ἁλιευτικὸν βίον, ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι θίγουν τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς δραστηριότητος τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἁλιέων, δύναμαι ἑπομένως νὰ εἴπω ὅτι τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης μου καλύπτουν τὸ μεγαλύτερον καὶ κυριώτερον μέρος τοῦ θέματος.

Τὸ γλωσσικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἔχω ὑπ' ὄψιν μου προέρχεται ἐκ τῶν ἀκολούθων δέκα λιμένων εἰς τοὺς ὁποίους διενήργησα τὰς ἐρεύνας μου: 1/ Τὸ Γαλαξίδι (Στερεὰ Ἑλλάς), 2/ ἡ Ραφήνα (Ἀττική), 3/ ἡ Χαλκὶς (Εὔβοια), 4/ ἡ Νέα Ἀρτάκη (πρόσφυγες ἐκ Προποντίδος), 5/ Ὕδρα καὶ 6/ Αἴγινα (Σαρωνικός), 7/ Σκίαθος (βόρειοι Σποράδες), 8/ ἡ Μονεμβασία (νοτιοανατολικὴ Πελοπόννησος), 9/ Χανιὰ (Κρήτη) καὶ 10/ Κύπρος (Ἀμμόχωστος, Λάρνακα, Λεμεσσός). Τὸ οὕτω συγκεντρωθὲν γλωσσικὸν ὑλικόν, συμπληρωθὲν διὰ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τῶν κυριωτέρων Νεο-ἑλληνικῶν διαλέκτων.

---

1. Ὑπὸ τοὺς ὅρους *Ἰταλική* καὶ *Ἰταλικός* νοοῦνται, ἡ κοινὴ Ἰταλικὴ καὶ Ἐνετική, ὁ τῆς κοινῆς Ἰταλικῆς ὅρος καὶ ὁ τῆς Ἐνετικῆς.

2. Πρόσφατον περίπτωσιν εἰσαγωγῆς ξένων ὅρων κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἔχομεν τοὺς εἰσαχθέντας κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον ὅρους: *liberty* = τύπος πλοίου, καὶ *ferry-boat* = πορθμεῖον.

Εἰς τὴν ἔρευνάν μου δὲν περιλαμβάνονται αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, διότι αὗται, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως, ὑφίστανται ἀνέκαθεν καὶ ἀδιαλείπτως τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, δὲν δυνάμεθα ἑπομένως νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ἐκ τῆς γλώσσης τούτων συμπεράσματα ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς καθαρῶς Ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐρευνῶν μου ἀπέφυγον συστηματικῶς τὴν ἐπαφὴν μετὰ ναυτικῶν καὶ ἁλιέων, τῶν ὁποίων ἡ γραμματικὴ μόρφωσις ἦτο ἀνωτέρα τῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, διὰ νὰ εἶναι ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὴν λογίαν γλῶσσαν τὸ συγκεντρούμενον ὑπ' ἐμοῦ ὑλικόν. Τοῦτο, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων φωνητικῶν διαφορῶν, ὀφειλομένων εἰς λόγους διαλεκτικούς, παρουσιάζει κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιομορφίαν.

Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν διατηρουμένων μέχρι σήμερον Ἑνετικῶν ὅρων συναντᾶται εἰς ὅλους τοὺς προαναφερθέντας λιμένας. Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ ἐπιχωριάζοντες Ἑνετικοὶ ὅροι.

Τὴν μεταξὺ Ἑλληνικῶν καὶ Ἑνετικῶν ναυτικῶν ὅρων ἀναλογίαν ἐξήτασα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κεφαλαίων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι διῃρημένα τὰ ἐρωτηματολόγια τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου.

Ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης διεπιστώθη ὅτι ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις σημειώνει τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν εἰς τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν : 1/ Εἰς τὴν Μετεωρολογίαν, 2/ τὸν πλοῦν καὶ τοὺς χειρισμοὺς τοῦ πλοίου καὶ 3/ τὸ πλοῖον καὶ τὴν ὁρολογίαν αὐτοῦ.

Εἰς τὰ λοιπὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται : εἰς 1/ τὴν θάλασσαν, 2/ τὴν γεωμορφολογίαν, 3/ τοὺς ἀστέρας, 4/ τὸ ἐμπόριον, 5/ τὴν ἁλιείαν καὶ 6/ τὴν θαλασσίαν πανίδα καὶ χλωρίδα, ἡ ξένη ἐπίδρασις κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ 5% - 15%. Εἰς τὸ τελευταῖον μάλιστα κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζονται τὰ ὀνόματα τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ θαλασσίου κόσμου, ἡ ξένη ἐπίδρασις μόλις προσεγγίζει τὸ 4%.

Ἂς ἴδωμεν τώρα λεπτομερῶς ἓν ἕκαστον τῶν κεφαλαίων τούτων, ἀρχίζοντες ἀπὸ ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἑνετικὴ ἐπίδρασις εἶναι περισσότερον αἰσθητή :

1/ *Μετεωρολογία* : Ἐκ τῶν 52 ὅρων, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὰς ἀπαντήσεις τοῦ κεφαλαίου τούτου, οἱ 34 τυγχάνουν Ἑλληνικοί, οἱ 17 Ἑνετικοὶ καὶ εἷς Τουρκικός. Ἑνετικοὶ ὅροι εἶναι κυρίως τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ καιρικῶν καταστάσεων καὶ μεταβολῶν. Ἑλληνικὰ διετηρήθησαν τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων ἀνέμων: ὁ *βοριὰς* (ἀρχ. βορέας), ἡ *νοτιὰ* ἢ ὁ *νοτιὰς* (ἀρχ. νότος) καὶ ὁ *λίβας* (ἀρχ. λίψ).

Παραλλήλως πρὸς ταῦτα χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ Ἰταλικὰ *tramontana* καὶ *ὄστρια* (*ostro*) = νότιος ἢ νοτιοανατολικὸς ἄνεμος. Διὰ τοὺς ὑπολοίπους ἀνέμους ἀκούονται τὰ Ἰταλικὰ ὀνόματα : *γρέγος* (*greco*) = βορειοανατολικός, *λεβάντης* (*levante*) = ἀνατολικός, *γρεγολεβάντης* (*greco-levante*), *πουνέντης* (*ponente*) = δυτικός, *γαρβῆς* (Ἑνετ. *garbin*) = νοτιοδυτικός, *σιρόκος* ἢ *σορόκος* (*scirocco*) = ὁ μεταξὺ νοτίου καὶ ἀνατολικοῦ, καὶ *μαΐστρος* (*maestro*) = βορειοδυτικός. Πρέπει νὰ τονίσω ὅτι σήμερον τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν ἀνέμων, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, ἀκούονται μόνον παρὰ τῶν ναυτικῶν, τῶν μυλωνάδων καὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων πόλεων. Ὁ πολὺς λαὸς γνωρίζει μόνον τὸν *βοριά*, τὸν *νοτιὰ* καὶ τὸν *λίβα*.

Τοὺς λοιποὺς ἀνέμους διακρίνει εἰς ὁμάδας: οἱ *πάνω καιροὶ* = οἱ βόρειοι ἄνεμοι, *οἱ κάτω καιροὶ* = οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ *μέσα καιροὶ* = οἱ ἀνατολικοί, *οἱ ὄξω καιροὶ ἢ πελαήσιοι* = οἱ δυτικοί. Εἶναι γνωστὸν ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπῆρχον μὲν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων: *βορέας, εὖρος, νότος, ζέφυρος, ἀργέστης* = βορειοδυτικός, *λίψ* = νοτιοδυτικός, *ἀπηλιώτης* = ἀνατολικός, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα οὐδέποτε ἐξελαϊκεύθησαν. Ὁ λαὸς ἐχρησιμοποίει ἰδικά του ὀνόματα, πλέον κοινὰ καὶ πολλάκις ἔδιδεν εἰς τὸν ἄνεμον τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ὀνομασίας τῆς χώρας ἢ τῆς τοποθεσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἔπνεεν οὗτος, π. χ. *Ὀλυμπίας* ἐκαλεῖτο ὁ ἐξ Ὀλύμπου πνέων [1], *Ἑλλησποντίας* = ὁ ἐξ Ἑλλησπόντου [2], *Φοινικίας* = ὁ ἐκ Φοινίκης [3]. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνεται καὶ σήμερον: *Θρᾳκιὰς* καὶ *Θρᾳσκιὰς* (ἐν Εὐβοίᾳ) = ὁ ἐκ Θρᾴκης πνέων, ὁ βορειοδυτικὸς ὡς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας νοτιοανατολικῶς τῆς Θρᾴκης [4], *Καλαματιανὸς* = ὁ νότιος ἄνεμος, ὡς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀρκαδίαν, *Αὐλωνίτης* = ὁ δυτικός, ὁ πνέων ἐξ Αὐλῶνος, διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου, *Τρικαληνός*, διὰ τοὺς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων, εἶναι ὁ ἀνατολικός, ὁ πνέων ἐκ τῆς πόλεως τῶν Τρικκάλων, *Νισύριος*, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Κῶ, ὁ νότος κ.ἄ. Ὁ λαὸς ὀνομάζει ἐπίσης τοὺς ἀνέμους, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἰδιότητος ἑκάστου τούτων: *Χαλατζᾶς*, λόγου χάριν, εἶναι, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Καρδίτσης, ὁ νότος ὡς προκαλῶν πολλάκις χάλαζαν, *Κατεβατός*, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀράχοβας, ὁ δυνατός βοριάς, *Φουσκοδεντριὰ* ἡ, εἶναι διὰ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη ὁ νότιος ἄνεμος ὁ πνέων κατὰ Φεβρουάριον, διότι φέρει θαλπωρὴν τινα, διὰ τῆς ὁποίας ὑποβοηθεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δένδρων νὰ *φουσκώσουν* καὶ νὰ ἀνοίξουν.

Πιστεύω ὅτι διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἰταλικῶν ὀνομάτων τῶν περισσοτέρων ἀνέμων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν συνετέλεσε κατὰ πολὺ ἡ ναυτικὴ πυξίς, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις ἐγενικεύθη κατὰ τὸν 11ον αἰ., ὅτε ἀκριβῶς καὶ ἡ ναυτιλιακὴ κίνησις τῶν Ἐνετῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον εὑρίσκετο ἐν πλήρει δράσει. Διὰ τῆς μαγνητικῆς βελόνης οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἠδύναντο νὰ διακρίνουν λεπτομερῶς τὰς κατευθύνσεις τῶν ἀνέμων, τῶν ὁποίων τὰ νέα ὀνόματα ἤκουον καὶ ἐμάνθανον παρὰ τῶν Ἐνετῶν, καθὼς ἐπίσης τὰς ὀνομασίας τῶν διαφόρων καιρικῶν καταστάσεων καὶ μεταβολῶν. Οὕτως ἔχομεν: *ὁ καιρὸς δυναμώνει*, ἀλλὰ καὶ *ὁ καιρὸς φρεσκάρει* (Ἰταλ. *frescare*), *ὁ καιρὸς πέφτει*, ἀλλὰ καὶ *ὁ καιρὸς μανγάρει* (Ἰταλ. *mancare*) ἢ *ὁ καιρὸς καλμάρει* (Ἰταλ. *calmare*), *ἡ τρικυμία*, ἀλλὰ καὶ ἡ *φουρτούνα* (Ἰταλ. *fortuna*, καὶ Βυζαντ. *φουρτούνα*), ἡ *καλωσύνη*, ἡ *γαλήνη*, ἀλλὰ καὶ ἡ *μπονάτσα*, ἡ *κάλμα* (Ἐνετ. *bonazza*, Ἰταλ. *calma*), ἡ *σπιλιάδα* (ἀρχ. *σπιλὰς* = ριπὴ ἀνέμου), ἀλλὰ καὶ *μπουρίνι* (Ἐνετ. *borin*), *συννεφιάζει*, ἀλλὰ καὶ *μπουρινιάζει*.

Ἀντιθέτως εἰς τοὺς ἀκολούθους ὅρους, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον: *καιρός, ἀέρας, βροχὴ δυνατὴ - σιγανὴ - ψιλή, βρέχει, βροντή, βροντᾷ,*

---

1. Βλ. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 2, 6 «...ὃν καλοῦσιν οἱ μὲν ἀργέστην, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν, οἱ δὲ σκίρωνα».

2. Βλ. Ἡροδότ. 8, 188 «...ἐπέπεσέ σφι χειμών τε μέγας καὶ πολλὸς ἄνεμος ἀπηλιώτης, τὸν δή Ἑλλησποντίην καλέουσι οἱ περὶ ταῦτα τὰ χωρία οἰκημένοι».

3. Βλ. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 2, 6 «...ὁ δὲ φοινικίας κοινός».

4. Καὶ παρ' ἀρχαίοις *Θρᾳκίας* καὶ *Θρᾳσκίας*. Βλ. Ἀριστοτ., ἔνθ' ἀν.

ἀστραπή, *ἀστράφτει*, *ψιχαλίζει*, *ἀνεμοστρόβιλος*, οὐδεὶς ἀντίστοιχος Ἰταλικὸς ὑπάρχει, μολονότι καὶ τὰς λέξεις ταύτας ἤκουον πολλάκις λεγομένας ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις δὲν ἴσχυσεν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκείνων ὅρων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἦτο πανελλήνιος καὶ ἄσχετος πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς πυξίδος.

Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀκόλουθος περίπτωσις : ὁ σίφων, ὁ συμβαίνων ἐν τῇ ξηρᾷ, καλεῖται γενικῶς *σίφουνας*, ἐν ᾧ ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὑπὸ μὲν τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων λέγεται *τρούμπα* (Ἰταλ. *trompa*), ὑπὸ δὲ τῶν χερσαίων *σιφούνι*.

2/*Πλοῦς καὶ χειρισμοί* : Αἱ ἐρωτήσεις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο στρέφονται εἰς τὰ τοῦ πλοῦ, τὸν χειρισμὸν τοῦ πηδαλίου, τῶν ἱστίων καὶ λοιπῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου, τὸν ἀπόπλουν, ἀγκυροβόλησιν, προσάραξιν τοῦ πλοίου, τὰ διάφορα παραγγέλματα καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ πληρώματος.

Αἱ ἀπαντήσεις διατηροῦν τὴν αὐτὴν περίπου ἀναλογίαν, δηλαδὴ 2:1. Ἐπὶ 64 ἐρωτήσεων αἱ 43 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικοὺς ὅρους καὶ αἱ 20 Ἰταλικούς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα εἶναι σήμερον ἐν χρήσει, τυγχάνουν Ἰταλικά : *σάλπα* τὴν ἄγκυραν = ἄπαρε τὴν ἄγκυραν (Ἰταλ. *salpare*) καὶ ρ. *σαλπάρω*, *φούνδα* τὴν ἄγκυρα = καταπόντισε τὴν ἄγκυραν (Λατιν. *fundare*-Ἰταλ. *fondare*) καὶ ρ. *φουνδάρω*-*φουνδέρνω*, *ὄρτσα* τὸ παννὶ = ὕψωσε τὸ ἱστίον (Ἰταλ *orzare*) καὶ ρ. *ὀρτσάρω*-*ὀρτσέρω*, *πόǵ-ǵια* = πλέε δεξιὰ (Ἐνετ. *pogiar*-Ἰταλ. *poggiare*) καὶ ρ. *ποǵ-ǵιάρω* = ὑποχωρῶ εἰς τὸν ἄνεμον, *μάϊνα* τὰ πανιὰ = ὑπόστειλε τὰ ἱστία (Ἐνετ. *mainar*) καὶ ρ. *μαϊνάρω*, *σία* τὰ κουπιὰ = ἐλάττωσε τὴν ταχύτητα τῆς λέμβου κωπηλατῶν ἐλαφρότερον (Ἐνετ. *siar*), *μόλα σκότα* [1] = χαλάρωσε τὴν σκότταν (Ἐνετ. *molar*) καὶ ρ. *μολάρω*.

Ἰταλικοὶ εἶναι ἐπίσης οἱ τίτλοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος : *καπετάνος* ἢ *καπετάνιος* (Ἰταλ. *capitano*), *λοστρόμος* = ναύκληρος (Ἰταλ. *nostromo*), *μοῦτσος* = ὁ ναυτόπαις (Ἰταλ. *mozzo*).

Ὁ Ἑλληνικὸς ὅρος πλοίαρχος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἰταλικὸν *capitano*, ἀλλὰ ἀκούεται παραλλήλως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς *καραβοκύρης*, παρὰ τὸν Ἰταλικὸν ὅρον *μοῦτσος* (*mozzo*) καὶ ὁ Ἑλληνικὸς *ναύτης*, ἐνῷ τὸ *ναύκληρος* ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ Ἰταλ. *λοστρόμος* ἤδη ἀφ' ἧς ἐνεφανίσθησαν τὰ ἀτμόπλοια.

3/ *Τὸ πλοῖον καὶ ἡ ὁρολογία αὐτοῦ* : Περισσότερον αἰσθητὴ εἶναι ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἐπὶ 168 ἐρωτήσεων αἱ ἀπαντήσεις δίδουν 98 Ἑλληνικοὺς ὅρους, 85 Ἰταλικοὺς καὶ 8 ἀναμείκτους, δηλαδὴ ἔχομεν περίπου τὴν ἀναλογίαν 1:1. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ἐπαφὴ ὑπῆρξε στενοτέρα εἰς τὸν τομέα τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ὁρολογίας τοῦ πλοίου εἶναι ἐκπληκτική. Ἂς ἴδωμεν ἐν τούτοις ποία εἶναι ἡ χρησιμότης ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν διασωθέντων Ἑλληνικῶν ὅρων καὶ τῶν εἰσαχθέντων Ἐνετικῶν. Ἡ λέξις *πλοῖον*, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινε πᾶν τὸ ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ εἶτα τὸ ἐπιπλέον σκάφος, σήμερον ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν λογίαν

---

1. *σκότα* ἡ=τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τοῦ ἱστίου λέμβου προσηρμοσμένον σχοινίον δι' οὗ ρυθμίζεται ἡ κόλπωσις ἢ τὸ τέντωμα τοῦ ἱστίου.

γλῶσσαν. Ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις *καράβι* ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κάραβος* καὶ σημαίνει τόσον τὸ ἀτμόπλοιον, ὅσον καὶ τὸ ἱστιοφόρον, ἡ λέξις *καΐκι* ἐκ τοῦ Τουρκ. *kayik* καὶ σημαίνει τὸ ἱστιοφόρον καὶ ἡ λέξις *βάρκα* ἐκ τοῦ Ἰταλ. *barca* καὶ σημαίνει τὸ μικρᾶς χωρητικότητος ἱστιοφόρον καὶ τὴν ἁλιευτικὴν λέμβον.

Ἡ ἀρχαία λέξις *πλοῖον* διεσώθη εἰς τὴν νεοελληνικὴν κοινὴν ὑπὸ τύπον μετοχῆς, τὸ *πλεούμενο* καὶ σημαίνει γενικῶς παντὸς τύπου πλοῖον. Ἀκούεται ἐπίσης εἴς τινας νεοελληνικὰς διαλέκτους τὸ θηλυκὸν τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεστῶτος ἡ *πλέουσα* ἢ ἡ *πλεοῦσα* καὶ σημαίνει τὰ ὕφαλα μέρη τοῦ πλοίου. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου διεσώθη τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ οὐσ. *πλοῖον* ὑπὸ τὸν τύπον *προιάρι* καὶ σημαίνει τὴν ἄνευ τρόπιδος λέμβον, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν εἰς τὰ ἀβαθῆ ὕδατα. Διεσώθησαν ἐπίσης εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ναυτικῶν ἀρχαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ ὅροι, οἱ ὁποῖοι σημαίνουν διαφόρους τύπους ἱστιοφόρων: 1/ τὸ *πέραμα* [1], 2/ τὸ *τρεχαντήρι* ἢ *τριχαντήρι* ἐκ τοῦ Ἑλληνιστ. οὐσ. *τροχαντήρ*, πβ. τὸ παρ' Ἡσυχ. *τροχαντῆρες*· μέρος τῆς πρύμνης, 3/ τὸ *σάλι* ἢ *σάλιο*, πιθανῶς *ἰσάλιον* [2] = ἡ σχεδία, 4/ τὸ *καραβόσκαρο* (καράβι+ἐσχάριον) = εἶδος ἱστιοφόρου, 5/ ἡ *σακκολαίβα* [3] = τύπος μικροῦ πλοίου. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν ὀνομασίαι ξένων τύπων πλοίων: 1/ ἡ *μπρατσέρα* (Ἐνετ. *brazzera*) = διίστιον πλοῖον, 2/ ὁ *μπότης* (Ἰταλ. *botte*), 3/ τὸ *λατίνι* (Ἰταλ. *latino*) ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἱστίου, 4/ τὸ *τσερνίκι* (Τουρκ. *çirnik*), 5/ ὁ *ἀϊνᾶς* (Τουρκ. *ayna*), 6/ ἡ *φρεγάδα* (Ἐνετ. *fregata*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. Ἑλλην. *ἄφρακτα*), 7/ τὸ *περγαντί* (Ἰταλ. *pergantino*), 8/ ἡ *μαούνα* (Τουρκ. *maona*) = φορτηγὶς κ.ἄ. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ὁρολογίαν τῶν διαφόρων τύπων τῶν πλοίων.

Ἐκ τῶν διασωθέντων Ἑλληνικῶν ὅρων, ὀνομασιῶν μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου καὶ ἐκ τῶν εἰσαχθέντων ξένων τοιούτων, θὰ παραθέσω ἐνταῦθα τοὺς πλέον βασικούς, διὰ νὰ φανῇ ἐκ τῆς συγκρίσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τρόπος ἀντιδράσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὅρων καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ λόγοι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ξένων.

Ἑλληνικοὶ παραμένοντες ὅροι: 1/ *πλώρη* ἡ (ἀρχ. πρῷρα), 2/ *πρύμη* ἡ, ἢ *πρύμνη* ἢ *πρύμνα* (ἀρχ. πρύμνη), 3/ *κατάστρωμα* τὸ, τὸ ἐπιστρωμένον, τὸ ἐπάνω πάτωμα τοῦ πλοίου. Παραλλήλως πρὸς τὸ *κατάστρωμα* χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὅρος *κουβέρτα* ἐκ τοῦ Ἰταλ. *coperta* = τὸ κατάστρωμα τῶν μικρᾶς χωρητικότητος πλοίων, 4/ *καρίνα* ἡ (Βυζαντ. *καρίνα* ἐκ τοῦ Λατιν. *carina*) = ἡ τρόπις, 5/ *σωτρόπι*-τό, (ἔσω+τρόπις) = ἡ σανίς, ἥτις ἐπικάθηται ἐπὶ τῆς τρόπιδος καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ πλοίου, 6/ *ποδόσταμο*-τὸ ἢ *ποδόστεμα*-τὸ (ποῦς+σταμὶν -ῖνος) = τὸ τμῆμα τῆς τρόπιδος, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πρύμνης καὶ τῆς πρῴρας, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σταμῖνες* [4], 7/ τὰ *βρεχάμενα* τοῦ καϊ-

---

1. Τὸ πορθμεῖον. Βλ. Θεοφάν. 353, 15. 488, 19.

2. Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Ἀθηνᾶ 30 (1919) Λεξικογρ. Ἀρχ., 93.

3. Ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σαγολαίφια* ἐξ οὗ τὸ Ἰταλ. *saccoleva*.

4. Βλ. Εὐσταθ., Σχόλ. εἰς Ὅμηρ. Ὀδύσσ. ε, 1533 «σταμῖνες, τὰ περιτιθέμενα ἔξωθεν ξύλα τοῖς ἐγκοιλίοις τῶν νεῶν τινὲς δὲ *ὀρθὰ ξύλα*, οἷς προσεμπήσσεται τὰ πηδάλια ἢ τὰ ἐν τῷ χείλει τοῦ πλοίου ἐξέχοντα *ὀρθὰ ξύλα*... ἃ *σταμινάρια* ἰδιωτικῶς λέγονται».

κιοῦ = τὰ ὕφαλα μέρη τοῦ πλοίου, 8/ *τὰ στεγνὰ* = τὸ ἄνω τῆς ὑφάλου γραμμῆς τμῆμα τοῦ πλοίου, 9/ *στρώση* -ή ἢ *ἕδρες* -οί = τὸ τμῆμα τῶν πλευρῶν τοῦ σκελετοῦ πλοίου, τὸ ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου αἱ πλευραὶ ἀρχίζουν νὰ καμπυλοῦνται, δηλ. τὸ τμῆμα τὸ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν, τὴν *ἕδραν* τοῦ πλοίου, 10/ *σκαρμοὶ* -οί ἢ *στραβόξυλα* -τὰ = αἱ πλευραὶ τοῦ σκελετοῦ, 11/ *σκαρμολόηση* -ή = τὸ σύνολον τῶν σκαρμῶν, 12/ *κατάρτι* -τὸ (τὸ Ἑλληνιστ. οὐσ. *κατάρτιον*) = ὁ ἱστός. Παραλλήλως χρησιμοποιεῖται ὁ Ἑνετ. ὅρος *ἄλβουρο*. Τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἱστὸς* διεσώθη εἰς τὰ σύνθετα *διίστι* = πλοῖον μὲ δύο ἱστοὺς καὶ *τριίστι* = πλοῖον μὲ τρεῖς ἱστούς, καθ' ὃν τρόπον διεσώθησαν καὶ τὰ οὐσ. *σταμὶν* εἰς τὸ σύνθετον *ποδόσταμο* καὶ *τρόπις* εἰς τὸ σύνθετον *σωτρόπι*, 13/ *τὸ σκαρὶ* (ἐκ τοῦ Βυζαντ. οὐσ. *σκαρίον* καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἐσχάριον*) = τὸ σχῆμα τοῦ πλοίου, 14/ *τὸ δοιάκι* (ἐκ τοῦ Βυζαντ. οὐσ. *οἰάκιον* ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *οἴαξ*), 15/ ὁ *σκαρμὸς* (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σκαλμὸς*) = ὁ πάσσαλος ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ἡ κώπη, 16/ *ἡ τροπωτήρα* (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *τροπωτὴρ*) = τὸ σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατεῖται ἡ κώπη ἐπὶ τοῦ σκαλμοῦ, 17/ *ὁ στρόπος* (τὸ ἀρχ. *τροπὸς*) = ὅ,τι καὶ *τροπωτήρα*, 18/ *τὸ κουπὶ* (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κωπίον* ὑποκορ. τοῦ *κώπη*), 19/ ἡ *κουπαστὴ* = τὸ ἀνώτατον χεῖλος τῶν τοίχων τοῦ πλοίου, ὅπου ἐνσφηνοῦνται οἱ σκαλμοί, ἡ ἐπισκαλμίς, 20/ *τὰ ξάρτια*, τὸ Βυζαντ. οὐσ. *ἐξάρτια*, τὰ σχοινία τῆς *ἐξαρτίας*, τὰ προσδεδεμένα εἰς σημεῖα σταθερὰ καὶ χρησιμεύοντα πρὸς στήριξιν τῶν ἱστῶν, 21) ἡ *ἀνεμόσκαλα* = ἡ ἐκ σχοινίων κινητὴ κλῖμαξ τῶν πλοίων, 22) ἡ *ἄγκυρα* ἢ *ἄγκουρα* (τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἄγκυρα*) κ.ἄ.

Εἰσαχθέντες Ἰταλικοὶ ὅροι : 1/ τὸ *μαδέρι* = ἑκάστη ἐκ τῶν σανίδων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἐπένδυσιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου (Ἑνετ. *madiero*), 2/ ἡ *πάνδα* τοῦ καϊκιοῦ = ἡ πλευρὰ τοῦ πλοίου (Ἰταλ. *banda*), 3/ τὸ *παραπέτο* = τὸ θωράκιον τοῦ πλοίου (Ἰταλ. *parapetto*), 4/ τὰ *μπούνια* = αἱ ἀποχευτικαὶ ὀπαὶ τῶν ὑδάτων τοῦ καταστρώματος (Ἑνετ. *bugna*), 5/ ἡ *σεντίνα* = τὸ κατώτατον σημεῖον τοῦ κύτους (Ἰταλ. *sentina*), 6/ ὁ *πίρος* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *pirolo*;), 7/ τὰ *ὄκκια* = αἱ δύο ὀπαί, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται αἱ ἁλύσεις τῶν ἀγκυρῶν τοῦ πλοίου (Ἰταλ. *occhio*), 8/ ἡ *ἀντένα* = ἡ κεραία (Ἰταλ. *antenna*, Ἑνετ. *antena*), 9/ ὁ *φλόκκος* = τὸ μικρὸν τριγωνικὸν ἱστίον (Ἰταλ. *flocco*), 10/ ἡ *γάμπια* = εἶδος τεραγώνου ἱστίου τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων (Ἰταλ. *gabbia*), 11/ ἡ *ράνδα* = εἶδος ἱστίου (Ἑνετ. *randa*), 12/ τὸ *γρανδί* = τὸ σχοινίον, τὸ ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸ κράσπεδον τοῦ ἱστίου πρὸς ἐνίσχυσιν (Ἰταλ. *gratile*, καὶ *gradile*), 13/ ὁ *μπάγκος* = ἡ σανὶς ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται ὁ κωπηλάτης (Ἰταλ. *banco*), 14/ ἡ *μπουκαπόρτα* = τὸ στόμιον τοῦ κύτους (Ἑνετ. *bocaporta*), 15/ τὸ *βάζιο* πληθ. τὰ *βάζια* = αἱ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας δοκοὶ ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ πλοῖον (Ἑνετ. *vaso*), 16/ ὁ *τσίπος* = τὸ στέλεχος τῆς ἀγκύρας (Ἰταλ. *ceppo*), 17/ τὸ *φουντάγιο* = ἡ ἄγκυρα διαμονῆς (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *fondare*), 18/ ἡ *σκότα* = τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τοῦ ἱστίου προδεδεμένον σχοινίον, χρησιμεῦον διὰ τὸν χειρισμὸν (Ἰταλ. *scotta*), 19/ τὸ *πόμολο* = τὸ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἱστοῦ ξύλινον σφαιρίδιον (Ἰταλ. *pomolo*), 20/ ἡ *μπόμπα* = ὁ κύλινδρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου τυλίσσεται ἡ ἅλυσις τῆς ἀγκύρας κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν (Ἰταλ. *pompa*) λέγεται καὶ *ἀλακάτι* -τὸ (ἠλακάτη), 21/ τὸ *σκανδάλιο* = τὸ ὄργανον βυθομετρήσεως (Ἰταλ. *scandaglio*) καὶ ρ. *σκανδαλιάρω* (Ἰταλ. *scan-*

dagliare), 22/ τὸ *τζουρούνι* = ἡ λαβὴ τῆς κώπης ('Ενετ. *ziron del remo*), 23/ τὸ *τιμόνι* ('Ιταλ. *timone*) = τὸ πηδάλιον, 24/ οἱ *μοῦδες* = τὰ μικρὰ σχοινία, τὰ ἐπὶ τοῦ ἱστίου εἰς παραλλήλους σειρὰς προσδεδεμένα καὶ χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ σμικρύνουν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἱστίου ἐπὶ σφοδροῦ ἀνέμου ('Ενετ. *muda-mudar*;), 25/ ἡ *μεντζάνα* = ὁ μεσαῖος ἱστὸς τριϊστίου ἱστιοφόρου ('Ιταλ. *albero di mezzana*), 26/ ὁ *μπούσουλας* = ἡ ναυτικὴ πυξὶς ('Ιταλ. *bussola*), 27/ τὰ *μανδαφούνια* ('Ιταλ. *matafioni*), 30/ ἡ *ροδάντσα* = ἡ θηλειὰ ('Ιταλ. *rodancia*), 31/ τὸ *πίκι* = εἶδος κεραίας ('Ιταλ. *picco*), 32/ τὸ *νέλο* = ὁ κρίκος τῆς ἀγκύρας ('Ιταλ. *l'anello dell' ancora*).

'Εκ τῶν 76 'Ιταλικῶν ὅρων οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, παρέθεσα τοὺς 32 ὡς ἀναφερομένους εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ. 'Εκ τῆς παραβολῆς τῶν παρατεθέντων ἀνωτέρω 'Ελληνικῶν καὶ 'Ιταλικῶν ὅρων τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐξάγεται ὅτι: α/ αἱ 'Ελληνικαὶ ὀνομασίαι πολλῶν ἐκ τῶν κυρίων μερῶν τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ ἀντέστησαν εἰς τὴν ξένην ἐπίδρασιν, β/ οἱ εἰσαχθέντες 'Ιταλικοὶ ὅροι εἶναι, κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτῶν, ὀνομασίαι λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου. Τὸ ἱστίον, π.χ., παρέμεινεν 'Ελληνικὸν ὡς *παννί*, ἐνῷ αἱ λεπτομέρειαι αὐτοῦ: *γραντί*, *μοῦδες*, *σκόττα*, εἶναι 'Ιταλικὰ δάνεια, ἡ *ἄγκυρα* ἐπίσης παρέμεινεν 'Ελληνική, ἐνῷ ὁ *τσίπος* καὶ τὸ *νέλο* τῆς ἀγκύρας εἶναι 'Ενετικοὶ ὅροι, ἡ *κώπη* παρέμεινεν ὑπὸ τὸν ὑποκοριστικὸν τύπον *κουπί*, ἐνῷ ἡ *πάλα* καὶ τὸ *τζουρούνι* τῆς κώπης εἶναι 'Ιταλικοὶ ὅροι. 'Ιταλικὰ εἶναι ἐπίσης τὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἱστίων καὶ τῆς κώπης. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον, τινὰ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου καὶ τῶν ναυτικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα σήμερον φέρουν ξένα ὀνόματα, νὰ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν ὁρολογίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ καὶ νὰ εἰσήχθησαν μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν 'Ενετῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων σχημάτων τῶν ἱστῶν: *φλόκκος*, *γάμπια*, *ράνδα*, *μπούμα*, *παμπαφίγκος* καὶ τῶν ὀργάνων: *σκανδάλιο*, *μπούσουλας*, *ματσόλα*, *φουνδάγιο* κ.ἄ.

4/ *'Η ζωὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου*. 'Εν συγκρίσει μὲ τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἡ 'Ιταλικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐμφανίζει μικροτέραν ἐπίδοσιν. 'Επὶ 41 ἐρωτήσεων αἱ 31 ἀπαντήσεις δίδουν 'Ελληνικοὺς ὅρους, αἱ 8 'Ιταλικοὺς καὶ 2 Τουρκικούς. Τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐρωτήσεις τοῦ κεφαλαίου τούτου περὶ τῶν μαγειρικῶν σκευῶν, τῶν διαφόρων τρόπων μαγειρεύματος τῶν ἰχθύων, ἔχουν γενικώτερον χαρακτῆρα καὶ δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πλοίου ζωήν.

5/ *'Εμπόριον*: 'Εκ τῶν 17 ἐρωτήσεων, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, αἱ 10 δίδουν 'Ελληνικοὺς ὅρους, αἱ 4 'Ιταλικοὺς καὶ αἱ 3 μεικτούς. Οἱ καθαρῶς 'Ιταλικοὶ ὅροι εἶναι: 1/ ἡ *δάρα* = τὸ ἀπόβαρον ('Ιταλ. *tara*), 2/ *βάρος σπόρκο* = τὸ (ἀκάθαρτον) μεικτὸν βάρος ('Ιταλ. *peso sporco*), 3/ τὸ *κονδραπάνδο* = τὸ λαθραῖον ἐμπόριον ('Ιταλ. *contra bando*) καὶ 4/ τὸ *κουνδρᾶτο* = τὸ συμβόλαιον ('Ιταλ. *contratto*). Εἶναι ἐνδεικτικὸν τὸ ὅτι οἱ τέσσαρες οὗτοι 'Ιταλικοὶ ὅροι σήμερον μαρτυροῦνται ἐκ τῶν νήσων Αἰγαίου καὶ 'Ιονίου, Κρήτης, Κύπρου, Προποντίδος, καὶ τῶν παραλίων 'Ηπείρου καὶ Θρᾴκης, εἰς τὰ μέρη δηλαδὴ ἐκεῖνα, ὅπου διεξήγετο τὸ ἐμπόριον τῶν 'Ενετῶν.

6/ *Ἁλιεία* : Ἐκ τῶν 64 ἐρωτήσεων τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐπὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων ἁλιευτικῶν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων, τῶν τύπων δικτύων καὶ τῶν τρόπων ἁλιείας, αἱ 59 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικοὺς ὅρους καὶ αἱ ὑπόλοιποι 5 Ἰταλικούς.

Ἐκ τῆς προκυπτούσης ἀναλογίας διαπιστοῦται ὅτι εἰς τὸν ἁλιευτικὸν τομέα δὲν ὑπῆρξεν αἰσθητὴ ἐπαφὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν.

Οἱ διατηρηθέντες Ἰταλικοὶ ὅροι εἶναι οἱ ἑξῆς : 1/ τὸ *πόστο* (Ἰταλ. *posto*) = τὸ πρόσφορον δι' ἁλιείαν τμῆμα θαλάσσης[1], 2/ ἡ *κολπάδα* (Ἰταλ. *polpara*) = ἁλιευτικὸν ὄργανον, κατάλληλον διὰ τὴν ἁλιείαν ὀκτάποδος, συγκείμενον ἐκ τεσσάρων ἀγκίστρων ἡνωμένων διὰ χυτοῦ μολύβδου, 3/ ἡ *πραγκαρόλα* (Ἰταλ. *brancarella*) = ὅ,τι καὶ *κολπάδα*, 4/ ἡ *τράττα* (Ἰταλ. *tratta*) καὶ 5/ τὸ *ματσόξυλο* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *mazza* + ξύλον) = ὁ ξύλινος κοντός, μήκους 0,10 μ. ὁ προσδεδεμένος εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκατέρου τῶν δύο βραχιόνων τοῦ δικτύου τῆς τράτας.

Δύο ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν ὅρων, ἡ *σαΐττα* καὶ τὸ *πανέρι* εἶναι ἤδη Βυζαντινοί. Ἡ *σαΐττα* (Βυζαντ. *σαΐττα* ἐκ τοῦ Λατιν. *sagitta*) = ξύλινον ἐργαλεῖον, σχήματος βέλους, πρὸς πλέξιν τῶν δικτύων καὶ *πανέρι* (Βυζαντ. *πανάριον*) = τὸ κάνιστρον, *πανέρι* τοῦ *παραγαδιοῦ* = τὸ κάνιστρον τὸ περιέχον τὸ παραγάδι. Δύο ἐκ τῶν Ἰταλικῶν ὅρων, ἡ *κολπάδα* καὶ ἡ *πραγκαρόλα* δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἁλιεῖς πρὸ τῆς Ἐνετικῆς ἐπεκτάσεως. Παραλλήλως πρὸς τὸν Ἰταλικὸν ὅρον *τράττα* εἶναι ἐν χρήσει καὶ τὸ Ἑλληνικὸν συνώνυμον *γρῖπος*.

7/ *Θαλασσία πανὶς καὶ χλωρίς* : Εἰς τοὺς δύο τούτους τομεῖς, ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἑλληνικῆς ἁλιευτικῆς ὁρολογίας, ἡ Ἰταλικὴ ἐπίδρασις εἶναι ἀσήμαντος.

Ἐκ τῶν 270 ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἁλιέων, ἐπὶ 285 ἐρωτήσεων τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου, μόλις 7 δίδουν Ἰταλικὰ ὀνόματα ἰχθύων, 4 ἄλλαι δίδουν μεικτοὺς ὅρους, 1 Ἱσπανικὸν καὶ 3 Ἰταλικὰ ὀνόματα φυτῶν.

Οἱ καθαρῶς Ἰταλικοὶ ὅροι εἶναι : 1/ ἡ *παπαλῖνα* (Ἐνετ. *papalina*) = ἡ μικρὴ σαρδέλλα, 2/ τὸ *μπαρμπούνι* (Ἐνετ. *barbon*)[1], 3/ ὁ *τόννος* (Ἰταλ. *tonno*), 4) ἡ *πεσκαδρίτσα* (Ἰταλ. *rana pescatrice*), 5/ ἡ *ράσα* (Ἰταλ. *razza*) εἶδος σελαχιοῦ, 6/ ὁ *καβοδόγιας* (Ἰταλ. *capodoglio*) = καρχαριοειδές, 7/ τὸ *καλαμάρι* (Ἰταλ *calamaro*). Τὰ μεικτὰ εἶναι : 1/ ἡ *λίτσα* (Ἰταλ. *lizza*) καὶ Ἑλλην. *γυαλίζα*, 2/ ἡ *λαπῖνα* ἢ *λάβαινα* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *labbro*;) καὶ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χειλοῦ* ἢ *χειλοῦσα* ἢ *χειλοῦτσα*, 3/ τὸ *καπόνι* (Ἰταλ. *cappone*) καὶ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χελιδονόψαρο* καὶ 4/ ὁ *σαμπιέρος* Ἰταλ. (*sampiero*) καὶ κατὰ πολὺ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χριστόψαρο*. Ἱσπανικὸν δάνειον εἶναι ὁ *βακαλάος* (Ἱσπαν. *bacalao* καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Ὁλλανδ. *kabeljauw*).

---

1. Ὁ ὅρος *πόστο* δὲν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἁλιέων, εἶναι γενικωτέρας χρήσεως. Λέγομεν π. χ. : ἔχει *καλὸ πόστο* στὴν ἀγορά. Τὸ μαγαζί του εἶναι σὲ καλὸ *πόστο* κ.ἄ.

1. Εἶναι περίεργον ὅτι εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κοινὴν ἐπεκράτησε τὸ Ἐνετ. *barbon* (πβ. τὸ Ἑλλην. μπαρμπούνι μὲ μουστάκια) ἐνῷ εἰς τὴν κοινὴν Ἰταλικὴν παρέμεινεν τὸ ἀρχ. Ἑλλην. *trigla* =τρίγλη, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὸ ἀτμόπλοιον, τὸ ὁποῖον λέγεται *βαπόρι* εἰς τὴν Νεοελλ. κοινὴν καὶ *piroscafo* (πῦρ+σκάφος) εἰς τὴν Ἰταλ.

Τὰ Ἰταλικὰ ὀνόματα φυτῶν εἶναι : 1/ ἡ *λεβάνδα* (Ἰταλ. *lavanda*), 2/ ἡ *ματζουράνα* (Ἰταλ. *maggiorana*) καὶ 3) ἡ *λουΐζα* (Ἰταλ. *erba luisa*).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀδιαψεύστου μαρτυρίας τῆς στατιστικῆς ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας εἶναι ἀναμφισβητήτως ἰσχυρά, ἀλλ' εἰς ὡρισμένους μόνον τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ναυτικῶν ἐπαφὴ ὑπῆρξε στενή. Ἡ προσεκτικὴ ἐν τούτοις ἀνάλυσις τῶν λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἡ ξένη ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἰσχυρά, ὅπως εἶναι οἱ τομεῖς : *μετεωρολογία, πλοῦς καὶ χειρισμοί, πλοῖον καὶ ὁρολογία αὐτοῦ*, οἱ ὑπάρχοντες ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως Ἑλληνικοὶ ὅροι καὶ δὴ αἱ ὀνομασίαι τῶν κυρίων μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου, κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτῶν, δὲν ὑπεχώρησαν. Ἡ ξένη ἐπίδρασις ὀφείλεται κυρίως, ὡς ἐτόνισα καὶ ἀνωτέρω, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὀνομασιῶν νέων ὀργάνων καὶ ἐξαρτημάτων. Ἡ ἐπιβολὴ τῶν Ἐνετικῶν ναυτικῶν προσταγμάτων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικόν, ἡ ὁποία προφανῶς εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς στενῆς συνεργασίας ἐπὶ τῶν πλοίων Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ναυτικῶν, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Ἐνετικὰ πλοῖα, τῶν ὁποίων τὸ πλήρωμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἕλληνας ναύτας. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν νὰ συνετέλεσε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τῶν προσταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται εὐκολώτερον, ὅταν εἶναι, ὅπως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, μονολεκτικὰ καὶ ἴσως ρυθμικώτερα τῶν Ἑλληνικῶν προσταγμάτων.

Ἐπὶ Ἑλληνικῶν ὅρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πανελλήνιον ἔκτασιν, ἡ ξένη ἐπίδρασις δὲν ἰσχύει.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1964

Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας ὑπεβλήθησαν τὸ ἔτος τοῦτο δέκα ὀκτὼ ἐν συνόλῳ χειρόγραφοι συλλογαί, αἱ ὁποῖαι κατανέμονται ὡς ἑξῆς : Ἐκ Πελοποννήσου τρεῖς, ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος δύο, ἐξ Ἠπείρου μία, ἐκ Δ. Θεσσαλίας μία, ἐκ Κρήτης δύο, ἐξ Ἀθηνῶν μία, ἐκ τῶν νήσων ἓξ (ἀνὰ μία ἐξ Ἀλοννήσου, Ἀπυράνθου Νάξου, Ζακύνθου, Μήλου, Ἐρεικούσης Κερκύρας, Ὀθωνῶν Κερκύρας). Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀποστολεῖς, οὗτοι εἶναι : τρεῖς δημοδιδάσκαλοι, δύο καθηγηταὶ φιλολογίας, μία φιλόλογος, μία νομικός, δύο φοιτηταί, εἷς θεολόγος καὶ ὀκτὼ ἰδιῶται. Αἱ ὑποβληθεῖσαι ἐφέτος συλλογαὶ διακρίνονται κατὰ κανόνα διὰ τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν συλλογέων καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν συμμόρφωσίν των πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, αἱ περισσότεραι δὲ τούτων ὑπεβλήθησαν ἀπὸ συλλογεῖς γνωστοὺς ἐκ προηγουμένων διαγωνισμῶν. Εἰδικώτερον αἱ ὑποβληθεῖσαι συλλογαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

1. *Θανάση Παπαθανασοπούλου*, φοιτητοῦ, «Γλωσσάριον Αἰτωλικοῦ ἰδιώματος». Δύο τετράδια ἐκ σελίδων ἀντιστοίχως 47 καὶ 100.

Ὁ κ. Παπαθανασόπουλος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ παλαιοτέρας συλλογάς (ἡ παροῦσα εἶναι ἡ τετάρτη τοιαύτη), ἡ κτηθεῖσα δ' ἐκ τούτων ἐμπειρία του, ὡς καὶ αἱ γραπταὶ καὶ προφορικαὶ ὁδηγίαι αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐδόθησαν, συνετέλεσαν ὥστε καὶ ἡ νέα του συλλογὴ νὰ πληρῇ τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ. Συνεκέντρωσεν εἰς αὐτὴν σπανιωτέρας πως λέξεις, ὅπως τὰ σύνθετα : *ἀπότριλλους*, *ἀποτριλλαμάρα*, *ἀπουξιφρένιασμα*, *ἀλλουφρινιὰ* (τρέλλα), *ἀντίθαμα* (δεύτερον θαῦμα), *ἀντισουφίζουμι* (δίδω διέξοδον εἰς δίλημμα), *ἀγιρουκρουσμένους* (κτυπημένος ἀπὸ «ἀγερικό»), *φουλολόημα* (ἡ ἀφαίρεσις τοῦ φώλου), *τρισκέλι* (τὸ ἀναλόγιον τῆς ἐκκλησίας) κτλ., ἢ ἁπλᾶς μὲ χαρακτηριστικὰς σημασίας, ὅπως *βαθὺς* (πονηρός), *σαπέρας* (ἄνθρωπος χωρὶς ἔρμα), *χαμπερᾶς* (κουτσομπόλης). Παραθέτει πάντοτε ἰδιωματικὰς φράσεις καὶ ἀποδίδει ὀρθῶς τὴν φωνητικὴν τοῦ ἰδιώματος, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βορείων. Τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς δὲν μειώνει ἡ παράλειψις τῆς ἑρμηνείας ἐλαχίστων λέξεων, ὡς *σκόρτσους*, *λιμίνθ'* (εἴδη πτηνῶν;), *μ'λένια* (εἶδος πτηνοῦ;), *σπαρτάφ'λους* (εἶδος πτηνοῦ;). Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς, θὰ παρακαλέσῃ δὲ τὸν συλλογέα νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰς ἀνωτέρω λέξεις.

2. *Νίκου Χρ. Τσάκα*, «Πάργα - Στεριά».

Τὸ λεξιλόγιον τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Τσάκα ἐκτείνεται εἰς 173 μεγάλας σελίδας γεγραμμένας διὰ γραφομηχανῆς. Προηγεῖται σύντομος εἰσαγωγὴ (σ. 1-3), ὅπου ἀναφέρονται αἱ περιπέτειαι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Πάργας, αἱ ὁποῖαι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ τοπικὸν λεξιλόγιον ἀφθόνων Ἰταλικῶν, Τουρκικῶν καὶ Ἀλβανικῶν λέξεων.

Ἀπὸ τὰς πρώτας σελίδας τῆς συλλογῆς ἀναφέρομεν τὰς Ἰταλικὰς λέξεις: *ἀβάντα*, *ἀβανταδόρος*, *ἀβάντσο*, *ἀβαντσάρω*, *ἀβέρτος*, *ἀβίζο*, *ἀβουκᾶτος*, *ἄγαρμπος*, καὶ τὰς Τουρκικάς: *ἀβτζῆς*, *ἀγαλίκι*, *ἀγιάζι*, *ἀγιάρι*, *ἀγντᾶς*, *ἀζάπης*, *ἀζᾶς*, *ἀιλίκι*, *ἀκαρέτι*, *ἀκμπέτ*, *ἀκράνης* κτλ. Παρὰ τὰς ξένας ὅμως ταύτας λέξεις, ὁ συλλογεὺς συνεκέντρωσε μὲ εὐσυνειδησίαν καὶ στοργὴν πολλὰς ἄλλας, σπανιώτερον ἢ οὐδόλως ἀκουομένας σήμερον, διασώζων οὕτω πολύτιμον γλωσσικὸν θησαυρόν. Τοιαῦται λέξεις εἶναι, π.χ., *ἄπαστρος* (ἀκάθαρτος), *βγάλση* (διάρροια), *διασόνι* (δοθιήν), *ζάλαχος* (προφανῶς ἐκ τοῦ σάλαγος), *θράσος* (εὐεξία δένδρου), *καλίκια* (ξύλινα καττύματα), *καμπρὶ* (προφανῶς ἐκ τοῦ κραμπί), *κυγκλίδι* (ἐκ τοῦ κυκλίδι), *λαρώνω* (ἡσυχάζω), *λαττεύω* (μειοῦμαι), *μπολωτὸς* (ἀπολυτός), *ξόρεξο* (ἐπιδόρπιον), *ὀψερὸς* (μὲ ὑγιεινὴν ὄψιν), *σύσκαρο* (ὁλόκληρον τὸ πλοῖον), *ἀδρυὸς* (δρῦς), *μιαρὸ* (ποντικὸς ἢ ἄλλο τι "ἀηδὲς τὴν ὄψιν" ζῶον). Ὁ συλλογεὺς παραθέτει οἰκογενείας ὅλας λέξεων μετὰ τῶν παραγώγων των, ἡ δὲ ἀναγνώρισις τῶν Ἰταλικῶν, Τουρκικῶν καὶ Ἀλβανικῶν λέξεων εἶναι κατὰ κανόνα ὀρθή. Πρόκειται περὶ σοβαρᾶς καὶ εὐσυνειδήτου ἐργασίας, δι' ὃ ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν προσφορὰν τοῦ κ. Χρ. Τσάκα, προτείνει τὴν βράβευσιν ταύτης.

3. *Ν. Ἠλιακοπούλου*, «Λαογραφικὰ ἀνάλεκτα». Σελ. 32 μεγάλαι δακτυλογραφημέναι.

Τὸ ὑλικὸν προέρχεται ἐκ Μερόπης Μεσσηνίας, ἐκ Μάνης καὶ Βοιωτίας, δὲν σημειοῦται ὅμως ἑκάστοτε ὁ τόπος προελεύσεως τοῦ ἀναγραφομένου γλωσσικοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦτο μειώνει τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας. Αἱ διηγήσεις, ἐξ ἄλλου, αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸ χειρόγραφον, ἔχουν καταγραφῆ εἰς ὕφος λογοτεχνικὸν μᾶλλον παρὰ ἰδιωματικόν, αἱ δὲ ἐνδιαφέρουσαι λέξεις εἶναι ἐλάχισται. Ἐκ τούτων σημειοῦμεν τὰς ἑπομένας: *ἀδυνασιὰ* (ἡ κόρη· πβ. ἀδύνατο μέρος ἡ γυναῖκα), *ἀναχρεικὰ* (τὰ οἰκιακὰ σκεύη), *θυμωτικὰ* (μὲ θυμόν), *καπνισμένος* (στενοχωρημένος), *κλεφτοχωματᾶς* (αὐτὸς ποὺ κλέβει στὰ σύνορα τῶν χωραφιῶν), *μολιαυγίτσα* (λίαν πρωί). Ὁ συλλογεὺς εἶναι φιλότιμος μὲν ἀλλ' ἄπειρος εἰς τὴν συλλογὴν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, δι' ὃ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπαινεῖ τοῦτον διὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειάν του, καὶ ἐλπίζει ὅτι, συμβουλευόμενος τὰς ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, θὰ ὑποβάλῃ προσεχῶς πληρεστέραν συλλογήν.

4. *Μ. Βλάικου*, δημοδιδασκάλου, «Γλωσσικὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὴν Ἀλόννησο». Χειρόγραφον τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ σελ. 191.

Τὸ προσφερόμενον ὑλικὸν εἶναι κατανεμημένον εἰς κεφάλαια: *Τὸ σῶμα καὶ τὰ μέρη του*, *Τὸ σχολεῖο*, *Τὸ σπίτι*, *Ὁ δρόμος*, *Καταστήματα καὶ Ἐπαγγέλματα*, *Συγγένεια*, *Χλωρίς*, *Τὸ χρῆμα*, *Τὰ νερά*, *Ἡ ἐκκλησία*, *Μέσα συγκοινωνίας*, *Ἀρχαί*, *Νυμφικὴ στολή*, *Ὁ χρόνος*, *Ἡ στεριά*, *Ἐπιρρήματα*. Τὸ κεφάλαιον *Διάφορα* περιλαμβάνει σύντομον ἀλφαβητικὸν λεξιλόγιον.

Ἡ κατὰ κεφάλαια κατάταξις τοῦ ὑλικοῦ καθιστᾷ δυσκολωτέραν τὴν διαφυγὴν λέξεων ἀνηκουσῶν εἰς αὐτὰ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι προτιμοτέρα πάσης ἄλλης μεθόδου. Δὲν ἐξαντλοῦνται, ὅμως, ἀτυχῶς εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Βλάικου τὰ διάφορα κεφάλαια, οὔτε ἀναζητοῦνται αἱ οἰκογένειαι λέξεων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἀποθησαύρισιν πολὺ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ λέξεων.

Θὰ ἠδύνατο πρὸς τούτοις ὁ συλλογεὺς νὰ παραλείψῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν λέξεων λογίων, αἱ ὁποῖαι, καθ' ὃ περιτταί, μειώνουν τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς. Τοιαῦται εἶναι, π.χ., αἱ σχετικαὶ μὲ τοὺς βαθμοὺς ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ὀνόματα ζώων (*ἐλέφαντας*, *τίγρεις*, *καμηλοπαρδάλεις*, *ρινόκιρους* κτλ.), τὰς ὁποίας γνωρίζουν μὲν οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου, ὄχι ὅμως ὁ ἄνθρωπος τῆς ὑπαίθρου. Λείπει ἐπίσης ἀριθμός τις ἑρμηνειῶν, τὰς ὁποίας πρέπει ν'ἀναζητήσῃ τις εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἐκεῖ ἑρμηνεία δὲν εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν εἰς τὴν Ἁλόννησον ἰσχύουσαν.

Ἀποτελεῖ, ἐν τούτοις, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Βλάικου ἐνδιαφέρουσαν καὶ εὐσυνείδητον συμβολὴν εἰς τὴν ἀποθησαύρισιν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς μικροτέρας τῶν Βορείων Σποράδων νήσου, ὁ δὲ συλλογεὺς κατέγραψε μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογῆς του.

Ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἀποσπῶμεν ὡς χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τὰς λέξεις *λαγκών'* (λαγών), *πρέκνα* (ἐξάνθημα τοῦ προσώπου, τὸ ἀρχαῖον πρεκνός), *χλὲς* (ὁ χυλός), *νιραγὴ* (νεραγωγός), *κοῦνος* (κῶνος), *πυξάρ'* (πύξος).

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς.

5. *Ἀναστασίου Ἀθαν. Γούναρη*, «Μία συντεχνιακὴ συνθηματικὴ γλῶσσα τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας. Τὰ Κουδαρίτικα τῆς Δρακοτρύπας». Σελ. μεγάλαι χειρόγραφοι 43.

Προηγεῖται ἱστορικὴ εἰσαγωγή, ἐκ τῆς ὁποίας πληροφορούμεθα ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου κατάγονται ἐξ Ἠπείρου, καὶ ἀκολουθεῖ ἀλφαβητικὸν γλωσσάριον περιέχον 300 περίπου λέξεις.

Ἡ σημασία τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν εἶναι ἤδη γνωστή, ὅπως γνωστὴ εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις μιᾶς γενικῆς μελέτης μὲ θέμα τὰς συνθηματικὰς γλώσσας, τὴν ὁποίαν συνέστησε πρὸ πολλοῦ ὁ ἀείμνηστος Μ. Τριανταφυλλίδης.

Ἓν μέγα μέρος ὅμως τοῦ λεξιλογίου, τὸ ὁποῖον προσφέρει ὁ κ. Γούναρης, εἶναι ἤδη γνωστόν, δημοσιευθὲν παρὰ τοῦ κ. Δ. Οἰκονομίδη εἰς τὴν «Ἀθηνᾶν», τόμ. 60 (1960) 173-177, καὶ περιλαμβάνον συνθηματικὸν λεξιλόγιον τῶν κτιστῶν τοῦ Πετροβουνίου τῆς Ἠπείρου. Ὁ σημερινὸς συλλογεὺς παραλείπει 61 λέξεις ἐκ τῶν εἰς τὸ λεξιλόγιον τοῦ κ. Οἰκονομίδη περιλαμβανομένων, προσθέτει ὅμως 91 νέας λέξεις, τὰς ὁποίας ὁ τελευταῖος δὲν ἔχει ἀποθησαυρίσει. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν συμπληροῦται κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Κουδαριτῶν, δεδομένου ὅτι τὸ σύνολον τῶν λέξεων τῶν γλωσσῶν αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει συνήθως κατὰ πολὺ τὰς τρεῖς ἑκατοντάδας. Ἐκ τῶν ἀναγραφομένων λέξεων πληροφορούμεθα ὅτι τὸ ρ. *γκαβιάζου* σημαίνει δέρω, ζημιῶ, κόπτω, σφάζω, κρημνίζω, ἀσθενῶ κτλ., τὸ ἐπίθ. *ὄρματους* σημαίνει πᾶν τὸ καλόν: καλός, ὡραῖος, τίμιος, δίκαιος, χρήσιμος, γλυκύς, νόστιμος κτλ., ἡ πολλαπλῆ δὲ σημασία ὡρισμένων λέξεων, ὡς αἱ ἀνωτέρω, εἶναι συνήθης ὅσον καὶ ἀπαραίτητος εἰς τὰς συνθηματικὰς γλώσσας, δεδομένου τοῦ πτωχοῦ τούτων λεξιλογίου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκτιμᾷ τὴν φιλότιμον προσπάθειαν τοῦ κ. Γούναρη, δέχεται τὴν ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν καὶ προτείνει τὴν βράβευσιν ταύτης.

6. *Δεσποίνης Θυμιανοῦ*, «Λέξεις ἰδιωματικὲς τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου». Σελ. μεγάλαι χειρόγραφοι 32.

Ἡ συλλογεὺς παραθέτει σπανιωτέρας πως χρήσεως λέξεις χωρὶς τὴν προσπάθειαν ἐτυμολογήσεως, τὴν ὁποίαν, καίτοι περιττήν, συναντῶμεν συχνὰ εἰς ὁμοίας περιστάσεις. Παρ' ἑκάστην λέξιν σημειοῦται ὁ τόπος προελεύσεως αὐτῆς καὶ σχετικαὶ φράσεις. Σημειοῦμεν ὡς χαρακτηριστικὰς τὰς λέξεις: *μπολιάζω*, μὲ τὴν σημασίαν ἐκλέγω, *ἀντριπηδῶ*, ἀντιπηδῶ, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ ἄντρας, *ἀλετριβιδειό*, ἐλαιοτριβεῖον, πιθανῶς ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἀλέτρι, *ἀλεκατίζω*, τυλίσσω τὸ νῆμα εἰς τὴν ἠλακάτην, *ἀναρεσκίζει*, ἀπαρέσκει, διὰ τοῦ στερητικοῦ α, *ἀνασακκίζω*, αἴρω καὶ εἶτα κτυπῶ κατὰ γῆς τὸν σάκκον διὰ νὰ κατακαθίσῃ τὸ περιεχόμενόν του, *ἀχαμνονούσης*, ὁ ἔχων ἀδύνατον νοῦν, *βλεποφάνερα*, ὀφθαλμοφανῶς, *δασκέλουρο*, ἐκ τοῦ *διασκέλουρο*, κυνόστομον, *ἴligας*, ἡ δίνη τοῦ ὕδατος (ἴλιγγος), *σέβομαι*, προφυλάσσομαι, *σωχώρα*, περιφραγμένος ἀγρός, *αὐτόχλιος*, ὁ φύσει χλιαρός, *βροδέχτης*, ὁ ὀμβροδέκτης, *δρομολάτης*, ὁ πεζοπόρος, *συγόμαρη*, μαζὶ μὲ τὸ γομάρι, δι' ὃ πβ. τὸ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 2 συλλογῇ *σύσκαρο*.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἐνδιαφέρουσα, εὔχεται δὲ νὰ συνεχίσῃ ἡ συλλογεὺς τὴν προσπάθειάν της διὰ τὴν ἀποθησαύρισιν καὶ ἄλλων ὁμοίων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς ὑπάρχουν.

7. *Ἰωσὴφ Δακορώνια*, «Λεξικὸν τοῦ γλωσσολογικοῦ ἰδιώματος τῆς Θήρας». Σελ. τετραδίου 115.

Μετὰ τὸ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν λεξιλόγιον, ἀκολουθοῦν 8 σελ. μὲ τοπωνύμια καὶ τρεῖς σελ. «εἴδη σταφυλῶν καὶ συκῶν». Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ὁ κ. Δακορώνιας εἶναι θεολόγος ἀνήκων εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα, ἐξ οὗ καὶ ἡ τελεία γνῶσις τῆς κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο ἐκκλησιαστικῆς ὁρολογίας, ὡς καὶ ὅτι εἶναι γνώστης τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται τὸ πλῆθος τῶν Ἰταλικῶν λέξεων αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὴν συλλογήν, ἀρκεταὶ σελίδες τῆς ὁποίας περιλαμβάνουν μόνον Ἰταλικῆς προελεύσεως λέξεις. Θὰ ἐνόμιζε μάλιστα κανείς, ὅτι ὁ συλλογεὺς ἐπεδίωξε συστηματικῶς νὰ συγκεντρώσῃ τὰς λέξεις αὐτάς, τὰς ὁποίας, ἀκολουθῶν τὴν τακτικὴν πολλῶν συλλογέων, προσπαθεῖ συνήθως νὰ ἐτυμολογήσῃ. Ἡ προσπάθειά του ὅμως αὕτη πολλάκις ἀποτυγχάνει, διότι ὁ συλλογεὺς θεωρεῖ κατὰ κανόνα τὰς ξένης προελεύσεως λέξεις ὡς προερχομένας ἐκ τῆς Γαλλικῆς ἢ Ἰταλικῆς. Οὕτω τὴν λέξιν, π.χ., *ὁλομπουτούνικος* (ὁλόκληρος), παράγει ἐκ τοῦ *ὅλο+buttone*, ἐνῷ τὸ β' συνθ. εἶναι τὸ Τουρκ. *butun*, ὁλόκληρος κτλ.

Εἶναι κρῖμα ὅτι ἡ ἰταλοθηρία καὶ ἡ προσπάθεια ἐτυμολογήσεως τῶν λέξεων ἀπησχόλησαν τόσον πολὺ τὸν κ. Δακορώνιαν, διότι ἐκ τῶν ὑπολοίπων, τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν συλλογήν, φαίνεται ὅτι ἠδύνατο αὕτη νὰ εἶναι πολὺ πλουσιωτέρα εἰς λέξεις Ἑλληνικάς. Ἐκ τῶν σπανιώτερον ἀκουομένων σήμερον λέξεων, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς αὐτήν, σημειοῦμεν τὰς κατωτέρω:

κλινάφτης (ὁ ἔχων κεκλιμένα τὰ ὦτα), *κοίτα* (ξύλον ὅπου *κοιτάζουν*, κοιμῶνται αἱ ὄρνιθες), *λακκίζω* (σκάπτω — λάκκους, νοεῖται — εἰς τὸ ἀμπέλι), *λάμνομαι* (συνουσιάζομαι) (Πβ. Ἀριστοφ., Ἐκκλησ. 39), *ξαγλῶ* (ἐξαντλῶ τὸ ὕδωρ τῆς δεξαμενῆς), *ξαύλιδο* (ἡ ἐξωτερικὴ μικρὰ αὐλή), *ὄμπα* (ἡ εἴσοδος), *ὄρπιση* (ἡ ἐλπίδα), *ὀσκιὰ* (ἡ σκιά), *παγάδι* (συμπαγές), *πεμπάμενος* (ἀπεσταλμένος), *πισίτης* (ὁ διάβολος, ἐκ τοῦ ὀπίσω· πβ. τὴν φρ. ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ), *ρυτσιπίλα* (ἐρυσίπελας), *σμᾶται* (ὀσμίζεται), *σούσπιτο* (ἐσώσπιτο). Μειονέκτημα τῆς συλλογῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἔλλειψις πολλῶν ἑρμηνειῶν, ὅπως τῶν λέξεων *ροζάριο*, *κοντυλῶ*, *ἀρμπουρέττα*, *ἀνεδοσμένο*, *ἄμπακος*, *ἀπασπρού*, κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Δακορώνια καὶ ἐλπίζει ὅτι, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὑποδείξεων αὐτῆς, θὰ συνεχίσῃ οὗτος τὴν συγκέντρωσιν τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος καὶ θὰ ὑποβάλῃ νέαν, πληρεστέραν αὐτὴν τὴν φοράν, συλλογήν.

8. *Φωτίου Λίτσα*, «Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ Βερεστιᾶς Τριφυλίας». Σελ. τετραδίου 300.

Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει τὰ κεφάλαια. 1. Κόττες. 2. Γουρούνια. 3. Βόδια· 4. Γάττες. 5. Γλωσσικὰ ποικίλα. Ἡ συλλογὴ τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ἐφέτος ὁ κ. Λίτσας, φοιτητὴς φιλολογίας, εἶναι ἡ πέμπτη κατὰ σειράν, τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ἅπασαι αἱ συλλογαί του περιέχουν γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, τοῦ χωρίου Βερεστιὰ Τριφυλίας, δεικνύει τί δύναται νὰ ἐπιτύχῃ εἷς ἔμπειρος καὶ εὐσυνείδητος συλλογεύς, περιορίζων τὴν προσπάθειάν του ἔστω καὶ εἰς τὴν μικράν του γενέτειραν. Ὁ κ. Λίτσας καταγράφει καὶ εἰς τὴν συλλογήν του ταύτην πλῆθος λέξεων ἀναφερομένων εἰς τὰ ἀνωτέρω κεφάλαια, χωρῶν μὲ σύστημα καὶ ὑπομονὴν καὶ παραθέτων οἰκογενείας ὅλας λέξεων εἰς ἑκάστην περίστασιν, ἐρευνῶν, εἰς τὸ κεφάλαιον, π.χ., τὸ σχετικὸν μὲ τὰς ὄρνιθας, τοὺς ὅρους τοὺς σχετικοὺς μὲ τὴν ἡλικίαν, τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος, τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα κλπ. Τὸ αὐτὸ σημειώνει καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον *Βόδια*, *Γάττες*, *Γουρούνια*. Εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων βοηθοῦν ἤδη τὸν συλλογέα ἡ κτηθεῖσα πεῖρα καὶ ἡ ἄσκησις, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Εἰς τὰ πολλὰ ἐξ ἄλλου παραδείγματα καὶ τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας παραθέτει, ἀνευρίσκομεν ἑκάστοτε νέας λέξεις, μὴ σημειουμένας εἰς τὴν συλλογὴν ὡς λήμματα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δέχεται εὐχαρίστως καὶ τὴν νέαν συλλογὴν τοῦ κ. Λίτσα καὶ προτείνει τὴν βράβευσιν αὐτῆς.

9. *Δεσποίνης Χατζιδάκη*, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου κλπ.». Σελ. μεγάλαι 63.

Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει «λέξεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας τῶν κατοίκων Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων μεγάλων ἀστικῶν κέντρων τῆς χώρας μας» καὶ εἶναι κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρουσα, ὅτι προσφέρει γλωσσικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον λείπει κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον μας. Ἡ συλλογεὺς ὅμως, τὸ πρῶτον προσερχομένη εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἑταιρείας, στερεῖται εἰσέτι πείρας περὶ τὴν συλλογὴν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, δι' ὃ καὶ

ἡ ἐργασία της παρουσιάζει ἀρκετὰς ἀτελείας, τόσον ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν λέξεων ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς πολλαπλᾶς αὐτῶν σημασίας. Ἐλλείπουν, π.χ., λέξεις ὅπως *ἀριστερὸς* (τὰ φρονήματα), *γαλαρία* κτλ., ἐλλιπεῖς δὲ τὴν ἑρμηνείαν εἶναι αἱ λέξεις, π.χ., *θεατρῖνος* : ἠθοποιός, ὅπου παραλείπεται πᾶσα μεταφορικὴ σημασία. *Νούμερο* : αὐτοτελὴς σκηνὴ εἰς ἐπιθεώρησιν ἢ εἰς θέατρον ποικιλιῶν ἢ κέντρον. Ἡ λέξις ὅμως λέγεται μεταφορικῶς καὶ ἐπὶ ἀτόμου στερουμένου σοβαρότητος κτλ. *Κατάλογος* : πίναξ ὅπου γράφονται τὰ φαγητὰ τοῦ ἑστιατορίου. Ἡ λέξις ὅμως χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις. *Βιδάνιο* : μόνον ἐπὶ τῆς σημασίας ποσοστοῦ ἐπὶ κερδηθέντος ποσοῦ ὑπὲρ τῆς λέσχης. *Στήλη*: ἡ στήλη τῆς ἐφημερίδος καὶ οὐδὲν πλέον. *Ψιλά* : οἱ μικροὶ τυπογραφικοὶ χαρακτῆρες. *Ἀκουστικό* : τὸ ἐξάρτημα τῆς τηλεφωνικῆς συσκευῆς κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογέως διὰ τὴν προσπάθειάν της καὶ ἐλπίζει ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ προσφέρῃ πληρεστέραν συλλογὴν διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

10. *Ξενοφῶντος Ι. Ἀναγνωστοπούλου*, «Ὁ ἀργαλειός. Λαϊκὴ χειροτεχνία». Χειρόγραφοι σελίδες τετραδίου 48, δύο φωτογραφίαι καὶ ἀρκεταὶ εἰκόνες. Αἱ πληροφορίαι ἀφοροῦν εἰς ὅλην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Αἱ ἐργασίαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λαϊκὴν τέχνην εἶναι παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ὀλίγαι ἀκόμη, διὰ τοῦτο ἡ προσφορὰ τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου εἶναι εὐπρόσδεκτος, καίτοι ἀφορῶσα μόνον εἰς ἓν ἐκ τῶν θεμάτων αὐτῆς. Εἰς τὴν μελέτην περιλαμβάνονται ἅπασαι αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν τῆς ὑφαντικῆς ἐργασίαι μέχρι τῆς τοποθετήσεως τοῦ νήματος εἰς τὸν ἀργαλειὸν διὰ τὴν ὕφανσιν, ἤτοι τὸ γνέσιμον, ἡ βαφὴ κλπ. Ὁ συλλογεὺς εἶναι ἔμπειρος καὶ αἱ παρατιθέμεναι ἰδιωματικαὶ φράσεις ὀρθῶς ἀποδίδονται. Ἀμφιβολίας ἔχομεν ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῆς λέξεως *δρούγα* : τὸ νῆμα γιὰ ὑφάδι, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν ἀλλαχοῦ ὑπὸ διάφορον σημασίαν. Τὸ *πουρ'πόδ'*, ἐπίσης, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ὑπερπόδιο, ἐνῷ πρόκειται διὰ τὸ προπόδι > προυπόδι > πουρπόδι.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ἀναγνωστοπούλου.

11. *Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου*, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου». Τρία κοινὰ τετράδια μὲ σύνολον σελίδων πυκνογεγραμμένων 646.

Δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὸ γλωσσικὸν ὑλικὸν νὰ δύναται νὰ συγκριθῇ εἰς ποσότητα καὶ ἀκρίβειαν καταγραφῆς πρὸς τὸ ἐξ Ἀπυράνθου τῆς Νάξου προερχόμενον, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν κ. Ζευγώλη-Γλέζου. Θὰ ἐνόμιζε μάλιστα κανεὶς ὅτι, ἔπειτα ἀπὸ τὰ τόσα χειρόγραφα τὰ ὁποῖα ἡ συλλογεὺς ἔχει καταθέσει εἰς τὸ Ἀρχεῖον, τὸ γλωσσικὸν ὑλικὸν τῆς ἰδιαιτέρας της πατρίδος εἶχεν ἐξαντληθῆ. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἡ παροῦσα συλλογὴ δὲν προσφέρει γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ ὁλοκλήρου νέον, ἀφοῦ σκοπὸν ἔχει νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν δημοσιευθεισῶν ἤδη παροιμιῶν ἐξ Ἀπυράνθου, ἐν τούτοις εἶναι πολύτιμος. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον διὰ τὸν τεθέντα ὑπὸ τῆς συλλογέως σκοπόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἰδιωματικῶν

φράσεων, αἱ ὁποῖαι τόσον ὀρθῶς καὶ τόσον ἐπακριβῶς καταγράφονται. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀπεθησαύρισεν ἡ κ. Ζευγώλη, σημειοῦμεν τὰς μετοχὰς *λαημένο*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *εἰπωμένο*, *ριχτημένο*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *ριγμένο*, *θωρησμένος*, ἀντὶ *ἰδωμένος* κλπ. *Φυτρολοῶ* σημαίνει καταστρέφω τὸ φύτρο τοῦ χωραφιοῦ, καὶ *ριφολοῶ*, καταστρέφω τὰ ἐρίφια τοῦ τσοπάνη. Ὁ Ἰούνιος, λόγῳ τῆς ἀναρτήσεως τότε τοῦ ἐρινεοῦ, λέγεται *Ἐρινιαστής*, τὸ πλένω ἀτελῶς, λέγεται *νεροβαφτίζω*, τὸ παράσιτον τῶν φυτῶν μελίγρα λέγεται *κασίδα*, κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ εὐχαριστεῖ τὴν κ. Ζευγώλη-Γλέζου διὰ τὴν νέαν της συλλογήν, τῆς ὁποίας προτείνει τὴν βράβευσιν.

12. *Γεωργίου Χ. Παγώνη*, δημοδιδασκάλου Τριοβασάλων Μήλου, «Δημῶδες γλωσσικὸν ὑλικὸν τῆς Μήλου». Σελ. μεγάλαι χειρόγραφοι 171.

Εἰς σύντομον πρόλογον ὁ συλλογεὺς ὑπενθυμίζει ὅτι καὶ ἄλλοτε ὑπέβαλεν εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἀνάλογον συλλογὴν καὶ δηλοῖ ὅτι ἐκ τῆς παρούσης ἀπεκλείσθησαν αἱ ἐκεῖ περιληφθεῖσαι λέξεις καὶ φράσεις. Ἀπεδείχθη δὲ πράγματι ἐκ τοῦ γενομένου ἐλέγχου, ὅτι τὸ εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν περιλαμβανόμενον ὑλικὸν εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου νέον. Μετὰ τὸν πρόλογον δίδονται σύντομοι πληροφορίαι περὶ τῆς ἱστορίας τῆς νήσου, περιλαμβανομένης εἰς αὐτὴν καὶ τῆς πληροφορίας περὶ ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Μῆλον πληθυσμῶν ἐξ ἄλλων μερῶν, ἐν οἷς καὶ ἐκ Κρήτης. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ὕπαρξιν ἀρκετῶν γλωσσικῶν στοιχείων ἀπαντώντων καὶ εἰς ἰδιώματα τῆς Κρήτης, ὡς καὶ τὴν μεγάλην σχετικῶς διαφορὰν τοῦ Μηλίου ἰδιώματος ἀπὸ τὰ τῶν ἐγγὺς νήσων.

Τὸ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν περιεχόμενον τῆς συλλογῆς διαιρεῖται εἰς ἓξ κεφάλαια. Ι. Τοπικαὶ λέξεις. Ἀπὸ τὸν οἰκογενειακόν, κοινωνικὸν καὶ καθημερινὸν βίον. ΙΙ. Γνωμικά, παροιμιώδεις καὶ συμβολικαὶ ἐκφράσεις. ΙΙΙ. Προλήψεις-δεισιδαιμονίαι. IV. Ξόρκια. V. Λαϊκὴ πίστις καὶ λατρεία. VI. Ψυχαγωγία (παραμύθια, λαϊκὰ ᾄσματα, λογοπαίγνια, εὐτράπελοι διηγήσεις. Ὀνόματα τῶν Μηλίων. Σχεδιαγράμματα).

Τὸ λεξιλόγιον τοῦ Μηλίου ἰδιώματος καταλαμβάνει τὰς σελίδας 13-39, περιέχει δὲ λέξεις ἐξ ὅλων τῶν κεφαλαίων τοῦ βίου μετὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν, ἀκριβοῦς καὶ ἐπιτυχοῦς συνήθως, ἀλλ' ἀτυχῶς ἄνευ φράσεων ἑρμηνευτικῶν. Ἡ ἔλλειψις αὕτη τῶν φράσεων ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀδυναμίαν τῆς συλλογῆς. Ἡ δευτέρα εἶναι ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σελίδων καὶ τῶν ἑπομένων 44-71, εἰς τὰς ὁποίας περιέχονται παροιμίαι, γνωμικὰ καὶ παροιμιακαὶ φράσεις, κατὰ ὑποδειγματικὸν τρόπον ἑρμηνευόμεναι, αἱ ὑπόλοιποι σελίδες περιέχουν καθαρῶς λαογραφικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ κατετίθετο κεχωρισμένως εἰς τὸ Κέντρον Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (τῆς Ἀκαδημίας). Εἶναι, ἐν τούτοις, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Παγώνη ὑποδειγματικὴ εἰς τάξιν καὶ εὐσυνείδητος καὶ τὸ εἰς τὰς ἀνωτέρω ὀλίγας σελίδας περιεχόμενον καθαρῶς γλωσσικὸν ὑλικὸν εἶναι ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμον διὰ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Χαρακτηριστικαὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν περιεχομένων λέξεων εἶναι αἱ ἑπόμεναι : *ἀγιόθος* (δοθιήν), *γαλοῦσα* (γαλάζια χάντρα γιὰ νὰ φέρνῃ γάλα ἡ —θηλάζουσα— γυναῖκα), *ἐβακιέβγα* (τὸ κατώφλι), *σύδοιχα* (ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν τοῖχον), *ἀποσκιάχτρης* (ὁ εὑρίσκων εὐκόλως δικαιολογίαν),

καούδι (τὸ βάσανον), *πονερικὰ* (πόνος), *ρετζυβίλα* (τὸ ἐρυσίπελας), πρὸς τούτοις δὲ *ρίφι*, *ριφάδα*, *βγοδώνω* κτλ. Ἐκ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ τροπὴ τοῦ *τιά* εἰς *θιά*, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει Κρητικὰ ἰδιώματα : *κομμάθια*, *μάθια*, *μαθιά*, *νυχθιά*, *πλούθια*, *σαϊθιά*, *σκώθια*, *τέθριος*, *φωθιά* κτλ., ἀντὶ κομμάτια, μάτια, ματιά, νυχτιά, πλούτια, σαϊτιὰ κτλ. Σημειοῦμεν προσέτι τὸν εἰς *-εύγω* σχηματισμὸν τῶν ρημάτων (*γυρεύγω*, *κοντεύγω*, *μαγερεύγω*, *μπερδεύγω*, κτλ.), τὸν πληθυντικὸν *θέρητα*, τὸν σχημ. *παλαιτὸ* (ἀντὶ πάλεμα), κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς εὐσυνειδήτου ἐργασίας τοῦ κ. Παγώνη, ἐπαινεῖ τὴν προσπάθειάν του καὶ ἐλπίζει βασίμως ὅτι ὁ συλλογεὺς λίαν συντόμως, συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ ὑποβάλῃ πληρεστέραν συλλογήν.

13. *Ἀναστασίου Γ. Κατέχη*, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ Ὀθωνῶν Κερκύρας». Σελ. τετραδίου 300.

Ἡ παροῦσα συλλογὴ τοῦ κ. Κατέχη εἶναι ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν ὑποβαλλομένη εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, ὡς δὲ καὶ αἱ προηγούμεναι δύο, οὕτω καὶ ἡ παροῦσα εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ἡ καταγραφή, ἐξ ἄλλου, τοῦ περιεχομένου εἰς αὐτὴν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἔχει γίνει συστηματικῶς, καὶ ἡ ὅλη ἐργασία δεικνύει ἔμπειρον συλλογέα. Δεδομένου δὲ ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀποθησαυρισμένον γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ τῆς ὑπαίθρου τῆς περιοχῆς τῆς Κερκύρας δὲν εἶναι ἀρκετόν, ἡ συλλογὴ καθίσταται περισσότερον εὐπρόσδεκτος.

Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος σημειοῦμεν τὸν εἰς *-ίδι*, *-έλι* καὶ *-ίτσι* σχηματισμὸν τῶν ὑποκοριστικῶν : *ἀβωσίδι* (ἄπωσις), *γροθίδι*, *βουνίδι*, *δαγκαματίδι*, *κοπανισίδι*, *κλοτσίδι*, *κουκουμίδι*, *πλακωσίδι*, *συκαλίδι*, *κουτσέλι* (μικρὸς κύων), *κουτσουρέλι*, *ὀψιμέλι*, *ποντικέλι*, *σ'γουβιαδέλι*, *τσικνιαρέλι* (εἶδος ἐρῳδιοῦ), *βοστερίτσι* (μικρὰ σαύρα), *καρακαλίτσι* (εἶδος πτηνοῦ), *μαυρίτσα* (κατάμαυρη), *λευτεριδίτσι* (μικρὰ πεταλούδα), *κουτσουρελίτσι*, *τριχουλίτσι* κτλ.

Ἀρκεταὶ εἶναι αἱ εἰς τὴν συλλογὴν ἀπαντῶσαι παλαιότεραι λέξεις ἢ σημασίαι, ὅπως : *κάλυβος* (ἀχυρών), *μούστακας* (ἀρχ. μάσταξ), *παπανὸς* (πεπανός), *βαβύλα* (βομβυλιός), *ζόφος* (νεροποντή), *σκύφος* (ὁ μεθύων), *φονεύω* (δέρω ἀνηλεῶς) κτλ. Ἐκ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος σημειοῦμεν τὴν ἀλλαγὴν τῶν συμφώνων εἰς λέξεις ὅπως *ἄρφα* (ἄλφα), *φτερούχα*, *-ίζω* (φτερούγα), *μύστα*, *-άζω* (νύστα, -άζω) κτλ.

Περιττὸν νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ εἰς τοὺς Ὀθωνούς, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ Ἑπτάνησα, διασώζεται εἰς τὰ κατὰ τόπους λεξιλόγια καὶ μέγας ἀριθμὸς Ἰταλικῶν καὶ Ἐνετικῶν λέξεων, ὅπως : *ἀγάντα*, *ἀρεδεύω*, *βαντιέρα*, *βέστα*, *βονόρα*, *γάρβο*, *γρότα*, *καπονάρα*, *κατινάτσο*, *κοντοῦδο*, *κόβολο*, *νετάρω*, *πόντα*, *πορτιέρα*, *σκόρτσα*, *στόκολο*, *τέμπο*, κτλ.

Εἰς τὰς σελίδας 200-229 τῆς συλλογῆς περιέχονται 17 δημώδη ᾄσματα, εἰς δὲ τὰς ἑπομένας δεύτερον λεξιλόγιον, ἀφηγήσεις καὶ παραμύθια ἐπακριβῶς καταγεγραμμένα εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς εὐσυνειδήτου ἐργασίας τοῦ κ. Λ. Κατέχη.

14. *Ἀριστ. Στ. Κατέχη*, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ Ἐρεικούσης Κερκύρας». Σελ. κοινοῦ τετραδίου 400.

Ἡ συλλογὴ χωρίζεται εἰς κεφάλαια : *Γιαλικὰ καὶ ψάρια. Ἡ βάρκα. Νηνεμία καὶ τρικυμία. Ἄνεμοι. Ναυτικὴ ὁρολογία. Ψαρικὴ τέχνη* κτλ., αἱ δὲ λέξεις ἑκάστου κεφαλαίου ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν. Καὶ ὁ κ. Ἀριστ. Κατέχης φαίνεται ἔμπειρος συλλογεύς, ἀκολουθεῖ δὲ εἰς τὴν ἐργασίαν του τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας. Αἱ ἐπεξηγηματικαὶ φράσεις εἶναι ἀρκεταί, αἱ οἰκογένειαι δὲ τῶν λέξεων ἐξαντλοῦνται εἰς ἱκανὸν βαθμόν. Ὑπὸ τὸ λῆμμα ψάρι, π.χ., ἀναγράφονται αἱ λέξεις *ψαράκι, ψάρακας, ψαρούλι, ψαρακάκι, ψαράκακας, ψαρούκλα, ψαρούκλαρος*, τὸ αὐτὸ δὲ σύστημα τηρεῖται εἰς ἅπαντα τὰ κεφάλαια τῆς συλλογῆς.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ εἰς τὴν συλλογὴν περιεχόμεναι ἀρχαιότεραι λέξεις *ἁλιάς*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ ψαρᾶς, *ἁλιεύω* (ψαρεύω) καὶ *ἅλιεμα* (ψάρευμα), ὡς καὶ τὰ εἰς *-ί, -ίτσι* καὶ *-έλι* ὑποκοριστικά, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν, παρὰ τὰ εἰς *-άκι* καὶ *-όπουλο* : Λέγεται οὕτω : *βελονιδί, μενιδί, μπαρμπουνί, παλαμυδί, σαρδελί, σαβριδί, σφυριδί, τσερουλί, φασουλί*, ὡς καὶ *βελονιδίτσι, κολίτσι, μελανουρίτσι, περκίτσι, τριχίτσι, τρυπολιθαρίτσι, τσερουλίτσι* καὶ *μαριδέλι, σκιουδέλι, σκιουραδέλι, σγουβιαδέλι, ρουφιέλι, ρουφιαδέλι* κλπ.

Ἡ συλλογὴ μαρτυρεῖ ἀγάπην τοῦ συλλογέως πρὸς τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ εὐσυνείδητον προσπάθειαν, διὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν βράβευσιν της.

15. *Παν. Ι. Παναγούλια*, φιλολόγου καθηγητοῦ, «Γλωσσάριον τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης τῆς κωμοπόλεως Βλαχοκερασιᾶς Μαντινείας».

Τὸ χειρόγραφον ἐκτείνεται εἰς 220 μεγάλου σχήματος σελίδας πυκνογεγραμμένας καὶ περιλαμβάνει : Εἰσαγωγὴν σελ. α'-ε', Λεξιλόγιον σελ. 1-189, Μικρὸν ποιμενικὸν λεξιλόγιον σελ. 191-195, Στοιχεῖα γραμματικῆς σελ. 197-211, Λαϊκὲς διηγήσεις σελ. 213-220. Τὸ σύντομον φωνητικὸν διάγραμμα, τὸ ὁποῖον παραθέτει ὁ συλλογεύς, ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς γραμματικῆς εἶναι χρήσιμα. Τὴν ἐργασίαν ἐξ ἄλλου τοῦ κ. Παναγούλια χαρακτηρίζει ἡ τάξις, ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης τῶν γραφομένων, εἶναι δὲ διὰ τοῦτο εὐπρόσδεκτος, καίτοι τὸ προσφερόμενον γλωσσικὸν ὑλικὸν εἶναι κατὰ τὸ μέγιστον αὐτοῦ μέρος γνωστόν. Αἱ ἑρμηνευτικαὶ τῶν λέξεων φράσεις εἶναι ἐπαρκεῖς, ἡ δὲ ἑρμηνεία ὀρθή. Ἐκ τῶν ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος λέξεων σημειοῦμεν τὴν *βουργάω*, ὀργῶ, *ματραπουλάω*, μεταπωλῶ, ἐκ παρετυμολογίας πιθανῶς πρὸς τὸ μετρῶ καὶ συμφυρμοῦ μετὰ τῆς προθέσεως ματὰ<μετά, τὸ *βουνί*, ὄρος, *βρικόλος*, ἐκ συμφυρμοῦ πιθανῶς τοῦ βρικόλακας καὶ βουκόλος, *λαχτίζω*, ἐκφοβίζω, *πίθιακας*, ἄσχημος, ἐκ τοῦ πίθηκος προφανῶς. Σημειοῦμεν ἀκόμη τὸν σχηματισμὸν τῶν θηλυκῶν εἰς *-ω* : *γγάστρω* (ἔγκυος), *Γιώργω* (Γεωργία), *κακίστρω* (κακή), *κουρνάρω* (φίλη τῆς καθαριότητος), *κλασούρω* (ἡ συχνὰ περδομένη), *μπαράκω* (ἡ τεκοῦσα νόθον), *μπιρμπίλω* (εὔχαρις, εὐφυής), *πλοπίθω* (ἡ ἔχουσα μεγάλους γλουτούς, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἁπλοπίθω, μὲ δεύτερον συνθ. τὸ ἀλβ. *bíθ*), *μπλουζούκω* (γυνὴ μεγαλόσωμος) κλπ. Εἰς τὴν λ. *σακατράβαλος* ἔχομεν, προφανῶς, συμφυρμὸν τοῦ *σακάτης*+*σαράβαλο*. Σημειοῦμεν προσέτι τὴν ἀσυμφωνίαν τῆς μετοχῆς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς προτάσεως εἰς φράσεις, ὅπως: *τό' χει ἀματω-*

μένα τὸ σπίτι (ἀντὶ ἀρματωμένο), *τὴν εἶχαν σφαμένα τὴ γυναῖκα* (ἀντὶ σφαγμένη). Περιτταὶ ἦσαν αἱ ἑρμηνεῖαι κοινῶν λέξεων τὰς ὁποίας παραθέτει : *μάστορης* (τεχνίτης), *ταγάρι* (σακκούλι), *λελεκιοῦ* (πελαργοῦ) κτλ. Ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἀναγραφομένων λέξεων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι παραλείπεται ἄλλοτε ἡ κυρία σημασία καὶ ἄλλοτε αἱ μεταφορικαί. Οὕτω, τὸ ρ. *ἀμποδάω* δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ μόνον «προφυλάσσω ἐκ καταστροφῆς ἢ ἐκμεταλλεύσεως», οὔτε τὸ *χαβούζα* «ἀπεριποίητον παλαιὸν χαμόσπιτο». Τὸ *λούμπα* δὲν σημαίνει ἀποτυχίαν, εἰ μὴ μόνον ἐν συνεκφορᾷ εἰς τὴν φράσιν *πέφτω 'ς τὴ λούμπα*. Δύσκολον εἶναι ἐπίσης νὰ ἀκούωνται σήμερον παρὰ τῷ λαῷ τά: *δέκατος τρίτος, εἰκοστός... διπλάσιος, τριπλάσιος, δυάδα* κτλ.

Ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν συμβολὴν τοῦ κ. Παναγούλια εἰς τὴν ἀποθησαύρισιν τοῦ γλωσσικοῦ πλούτου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, προτείνει τὴν βράβευσιν τῆς συλλογῆς του.

16. *Χρήστου Θεοχ. Παππᾶ*, «Συλλογὴ γλωσσικῆς ὕλης ἐξ Αὐλοτόπου - Σουλίου - Θεσπρωτίας». Α' μέρος. Σελ. τετραδίου 296.

Τὸ χειρόγραφον περιέχει ἐκτενὲς ποιμενικὸν λεξιλόγιον καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἀναμίξ, ὀνοματολογίαν τοῦ ἀργαλειοῦ, ἀφηγήσεις εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα (σελ. 3-181), κατάλογον ἐντόμων μὲ ἀρκούντως λεπτομερῆ περιγραφὴν (σελ. 182-192), ὀνοματολογίαν μερῶν τοῦ οἴκου (σ. 192-197), παραμύθια (σ. 141-181, 197-199, 248-256), ὀνοματολογίαν τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (σ. 199-234), φίδια (σ. 234-238), τὸ ἀσβεστοκάμινο (σ. 238-240), ὀνόματα σκύλλων, ὀνόματα πτηνῶν, τοπωνύμια, βαφτιστικὰ ὀνόματα (σ. 241-296).

Ἐσημειώσαμεν λεπτομερέστερόν πως τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογῆς, διὰ νὰ καταφανῇ ἡ ποικιλία τούτου, καίτοι ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἐπὶ μέρους κεφαλαίων δὲν εἶναι πλήρης. Μειονέκτημα τῆς συλλογῆς εἶναι πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀταξία εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαφόρων κεφαλαίων. Αἱ λέξεις ὅμως ἀναγράφονται πιστῶς καὶ ἑρμηνεύονται ὀρθῶς, ὅλον δὲ τὸ περιεχόμενον ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον προσφορὰν εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Λεξικοῦ. Σημειοῦμεν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος λέξεων τάς : *τρουχιά*, ἀντὶ τριχιά, ὁ *πλάτης*, ἀντὶ ἡ πλάτη, *μπόγλικα*, ἀντὶ μπόλικα, *βίγλα*, μικρὰ ὀπὴ εἰς τὴν *βουτσέλαν*, *γιωροσ'κωμένη*, ἡ προσφάτως ἐγερθεῖσα τοῦ ὕπνου, *στερίδα*, εἶδος πτηνοῦ, προφανῶς ἐκ τοῦ σιταρίδα, *τσώπορος*, ἴσως ἐκ τοῦ ἐσώπορος, τὸ τοπων. *Ἑλλένικα*, γνωστὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἀρχαῖα ἐρείπια. Σημειοῦμεν ἀκόμη ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα χρησιμοποιεῖται διάφορον ἑκάστοτε ρῆμα πρὸς δήλωσιν τῆς πράξεως τῆς ἀναπαραγωγῆς. Λέγεται, οὕτω, *σέρουν*, ἐπὶ τῶν ἀγελάδων, *ἀπηδιῶνται*, ἐπὶ ὄνων καὶ ἵππων, *γατσεύονται*, ἐπὶ τῶν γαλῶν, *κοκοτεύονται* ἐπὶ τῶν ὀρνίθων, *πλακώνονται*, ἐπὶ ἀνθρώπων, *σκυλλεύονται*, ἐπὶ κυνῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δέχεται εὐχαρίστως τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Παππᾶ καὶ προτείνει τὴν βράβευσίν της.

17. *Σαράντη Α. Ἀντιόχου*, «Γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο». Χειρόγραφον ἐκ σελίδων μεγάλων 266.

Ἡ συλλογή, περιλαμβάνουσα κατὰ τὸν συλλογέα 1500 λέξεις καὶ 240 τοπωνύμια,

περιέχει «λέξεις ἀγροτικὲς καὶ ποιμενικὲς ἀπὸ τὰ χωρία Μαχαιρᾶδον, Τραγάκι καὶ Ρόιδο», ὡς καὶ ὀλίγας λέξεις ἐκ τοῦ ναυτικοῦ βίου προερχομένας, ἐκ τῶν χωρίων Βολίμες. Προηγεῖται κατατοπιστικὴ εἰσαγωγὴ (σελ. 1-4), σύντομοι παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς (σελ. 4-7) καὶ ἐπὶ τοῦ τυπικοῦ (σελ. 7-10). Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων πληροφορούμεθα ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν χωρίων Μαχαιρᾶδον, Ρόιδο καὶ Κερὶ συναντᾶται τὸ ἀσυνίζητον τῶν συμπλεγμάτων *-ια* καὶ *ιο*, ἐνῷ τὸ φαινόμενον εἶναι ἄγνωστον εἰς τὸ ΒΛ τμῆμα τῆς νήσου. Προστίθενται ἀκόμη παρατηρήσεις τινὲς περὶ προθετικῶν φωνηέντων, περὶ ἀφομοιώσεως καὶ τροπῆς συμφώνων καὶ φωνηέντων : *ἀσηκώνω*, *ἀπιζός* (πεζός), *ἀστάχυ*, *ἀβάτα* (βάτα), *ἀσημαίνω* (σημαίνω), *ἐπηγαίνει*, *ἐτότες*, *ἐβγαίνει*, σημειοῦνται γεν. πληθυντικαὶ ὀνομάτων ὡς *ἀνθρώπωνε*, *σπιτιῶνε*, *παιδιῶνε*, *ἀργάτωνε*, *ἀμπελιῶνε*, πτῶσις τοῦ *γ* (*ἐπῆα*, *πέλαο*) κτλ. Δὲν εἶναι ὅμως ὀρθὴ ἡ παρατήρησις ὅτι εἰς τὸ *ἀφήκανε* συνέβη τροπὴ τοῦ *σ* εἰς *κ* ἢ εἰς τὸ *σκάφτω* τροπὴ τοῦ *β*>*φτ*. Σημειοῦται προσέτι ὅτι ἀντικατεστάθησαν τὰ ἠχηρὰ *μπ*, *ντ*, *γκ* διὰ τῶν ἀήχων *b*, *d*, *g* εἴτε ἐν τῇ λέξει, εἴτε ἐν συνεκφορᾷ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς καταλήξεως *-οσύνη* εἰς ὀνόματα ὅπως *χτιστοσύνη*, *μπαρμπερωσύνη*, *μαστορωσύνη*, *γεωργοσύνη*, *καλυτερωσύνη*, *χειροτερωσύνη* κλπ., ὡς καὶ τῆς καταλήξεως *-λόγος* εἰς ὀνόματα ὅπως *πανωλόγος*, *χαμωλόγος*, *πιτσουνολόγος*, *μπαρμπουνολόγος*, *τσιχλολόγος*, *κριτσινολόγος* κτλ., τῆς καταλήξεως *-ᾶτα* : *σκοταδᾶτα*, *νεκρικᾶτα*, *εἰρηνικᾶτα*, τῆς *-ούλι* : *γαϊδουροπούλι*, *νησσακούλι*, τῆς *-ούδι* : *ἀλογούδι*, *μυγούδι*, *χορούδι* κλπ., ὡς καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἀσυναιρέτων ρημάτων εἰς *-άω*.

Ἐκ τῶν ἐνδιαφερόντων σχηματισμῶν σημειοῦμεν πρὸς τούτοις τούς : *ἀμουστάκαλο*, ἀντὶ ἀμούστακο, *ἀναμωσύνη*, ἐκ τοῦ ἀναμένω, προσμονή, *ἀνάβολα*, ἀντὶ ἄβολα, *καπνουλιᾶς*, ἡ μυρουδιὰ τοῦ καπνισμένου, *λαδουλιᾶς*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ λαδίλας, ὀσμὴ ἐλαίου, *ὀνείριασμα*, ἀντὶ ὄνειρο, *ποίξια*, κατὰ τὸ *δείξια*, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *ποίσα*, *πλησιάτουρας*, ὁ γείτων, *πλιθάρι*, ἀντὶ πιθάρι, κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ πλίνθος, *χαφτανᾶς*, λαίμαργος, ἐκ τοῦ χάφτω, *χαρούδια*, ψυχικὴ κατάστασις κατάλληλος διὰ χορόν, *καμῶνος*, ὁ ἀδιάφορος, ἐκ τοῦ ρ. καμώνομαι, *ἀργαλοῦσα*, ἀπὸ τὸ ἀργαλειός, ἡ ὑφάντρια, *γελούδικο*, τὸ παιδὶ ποὺ γελᾷ, ἐνῷ αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ τὸν γέλωτα λέγεται *γελασάτικο*. Ἡ φράσις τῆς κοινῆς *λόγια τοῦ ἀέρα*, ἀντικατεστάθη ἐνταῦθα διὰ τῆς *λόγια τοῦ (ἀνεμο)μύλου*.

Ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Ἀντιόχου, προτείνει τὴν βράβευσίν της.

18. *Ἑλένης Οὐσταμανωλάκη-Δουνδουλάκη*, διδασκαλίσσης τοῦ 2ου δημοτικοῦ σχολείου Ἄνω Ἀρχάνων Τεμένους. Ἡράκλειον Κρήτης. «Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ».

Ἡ συλλογὴ τῆς κ. Οὐσταμανωλάκη-Δουνδουλάκη, βραβευθεῖσα παρὰ τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, δὲν γίνεται δεκτὴ εἰς τὸν παρόντα διαγωνισμόν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὅμως ἀποδέχεται τὴν ὑποβολὴν τοῦ ἀντιγράφου τῆς συλλογῆς διὰ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν καὶ ἐκφράζει διὰ τοῦτο πρὸς τὴν συλλογέα τὰς εὐχαριστίας της.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Στ. Μάνεσης, Δικ. Βαγιακάκος, Ἀθ. Κωστάκης (Εἰσηγητής)

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς αἱ ἑξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις :

Α'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 3.000 εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Νικ. Χρ. Τσάκα, Σαρ. Ἀ. Ἀντιόχου, Φωτ. Λίτσα, Ἀναστ. Γ. Κατέχη, Ἀριστ. Στ. Κατέχη, Παν. Ι. Παναγούλια, Ἀθανασ. Παπαθανασοπούλου καὶ τῆς κ. Διαλεχτῆς Ζευγώλη-Γλέζου.

Β'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 2.100 εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Μ. Βλάικου, Γεωργ. Χ. Παγώνη καὶ Χρ. Θ. Παππᾶ.

Γ'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 1.200 εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ κ. Ἀναστ. Λ. Γούναρη καὶ τῆς κ. Δεσπ. Θυμιανοῦ.

Δ'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 1.000 εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Ξενοφ. Ἀναγνωστοπούλου, Ἰωσήφ Δακορώνια καὶ τῆς κ. Δεσπ. Χατζιδάκη.

Ε'. Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 500 εἰς τὴ συλλογὴν τοῦ κ. Νικ. Ἡλιακοπούλου.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1966

Εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ ἔτους τούτου ὑπεβλήθησαν πρὸς κρίσιν ἕνδεκα ἐν συνόλῳ συλλογαί, ἐξ ὧν αἱ δέκα ἀντιπροσωπεύουν τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα *Αἰδηψοῦ*, *Αἰτωλίας*, *Βοΐου* (*Κοζάνης*), *Ἐρεικούσης*, *Καρπάθου*, *Κερκύρας*, *Λαγκαδᾶ* (*Θεσσαλονίκης*), *Μεσαρᾶς* (*Κρήτης*), *Πραμάντων* (*Ἰωαννίνων*) καὶ *Σάμου*, μία δὲ εἶναι γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τοὺς κοινοὺς παρ' ἡμῖν ναυτικοὺς ὅρους.

Τὸ ὑλικὸν τῶν ἀνωτέρω συλλογῶν εἶναι ἀξιόλογον παρ' ὅλον ὅτι ἔνιοι τῶν συλλογέων δὲν καταγράφουν μετὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν διδασκαλικὰ παραδείγματα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι τὰ παραδείγματα ἀποτελοῦν τὸ βασικὸν στοιχεῖον τῆς συλλογῆς καὶ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν διαγωνισμόν, διότι λέξις ἄνευ παραδειγμάτων τῆς σημασιολογικῆς αὐτῆς χρήσεως εἶναι σκελετὸς χωρὶς σάρκας.

Εἰσηγηταὶ διὰ τὴν κρίσιν τοῦ διαγωνισμοῦ ἦσαν διὰ μὲν τὰς ἓξ πρώτας, ὡς κατωτέρω ἐκτίθεται, (1-6) συλλογάς, ὁ κ. Δ. Βαγιακάκος, διὰ δὲ τὰς ὑπολοίπους πέντε (7-11) ὁ κ. Α. Καραναστάσης.

Αἱ εἰς ἑκάστην συλλογὴν παρατηρήσεις ἔχουν ὡς ἑξῆς :

1. *Π. Ε. Σεγδίτσα*, πλοιάρχου (Ο) Β. Ν. π.δ., «Οἱ κοινοὶ ναυτικοί μας ὅροι καὶ αἱ ρωμανικαὶ γλῶσσαι», 1965, σσ. 135.

Ὁ κ. Σεγδίτσας, ἐγκρατέστατος περὶ τὰ ναυτικά, εἶναι λίαν γνωστὸς ἐκ σειρᾶς μελετῶν καὶ ἄρθρων, σχετιζομένων μὲ τὴν ναυτικὴν τέχνην, ἱστορίαν καὶ γλῶσσαν, δημοσιευθέντων εἰς τὰ κατὰ καιροὺς ναυτικὰ περιοδικὰ ἀλλὰ καὶ αὐτοτελῶς.

Διὰ μίαν τῶν μελετῶν του ὑπὸ τὸν τίτλον : *Κωπήρη καὶ ἱστιοφόρα πλοῖα*, Ἀθῆναι 1940 ἐπηνέθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν [1] «*διὰ τὴν ἀρίστην ἱστορικὴν συγγραφὴν περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κωπήρους καὶ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀτμοῦ*».

Ἡ ἐργασία του ὅμως ἡ ὁποία εἶναι ἔργον ζωῆς καὶ ἔτυχεν ἐπαξίως διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως καὶ ἐπαίνων εἶναι τὸ τρίτομον πεντάγλωσσον Λεξικὸν [2] (εἰς Ἀγγλικήν, Γαλλικήν, Ἰταλικήν, Ἱσπανικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν) ὑπὸ τὸν τίτλον : «Nautical Dictionary, τόμ. 1ος Maritime Terminology, Amsterdam 1965, σσ. 577, τόμ. 2ος Marine Engineering 1966, σσ. 344, τόμ. 3ος Ships and their equipment 1966, σσ. 246».

---

1. *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 20 (1945), σ. 455.
2. Κριτικὴν βλ. ὑπὸ *Δ. Βαγιακάκου*, Ἀθηνᾶ 68 (1965), 356-359.

Ἐλλείπει ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τούτου ἡ ἀντίστοιχος Ἑλληνικὴ Ὀρολογία, τὴν ὁποίαν ὁ Ὁλλανδικὸς Ἐκδοτικὸς οἶκος ἀπέκλεισεν ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ ἀνωτέρω Λεξικοῦ (δυστυχῶς τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἔκδοσις ἐν Ἑλλάδι), καίτοι αὕτη εἶχε συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ἤδη πλέον ἀναμένει κεχωρισμένη νὰ ἐκτυπωθῇ ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ κ. Σεγδίτσας καὶ παλαιότερον εἶχε δημοσιεύσει ἀξιόλογον ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον : *Ἡ ἐπιρροὴ τῶν Λατινογενῶν γλωσσῶν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ναυτικοῦ γλωσσαρίου μας μετὰ πίνακος ἐξ 600 περίπου λέξεων μετὰ παρατηρήσεων*, Ἀθῆναι 1940, σσ. 30. Τὴν ἐργασίαν ταύτην δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν των οἱ *Henry* καὶ *Renée Kahane* καὶ ὁ Andreas Tietze[1] κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς μελέτης αὐτῶν: The lingua Franca in the Levant, Illinois 1958, σσ. 752.

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω μελετῶν καὶ ἕτερον «*Ἁλιευτικὸν καὶ Ἰχθυολογικὸν Λεξικὸν*» ἔχει συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ κ. Σεγδίτσα καὶ ἀναμένει ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὴν δημοσίευσίν του.

Κατόπιν λοιπὸν μιᾶς τοιαύτης καταρτίσεως καὶ ἐργασίας περὶ τὰ ναυτικὰ προσέρχεται διὰ πρώτην φορὰν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας μὲ τὴν ὑπὸ τὸν ἐν ἀρχῇ τεθέντα τίτλον μελέτην του.

Αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς ἐπὶ μέρους τμήματα : *Εἰσαγωγὴν - Ἑλληνικὴν καὶ Ξένην Βιβλιογραφίαν - Πίνακα ναυτικῶν ὅρων.*

Ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ* ὁ συγγραφεὺς κάμνει μίαν ἐπισκόπησιν τῶν μέχρι σήμερον ἐργασιῶν, τῶν σχετικῶν μὲ τὸ ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον ὑπὸ τῶν *A. Jal*[2], *Α. Παλάσκα - Α. Κουμελᾶ - Φ. Ἰωάννου*[3], *Hesseling*[4], *Λυκούδη*[5], *Henry* καὶ *Renée Kahane - A. Tietze*[6].

Εἶτα ἐξετάζει τὰ αἴτια τῆς παρεισφρύσεως ὅρων ρωμανικῆς προελεύσεως εἰς τὴν κοινὴν ναυτικήν μας γλῶσσαν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου παρατηρεῖ ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ λέξεων, σχετιζομένων πρὸς τὸ ναυτικὸν ἐπάγγελμα, ἤρξατο ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἱδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ηὐξήθη μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα, ὅτε οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες[7] ἐπέτρεψαν εἰς τὰς Δημοκρατίας τῆς Δύσεως νὰ ἱδρύσουν ἐμπορεῖα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ συνεπληρώθη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος,

---

1. Βλ. Κριτικὴν ὑπὸ *Δ. Βαγιακάκου*, Ἐπετηρ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν 28 (1958), 537-544.
2. Glossaire Nautique, Paris 1848.
3. Ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον, Ἀθῆναι 1858 — *Α. Παλάσκα*, Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν Ναυτικῶν ὅρων, Ἀθῆναι 1898.
4. Les mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes, Amsterdam 1903.
5. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία — καὶ Περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν Ναυτικοῦ Ὀνοματολογίου καὶ τῆς ἐνεστώσης θέσεως αὐτοῦ, Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 14 (1939), σ. 88-103.
6. The lingua Franca in the Levant, Illinois, 1958.
7. Ἀρχὴν ἐποιήσατο ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς (1081-1118) περὶ τοῦ ὁποίου λέγεται (Ἀλεξιάς 1, 287) «*τὸ δὲ δὴ μεῖζον τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν ἀζήμιον ἐποίησεν ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ρωμαίων χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλητόν, μήτε μὴν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἑτέρας τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρέχειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἑνός, ἀλλ' ἔξω πάσης εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας*».

μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐξάπλωσιν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου κυρίως τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας.

Τότε, ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ Ἐνετῶν συνεργασία ὑπῆρξε στενή, δι' ὃ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ὅρων εἶναι Ἐνετικῆς (Ἰταλικῆς) ἀρχῆς, ἐλάχιστοι δὲ Γαλλικῆς ἢ Ἱσπανικῆς προελεύσεως.

Εἰς τὸ *δεύτερον μέρος* παραθέτει πλουσιωτάτην, μοναδικὴν ἴσως ἐν Ἑλλάδι, γνωστὴν *Ναυτικὴν βιβλιογραφίαν* [1], τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ πίνακος τῶν ναυτικῶν ὅρων, χρησιμοποιεῖ εὐρέως.

Ἀκολουθεῖ ὡς *τρίτον μέρος*, *Ὁ πίναξ τῶν ναυτικῶν ὅρων*, ὅστις περιλαμβάνει 1420 ὅρους, καταγεγραμμένους ἀλφαβητικῶς.

Οἱ ὅροι οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὸ πλοῖον, τοὺς ἀνέμους, τὸν πλοῦν, τὸ ἐμπόριον κ.λπ.

Ὁ συγγραφεύς, γνωρίζων ἐκ πείρας τὸν ναυτικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιῶν πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ εὐρεῖαν γλωσσομάθειαν, παρουσιάζει ἕκαστον ναυτικὸν ὅρον ὑπὸ τὸν τύπον ἢ τοὺς τύπους ὑφ' οὓς συναντᾶται εἰς τὰ κείμενα, δι' ὃ ἐνίοτε καὶ ἡ ὀρθογραφία των παραλλάσσει, ἔπειτα καταγράφει τὴν σημασίαν αὐτοῦ καὶ εἶτα παραθέτει τὴν ρωμανικὴν λέξιν ἐκ τῆς ὁποίας οὗτος προέκυψεν. Μετὰ ταῦτα πλαισιώνει τὸν ὅρον μὲ τὴν ἀνάλογον ναυτικὴν φρασεολογίαν. Οὕτω, ὄχι μόνον κυριολεκτεῖ σημασιολογικῶς, ἀλλὰ παρουσιάζει καὶ τὴν σημασιολογικὴν ἔκτασιν ἑκάστου ὅρου. Ἀποβαίνει δηλ. ἡ μελέτη αὕτη ἀξιόλογον *Λεξικὸν ναυτικῶν ὅρων* μὲ ἀπηκριβωμένην ναυτικὴν φρασεολογίαν.

Εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ ὅροι οὗτοι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ λησμονηθοῦν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς δημιουργίας καθαρῶς ἑλληνικῶν ὅρων, κυρίως ὅμως ἕνεκα τῆς παρακμῆς τοῦ ἱστιοφόρου πλοίου καὶ τῆς ὁσημέραι ἀναπτύξεως τοῦ μηχανοκινήτου τοιούτου.

Ἡ συλλογὴ ἑπομένως τῶν ναυτικῶν τούτων ὅρων καθίστατο ἀναγκαία, διότι ἡ δημιουργία καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἀντιπροσωπεύουν ὄχι μόνον μίαν ἱστορικὴν περίοδον, ἀλλὰ καὶ ἕνα τομέα τῆς γλωσσικῆς δημιουργίας, ἀντίστοιχον πρὸς ἕνα τομέα τῆς ζωῆς, τὸν ναυτικὸν βίον καὶ διὰ μίαν μακρὰν χρονικὴν περίοδον.

Ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἀναμένομεν ἀνάλογον ἐργασίαν διὰ τοὺς ἐν χρήσει ἐν τῷ ναυτικῷ *Ἑλληνικοὺς ὅρους* εἴτε ἐκ τῆς *ἀρχαιότητος* ἢ τοῦ *Βυζαντίου* διατηρηθέντας εἴτε *ὑπὸ τῆς νεωτέρας γλώσσης πλασθέντας*.

Διὰ τὴν ἐπιμεμελημένην δὲ σύνθεσιν καὶ ἀρτιότητα τῆς ἀνωτέρω μελέτης, ἥτις καλύπτει σημαντικὸν γλωσσικὸν κενὸν καὶ ἀποβαίνει χρησιμωτάτη κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν οἰκείων ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς, τοῦ ἐκδιδομένου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας ἔκρινεν αὐτὴν ἀξίαν βραβεύσεως.

2. *Μηνᾶ Κ.*, «Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τὴν Κάρπαθο», σσ. 276.

Ὁ συλλογεύς, καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας, καταγόμενος ἐκ τῆς Καρπάθου, κατέ-

---

1. Ναυτικὴν βιβλιογραφίαν ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἡμεῖς κρίνοντες τὴν μελέτην τῶν Kahane-Tietze ἐν Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 28 (1958), σ. 547-552.

γραψε μετὰ προσοχῆς σημαντικὸν καὶ πλούσιον ὑλικὸν ἐκ τῆς νήσου, ἀνερχόμενον εἰς 4500 περίπου λέξεις.

Ἐν τῷ προλόγῳ, ἀκολουθῶν τὸν Μ. Μιχαηλίδην-Νουάρον [1], καθορίζει τέσσαρας διαλεκτικὰς ζώνας ἐν τῇ νήσῳ, ἀπὸ τὰς ὁποίας προέρχεται καὶ τὸ καταγραφὲν γλωσσικὸν ὑλικὸν τῆς παρούσης συλλογῆς, ἤτοι τὴν *βόρειον* (χωρία Σπόα, Μεσοχώριον), τὴν *νότιον* (Μενετές, Ἀρκάσα), τὴν *κεντρικὴν* (Ἀπέριον, Βωλάδα, Ὄθος, Πυλὲς) καὶ τὴν τοῦ *Ἐλύμπου-Διαφάνι*.

Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλῳ παρουσιάζει ἐπιμεμελημένην ἐργασίαν εἰς τὴν ὁποίαν παρατίθενται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τὰ λήμματα εἴτε ὑπὸ ἕνα τύπον, εἴτε ὑπὸ περισσοτέρους, βραχυγραφικῶς δὲ δηλοῦνται αἱ διαλεκτικαὶ ζῶναι καὶ ἀκολουθεῖ ἡ σημασία τῆς λέξεως.

Δυστυχῶς ὅμως ἐλάχιστα εἶναι τὰ λήμματα εἰς τὰ ὁποῖα παρέχονται διδασκαλικὰ παραδείγματα. Τοῦτο ἀποτελεῖ σημαντικὸν μειονέκτημα τῆς συλλογῆς, διότι οὔτε ἡ σημασιολογικὴ ἔκτασις τῆς λέξεως καταφαίνεται οὔτε εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκ τῶν παραδειγμάτων ἀποθησαύρισις νέου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον αὐτομάτως παρέχεται εἰς τὰς φράσεις, οὔτε τὸ κλιτικὸν σύστημα τῆς Καρπαθιακῆς διαλέκτου διαφωτίζεται.

Διὰ τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωμάτων παραπέμπει εἰς ὅσα παλαιότερον ἔγραψεν ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος [2], προσθέτων μόνον ὅτι τὸ *τ* πρὸ τοῦ ἐν συνιζήσει φθόγγου *ι* (*ιά*) τρέπεται εἰς *κ* : *ματιά-μακιά*, *τέτοια-τέκοια*, *νυχτιάζει-νυχκιάζει*, *πεισματιάρης-πεισμακιάρης* κ.λπ.

Διὰ τὸ *ζ* ἀρκεῖται νὰ ἐπισημάνῃ τὴν προφορὰν αὐτοῦ ὡς *ντζ* εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Ἐλύμπου καὶ νὰ ἀποσιωπήσῃ τὴν διαφορὰν τῆς προφορᾶς εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς νήσου.

Ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος παρετήρησεν [3] ὅτι τὸ *ζ* προφέρεται παρὰ τοῖς Ἐλυμπίταις ὡς *τζ*, *dz* (*σφάdzω*, *βυdzάνω*), εἰς δὲ τὰ ἄλλα χωρία τῆς Καρπάθου προφέρεται ὡς διπλοῦν *ζ-ζ* (*βυζ-ζί*, *ζ-ζέφω* κ.λπ.), ἀργότερον ὅμως ἔγραψεν ὅτι τὸ *ζ* προσλαμβάνει καὶ ἔρρινον *ν* προσαπτόμενον εἰς τὸ *τζ* (*ζ*), ὡς *χαλάντζα*, *γρωνίντζω*, *περιπαίντζω*, κ.λπ.

Τὸ ὑπὸ τοῦ συλλογέως προσφερόμενον ὑλικὸν διαιρεῖται ὡς κάτωθι : I. *Γενικὸ Λεξιλόγιο*, σ. 3-145. II. *Εἰδικὸ Λεξιλόγιο*, σ. 146-263. III. *Κείμενα* : Α' *Ὀλύμπου*, σ. 264-270. Β' *Βορείας ζώνης*, σ. 270-272. Γ' *Κεντρικῆς ζώνης*, σ. 272-275. Δ' *Νοτίας ζώνης*, σ. 275-276.

Εἰς τὸ *Εἰδικὸν Λεξιλόγιον* ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν λέξεις, ἀναγόμεναι εἰς 39 εἰδικὰ κεφάλαια, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν φύσιν, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἀσχολίας.

Τὸ ἰδίωμα τῆς Καρπάθου, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, παρουσιάζει ἐνδιαφέρον διότι, πλὴν τῶν φωνητικῶν φαινομένων τὰ ὁποῖα ἔχει κοινὰ μετὰ

---

1. Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 8 κέξ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Περί τινων ἐνδιαφερόντων φαινομένων τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Καρπάθου, Ἀθηνᾶ 55 (1951), 19 κέξ.

2. Ἔνθ' ἀν.

3. Δημοτικὰ τράγούδια..., σ. 14.

τῶν ἄλλων Δωδεκανησιακῶν ἰδιωμάτων, διατηρεῖ καὶ πλῆθος ἀρχαίων λέξεων, ἰδίως τὸ τῆς κώμης Ἐλύμπου. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ Κάρπαθος, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ὡς κειμένη εἰς τὸ νοτιώτατον τμῆμα τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Ἔλυμπος, κειμένη εἰς τὸ βόρειον τμῆμα ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ δυσπροσίτου μέρους, δὲν ὑπέστη μεγάλην ἐπίδρασιν τῆς Κοινῆς ὁμιλουμένης, ἀνήκουσα δὲ καὶ εἰς τὴν ζώνην τῆς Δωρικῆς διαλέκτου διατηρεῖ καὶ δωρικὰ στοιχεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων συναντῶμεν καὶ εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης.

Παρ' ὅλον ὅτι τὸ μέχρι σήμερον καταγραφὲν ὑπὸ ἄλλων γλωσσικὸν ἐκ τῆς νήσου ὑλικὸν εἶναι ἀρκετόν, ἐν τούτοις ἀποδεικνύεται διὰ τῆς παρούσης συλλογῆς ὅτι ὑπάρχει δυνατότης συμπληρώσεως αὐτοῦ διὰ νέων συλλογῶν, ἀφοῦ ἁπλῆ σύγκρισις τοῦ καταγραφέντος ὑπὸ τοῦ Κ. Μηνᾶ ὑλικοῦ πρὸς τὸ ἐκ Καρπάθου ὑπάρχον εἰς τοὺς ἐκτυπωθέντας ἤδη τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀποδεικνύει ἔλλειψιν λημμάτων καὶ τύπων λημμάτων, τοὺς ὁποίους ἤδη ἀναγράφει ὁ Κ. Μηνᾶς. Οὕτως ἐλλείπουν τά : *ἀγνατίντζω* (ἐννοῶ, ἀντιλαμβάνομαι), *ἀενά*, ἡ (ἡ μὴ καλὴ καταγωγή), *αἴστεμα* (αἴσθημα), *ἀθ-θίολο*, τὸ (λόγος), *ἀκριόκορη* (ἀκριβοκόρη), *ἀναίστετος* (ἀναίσθητος), *ἀνεκατεύγω* (ἀνακατεύω), *ἀνεπαύγω* (ἀναπαύω), *ἀνεακρυώνω* (ἀναδακρύζω), *ἀπαντημός*, *ἀποαστῶ* (ὑποβαστῶ), *ἀνεκοπὴ* (ἀνακοπή), *ἀνεκατών-νω*, (ἀνακατώνω), *ἀνεθ-θιάλ-λω* (ὁμιλῶ περί τινος) *ἀργακειὰ* (ἀργατειά), *ἀποσυκίντζω* (κόπτω ὅλα τὰ σῦκα), *ἀρναρέα* (δέρμα ἀρνίου), *βοτυρέα* (ὀσμὴ βουτύρου) κ.ἄ.

Ὡς πρὸς τὴν φωνητικήν, ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ χρῆσις τῶν ἀρχαίων διπλῶν συμφώνων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάπτυξις νέων ἢ ὁ σχηματισμὸς νέων δι' ἀφομοίωσιν (*ἀλ-λάτσω*, *προάλλω*, *θ-θηρί*, *ζ-ζυών-νω*, *σ-σωθικά*, *συχ-χαίρω* κ.λπ).

Ἐκ τοῦ καταγραφέντος ὑλικοῦ προκύπτει ὅτι εἰς τὴν Ἔλυμπον, ὡς παρετήρησε καὶ ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος [1], ἔχομεν ἀσυνιζήτους τύπους εἰς *-εα* καὶ *-ια* πρὸς δήλωσιν φυτῶν, (*ἀπ-πιέα*, *βαέα*, *συκία*, *ἀπ-πία*), ὀσμῆς (*καπρουλ-λέα*, *ξινέα*, *ψαρουλ-λέα*), πληγῆς (*σφαερέα*, *σουβλέα*, *δακ-καματέα*), ποσότητος (*γαερέα*, φορτίον ὄνου, *λιχνέα*, ποσότης λιχνισθέντων σύκων κατὰ μίαν ἡμέραν, *ἐσπιτέα*, *χερέα*, *τσουκκαλέα*, *ριπία*, σύνολον σταγόνων παρασυρομένων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου) κ.λπ. Ἐκ τούτων ἐπέδωκαν αἱ καταλήξεις αὗται καὶ εἰς πλείστας ἄλλας λέξεις ποικίλης σημασίας, ὡς : *ὀρέα* (οὐρά), *φορέα* (φορά), *ἀλακατέα* (ἠλακάτη), *ἀναπνέα* (ἀναπνοή), *χρουσαφία* (ἴκτερος) κ.λπ. Ἀσυνιζήτως ἔχομεν καὶ λέξεις εἰς *-έος* : *ἐβλεπέος* (φύλαξ), *ἀποκοπέος* (ἐκτιμητής), *τομέος* (μελισσομάχαιρον).

Αἱ ἐπαφαὶ μὲ ἄλλους λαοὺς καὶ γενικώτερον αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τῆς νήσου ἀφῆκαν, ὡς εἶναι ἐπόμενον, καὶ τὰ γλωσσικὰ ἴχνη των εἰς τὴν διάλεκτον τῆς νήσου. Οὕτω, ἐκ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης προέρχονται αἱ λέξεις : *ἀτέτι* (adet, συνήθεια), *ἀβλαντίζω* (avlandin, προσέχω), *γιαρᾶς* (yara, πληγή), *καντζάντι* (kazanmak, κερδίζω), *κερεστὲς* (kereste, ξυλεία), *κονάκι* (konak, κατάλυμα), *κονεύω* (καταλύω), *μούρκι* (mülk, ἡ ἰδιοκτησία), *μουστερῆς* (müşteri, πελάτης), *μπακ-κίρι* (bakir, χαλκός), *μπερικέτ-τι* (bereket, ἀφθονία), *σεβδᾶς* (sevda, ἔρως), *σικλέτ-τι* (siklet, στενοχώρια), *σινάφι* (esnaf, συντεχνία), *σεφέρι* (sefer, ταξίδι, πόλεμος) κ.ἄ.

---

1. Δημοτικὰ τραγούδια, σ. 10-12.

Ἐκ δὲ τῆς Ἑνετικῆς-Ἰταλικῆς ἔχομεν λέξεις ὡς αἱ : *ἀλαργάρω-ἀλαρgαίρω* (allargare, ἀπομακρύνομαι), *ἀλλαμπρατσέτ-τα* (alla braccetto, μὲ συνεστραμμένους τοὺς βραχίονας), *βάλλα* (valle, κοιλάς, λαγκάδι, ὅρμος), *βεργέττα* (verghetta, ἐνώτιον), *ἔξαμο* (examen, μέτρον πράγματος), *καπ-πάρρο* (capârra, ἀρραβών, προπληρωμὴ μέρους τῆς ἀξίας πράγματός τινος), *καντζάρμα* (caserma, κτήριον ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ), *κονσέλιο* (consilium, συμβούλιον), *κουμούλα* (cumulus, προεξοχὴ τοίχου), *λαπάντι* (limpido, καθαρός, διαυγής), *λασκάρω* (lascare, χαλαρώνω), *μαϊνάρω* (ammainare, ὑποστέλλω), *μόος* (modo, τρόπος), *μπόμπιλ-λα* (mobile, ἔπιπλα), κ.ἄ.

Ἰσχυρὰ ὅμως εἶναι ἡ Βυζαντινὴ καὶ ἡ ἀρχαία γλωσσικὴ κληρονομία. Οὕτω, ἐκ τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως ἔχομεν : *ἁμαρτεύω* (ἁμαρτάνω) *ἀξινορὺ* (σκαλικὸν ἐργαλεῖον). Ἤδη παρὰ Κων/νῳ Πορφυρογεννήτῳ (Ἔκθ. Βασ. Τάξ., 463) φέρεται: *ἀξινορύγια καὶ πτυάρια στιβαρὰ διὰ τῆς πότζους*, παρὰ δὲ τῷ Δουκαγγίῳ ἐν λ. *ἀξινάριον* γράφονται τὰ ἑξῆς : *δεῖ ἐπιφέρεσθαι τὸν στρατηγὸν τζαπία καὶ ἀξινορύγια δι' ἐργασίαν σούδας. Κέλ-λος* (κελλίον, cella), *πραῖα* (ἀγροζημία, πραΐδα, *praeda*, *πραίτορας* ὁ ζημιώνων, *praedator*, *πραιεύγω*, *praedari*, ἁρπάζω, λεηλατῶ), κ.ἄ.

Ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης σημειώνω τὰ ἑξῆς : *ἀβdιὰ* (*ἀβία*, στεῖρα), *ἀγλόθ-θι*, *λ-λόθ-θι*, *ἀλ-λόθ-θι*, *ἔλ-λοθ-θας* (*ὄλυνθος*, σῦκον ἄωρον), *ἀέλη* (*ἀγέλη*), *ἀελλοπόης* (*ἀελλόπους*), *ἀθέρα* (*ἀθήρ*), *ἀνεσκύλ-λω* (*ἀνασκύλλω*, ἀναταράσσω), *ἀνεδραμ-μὰ* (ἀναδρομή, νυγμός), *ἀρκειοῦμαι* (ὀρχοῦμαι), *γοιάκι* (οἴαξ), *ἐρέομαι* (ὀρέγομαι), *κοράκι* (κοράκιον), *κάματος*, *κυττάρι*, (ὕστερον, πλακοῦς), *κατελύω* (καταστρέφω), *πρόπολη* (πρόπολις), *τυπάρι*, *χρίω*, *χιμαίρι*, *ψηνὶ* καὶ ἄλλα περὶ ὧν ἀλλαχοῦ θὰ σημειώσωμεν λεπτομερέστερον.

Γενικῶς, ἡ συλλογὴ εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἐνδιαφέρον γλωσσικὸν ὑλικόν, καταγεγραμμένον μετὰ προσοχῆς καὶ ἀκριβείας, ὅπερ θὰ ἦτο ἔτι περισσότερον ἐνδιαφέρον καὶ διδακτικόν, ἐὰν εἰς ἑκάστην λέξιν ὁ συλλογεὺς κατέγραφε καὶ τὰ σχετικὰ διαλεκτικὰ παραδείγματα.

Παρὰ τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν σημαντικὴν γλωσσικὴν προσφορὰν τοῦ συλλογέως, κρίνει τὴν ἐργασίαν του ἀξίαν βραβεύσεως.

3. *Τάσου Παπαποστόλου*, «Ἡ γλῶσσα τῆς περιφερείας Αἰδηψοῦ-Ἱστιαίας», σσ. 87+3.

Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην περιλαμβάνονται τὰ ἑξῆς τμήματα : *Πρόλογος* (σ. 2), *Γλωσσικοὶ ἰδιωματισμοὶ* (σ. 2-6), *Γλωσσικοὶ λαϊκοὶ μῦθοι* (σ. 6-13), *Παροιμίαι* (σ. 14), *Ἔμμετρα* (σ. 15), *Λεξιλόγιον* (σ. 16-17), *Τοπωνύμια* (σ. 78-83), *Ὀνόματα, παρωνύμια*, *Ἐπίθετα* (σ. 83-87), *Συμπληρωματικὸν γλωσσάριον* (σσ. 3).

Τὸ ὑλικὸν προέρχεται ἐκ τῶν χωρίων τῆς περιφερείας Αἰδηψοῦ. Ἐξ αὐτῆς τῆς Αἰδηψοῦ ἔχομεν ὑλικόν, περιλαμβανόμενον εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 505 (1930) χειρόγραφον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τὸ ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Κοντοστάνου [1].

---

1. *Β. Φάβη*, Ἔκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ, Ἀθηνᾶ 43 (1931), 92-94.

Τὸ εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν ὑλικὸν ἀντιπροσωπεύει ἀκραιφνῶς βόρειον ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ὁ συλλογεὺς ἀποδίδει μὲν φωνητικῶς μετὰ προσοχῆς, ἀλλὰ γραφικῶς οὐχὶ πάντοτε ἐπιτυχῶς.

Εἰς τὸ κεφ. τῶν *γλωσσικῶν ἰδιωματισμῶν* ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ διὰ παραδειγμάτων τὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος, τὰ ἀναγόμενα εἰς τὰ ὀνόματα καὶ κυρίως εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ρήματος. Κυρίως πρόκειται περὶ τῆς κωφώσεως τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε* καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων *ου* καὶ *ί*. Δι' ἐπαλήθευσιν τῶν παρατηρήσεών του καὶ διὰ παροχὴν εἰκόνος τοῦ ἰδιώματος ὁ σ. καταγράφει ἓξ μύθους, δεκατέσσαρας παροιμίας καὶ ὀκτὼ στιχουργήματα. Ἐκ τῶν μύθων καταφαίνεται ἐν συνεχεῖ λόγῳ τὸ φωνητικόν, τὸ μορφολογικὸν καὶ συντακτικὸν τοῦ ἰδιώματος. Τὸ βάρος τῆς συλλογῆς πίπτει ἐπὶ τοῦ *Λεξιλογίου*, τὸ ὁποῖον ὁ σ. καταγράφει ἀλφαβητικῶς.

Μετὰ τὸν ἰδιωματικὸν τύπον τῆς λέξεως δίδεται ἡ σημασία καὶ τὸ σχετικὸν διαλεκτικὸν παράδειγμα, ὥστε ἡ μορφὴ τῆς ἀναγραφομένης λέξεως εἶναι πλήρης. Ὁ σ. ὑπῆρξε συνεπὴς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ παρέχει οὕτω μίαν νέαν καλὴν συλλογὴν διὰ τὴν μελέτην τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Εὐβοίας.

Ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ὀλίγας μόνον παρατηρήσεις.

1) Εἰς τὸ ἰδίωμα συναντᾶται πολλάκις *α προθετικόν*, οἷον : *Ἀβραιὰ* (βραγιά, πρασιά), *ἀγγ'στέρα* (γουστέρα), *ἀγλήγουρα* (γρήγορα), *ἀλ'ψὸς* (λειψός, ἐπὶ ἄρτου, μὴ ὑποστάντος τὴν ζύμωσιν), *ἀλ'γαριὰ* (λυγαριά), *ἀράθ'μους* (ράθυμος), *ἀρ'βύθια* (ρεβύθια), *ἀχιλώνα* (χελώνη) κ.ἄ.

2) Ἀνευρίσκομεν τύπους ἢ σημασίας λέξεων, μὴ ὑπάρχοντας εἰς τοὺς ἤδη ἐκτυπωθέντας τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Τοῦτο εἶναι πολὺ φυσικόν, διότι ὁ προφορικὸς λόγος τῆς ὑπαίθρου δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἀποθησαυρισθῇ πλήρως, οὕτω λέγεται : *ἀβέρτ'ν'* ἡ (ἀβέρτινος, ἐκ τοῦ *ἀβέρτος*, Ἐνετ. *averto*), γυνὴ ἐλευθερίων ἠθῶν καὶ θέσις εὐρύχωρος, *ἀθαράπαγους* (ἐκ Κρήτης μόνον ὁ τύπ. *ἀθαράπαγος* = ἀθεράπευτος), δραστήριος, *ἀναβρακᾶτους* ὁ (ἀναβρακᾶτος), ἐπιδέξιος, ἐρωτύλος, *ἀντίσπουρου* τὸ (ἀντίσπορον), ποσὸν σπόρου, ὅσον δυναται νὰ δεχθῇ ὁ ἀγρὸς κατὰ τὴν καλλιέργειαν, παρεχόμενον εἰς τὸν γαιοκτήτην ὡς μόνον μίσθωμα ὑπὸ τοῦ καλλιεργητοῦ κ.ἄ.

3) Ἐκ τοῦ Λεξιλογίου καταγράφομεν ὀλίγας μόνον ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν λέξεων τοῦ ἰδιώματος. Οὕτω, ἐκ τῆς χλωρίδος ἀρχαιοπινεῖς εἶναι οἱ τύποι : *ἀργιὸς* ὁ, ἡ ἀγρία δρῦς, τὸ ἀρχ. *ἀρία* δρῦς, *ἀρνὸς* ὁ, ἄγριον σῦκον, τὸ ἀρχ. *ἐρινεός*, *βρακανίδα* ἡ, τὸ φυτὸν ράπιστρον τὸ Ἀνατολικὸν (rapistrum orientale) τῆς τάξ. τῶν σταυρανθῶν, ἐκ τοῦ ἀρχ. *βράκανον*, *δρακουπιά* ἡ, φυτὸν τοῦ εἴδους τῆς ἐχιδνορρίζης, ἐκ τοῦ ἀρχ. *δρακόντιον*, *κύπιρ'* ἡ (κύπερη) εἶδος βρούλου, τὸ ἀρχ. *κύπειρος*, *κύπερος* κ.ἄ.

Εὐχρηστοῦν ἐπίσης εἰς τὸ ἰδίωμα καὶ αἱ λέξεις : *Ἀγκίδα* ἡ, λεπτὸν ὀξὺ βελονοειδὲς τεμάχιον ἀποσπώμενον ἀπὸ ξύλου, ἀρχ. *ἀκίς*. *Ἀγκλιὰ* ἡ, ἡ λαγηνοφόρος κολοκύνθη, ἀρχ. *ἀντλία*[1]. *Ἄδραχτους* ὁ, ἡ τοῦ ὑφαντηρίου ἄτρακτος, ἐκ τοῦ Ἑλλη-

1. Πλείονα βλ. *Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας*, ἐν λ.

νιστικοῦ οὐσ. *ἀτράκτιον*, παρ' ὃ τὸ Βυζαντ. *ἄδρακτος*. *Ἄζα* ἡ, ἡ πικρὰ γεῦσις, τὸ πικρόν : *ἄζα τό 'καν's τοὺ φαΐ, ἄζα ἤταν' αὐτὴν' ἡ 'λιά*. Ἡ λ. καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Εὐβοίας [1] καὶ δηλοῖ τὴν ἀσβόλην, τὴν καπνιάν. Τὸ πρῶτον ἐλέχθη παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδ. χ 184, *σάκκος πεπαλαγμένον ἄζῃ*), ἐχρησιμοποιήθη δὲ μετὰ ταῦτα μόνον ὑπὸ τοῦ Ὀππιανοῦ (*ἄζα ἠελίου*) καὶ εἶτα ἐξέλιπεν ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου μαρτυρεῖται ἡ γλῶσσα : *ἄζα· ἄσβολος· κόνις· παλαιότης· κόπρος ἐν ἀγγείῳ ὑπομείνασα*. Ἐν ᾧ μετὰ ταῦτα ἡ λ. ἐξέλιπεν ἐν τῇ γραπτῇ παραδόσει, διασώζεται σήμερον ἐν Εὐβοίᾳ ,ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος [2] μὲ τὴν ἀρχαίαν ἢ παραπλήσιον σημασίαν. *Ἀνάπαμα* τό, ἡ ἀγρανάπαυσις, ἀρχ. *ἀνάπαυμα*. *Ἀνυδρία* ἡ, ἔλλειψις βροχῆς, ἀνομβρία, ἀρχ. *ἀνυδρία*. *Ἀπόειου* τό, ἡ ἀπόγειος αὔρα, ψυχρὸς ἄνεμος, ἀρχ. *ἀπόγειος*. *Ἀπουρρίχνου*, ἐπὶ ζῴων, γεννῶ προώρως, ἀποβάλλω, τὸ ἀρχ. *ἀπορρίπτω*, λέγεται καὶ *ἀπόρρ'μα*, τὸ προώρως τεχθὲν καὶ *ἀπουρρ'μμέν'* ἡ, ἡ προώρως γεννήσασα. *Ἀρ'νάρ'* τό, ρινάρι, ἡ φλυαρία ἐκ τοῦ ἀρχ. *ρίνη* ἡ, πβ. τὸ *λίμα* (Λατ. *lima*), ἡ φλυαρία καὶ *λιμάρω*, φλυαρῶ. *Δρουμὴ* ἡ, τὸ τρέξιμον παρὰ τὸν ἀόρ. *ἔδραμον*. *Κνός*, ὀκνός, ἀργός. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *ὄκνος*, δι' ἀναλογικὸν σχηματισμὸν πρὸς τὰ εἰς *-νός*, πβ. καὶ τὰ *ὠχρὸς-ὦχρος*, *ἰλλὸς-ἴλλος* [3]. *Κούτ'λας* ὁ, ξύλινον βαθὺ πιάττον, ἀρχ. *κοτύλη* καὶ *κότυλος*, πᾶν κοῖλον, μικρὸν ἀγγεῖον, ποτήριον : *Πᾶν τὸ κοῖλον κοτύλην οἱ παλαιοὶ* (Ἀθήν. 479Α). Ἡ λ. ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. Χ 494, Ὀδ. ο 312, ρ 12). Παρ' Ἀττικοῖς τοῦτο ὡς μέτρον ὑγρῶν καὶ ξηρῶν προϊόντων [4]. *Λ'θαρμακᾶς* [5] ὁ, θέσις πλήρης μικρῶν λίθων, ἡ λ. ἐκ τοῦ *λίθος* καὶ *ἁρμακᾶς*, ὃ ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ οὐσ. *ἕρμαξ*. *Λ'σβὸς* ὁ, (*λισβὸς*) ἀδύνατος, ἀρρωστιάρης. Διὰ τὴν λ. ὁ Γ. Χατζιδάκις [6] ἐσημείωσε τὰ οὐσ. *λίσπος* (λεῖος) καὶ *λίσφος*. *Λουβὶ* τό, κέλυφος εἰς ὃ οἱ καρποὶ τῶν ὀσπρίων. Ἡ λ. ὡς ὑποκ. τοῦ ἀρχ. *λοβός*. *Ὄργους* ὁ, τὸ ὁριζόμενον εἰς ἕκαστον ἐργάτην πρὸς ἐκτέλεσιν τμῆμα ἐργασίας. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἔργον*. *Παστὸς* ὁ, τὸ ἔνδυμα μὲ τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτον τὴν νύμφην πρὸ τῆς μεταβάσεώς της εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐν χρήσει εἶναι ἡ φράσις : *θὰ σὶ βάνου 's τοῦ baστὸ* δηλ. εἰς τιμητικὴν θέσιν. Ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος *παστὸς* καὶ σήμερον καλεῖται ἡ νυμφικὴ κλίνη. Πιθανῶς ἡ σημασία αὐτὴ νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὴν νῆσον, ἐξ ἧς καὶ ἡ φράσις. Τὸ ἀρχ. *παστός*, *παστάς*, νυμφικὸς θάλαμος. *Πλουκὸς* ὁ, τὸ διὰ πλέγματος κλάδων φράγμα, παρὰ τὸ ἀρχ. *πλόκος*, τονισθὲν εἰς *πλοκός*, ἀναλογικῶς πρὸς τὰ πολλὰ εἰς *-ός* [7]. *Πουργάω* ὑπηρετῶ, τὸ ἀρχ. *ὑπουργῶ*. *Σαλός*, ὁ ἀνόητος, μωρός, τὸ ἀρχ. *σαλὸς*. *Σ'κουμαΐδα* ἡ, τὸ ξηρὸν σῦκον, ἀρχ. *συκομαγίς*, ἐν Μάνῃ ὁ τύπος *σ'κοπαΐδα*. *Στρίφαγγας* ὁ, παρ' ὃ καὶ *στριφαγγάδ'* τό, σιδηροῦν ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κατορ-

---

1. *Β. Φάβη*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσυχίου, Ἀθηνᾶ 39 (1927), 239.
2. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας, ἐν λ.
3. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, 116, σημ.
4. Πβ. *Λ. Βαγιακάκου*, Ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικὰ Τοπωνύμια ἐκ Μάνης, Ἑλληνικὰ 15 (1957), 212-213.
5. Πβ. *Κ. Ἄμαντον*, Ἐτυμολογικά, Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 6 (1923), 104, καὶ *Ἱστορικὸν Λεξικὸν* ἐν λ. *ἁρμακᾶς*.
6. Ἀθηνᾶ 25 (1913), 284.
7. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 2, 127.

θοῦται ὥστε τὰ δενόμενα βοσκήματα εἰς τοὺς ἀγροὺς νὰ μὴ πάσχουν ἀποπνιγμόν, ἕνεκα συστροφῆς τοῦ σχοινίου περὶ τὸν λαιμόν. Ἡ λ. καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐβοίας. Ὁ τύπος παρὰ τὸ ρ. *στρίβω* [1], *στρόφους* ὁ, ἀσθένεια ζώων, συστροφὴ ἐντέρων, τὸ ἀρχ. οὐσ. *στρόφος*. *Τάλαρους* ὁ, δοχεῖον ὅπου τὸ πρῶτον ἀποθέτουν τὸν τυρὸν μετὰ τὴν πῆξιν. Τὸ ἀρχ. *τάλαρος* (κάλαθος) ἐν Ὁμήρ. Ἰλ. Σ. 568, Ὀδ. ι, 247. *Χρίνου* ἀλείφω, *χρίσ'μου* τό, ἡ ἀλοιφή, ἄλειμμα, παρὰ τὸ ἀρχ. *χρίω*.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως διατηρεῖται γλωσσικὸν ὑλικόν, οἷον : *Ἄμπακας* [2] ὁ, ἡ λ. ἐπὶ πλησμονῆς πράγματος, ὡς ἐν τῇ φρ. : *ἔφαϊ τοὺν ἄμπακα* δηλ. ἔφαγε πολύ. Ὁ τύπ. ἐκ τοῦ Ἰταλ. *abbaco*, ὁ ἐκ τοῦ Λατ. *abacus* καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀρχ. Ἑλλην. *ἄβαξ*. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς διὰ τὴν ἀρίθμησιν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ *ἀβάκιον* (σχολικὸς πίναξ) [3]. *Ἀξάϊ* [3] τό, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ μυλωθροῦ. Ἡ λ. παρὰ τὸ Βυζαντινὸν *ἐξάγιον*, ὁ ἐκ τοῦ Λατιν. *exagium*. Παρὰ Σουΐδᾳ φέρεται : *στατήρ... καὶ τὸ ἐξάγιον καὶ τὸ ζύγιον*. Ἡ λ. ὡς μέτρον ποικίλης χρήσεως καὶ ὑπὸ διαφόρους τύπους ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. *Βούκ'νου* τό, τὸ πρησμένον, τὸ ἔχον οἴδημα (ἡ σημασία ἐλλείπει ἀπὸ τὸ οἰκεῖον ἄρθρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ). Τὸ Βυζαντινὸν *βούκινον*. *Γδούρ'* τό, ὁ ἐν χρῷ κεκαρμένος. Ἡ λ. ἐκ τοῦ (Βυζαντινοῦ *ἐκδούριν*, ὃ ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ *ἐκδόριον* παρὰ τὸ *ἐκδέρω*. Παρὰ Προδρόμῳ [4]. 355c (ἔκδ. Hesseling-Pernot), σ. 65 φέρεται ὁ στίχος : *ἐκδούριν, παλαιοκάλιγον, φθειριάρικον, κοντριάρικον*. Πλείονα περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. ἔγραψεν ὁ Γ. Χατζιδάκις [5] καὶ ὁ Α. Παπαδόπουλος [6]. *Καββάδ'* [7] τό, φόρεμα γυναικῶν καὶ *κουκκινουκάββαδου*. Παρὰ Προδρόμῳ IV, στ. 12α (ἔκδ. Hesseling-Pernot, σ. 74) φέρεται : *καββάδιν εἶχεν στούπινον τσαντσαλοφορεμένον*.

Τέλος διὰ τὴν σημασίαν των σημειώνω τὰς λέξεις: *βρουντίκια* τά, φιλοδωρήματα εἰς τὸν πρῶτον ἀναγγέλλοντα εὐχάριστον εἴδησιν. Ἡ λ. ἀνάλογος πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος *συχαριάτικα* καὶ *συχαρίκια* (παρὰ τὸ Βυζαντινὸν *συγχαρίκια*), *κατοίκ'* τό, ὁ ὀρνιθὼν (*κατ'χιάζου, κάτ'χιασμα, κατοικιάζω, κατοίκιασμα*), *πουδιτὰ* τά, (ὑποδετὰ) τσαρούχια, ἐλαφρὰ ὑποδήματα ἐκ δέρματος χοίρου. Ἡ λ. καὶ ὑπὸ τὸν τύπ. *ποδετὰ* (Εὔβοια: Ἄκρες, Ἁγία Ἄννα). Τὸ ἐπίθ. *ποδετὸς* ἐκ τοῦ ρ. *ποδένω* (ὑποδένω), πβ. *ἀπόδετος* (ἀνυπόδητος) [8], *σκ'τὶ* τὸ (σκουτί), ἐσώρρουχον, *στοιχιρὸ* τό, ὁ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἁλωνίου στῦλος, *ψυχουμοίρ'* τό, ἡ φιλανθρωπικὴ δωρεὰ κ.λπ.

Ἐν γένει τὸ ὑλικὸν εἶναι ἀξιόλογον, δι' ὃ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ βραβεύει τὸν συλλογέα.

---

1. *Β. Φάβη*, Ἔκθεσις διαγωνισμοῦ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, Ἀθηνᾶ 43 (1931), 93.
2. Πλείονα βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ.
3. *Φ. Κουκουλέ*, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς 1 (1948), 78.
4. *Κ. Ἀμάντου*, Ποικίλα γλωσσικά, Ἀθηνᾶ 23 (1911), 489. G. Meyer, Neugriechischen Studien III, 48-49.
5. Γλωσσολογικαὶ Μελέται, σ. 233.
6. Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις, Ἀθηνᾶ 37 (1925), 174-175.
7. Πβ. *Φ. Κουκουλέν*, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός, τ. 2, τεῦχ. 2ον (1948), 7, 29.
8. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας ἐν λ.

4. *Δημητρ. Εὐστρατίου*, «Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Σάμου», σσ. 238-104 (εἰς δύο τετράδια).

Τὸ ἐκ Σάμου γλωσσικὸν ὑλικὸν [1] εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀντιπρόσωπεύεται διὰ δέκα μόνον χειρογράφων, ἑπομένως μία νέα καταγραφὴ ὑλικοῦ εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος. Ὁ συλλογεὺς τῆς παρούσης ὕλης εἶναι τριτοετὴς φοιτητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τὸ ὑλικὸν προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν χωρίων Πύργος καὶ Μυτιληνοὶ καὶ ἀντιπροσώπεύει βόρειον ἰδίωμα. Τοῦτο ἐξηγεῖται μόνον ἀπὸ ἐποίκισιν κατοίκων ἐκ τῆς Βορείου Ἑλλάδος μετὰ τὸ 1560, ὅτε ἤρχισεν ὁ κατόπιν ἑκατὸν ἐτῶν (1463-1560) ἐρημώσεως ἐποικισμὸς τῆς νήσου [2]. Ἡ φωνητικὴ καταγραφὴ γίνεται μετὰ προσοχῆς, αἱ λέξεις ὅμως δὲν συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ διαλεκτικῶν παραδειγμάτων, ὥστε νὰ φαίνηται ἡ χρῆσις καὶ ἡ σημασιολογικὴ ἔκτασις αὐτῶν. Ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς νήσου ἐκληρονόμησεν εἰς αὐτὴν καὶ λέξεις ξένας, ἰδίως ἐκ τῆς Τουρκικῆς, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς περιοχὰς μὲ τάσιν πλήρους ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς.

Τὰ ἐπὶ μέρους κεφ. τοῦ ὑλικοῦ εἶναι : Ἐκ τοῦ πρώτου τετραδίου : *Ἡ οἰκογένεια, τὸ σπίτι, τὸ ἄτομον* (σ. 7-53). *Λέξεις συνήθως ἀκουόμεναι ἐντὸς τῆς οἰκίας* (σ. 53-76). *Θρησκεία καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν* (σ. 77-101). *Ὁ κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος* (σ. 103-135). *Λέξεις συνήθως ἀκουόμεναι ἐντὸς τῶν καφενείων* (σ. 136-186). *Λέξεις ἐκ τοῦ χωρίου Μυτιληνοὶ* (σ. 186-192). *Ὁ καθημερινὸς βίος* (σ. 193-238). Ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ τὰ ἑξῆς : *Ὄργανα κυνηγίου* (σ. 1-3), *Ὁ Φοῦρνος* (σ. 3-4). *Ποιμενικὴ ζωὴ* (σ. 4-19). *Μελισσοκομία* (σ. 19-27). *Βαρέλλια* (σ. 27-31). *Ἐφαπλώματα* (σ. 31-33). *Ἁλιεία* (σ. 34-50). *Ναυπηγικὴ-Ἐργαλεῖα* (σ. 50-58). *Ὑποδηματοποιΐα* (σ. 58-62). *Ἐργαλεῖα μαραγκοῦ* (σ. 62-64). *Ραπτικὴ* (σ. 64-66). *Γραμματικὴ* (σ. 68-80). *Παραμύθια* (σ. 80-88). *Αἰνίγματα-Ἄσματα* (σ. 88-104).

Γενικῶς ἡ παρεχομένη ὕλη εἶναι ποικίλης φύσεως. Ὁ σ. σημειώνει ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα ἐπικρατοῦν τὰ μέσα b, d, g.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου ὑλικοῦ ἐκθέτομεν κατωτέρω παρατηρήσεις τινὰς καὶ ἀναγράφομεν ἀριθμόν τινα λέξεων, ἵνα φανῇ καλύτερον ἡ προσφορὰ τοῦ συλλογέως.

1) *Προθετικὸν -α* : *ἀβουθάου* (βοηθῶ), *ἀγουρδαμώνου* (καρδαμώνω, ἀνδροῦμαι), *ἀλαίμαργους* (λαίμαργος, εἶδος ἰχθύος, ὁ λίχνος), *ἀλ'θουπάτ'μα* τό, (λιθοπάτημα, φλεγμονὴ τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν), *ἀμουσχάλ'* (μασχάλη), *ἀρ'τσίνα* (ρητίνη), *ἀσκάρα* (σκάλα, κλῖμαξ) κ.λπ.

2) *Ἀποβολὴ τοῦ γ μεταξὺ δύο φωνηέντων* : *ἀνιμουλόους* (ἀνεμολόγος, ὀπὴ εἰς τὴν κάμινον πρὸς ἀερισμόν), *καρπολόι* (ὄργανον ἁλωνισμοῦ, δίκρανον), *μαιὰ ἡ* (πυτιά), *μιλισσουλόους* (μελισσολόγος), *τραουψάλιδου* (τραγοψάλιδον) κ.λπ.

---

1. Παλαιότερον ὁ *Ν. Ζαφειρίου* εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας σχετικὴν συλλογὴν καὶ μελέτην, περὶ ἧς κρίσιν βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, Ἀθηνᾶ 25 (1913), 300-304. Τὴν μελέτην ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Ζαφειρίου εἰς Ἀρχεῖον Σάμου 2 (1947), 204-211. 3 (1948/54), 165-202. 4 (1955), 1 5-206.

2. *Γ. Χατζιδάκι*, ἔνθ' ἀν., Ἀθηνᾶ 25 (1913), 301.

3) Ἐπίτασις ἐννοίας διὰ τῆς χρήσεως ἀριθμῶν ὡς πρώτων συνθετικῶν : *πιδαβούλ'ς* (πεντεβούλης· εὐμετάβολος εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἀπόφασιν), *'φτάγειανους* (ὑγιέστατος) κ.ἄ.

4) Σχηματισμὸς ρημ. εἰς *-έρνω* παρὰ τὰ ἐξ Ἰταλ. εἰς *-άρω* [1] : *ἀβαρέρνου* (ἀβαράρω), *καργέρνου* (καργάρω, πιέζω), *καρατέρνου* (καρατάρω, ὑπολογίζω), *σαλτέρνου* (σαλτάρω, πηδῶ) κ.λπ.

Φυσικὸν εἶναι, ὡς εἶπον, νὰ ὑπάρχουν κατάλοιπα ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τῶν ξένων λαῶν. Οὕτω, ἐκ Τουρκικῆς γλώσσης σημειώνω τά : *βαξιβάν'ς* (bahçivan, κηπουρός), *διλλάλ'ς* (tellâl, δημόσιος κῆρυξ), *γιαρᾶς* (yara, πληγή), *κεμέρ'* (kemer, ζώνη, χρηματοφυλάκιον), *καρσὶ* (karşı, ἀντικρύ), *μαξούλ'* (mahsul, προϊόν, *μαξ'λῆς* εὔπορος), μαχαλᾶς (mahalle, γειτονιά), *σιντούκ'* (sandık, Βυζ. σεντούκιον, κιβώτιον), *ταμαχιάρ'ς* (tamahkâr, ἄπληστος), *ραχάτ'* (rahat, ἀνάπαυσις), *τζιριμ'τίζου* (ὁδηγῶ εἰς τὸ δικαστήριον, cereme, πρόστιμον), *σικλέτ'* (siklet, στενοχώρια), *χαζίρ'κους* (hazır, ἕτοιμος) κ.ἄ.

Ἐκ δὲ τῆς Ἰταλικῆς σημειώνω τὰς ἑξῆς : *βιάτσα* (piazza, πλατεῖα), *κολλήγας* (Λατ. collega, συνεταῖρος), *κιλμέρνου* (calmare, ἡσυχάζω), *μουράγιου* (Ἐνετ. muragia, παραλία), *μπουγέλου* (Ἐνετ. bugiol, δοχεῖον ὕδατος), *ρούα* (Ἐνετ. ruga, ρούγα), *κάλανους* (Λατ. canalis, σωλὴν συγκεντρώσεως ὕδατος), *κουλ'μούσια* (cumulus, πλήρης μέχρι χειλέων) κ.ἄ.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα τοῦ ἰδιώματος, δείγματος δὲ χάριν σημειώνομεν μερικά :

'Αγλήθρα, ἐξάνθημα· ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἄγλις* καὶ *ἀγλὶς* [2] πβ. Ἡσύχ. *ἀγλίδια. σκόροδα.* Ἡ λ. εἰς Β. Εὔβοιαν δηλοῖ καὶ τὸν ἀδένα, εἰς δὲ Μαζαΐκα τῶν Καλαβρύτων καὶ νόσον τοῦ ἥπατος τῶν προβάτων. *'Αθιρ'νός*, (ἰχθὺς) ἀθερῖνος ἢ *ἀθερίνα*. *'Απουλέπ'σμα* τό, ἀποσφράγισμα τῶν κυψελῶν. Ἡ λ. ἀρχαία : *τὰ ἀπολεπίσματα τῶν λαχάνων* φέρεται εἰς Σχόλ. εἰς Ἀχαρνῆς Ἀριστοφάνους, στ. 468 καὶ ρ. *ἀπολεπίζω* εἰς Γεωπον. 10, 58. *"Αν'δρα* τά, τὰ μὴ ποτιζόμενα κτήματα. *'Αλιεργάτ'ς* (ἁλιεργάτης), ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὴν θάλασσαν, πβ. τὰ ἀρχ. *ἁλιεργὴς* καὶ *ἁλιεργός*, ὁ ἁλιεύων. *'Απόλουγους* ὁ, εὐχὴ λεγομένη εἰς νεκρούς. Τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἀπόλογος*. Ἡ λ. καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος δηλοῖ καὶ τὸν ὕστατον τοῦ ἀποθανόντος λόγον, ἐπὶ ἀρᾶς [3]. *'Απόν'μμα* τό, τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἱερουργήσας ἱερεὺς ἔπλυνε τὰς χεῖρας του μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας λειτουργίας. *'Αργουλόημα* τό, ἡ ἀφαίρεσις τῶν περιττῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ *ἀργολογῶ*, ὃ παρὰ τὸ ἀρχ. *ἀργός*, ἄκαρπος, ἄχρηστος. *Βιουτιμένους* (βιοτεμένος), πλούσιος, ἐκ τοῦ ἀρχ. *βιοτεύω*. *'βουλίθ'* τὸ (*ἀπολύνθιον*, *ἀπολύθι*), ὁ μὴ ὥριμος καρπὸς τῆς συκῆς. Ἡ λ. ἄγνωστος εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, ἔνθα μόνον τὸ ρ. *ἀπολυθώνω* (Κύθνος), κάμνω ὥστε νὰ μὴ ὡριμάσουν τὰ σῦκα, νὰ μείνουν *ὄλυνθοι*. *Γόγιμα* τό, (γόνεμα) ὁ γόνος τῶν μελισσῶν, παρὰ τὸ ἀρχ. *γονεύω*, γεννῶ, παράγω. *βουλ'βιριὰ* ἡ, καταρρακτώδης βροχή, παρὰ τὸ ἀρχ

---

1. Διὰ τὸν σχηματισμὸν βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, Βιβλιοκρισίαι, Ἀθηνᾶ 20 (1908), 561.
2. Περὶ τῆς λ. βλ. *Β. Φάβη*, Ἀνάλεκτα Φιλολογικά, Λεξικογρ. Ἀρχ. 6 (1923), 355 κέξ.
3. Βλ. *Ἱστορικὸν Λεξικόν* ἐν λ.

πολυομβρία. Διαστόλ'σμα τό, τὸ μέτρημα τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν διαστημάτων διὰ νὰ φυτευθοῦν τὰ κλήματα. Ἤδη παρὰ Θεοφράστῳ, Αἰτίαι Φυτῶν 3, 16, 3 ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς ἀμπέλου ἀπαντᾷ ἡ λέξις *διαστολή. Δοιάϰ'*, τό, οἴαξ, ἡ λαβὴ τοῦ πηδαλίου, παρὰ τὸ ἀρχ. οἴαξ, ἡ δὲ πρόθεσις *διὰ* παρετυμολογικῶς [1]. *Δουκοῦμι* (δοκοῦμαι) βλέπω, παρὰ τὸ ἀρχ. *δοκῶ. Δρακώνου* συλλαμβάνω, παρὰ τὸ ἀρχ. *δράξ*, πβ. τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου : *δράγμα· ὅσον περιλαμβάνει τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ὁ θερίζων. καὶ δρακός· τῆς παλάμης, τῆς χειρός. Δραπέτ'ς* ὁ, ὄξινος καρπός, ἄωρος· τὸ ἀρχ. *δραπέτης*, τὸ ρ. *δραπετεύω* ἀπομακρύνομαι τῆς κανονικῆς συστάσεως, ἐπὶ οἴνου, ἀπαντᾷ εἰς Θήραν καὶ Σκῦρον [2]. *Θαμνεύω* κόπτω θάμνους, παρὰ τὸ ἀρχ. *θάμνος. Κακκάβα* ἡ, χαλκίνη χύτρα. Ἡ λ. ἤδη ἀρχαία, καθ' ὅσον «*τὴν χύτραν δ' Ἀριστοφάνης... κακκάβην εἴρηκεν οὕτως : τὴν κακκάβην γὰρ κᾶε τοῦ διδασκάλου*» ὡς παραδίδει ὁ Ἀθήναιος (169 c). Εἰς τὴν μεταγενεστέραν καὶ μεσαιωνικὴν Ἑλληνικὴν ἀπαντᾷ πλὴν τούτου καὶ ὁ τύπος *κάκκαβος*, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὑποκορ. *κακκάβιν* [3], συνηθέστατον καὶ σήμερον [4]. *Καπύρα* ἡ, ἄρτος ξηροψηνόμενος ἐπὶ τῆς πυρᾶς εἰς τὰ ἐλαιοτριβεῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐργασίας. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *καπυρὸς* [5], ὅπερ ὁ Εὐστάθιος (1087, 64) ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *καίειν* καὶ *πυροῦν* ταυτολογικῶς, ὁ δὲ Φ. Κουκουλές [6] κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *κατάπυρος. Καταφλιὰ* ἡ, οἱ συγγενεῖς· ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *φλιὰ* ἡ, *φλιαὶ* αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν, ἐνταῦθα κατὰ συνεκδοχὴν καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ οἴκου (οἱ περικλειόμενοι ὑπὸ τῶν θυρῶν), πβ. τὴν σημερινὴν ἔκφρασιν : *ὅσους κλείνει ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου*, προκειμένου περὶ τῶν στενῶν συγγενῶν. *Κλήρα* ἡ, ἡ κληρονομία, παρὰ τὸ ἀρχ. *κλῆρος*, τὸ διὰ τοῦ κλήρου ἀπονεμόμενον καὶ ρ. *κληρώνου*, κληρονομῶ, παρὰ τὸ ἀρχ. *κληρόω*, λαμβάνω τι διὰ κλήρου. *Κουράϰ'* τό, ἀγκιστροειδὲς ρόπτρον τῆς θύρας, μανταλάκι. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *κόραξ*, ὡς ὑποκορ. *κοράκιον*, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Εὐστάθιος (Π. 73, 20) λέγει ὅτι «*ἀπὸ τοῦ ζῴου τῆς κορώνης, εὐλύγιστον ἐχούσης τὸν τράχηλον, ἡ τῶν θυρῶν κορώνη μετήνεκται, ὥσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ κόρακος ὁ κόραξ, δῆλα δὴ τὸ κοράκιον*» [7]. *Λαγάζω*, ἡσυχάζω, ἐκ φόβου ζαρώνω. Ὁ τύπος τῆς λ. καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἀπαντᾷ ἐν Κρήτῃ καὶ Μάνῃ. Ἐκ Καλύμνου ἔχομεν *λα(γ)άζω*, βλέπω μετὰ προσοχῆς. Παρ' Ἡσυχίῳ ἔχομεν τὴν γλῶσσαν *λαγάσαι· ἀφεῖναι*. Τὸ ρ. καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Γόρτυνος [8]. *Λασὰ* ἡ, λασιά, ὁ βηματισμὸς τοῦ ζῴου παρὰ τὸ ρ. *λάμνω-ἐλαύνω* [9]. *Μανουμένιους* ὁ, ὁ ἀραιός : *μανουμένια δίχτυα*, τὰ ἀραιά, τὰ ἔχοντα μεγάλας ὀπάς. Ἡ λ.

---

1. *Γ. Χατζιδάκι*, Φωνητικά, Ἀθηνᾶ 24 (1912), 28.
2. *Φ. Κουκουλέ*, Ἐτυμολογικά, Ἀθηνᾶ 30 (1919), Λεξ. Ἀρχ. 32.
3. Διὰ πλείονα βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ Λαογραφικά, Ἀθῆναι 1950, Τόμ. Α', σ. 91.
4. *Κ. Ἀμάντου*, Ποικίλα γλωσσικά, Ἀθηνᾶ 23 (1911), 4 7-488.
5. *Ι. Βογιατζίδη*, Σύμμεικτα Λεξικογραφικά, Ἀθηνᾶ 26 (1914), Ἀρχ. 109-120.
6. Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ γραμματικά, ἐν Ἀθήναις 1953, 106.
7. Διὰ πλείονα βλ. *Φ. Κουκουλέ*, ἔνθ' ἀν., σ. 51-52.
8. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1, 367-368.
9. *Δ. Β. Βαγιακάκου*, Ἐλαύνω-λάμνω κλπ., Ἀθηνᾶ 60 (956), 234-266.

παρὰ τὸ ἀρχ. *μανός* [1], ἀραιός. Παρ' Ἡσυχίῳ αἱ γλῶσσαι : *μανόν· ἀραιόν. μανότατον· ἀραιότατον. μανότης· ἀραιότης.* Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Μ.Ἐτυμολ. (574, 50) φέρεται : *Μανὸν ἔλεγον τὸ ἀραιὸν ὡς Αἰσχύλος ἐν μανοστήμοις πέπλοις, τουτέστιν ἀραιοῖς.* Ἐκ τοῦ ἐπιθ. *μανὸς* ἠτυμολόγησεν ὁ καθ. Ἐμμ. Πεζόπουλος [2] τὸ ὄνομα *Μάνη.* Πβ. καὶ τὸ ἐν Χίῳ *ἀμανὴ* (μανὴ χώρα, ἄδενδρος) [3]. *Μελ'δών'* τό, εἶδος ὀκτάποδος. Ἡ λέξις ὑπὸ τὸν τύπ. *ἀλιδώνα* καὶ *ἀλιώνα* ἀπαντᾷ ἐκ διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος [4], ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τύπ. *μελιδώνα.* Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *ἐλεδώνη* (Ἀριστοτ., Π. Ζ. Ἱστ. 4, 1, 27). *Μέφουμι,* ὑποψιάζομαι, ὑποπτεύομαι, κατηγορῶ, τὸ ἀρχ. *μέμφομαι.* Ἐκ Σάμου ἐπίσης ἡ παροιμία : *κλείδουνι τοὺ σπίτ' σου κὶ τοὺ γείτουνά σου μὴ τοὺ μέφισι,* πρὸς ἣν πβ. καὶ τὴν ἐξ Αἰγίνης : *ὅπου χάσῃ τίποτε καὶ τὸν κόρφο του μέφεται.* Ὁ τύπ. τοῦ ρ. καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος [5], ὡς : *μέφομαι* (Θήρα, Μέγαρα), *μέβγομαι* (Κύμη), *μέφκουμαι* (Πόντος), *μέφουμαι* (Στρόπονες Εὐβοίας), *μέφφομαι* (Ἰκαρία, Κάλυμνος) [6], *μέφ-φω* (Μεγίστη, Ρόδος). *Μ'σκίδ'* τό, ὁ μικρὸς βοῦς, μοσκίδι, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀρχ. *μοσχίδιον. Νέφαλου* τό, νέφος. Ἡ λ. ἐκ συμφυρμοῦ [7] τῶν *νεφέλη* καὶ *σύννεφον,* ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος εὕρηται ὁ τύπος *νέφελο. Οὐρ'νὸς* ὁ, ἄγριον σῦκον, ἀρχ. *ἐρινεός. Οὐρουφὴ* ἡ, ἀρχ. ὀροφή. *Πιράτ'ς* ὁ, σύρτης τῆς θύρας, ἐκ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ *περατής,* ὅπερ, δι' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου ἀναλογικῶς πρὸς τὰ συνώνυμα *διαβάτης, ὁδίτης, παροδίτης,* ἐλέχθη καὶ *περάτης* [8]. *Πιτρουπίδ'* τό, κατὰ πληθ. ξύλινα πτερύγια εἰς τὰ πλάγια τοῦ πλοίου (ἐντὸς τῶν ὑδάτων) διὰ τὴν εὐστάθειαν αὐτοῦ, ὅταν ὑπάρχῃ τρικυμία. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *τροπιδεῖον* (*τροπιδεῖα καταβάλλεσθαι·* τοποθετεῖν τρόπιν, Πλάτ. Νόμ. 803Α). Ὁ Φώτιος ἀναγράφει : *τροπίδια· τὰ εἰς τρόπιν νεὼς εὐθετοῦντα ξύλα· μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ καταβολῆς τινος καὶ ἀρχῆς πράγματος. καὶ ὁ τόπος ἐφ' οὗ τίθεται ἡ τρόπις.* καὶ ρ. *τροπίζω,* ἐφοδιάζω μὲ τρόπιν. Σήμερον ἐπίσης εἰς Πόντον (Οἰνόην) ἀπαντᾷ ἡ λ. *τροπίδιν* καὶ *τροπίδι* (Ἀμισός, Οἰνόη), ἡ τρόπις. *Πολήμ'* τό, λάκκος εἰς τὸ στόμιον τοῦ ληνοῦ, ὑποδεχόμενος τὸ γλεῦκος τῶν σταφυλῶν, ἡ λ. καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος. Πρόκειται τὸ ἀρχ. *ὑπολήνιον. Ρόους* ὁ, ρόος, ἡ ὑγρασία, τὸ ἀρχαῖον ρόος. *Ρουδαμὸς* ὁ, καὶ *ρουδιάμ'* τό, τρυφερὸς βλαστὸς τῶν ἐλαιῶν. Ἡ λ. παρὰ τὸ ἀρχ. *ῥόδαμνος,* δι' ὃ βλ. Π. Διαθήκην (Ἰὼβ 14, 7): *Ἔστι γὰρ δένδρῳ ἐλπίς· ἐὰν γὰρ ἐκκοπῇ ἔτι ἐπανθήσει, καὶ ὁ ῥόδαμνος αὐτοῦ οὐ μὴ ἐκλείπῃ,* καὶ αὐτόθι 40, 17 : *Σκιάζονται δὲ ἐν αὐτῷ δένδρα μεγάλα σὺν ῥοδάμνοις, καὶ κλῶνες ἀγροῦ.* Τὴν λ. ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡσύχιος : *ῥόδαμνοι· κλῶνες βλαστοί.* Παρὰ τὸν τύπον τοῦτον ἔχομεν ἐπὶ τῆς

---

1. Πλείονα περὶ τῆς λ. βλ. *Ι. Βογιατζίδου,* Σύμμικτα Λεξικογραφικά, Ἀθηνᾶ 27 (1915), 129-131.

2. Ἡ ἐτυμολογία τῆς Μάνης, Νέοι Δρόμοι 1 (1938), τεῦχ. Ἰουλίου, σ. 3-4.

3. *Κ. Ἀμάντου,* Τοπωνυμικὰ Σύμμεικτα, Ἀθηνᾶ 22 (1910), 195. Πβ. *Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας,* ἐν λ.

4. *Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας* ἐν λ. *ἀλιδώνα.*

5. Κατὰ μαρτυρίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας.

6. *Γ. Χατζιδάκι,* ΜΝΕ 1, 163.

7. *Γ. Χατζιδάκι,* ΜΝΕ 1, 318.

8. Αὐτόθι 2, 94.

αὐτῆς σημασίας καὶ ῥάδαμνος παρὰ Σουΐδᾳ : *ῥάδαμνος : βλαστὸς τρυφερός· ἢ κλάδος. ῥάδαμνός ἐστιν ὁ τοῖς φύλλοις κομῶν ἀκρεμὼν τοῦ δένδρου, καὶ σκιὰν ἐκτελῶν*, παρὰ δὲ τῷ Ἡσυχίῳ : *ῥάδαμνος· βλαστὸς ἁπαλός. κλάδος. ἄνθος. ὅρπαξ καὶ τὰ τοιαῦτα. ῥαδαμεῖ. βλαστάνει.* Παρὰ ταῦτα ἀρχαῖος εἶναι καὶ ὁ τύπος *ὁρόδαμνος κλών, κλάδος καὶ ὅραμνος. Σμίζουμι* ἀντιλαμβάνομαι τῆς ὀσμῆς πράγματός τινος. ὀσφραίνομαι παρὰ τὸ ἀρχ. *ὀσμῶμαι.* Ἀλλαχοῦ καὶ ὁ τύπος *ὀσμίζομαι. Σφ'νούρα* ἡ, ἰχθὺς ἐπιμήκης μὲ μεγάλην μύτην. Ἡ ἀρχ. λ. *σφηνεύς*, ἰχθὺς τοῦ εἴδους τῶν κεστρέων, πιθανῶς ἐκ τοῦ σφηνοειδοῦς αὐτοῦ σχήματος. Παρ' Ἀθηναίῳ (307b) φέρεται : *εἴδη κεστρέων εἶναι κέφαλον καὶ σφηνέα καὶ δακτυλέα. Στέα τά*, ἡ ἐκ καλάμου ὀροφή, φρ.: *κ'τάζ' τὰ στέα*, ἐπὶ τῶν ὀκνηρῶν. Ὁ Dieterich [1], ἐτυμολογῶν τὴν λ., σημειώνει ὅτι πρόκειται τὸ ἀρχ. *στέγος*. Τοῦτο ἀπορρίπτει ὁ Γ. Χατζιδάκις [2], παρατηρῶν ὅτι ἐκ τοῦ ρ. *στεγάζω* ἠδύνατο νὰ γίνῃ *στέγος*, χωρὶς νὰ προϋποθέτῃ συνέχειαν τῆς ἀρχαίας λ. Ἤδη ὅμως ὁ τύπος εἶναι βυζαντινός, καθ' ὅσον παρὰ Προδρόμῳ Α, 77 (ἔκδ. Hesseling-Pernot, σ. 32) φέρεται ὁ στίχος : *Τὰ κεραμίδια ἐλύθησαν, τὸ στέγος ἐσαρώθη.* Ἡ ὕπαρξις τῆς λ. εἰς τὸ Βυζάντιον, νομίζω ὅτι ἐνισχύει τὴν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος συνέχειαν. Σήμερον ὑπὸ διαφόρους τύπους ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οἷον : *στέγος καὶ στέβος* (Πόντος), *στέα* (Κῶς, Μεγίστη), *στέβη* (Κάλυμνος), *ἀστέη* (Νίσυρος), *στέος* (Ἀγαθονήσι, Πάτμος). *Συν'κάζου*, συνεικάζω, προσπαθῶ νὰ εὕρω τὰ χαρακτηριστικά τινος, τὸ ἀρχ. *συνεικάζω*, συγκρίνω, ἡ λ. καὶ ἐκ Μάνης. *Τάλαρους* ὁ, καὶ *ταλιούρ'*, χαλκοῦν ἀγγεῖον, ἀρχ. *τάλαρος* (βλ. ἀνωτέρω). *χ'λούτσα* ἡ, μικρὸς πολύχρωμος ἰχθὺς μετὰ μεγάλων χειλέων. Πβ. τὸ ἀρχ. *χελλὼν ἢ χελὼν* εἶδος ἰχθύος μετὰ μακροῦ ρύγχους, τοῦ γένους τῶν κεφάλων : *εἶναι δὲ καταδεέστεροι πάντων οἱ χελλῶνες* (Ἀθην. 306 Ε). *Χρηματῶ*, ὑπολογίζω. ἀρχ. *χρηματίζω* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας.

Ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας κληρονομίας καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἔχει τὸ μερίδιόν της εἰς τὴν διάλεκτον. Οὕτω, λέγονται ἐνταῦθα τά : *ἀρχονταρίκ'* τό, ἡ αἴθουσα τῆς οἰκίας ὅπου ὑποδέχονται τοὺς ξένους. Ἡ λ. καὶ ἐξ Ἀρναίας [3], ἔχει δὲ τὴν ἀρχήν της ἐκ τῆς μοναστηριακῆς γλώσσης, ἔνθα τὸ *ἀρχονταρίκιον* σημαίνει ξενῶνα. Πβ. τὰ παρὰ Δουκ. : *ἀνάπαυσιν ἕξουσιν ἐν τῷ πλησίον τοῦ Πυλῶνος γενομένῳ ἀρχονταρικίῳ. Ἀξάϊ* τό, τὸ *ἐξάγιον*· ποσὸν ἐλαίου διδόμενον διὰ τὴν ἐργασίαν ἐν τῷ ἐλαιοτριβείῳ. *Γαβάθα* ἡ, ἀγγεῖον ξύλινον ἢ πήλινον, παρὰ τὸ λατ. *gavata*. Παρ' Ἡσυχίῳ ἡ γλῶσσα : *γαβαθόν· τρυβλίον. Καυκί* τό, πήλινον ἀγγεῖον ὡς μέτρον, παρὰ τὸ ἀρχ. *καυκίον*, ὅπερ καὶ Βυζαντινόν ὡς ὑποκορ. τοῦ *καῦκος-καύκη* εἶδος ποτηρίου, *μισάλα* ἡ, ὕφασμα ἐπίμηκες τιθέμενον εἰς τὴν πινακωτὴν πρὸς ἐπίθεσιν ἐπ' αὐτοῦ τῶν πρὸς ἕψησιν ἄρτων. Ἀλλαχοῦ λέγεται *μεσάλιν*, ὅπερ ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ *μενσάλιον*, παρὰ τὸ Λατ. *mensa* (τράπεζα).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω διὰ τὴν σημασίαν καταγράφω τὰς λέξεις : *ἀργουπιδοῦσα* ἡ,

---

1. Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, σ. 198.

2. ΜΝΕ 2, 33, Ἀθηνᾶ 20 (1908), 568.

3. Πβ. *Β. Φάβην*, Ἔκθεσις τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, Ἀθηνᾶ 45 (1933), 345.

γυνὴ τέξασα μετὰ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τοῦ γάμου της, *πουλ'πιδοῦσα* ἡ, γυνὴ ἔχουσα πολλὰ τέκνα, *προυτουγόνατους* ὁ, ὁ πρωτότοκος υἱός, *ἀπουκούν'* τό, ὁ τελευταῖος (*κουνὶ* τὸ = τὸ σπέρμα), ἀλλαχοῦ λέγεται καὶ *ἀπόσπερμα*, *ἀποσπόρι*, *ἀποσπορίδι*, *κριαρώνουμι*, συμπλέκομαι, παρὰ τὸ *κριός*, *λησταρχάου*, καταπιέζω, *φαλαγγώνου* συναντῶ δυσχερείας, *περπατάρης*, ὁδοιπόρος, *ἀλαίμαργους*, λαίμαργος, ὁ ἰχθὺς τῶν ἀρχαίων λίχνος, *καταλαχοῦ*, τυχαίως, *ἀργάζου*, ὑφίσταμαι τὴν ἀναγκαίαν ἐπίδρασιν τῆς ταριχευτικῆς οὐσίας, τὸ ἐκ τοῦ ἅλατος δάμασμα (ἀρχ. *ὀργάζω* βλ. Ἱστορ. Λεξικὸν ἐν λ. *ἀργάζω*), *Δόξα*, τὸ οὐράνιον τόξον, *'πειγούμενου* τό, τὸ ἐπεῖγον. Σημειώνω ἐπίσης τὰς φρ. : *ἔμειγι γ'ναῖκα κατὰ γ'νικοῦ*, ἔμεινε χήρα. *Νὰ σ' βάλ'γι τοὺ κιραμίδ'* (ἀρὰ· ἐπιβίωσις τῆς ἀρχαίας συνηθείας).

Ὁ σ. τέλος παραθέτει κατὰ ἰδιωματικὸν τύπον ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὡς καὶ παρωνύμια.

Ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν προσφορὰν τοῦ συλλογέως, βραβεύει αὐτόν.

5. *Ἀρ. Κατέχη*, «Γλωσσικὸν Ὑλικὸν ἐξ Ἐρεικούσης Κερκύρας», σσ. 288.

Ὁ σ. προσέρχεται εἰς τὸν διαγωνισμὸν διὰ δευτέραν φοράν. Τὸ παρεχόμενον ὑλικὸν καταχωρίζεται εἰς τρία τμήματα : Τὸ *Πρῶτον* (σ. 3-88) περιλαμβάνει λέξεις, ὧν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι ἡ πρόθεσις *ματὰ* (μετά), τὸ *Δεύτερον* (σ. 88-274) ὀνομασίας τῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ τὸ *Τρίτον* (σ. 274-288) τὰς ὀνομασίας τῶν ἐνδυμάτων.

Ἡ συλλογὴ πληροῖ τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ καθ' ὅσον ὁ σ. δι' ἑκάστην λέξιν μετὰ τὴν σημασίαν της δίδει πάντοτε διδασκαλικὰ παραδείγματα ἐν τῷ ἰδιωματικῷ λόγῳ καὶ οὕτως ἀβιάστως διὰ τῶν παραδειγμάτων ἔχομεν καὶ νέον ὑλικόν. Τοῦτο εἶναι ὑπὲρ τῆς συλλογῆς.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου ὑλικοῦ σημειώνω μερικὰς παρατηρήσεις :

1) *Ἀπαντᾷ α προθετικόν* : *ἀλαίμαργος*, *ἀσκληρύνω*, *ἀσ'κώνω*, *ἀκαρτέρι*, *ἀκατόπι*, *ἀλησμονῶ*, *ἀπεράτης*, *ἀπαλάμη* κ.λπ.

2) Ἀνάπτυξις φθόγγου -γι- μεταξὺ δύο φωνηέντων, ὡς ἐνίοτε συμβαίνει καὶ εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα [1], οἷον : *ἀγριγιάδα*, *ἀντρειγιωμένος*, *ἀστειγιεύομαι*, *γριγιά*, *δύγιο*, *θερίγιος*, *κοπριγιά*, *κριγιάς*, *κρύγιος*, *μίγια* (μία), *τρίγια*, *χρείγια* κ.λπ.

3) Ἔχομεν ἐναλλαγὴν τοῦ συμπλέγματος *μν* διὰ τοῦ *βν* : *μνῆμα-βνῆμα*, *γυμνάσια-γυβνάσια*, *γυμνὸς-γυβνός*, *συκαμνιὰ-συκαβνιὰ* κ.ἄ.

4) Ἐνίοτε ἡ διάθεσις τοῦ *υ* εἰς *-ου* καὶ *-ιου* : *κρύφτω-κρούφτω*, *κρυφά-κρουφά*, *συρίζω-σουρίζω*, *σκύψιμο-σκιούψιμο*, *σκύφτω-σκιούφτω* κ.ἄ.

5) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ χρῆσις ἀπροσώπου συντάξεως ἐν τῷ ἰδιώματι, οἷον *μοῦ 'κάζεται* (εἰκάζεται, νομίζω), *μοῦ 'κάστηκε* (ἐνόμισα), *μοῦ 'πίτυχε* (ἐπέτυχον), *μοῦ θυμήθηκε* (ἐνεθυμήθην), *βάστα μου* (μοῦ ἀρκεῖ), *δὲ μοῦ τσεδέρει* (δὲν ἔχω συναντήσει), *τοῦ πρέπεται* (πρέπει εἰς αὐτόν) κ.ἄ.

---

1. *Α. Α. Παπαδοπούλου*, Γραμματικὴ βορείων ἰδιωμάτων, σ. 36.

Ἡ μεταβολὴ τῆς προσωπικῆς συντάξεως εἰς ἀπρόσωπον ἀπαντᾷ διαλεκτικῶς καὶ εἰς Μακεδονίαν [1].

Ξένην γλωσσικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ ἰδίωμα σημειώνομεν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, οἷον : *ἀγιοῦτο* (aiuto, βοήθεια), *ἀλλάργα* (alla larga, μακράν), *bονόρα* (a buon ora, Ἐνετ. bonora, ἐνωρίς), *δελόγου* (di luogo, Ἐνετ. de longo, ἀμέσως), *καπατσιτὰ* (capacità, ἐπιδεξιότης), *καδινάτσο* (catenaccio, μοχλὸς θύρας), *κιαρίρω* (chiarire, καθαρίζω), *νετερέσσο* (interesse, συμφέρον), *ὀρδινάρω* (ordinare, τακτοποιῶ), *παρτσινέβελος* (Ἐνετ. parcenevole, συνεταῖρος), *πέζο* (peso, βάρος), *ποσσέσσο* (possesso, κατοχή), *ρεμέδιο* (rimedio, φάρμακον), *ρεδικολεύομαι* (redicolare, περιγελῶ), *σένιο* (segno, σημάδι), *σταβιλίρω* (stabilire, στερεώνω), *σολλέβο*, (sollievo, ἀνακούφισις), *φατέρνα* (fraterno, γενιά) κ.ἄ.

Ὀλίγας ἐπίσης ἀνευρίσκομεν καὶ ἐκ τῆς Τουρκικῆς, οἷον : *ἀραλίκι* (aralık, εὐκαιρία), *δαβᾶς* (tava, χάλκινον σκεῦος), *κασαβετίζω* (kasavet, θλίψις), *τζουβαΐρι* (cevahir, κόσμημα), *χαζιρεύω* (ἑτοιμάζομαι, hazır, ἕτοιμος).

Ἐνδιαφέροντα ὅμως εἶναι τὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα τοῦ ἰδιώματος, ἐξ ὧν σημειώνομεν ἐνταῦθα μερικά : *Ἄγροικος*, σκληρός, τραχύς, τὸ ἀρχ. ἐπίθ. *ἄγροικος*. *Ἄδολος*, ἀνόθευτος, ἁγνός, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις (Αἰσχ. Ἀγαμ. 95). *Ἀθράκωμα* τό, παρὰ τὸ ἀρχ. *ἄνθραξ*, κακοήθης φλύκταινα. *Ἀκρίθα* ἡ, μόλυνσις εἰς τὰ βλέφαρα, τὸ ἀρχ. *κριθή*, μικρὸν ἐξάνθημα ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ βλεφάρου, τὸ σήμερον λεγόμενον *κριθαράκι*. *Ἄλιεμα* τό, ἡ ἁλιεία, τὸ Ἑλληνιστικὸν *ἁλίευμα*, ὁ τύπος *ἄλεμα* καὶ ἐκ Προποντίδος. *Ἄυλος* ἀδύνατος, ἄσχημος (καὶ ρ. *αὐλώνομαι*, παραμορφώνομαι), τὸ ἀρχ. *αὔλος*. *Ἀφοδιὰ* ἡ, αὐλή· τὸ ἀρχ. *ἄμφοδον*, ἡ ὁδός. Ἡ λ. συχνοτάτη εἰς τοὺς παπύρους ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς ὑπὸ τοὺς τύπους *ἄμφοδος* καὶ *ἄμφοδον* [2]. Λησμονηθείσης τῆς πρώτης σημασίας σήμερον διὰ τῆς λ. δηλοῦται ἡ αὐλὴ καὶ εἰς Κέρκυραν καὶ εἰς Παξούς. *Διδαχὴ* ἡ, διδασκαλία· τὸ ἀρχ. *διδαχὴ* ἤδη παρὰ Ἡροδότῳ (3, 134). *Δοκοῦμαι*, ἀντιλαμβάνομαι, νομίζω παρὰ τὸ ἀρχ. *δοκῶ*.

Ζουγκλός, ἀνάπηρος, ὁ ἔχων μέλη τοῦ σώματός του ἀτελῆ, καὶ ρ. *ζουγκλιάζομαι* καθίσταμαι ἀνάπηρος. Ἡ λ. ἀνακτέα εἰς τὸ ἀρχ. *ζάγκλον*, δρέπανον πρὸς θερισμόν. Ἤδη παρὰ Θουκ. (VI, 4, 5) ἀναφέρεται περὶ τῆς Σικελικῆς πόλεως ὅτι «*ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὴν ἰδέαν τὸ χωρίον ἐστὶ τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ ζάγκλον καλοῦσιν*». Παρὰ Δουκ. ἀπαντᾷ καὶ ὁ τύπος *ζουγκλός*, mutilus, mancus καὶ ζουγκλώνειν, demutilare, καταπηροῦν, περικόπτειν. Περὶ τῆς λ. διέλαβεν ὁ Κ. Κόντος [3] καὶ ὁ Β. Φάβης [4], ὅστις καὶ τὸ παρὰ Στράβωνι (268) *ζάγκλιον* (*ζάγκλιον γὰρ καλεῖται τὸ σκολιόν*) διορθοῖ εἰς *ζαγκλὸν* (ἐπίθ. *ζαγκλὸς*) καὶ συνάπτει πρὸς τοῦτο καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου : *ἀγκλόν· σκολιόν*. Σήμερον ἰδιωματικῶς ἔχομεν ποικίλους τύπους, ὡς : *ζαγλὸς* (Κρήτη), *ζουγλὸς*

---

1. Πλείονα βλ. εἰς τὴν μελέτην τοῦ *Β. Φάβη*, Περὶ τῆς ἀπροσώπου συντάξεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, Ἐπετ. Φιλοσ. Σχ. Πανεπ. Θεσσαλονίκης 6 (1950), 69-91.

2. Πλείονα βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς 4 (1951), 319 κέξ.

3. Κριτικαὶ καὶ γραμματικαὶ παρατηρήσεις, Ἀθηνᾶ 7 (1895), 311-312.

4. Ἀνάλεκτα Φιλολογικά, Ἀθηνᾶ 53 (1949), 280-281.

(Κάρπαθος, Κέρκυρα, Κρήτη [1], Κύθηρα), *ζουγκλὸς* (Ἤπειρος), *ζιγκλὸς* (Ἤπειρος), ἵνα δηλωθῇ ὁ ἀνάπηρος τὴν χεῖρα, ὁ κουλὸς ἢ ὁ ἀνάπηρος τοὺς πόδας, ὁ χωλός, καὶ *ζουγκλὸς* (Εὔβοια), *ζοῦγκλους* (Αἰτωλία), *ζέγκλιος* (Τρίκερι), ἵνα δηλωθῇ ὁ ἀριστερόχειρ. Ἔχομεν ἐπίσης τοὺς τύπους *ζουγκλοχέρης* (Κρήτη, Κύθηρα), ὁ ἀνάπηρος τὴν χεῖρα καὶ *ζουγλοπόδης* (Κρήτη), ὁ ἀνάπηρος τὸν πόδα καὶ *ζουγκλοχέρης* (Εὔβοια), ὁ ἀριστερόχειρ. Ἐν Κρήτῃ ἐπίσης λέγεται *ζαγλώνω* καθιστῶ τινα ἀνάπηρον. Τέλος ὡς τοπων. ὑπὸ τὸν τύπ. *Μεγάλη Ζάγκλα* (Λαγκάδια Γορτυνίας) δηλοῦται ἡ μεγάλη στροφὴ τοῦ δρόμου. *Θαλάμι* τό, ἡ φωλεὰ τοῦ ὀκτάποδος, παρὰ τὸ ἀρχ. *θαλάμη* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας. Ἤδη παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδ. ε, 432) φέρεται : *Πολύποδος θαλάμης ἐξελκιμένοιο. Κανίστρα* ἡ, μεγάλον καλάθιον παρὰ τὸ ἀρχ. *κάνιστρον. Κατακλύζω* (=πλημμυρίζω, ὡς γ' πρόσ. βρέχει πολύ), τὸ ἀρχ. *κατακλύζω* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας ἤδη παρὰ Πινδάρῳ, Ὀλ. 10 (11) 15. *Κεντρίνα* ἡ, εἶδος σφηκός, ἤδη παρ' ἀρχαίοις (Θεόφρ. Περὶ Φυτ. Ἱστορ. 2, 8, 2) ἀπαντᾷ ἡ λ. : *κεντρίνης* εἶδος ἐμπίδος ἢ σφηκός. Σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (διὰ προθετικὸν σ) λέγεται *σκεντρίνα*, ἡ σφήξ. *Κλινάρι* τό, μικρὰ *κλίνη*. *Κουκκούμι* εἶδος λέβητος, τὸ Ἑλληνιστικὸν *κουκκούμιον*, Βυζ. *κουκκούμιν* (Λατ. cucuma). *Κουμάσι* τό, ὀρνιθών, τὸ Ἑλληνιστικὸν *κομᾶς, κουμάσιον· τὸ τῶν ὀρνίθων οἴκημα* (Ἡσύχιος). *Λάγκερο* τό, ἀπόσταγμα ἀπὸ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλῶν, στεμφυλίτης οἶνος, ὁ δευτερίας [2]. Ἤδη παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται ἡ γλῶσσα: *λάκυρος· στεμφυλίας οἶνος*. Ἐκ τοῦ *λάκυρος* διὰ τὸ παρακείμενον ὑγρὸν ἐλέχθη καὶ *λάκερος* καὶ δι' ἀνάπτυξιν γ, *λάγκερος* [3]. *Λαμπυρίδα* ἡ, ἡ πυγολαμπίς, ἡ *λαμπυρὶς* παρ' Ἀριστοτέλει (Περὶ Ζ. Μόρ. 1, 3, 3). *Λάρνα* ἡ, λάκκος μὲ ὕδωρ, παρὰ τὸ ἀρχ. *λάρναξ*. *Λαχτίζω*, πονῶ πολὺ καὶ γογγύζω, παρὰ τὸ ἀρχ. *ὑλακτῶ*. *Ματαλυγγειῶμαι*, προσβάλλομαι διὰ δευτέραν φορὰν ὑπὸ λυγγός. Τὸ ρ. παρὰ τὸ ἀρχ. λύγξ. Ὁ Σουΐδας σημειώνει ἐν λ. *ἀναλλύζουσα* καὶ τὸν τύπ. *λυγκαίνουσα· στενάζουσα· ἔστι δέ τι πάθος γινόμενον τοῖς μετὰ συμπαθείας πολλῆς κλαίουσιν* (ρ. *ἀναλύζω*, κλαίω μετὰ λυγμῶν). *Νησσάρι* τό, παπί, ἤδη ἀρχ. *νησσάριον*, ὁμοίως καὶ τὸ *'ρνίθ'* παρὰ τὸ *ὀρνίθιον*. *Ξέστα* ἡ, λάγηνος, παρὰ τὸ Λατ. sextarius. Ἡ λ. ἐκ παπύρων τοῦ Ζ' αἰῶνος : *ἐλαίου ξέστας*. Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ὁ *ξέστης* ἦτο πολύχρηστος ὡς οἰνοφόρον ἢ ὑδροφόρον ἀγγεῖον [4]. *Πέτομαι*, πετῶ. τὸ ρ. ἤδη παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Γ 55, Ε 366 καὶ Ὀδ. γ 484 κ.ἄ.). Τὸ αὐτὸ σήμερον καὶ ἐν Μάνῃ, ἐν δὲ τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ (Μπόβα) [5] ὑπὸ τὸν τύπ. *πέταμα*. *Ριπίζω* διασκορπίζω. ἤδη ἀρχ. *ριπίζω* φυσῶ, ἀερίζω. *'Στιὰ* ἡ, ἡ φωτιά, ἡ *ἑστία*. *Σφαλάγγι* τό, ἡ ἀράχνη

---

1. Τὸ ἐκ Κρήτης *ζουγλὸς* ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον Α 1063, Β 882, Γ 958 καθὼς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ρ. *ζουγλώνω* (καθιστῶ τινα ἀνάπηρον) Α 1148, Β 873. Περὶ τῶν λ. τούτων διέλαβεν ὁ Σ. Ξανθουδίδης, Λέξεις Ἐρωτοκρίτου, Ἀθηνᾶ 26 (1914), 143-146, ὅστις ὑπέθεσε τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῶν ἐκ τοῦ ρ. *ζουλίζω, ζουλῶ* δι' ἀνάπτυξιν γ πρὸ τοῦ λ.

2. *Κοραῆ*, Ἄτακτα Δ, 25.

3. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1, 239. 2,2.

4. *Αὐτόθι* 1, 393-394. Διὰ πλείονα βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου τὰ λαογραφικά, Ἀθῆναι 1950 τόμ. 1, σ. 226-227. *Τοῦ αὐτοῦ*, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός, Ἀθῆναι 1952, τόμ. 5, σ. 184-186.

5. *G. Rohlfs*, Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris, Tübingen 1964, 398.

(ἔντομον), *σφαλαγγωνιὰ* ἡ (ἱστὸς ἀράχνης), εἶναι τὸ ἀρχ. *φαλάγγιον*, εἶδος ἰοβόλου ἀράχνης. Ἐν Μάνῃ σήμερον λέγεται (διὰ προθετικὸν σ) *σπαλάγγα*. Ἤδη οἱ λεξικογράφοι σημειώνουν : Ἡσύχιος : *φάλα(γ)ξ· ζῷον παραπλήσιον ἀράχνῃ, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ ὑφαίνειν δοκεῖ*. Φώτιος : *Φαλάγγιον· γένος ὄφεων ὥς φησι Νίκανδρος* (Θηρ. 8) *καὶ ὁ ἀράχνης δὲ ὃν ἔνιοι φαλάγγιον*. *Τέρμονας* ὁ, τὸ ὁρόσημον. Ἡ λ. ἀρχ. κυρίως παρὰ ποιηταῖς (Αἰσχ., Ἀποσπ. 191 κ.ἄ.). Ὁ Ἡσύχιος γράφει : *Τέρμονες· τέλη, φραγμοί. ὅρια, τέρματα. Φλέμονας* ὁ, ὅ,τι καὶ τὸ ἀρχ. *φλεγμονή*. *Χύστος* ὁ, γυναικεῖον αἰδοῖον, ἀρχ. *κύσθος*. Ὁ Εὐστάθιος[1] (468, 32) παρατηρεῖ «*κύσθος, κατὰ ἰωνισμόν, χύστος εἴπερ ἀπὸ τοῦ κέχυται γίνεται διὰ τὴν ἐκεῖθεν κατὰ φύσιν χύσιν*».

Διὰ τὴν σημασίαν των ἀκόμη ἀναγράφω τὰς λέξεις : *ἀναλαμπὴ* ἡ, ἰσχυρὸς πόνος (ἡ σημασία ἐλλείπει ἐκ τοῦ οἰκείου λήμματος τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ), *ἀτεκνομάννα* ἡ, ἄτεκνος μήτηρ, *ἀνεκύργιευτος* ἀνακυρίευτος, ἀτίθασος (καὶ αἱ λ. αὗται ἐλλείπουν ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), *γαττεύω* ἐρωτοτροπῶ, *ἐπιταυτιάρικος* ὁ, ὁ εἰδικὸς (ὁ ἐπιταυτοῦ), *κόρη* ἡ, ἡ ὡραία, *λαύρα* ἡ, τὸ ἀνοικτόν, τὸ φλύαρον στόμα, *ματανιατίζω* νεατίζω, καλλιεργῶ τὸ κτῆμα ἐκ νέου, *πύργος*, ὁ τοῖχος, *σταφυλίτας* ὁ, ἡ πρὸ τοῦ φάρυγγος κατὰ τὸν λαιμὸν σταφυλή, *στόλος*, ὡραῖος, *σύσκαρος* ὅμοιος, *πρᾶμα* τό, ὁ χοῖρος, *φορτίκι* τό, ὁ ὄνος, *ψύχρω* ἡ, τὸ συνάχι κ.ἄ., *ὁ ἴδιός μου*=ἐγώ, *τὸ λέει*, τὸ λέγειν, ἡ ὁμιλία, *τὸ οὐδέ*, τὸ τίποτε, τὸ οὐδέν, κ.ἄ.

Διὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω ἡ Ἐπιτροπὴ ἔκρινε τὴν συλλογὴν βραβευτέαν.

6. *Ν. Β. Κοσμᾶ*, «Λαγκαδιανὸ Λεξιλόγιο», σσ. 49.

Ὁ συλλογεὺς εἶναι δημοδιδάσκαλος καὶ τὸ γλωσσικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον προσφέρει, προέρχεται ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Λαγκαδᾶ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἐπὶ πολὺ ὑπηρέτησεν.

Ὁ σ. παραθέτει τοπογραφικὸν σχεδίασμα τῆς περιοχῆς καὶ εἰσαγωγικὸν σημείωμα, ἀναφερόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Συμφώνως πρὸς αὐτὸ τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων εἶναι ἐντόπιοι Μακεδόνες, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατολ. Θράκην, Μικρὰν Ἀσίαν, Πόντον, Βουλγαρίαν καὶ Ρωσίαν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ κατὰ τὸ 1914, 1922, 1939.

Τὸ ἰδίωμα τῆς περιοχῆς εἶναι βόρειον. Ὁ σ. καταγράφει 447 λέξεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι, ἕνεκα τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ, εἶναι ξέναι, κυρίως Τουρκικαί. Φαίνεται ὅτι ὁ σ. ἐπρόσεξεν ἰδιαιτέρως τὰς ξένας ταύτας λέξεις καὶ ἐπέμενε περισσότερον εἰς τὴν συλλογὴν αὐτῶν, διὸ καὶ δὲν παρέχει πλήρη εἰκόνα τοῦ ἰδιώματος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν καταγράφει γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀναφερόμενα εἰς ποικίλας ἀσχολίας τῶν κατοίκων, ἡ προσφορά του αὕτη δὲν εἶναι ἐπαρκής, οὐδὲ πληροῖ τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας.

Μειονεκτεῖ ἐπίσης, διότι δὲν παρέχει διδασκαλικὰ παραδείγματα εἰς ὅλας τὰς λέξεις, ὥστε νὰ εἶναι καταφανὴς ἡ σημασία, ἀλλὰ καὶ ἡ σημασιολογικὴ ἔκτασις αὐτῶν. Δὲν ἀντελήφθη ὅτι διὰ τῆς καταγραφῆς τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων παρέχεται καὶ νέον ὑλικὸν ἐν πολλοῖς ἀξιόλογον.

---

1. Πβ. *Φ. Κουκουλέ*, Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης τὰ Γραμματικά, σ. 130.

Ἐπίδοσιν φαίνεται ὅτι ἔχουν εἰς τὸ ἰδίωμα αἱ ὑποκορ. καταλήξεις *-ούδα* καὶ *-ούδι*, οἷον : *αὐλούδα* (μικρὰ αὐλή), *ἀξαλούδα* (μικρὰ ποσότης ἀνθρακιᾶς), *βουτούδα* (μικρὰ ἰτέα) *π'λλακούδα* (μικρὰ κόττα), *σφυρ'κούδα* (μικρὰ σφυρίκτρα), *ψ'χούδα* (ψυχή) κ.ἄ. — *λιχούδ'* τὸ (βρέφος), *οὐντούδ'* (μικρὸν δωμάτιον), *πιρ'νούδ'* (μικρὰ περόνη), *π'λλούδ'* (κοττόπουλον), *πιδούδ'*, (μικρὸν παιδίον), *σαραντούδ'* (μικρὸν πρόσφορον παρασκευαζόμενον τὴν 9ην Μαρτίου πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων 40 μαρτύρων), *τσ'καλούδ'* (μικρὸν τσικάλι), *χ'λιαρούδ'* (μικρὸν κουτάλι) κ.ἄ.

Ἕνεκα, ὡς εἴπομεν, τῆς προελεύσεως τῶν κατοίκων ἐκ διαφόρων περιοχῶν, φυσικὸν εἶναι νὰ ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἰδίωμα καὶ λέξεις ξέναι, ὡς Τουρκικαὶ αἱ : *γιουργκάν'*, ἐφάπλωμα, yordan), κιλίμ' (εἶδος τάπητος, kilim), *μπινᾶς* (οἰκοδομή, bina), *νταβᾶς* (χάλκινον σκεῦος, tava), *οὐντᾶς* (δωμάτιον, oda), *σινὶ* (μικρὸν χάλκινον σκεῦος, ταψί, sini, μεταγ. ἑλλην. *σινίον*, κόσκινον), *τσατμᾶς* (ξύλινος τοῖχος, çatma), *χράμ'* (εἶδος μανδύου, ihram) κ.ἄ. Σλαβικὴν τὴν ἀρχὴν ἔχουν αἱ λ. : *βίδρα* ἡ (ἐνυδρίς, vidra), *γκουσταρίκα* ἡ (σαύρα), παρὰ τὸ *γουστέρα*, gušteritsa, *γκλαβανὴ* (καταπακτή, παρὰ τὸ *κλαβανή*, glava, κεφαλή). *Τσέργα* (ὑφαντὴ πλουμιστὴ κουβέρτα. τὸ Βυζ. *τσέργα*, ὁ ἐκ τοῦ Σλαβ. *tšerga*, ρουμαν. *cergă*, ἐκ τοῦ Λατ. ἐπιθ. *sericus*, Ἑλλην. *σηρικός*. Κατὰ τὸν Thumb τὸ serga ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μετεδόθη καὶ εἰς τὰς Βαλκανικὰς γλώσσας, κατ' ἄλλους πρόκειται τὸ Τουρκ. çerge). *Μπράτ'μους* (παράγαμπρος, στενὸς φίλος, Βουλγ. bratim). Ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἔχομεν τὰς λ. *καρριόλα*, (κρεββάτι, carriola), *σερβέττα* (μεγάλον μεταξωτὸν μανδήλιον, Γαλλ. serviette) κ.ἄ.

Παρὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ εἰς τὸ ὀλίγον ὑλικὸν ὑπάρχουν ἀρχαιοπινῆ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα. Οὕτω, ἔχομεν τὰς λ. : *κούτ'λους* ὁ, κυλινδρικὸν ξύλινον δοχεῖον μὲ δύο χειρολαβὰς πρὸς μέτρησιν τῶν προϊόντων, ἐκ τοῦ ἀρχ. *κότυλος*, *κοτύλη*, περὶ οὗ βλ. ἀνωτέρω, σ. 96, *κουμάσι* τό, ὀρνιθών, βλ. ἀνωτ. σ. 105., *ὄρνιθα* ἡ, *περάτης*, μοχλὸς ξύλινος τῆς θύρας ἐκ τῆς μιᾶς παραστάδος εἰς τὴν ἄλλην, πλείονα βλ. ἀνωτ., σ. 101. *Πέτ'νους* ὁ, κόκορας, τὸ ἀρχ. *πετεινός*, εἴτε διὰ τύπου μεγεθυντικοῦ, εἴτε ἀναλογικῶς πρὸς τὸ συνών. *κόκορας*. *Τέκνο* τό, παιδίον, *κατόφλιου* τό, τὸ κατώφλι, ὅπερ ἐκ τοῦ Βυζ. *κατώφλιον* καὶ τοῦτο ἐκ τῆς προθ. *κατὰ* καὶ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *φλιά*, *φλιαί*, αἱ παραστάδες, περὶ οὗ βλ. ἀνωτ., σ. 100, *μάνταλος* ὁ, τὸ ἀρχ. *μάνδαλος*, *μισάλα* ἡ, τραπεζομάνδηλον, καὶ *μισάλι* τό, ἡ πετσέττα, ἐκ τοῦ Βυζαντ. μεσάλιον, *σκαμνὶ* τό, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σκαμνίον*, ὅπερ ἐκ τοῦ Λατ. *scamnum*. *Ντουρβάνα* ἡ, ξύλινον κυλινδρικὸν δοχεῖον, ὅπου κτυποῦν τὸ γάλα πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ βουτύρου, καὶ ρ. *ντουρβανίζου*. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Βυζαντ. *δρουβάνιν*, ὅπερ λέγεται ἀκόμη εἰς τὴν Θράκην [1] καὶ τὸν Πόντον [2], πβ. τὸ Βυζαντ. *δρουβανιστὸν ὀξύγαλον* (Πρόδρομος IV, 112). Ἡ λ. κατὰ Φ. Κουκουλέν [3], ἐκ τοῦ Σλαβ. *drevo* (δένδρον) καὶ *drovi* (ξύλα). Σημειώνω ἐπὶ πλέον τὰς λέξεις : *ἄζα* ἡ, ἀνθρακιά, περὶ ἧς πλείονα βλ. ἀνωτ. σ. 96. *Γουνατίτσα* ἡ, ἡ Πεντηκοστή, ἡ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος *Γονατιστή*, διότι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι γονατίζουν τὴν ἡμέραν αὐτὴν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὡρισμένων ἐκκλησιαστικῶν

---

1. *Σ. Ψάλτη*, Θρακικά, 1, 177.
2. *Α. Α. Παπαδοπούλου*, Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ποντιακῆς διαλέκτου, ἐν λ.
3. Προδρόμεια λαογραφικὰ ζητήματα, Λαογραφία 5 (1915), 116.

κειμένων. *Παραφτίδα* ἡ, ὁ κρόταφος, πβ. τὸ ἀρχ. *παρωτίς*. *Πλαστὸ* τό, ὁ ἄρτος, ἐκ τοῦ *πλάθω*. *Πυκνάδα* ἡ, ἡ ψιλὴ κρησάρα μὲ τὴν ὁποίαν κοσκινίζουν τὰ ἄλευρα, παρὰ τὸ ἀρχ. *πυκνός*. *Σύβρασι* ἡ, καρύκευμα φαγητῶν ἀπὸ ψιλοκομμένα κρόμμυα τὰ ὁποῖα ψήνουν μαζὶ μὲ κόκκινον πιπέρι εἰς τὸ λάδι. *Συδιμένους* ὁ, συνδεδεμένος, ὁ μεμνηστευμένος, ὁ ἀλλαχοῦ *ἀρμαστός*. *Τσαλουκόπους* ὁ, γεωργικὸν ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου κόπτουν τοὺς θάμνους. Ἡ λ. ἐκ τοῦ Τουρκ. *çali*, θάμνος, ἐσχηματίσθη δὲ κατὰ τὸ συνώνυμον *βατοκόπος*. *Φούσκωμα* τό, ἡ ζύμη, κ.ἄ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι, ἐὰν ὁ συλλογεὺς ἔδιδε μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἰδιωματικὰς λέξεις καὶ ὄχι εἰς τὰς ἐκ ξένων γλωσσῶν προερχομένας καὶ ἐὰν διὰ παραδειγμάτων καθώριζε τὴν σημασιολογικὴν ἔκτασιν τῶν λέξεων, τὸ ὑλικόν του θὰ ἦτο ἀσφαλῶς καὶ εἰς ποσότητα καὶ εἰς ποιότητα περισσότερον ἐνδιαφέρον.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συλλογέως διὰ τὸν ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, βραβεύει τὸν συλλογέα καὶ ἐλπίζει ὅτι διὰ μελλοντικῆς συλλογῆς του θὰ καλύψῃ τὸν κενὸν τῆς παρούσης.

Κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀνωτέρω χειρογράφων ἐπεξετάθην ἴσως περισσότερον τοῦ δέοντος, ἀλλ' ἠθέλησα νὰ δείξω τὴν ἀξίαν τῶν νεοελληνικῶν διαλεκτικῶν στοιχείων διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς περισυλλογῆς τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλικοῦ, ὅσον ἀκόμη εἶναι καιρός. Ἡ ταχεῖα διάδοσις εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς νεοελληνικῆς κοινῆς γλώσσης θὰ ἐξαφανίσῃ διὰ παντὸς τὰ πολύτιμα ταῦτα λείψανα τοῦ βίου τῆς τρισχιλιετοῦς ἡμῶν γλώσσης, ἡ ὁποία, ὡς παρετήρησεν ὁ Γ. Χατζιδάκις, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι σήμερον.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Λ. Καραναστάσης, Α. Κωστάκης, Δικ. Βαγιακάκος (Εἰσηγητής)

7. *Ἰωάννου Βελεγράκη* : «Λεξιλόγιον ἐκ τῆς γεωργικῆς ζωῆς τῆς περιοχῆς Ἀνατολικῆς Μεσαρᾶς καὶ Ἀνατολικῶν Ἀστερουσίων Κρήτης». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐξ 65 σελίδων καὶ ἑτέρων πέντε, αἱ ὁποῖαι περιέχουν σχέδια ἀρότρου, ἄλλων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἐγκαταστάσεως ἄμβικος.

Τὰ χωρία ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται τὸ προσφερόμενον γλωσσικὸν ὑλικὸν εἶναι : 1) ὁ Πύργος, 2) ὁ Χάρακας, 3) τὰ Πρωτόρια, 4) ὁ Ἀχεντριάς, 5) οἱ Παράνυμφοι καὶ 6) ὁ Πρινιάς.

Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης μία μόνον χειρόγραφος συλλογὴ ἀπέκειτο μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἡ ὑπ' ἀριθ. 435, ὑποβληθεῖσα τὸ 1925 ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀναγνωστοπούλου.

Ὁ κ. Βελεγράκης, φιλόλογος, καθηγητὴς γυμνασίου, μετέχων διὰ τρίτην ἤδη φορὰν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην πεῖραν διὰ συστηματικὴν ἔρευναν καὶ συγκέντρωσιν ὑλικοῦ χρησίμου διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Ὅπως εἰς τὰς δύο προηγηθείσας συλλογάς του, οὕτω καὶ εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐπιμένει νὰ ἐξαντλήσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ὁρολογίαν τοῦ

τομέως, τὸν ὁποῖον ἐρευνᾷ. Τοῦτο συμβάλλει εἰς τὸ νὰ προκύπτῃ ἐκ τῆς ἐρεύνης ὄχι μόνον ἄφθονον, ἀλλὰ καὶ ἀξιόλογον ὑλικὸν περιέχον σπανίζοντας ὅρους. Ἡ μεθοδικὴ συγκέντρωσις τοῦ ὑλικοῦ φαίνεται καὶ ἐκ τῆς προσπαθείας, τὴν ὁποίαν καταβάλλει ὁ συλλογεύς, διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ οἰκογενείας λέξεων ἐξ ἑκάστου τομέως τῆς ἐρεύνης του, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τοῦ ρ. *σπέρνω* τὰ σύνθετα καὶ τὰ παράγωγα: *σπέρνω, ἀποσπέρνω, σπορά, σπορικό, σπορίδι, σπορσούδι, σπορικὸς καιρός, σποροσάκκι, σποροσακκούλα, σποροματδήλα* κ.ἄ. Τὸν ὅλον τομέα τοῦ γεωργικοῦ βίου χωρίζει εἰς τὰ ἑξῆς κεφάλαια : 1) *Εἴδη ἀγρῶν*, 2) *γεωργικὰ κτήνη*, 3) *περιποιήσεις τῶν ζῴων*, 4) *σκεύη καὶ ἐργαλεῖα τῶν γεωργῶν*, 5) *σπορά*, 6) *θερισμός*, 7) *ἁλώνισμα*, 8) *συγκομιδὴ καὶ ἀποθήκευσις καρπῶν, ἀχύρων*, 9) *ὀνομασίαι δημητριακῶν καὶ ὀσπρίων*, 10) *ἀσθένειαι δημητριακῶν, ζιζάνια*, 11) *καλλιέργεια ἐλαίας*, 12) *ἀμπελουργία* καὶ 13) *ἀπόσταξις*.

Ἕκαστος ἐκ τῶν προσφερομένων γεωργικῶν ὅρων συνοδεύεται ὑπὸ φράσεων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας τοῦ λαοῦ, δι' ὧν καθίστανται σαφεῖς αἱ διάφοροι σημασίαι, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν τὰ λήμματα. Ὁ σ. φροντίζει ἐπίσης διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς φωνητικῆς τῶν ἰδιωματισμῶν. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιώματος τῆς ἐρευνωμένης περιοχῆς ταυτίζονται πρὸς ἐκεῖνα τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, παρατηρεῖται δηλ. 1) *ἡ οὐράνωσις τῶν κ, γ, χ* πρὸ τῶν ἀσθενῶν φωνηέντων *e* καὶ *i* : *ἤδωκε, χέρι, ξέρος* < *γέρος*, 2) *ἡ διατήρησις τῶν μέσων b, d, g*, 3) *ἡ τροπὴ τοῦ τ εἰς θ* πρὸ τοῦ συνιζανομένου *ι* : *ματιὰ* > *μαθιά, στρωματιὰ* > *στρωμαθιά*, 4) *ἡ ἐναλλαγὴ τῶν θ* > *δ* : *θὰ* > *δὰ*, 5) *ἡ πρόθεσις ἀνὰ* ὡς *ἀνὲ* ἐν συνθέσει : *ἀναχύνω* > *ἀνεχύνω, ἀνάχυμα* > *ἀνέχυμα, ἀναδίδω* > *ἀνεδίδω* φρ. : *ἀνεδίδου δὰ χωράφια ἀπῆς πέρασ' ὁ Ἄγουστος, ἀνασπαστὴς* > *ἀνεσπαστής* = ὁ κλάδος ἐλαίας, ὁ ἀνασπώμενος ἐκ τοῦ δένδρου διὰ νὰ φυτευθῇ κ.ἄ.

Τὸ λεξιλόγιον περιέχει ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρω τὰ ἀκόλουθα : *καλουργειά*, ἡ = ἡ καλλιέργεια, τὸ ὄργωμα ἀγροῦ, *λίσμα*, τὸ = τὸ ὕλισμα, ὁ προσχωσιγενὴς ἀγρός, *ὄψη*, ἡ = ὁ ὄψιμος, ὁ ἐν ἀγραναπαύσει ἀγρός, *παραβολή*, ἡ = τὸ φυσικὸν ἢ τεχνητὸν ἐμπόδιον, τὸ παρακωλῦον τὴν πλήρη καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ, *ὀμβρῶ* = ἐπὶ ἀγροῦ, ἀναδίδω ὑγρασίαν, *νυμματερό*, τὸ καὶ ρ. *νυμματίζω*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *νύσσω* κ.ἄ. Περιέχονται ἐπίσης Τουρκικά, Ἀραβικὰ καὶ Ἰταλικὰ δάνεια, ἐκ τῶν ὁποίων παραθέτω τὰ ἀκόλουθα : *ὀρτάκης*, ὁ = ὁ συνεταῖρος (τὸ Τουρκ. ortak), *μπεϊλίκικος* ἐπίθ. = ὁ κρατικὸς (τὸ Τουρκ. beylik), *βακούφικος* ἐπίθ., ἐπὶ κτημάτων, τὸ ἐκκλησιαστικὸν κτῆμα (τὸ Ἀραβ. vakif), *καγιᾶς*, ὁ = ὁ ἄγονος ἀγρὸς (τὸ Τουρκ. kaya = βράχος), *μουζούρι*, τὸ = μέτρον ἐκτάσεως, χωρητικότητος (τὸ Βυζαντ. *μουζούριον*, ὃ ἐκ τοῦ Λατιν. *mesura* = μέτρον), *βάγα*, ἡ = τὸ σκαλιστήρι (τὸ Ἰταλ. *vanga*), *ματζαδούρα*, ἡ = ἡ φάτνη (τὸ Ἐνετ. *magnaora*. ὃ ἐκ τοῦ Ἰταλ. *magiatoia*) κ.ἄ. Τὰ παρατιθέμενα ὑπὸ τοῦ σ., εἰς τὰς τελευταίας πέντε σελίδας, σχέδια διευκρινίζουν τοὺς ὅρους τοῦ ἀρότρου καὶ ἄλλα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη. Διὰ πάντα ταῦτα ἡ συλλογὴ κρίνεται ἀξία βραβεύσεως.

8. *Νικολάου Πακτίτη*, Λαογραφία : «Ὁ θαλασσινὸς βίος 'ς τὴ Βορειοδυτικὴ Κέρκυρα». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ 49 δακτυλογραφημένων σελίδων. Περι-

λαμβάνει τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια : 1) *Τὰ ψάρια*, 2) *τὰ θαλασσοπούλια*, 3) *τὰ θαλασσινὰ φυτά*, 4) *Ἡ παραλία καὶ ὁ βυθός*, 5) *τὰ σκάφη*, 6) *οἱ ἄνεμοι, σημάδια καιροῦ*, 7) *Συμπλήρωμα*.

Εἰς τὴν συλλογὴν περιλαμβάνονται καὶ ἐννέα (9) σχέδια παλαιῶν ἱστιοφόρων.

Ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς *Λαογραφία* ἐδόθη προφανῶς ὑπὸ τοῦ συλλογέως, ἐπειδὴ οὗτος παράλληλα πρὸς τὴν γλωσσικὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν προσφέρει, περιγράφει διαφόρους τρόπους ἁλιείας καὶ μαγειρεύματος ψαριῶν, δίδει ἐπίσης ὀλίγα γνωμικά, παροιμίας, παραδόσεις καὶ προγνωστικὰ καιρικῶν μεταβολῶν, ἀλλ' ἡ συλλογὴ εἶναι καθαρῶς γλωσσική, τὰ δὲ κεφάλαια εἰς τὰ ὁποῖα ὁ σ. ἀσχολεῖται μὲ τὰ λαογραφικὰ δεδομένα, προσφέρουν ἐπίσης ἄφθονον καὶ χρήσιμον γλωσσικὴν ὕλην.

Δημοδιδάσκαλος, ὑπηρετῶν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ χωρίου Συναρᾶδες τῆς Δυτικῆς Κερκύρας, ὁ σ. μετέχει διὰ πρώτην φορὰν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας.

Νησιώτης, παρακολουθῶν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν ἁλιέων τῆς νήσου του, ἠρεύνησε λεπτομερῶς τὸν ναυτικὸν τομέα καὶ κατώρθωσε νὰ προσκομίσῃ ἀξιόλογον γλωσσικὴν ὕλην. Παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν σελίδων της ἡ συλλογὴ περιέχει ἄφθονον ὑλικὸν ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν τομέων τῆς ζωῆς τῶν ἁλιέων.

Ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν διαφόρων ἰχθύων καὶ λοιπῶν θαλασσίων ζῴων καὶ φυτῶν βοηθεῖ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀναγνώρισιν τῶν δημωδῶν ὅρων.

Θὰ ἀνέμενέ τις ἰσχυροτέραν τὴν Ἑνετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν καὶ ἁλιευτικῶν ὅρων τῆς Κερκύρας, διὰ τὸν λόγον ὅτι, τόσον αὕτη, ὅσον καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Ἰονίου, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως, τελοῦν συνεχῶς ὑπὸ τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν. Ἐν τούτοις τηρεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ αὐτὴ ἀναλογία, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀντιστοίχους ὅρους ἐκ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων. Τὰ ἰχθυώνυμα εἶναι γνήσια Ἑλληνικὰ ἐκτὸς ἐλαχίστων Ἰταλικῶν δανείων, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν καὶ εἰς τὸν ὑπόλοιπον Ἑλληνικὸν χῶρον ὡς εἶναι λ.χ. : 1) *ἡ μπεσκαστρίτσα*, τὸ ἀλλαχ. *πεσκαντρίτσα* (Ἰταλ. *pescatrice*), 2) τὸ *μπαρμπούνι* (Ἰταλ. *barbone* Ἑνετ. *barbon*), 3 ἡ *παπαλῖνα* = ἡ μικρὴ σαρδέλλα (Ἑνετ. *papalina*), 4) τὸ *καπόνι* (Ἑνετ. *capon*), 5) ἡ *λάμπαινα* (Ἰταλ. *lampride*, ὁ ἐκ τοῦ Λατιν. *lampristuna*), 6) ἡ *λαμπόρδα* (Ἑνετ. *lampreda*), 7) ὁ *σαμπιέρος* (Ἑνετ. *sampiero*) τὸ ἄλλως *χριστόψαρο* καὶ 8) ὁ *τοῦνος*, ἡ *τουνίνα* (Ἰταλ. *tonno*, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. Ἑλλην. *θύννος*).

Μερικὰ ἐκ τῶν δημωδῶν ἰχθυωνύμων τῆς συλλογῆς ἀποθησαυρίζονται διὰ πρώτην φοράν, ὡς εἶναι : 1) ὁ *ἀληθινός* = ὀστρακοειδὲς κωνικοῦ σχήματος, 2) ὁ *ἀμοίραστος* = μικρὸς ἰχθὺς τοῦ βυθοῦ, χρώματος καστανοῦ (ἀμοίραστος, διότι δὲν μοιράζεται, ὅταν μαγειρευθῇ, λειώνει), 3) τὸ *ἀγόνι* = μικρὸς ἰχθὺς ὁμοιάζων πρὸς τὸν γαῦρον, 4) ἡ *κώτσα* = εἶδος μικροσώμου τσιπούρας, 5) ἡ *πίγκα* ἢ *τίγκα* = ἰχθὺς συγγενεύων πρὸς τὴν *στεῖραν*, 6) ἡ *φασούλα* = πετρόψαρον χρώματος φαιοῦ, 7) τὸ *τρυπολίθαρο* = μικρός, πεπλατυσμένου σχήματος, ἰχθὺς μὲ μεγάλα λέπια καὶ 8) ἡ *χαλκομαρίδα* = ἡ ἀρσενικὴ μαρίδα, ἔχουσα τὸ χρῶμα χαλκοῦ.

Τὸ ἰδίωμα ἔχει ὑποχωρήσει ἀρκούντως πρὸ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς, διατηρεῖ δὲ μόνον ὡρισμένα χαρακτηριστικὰ ὡς εἶναι : ὁ ἀόριστος εἰς -κα, ἀντὶ -σα: *ἔπιακα*

> ἔπιασα, *ἐπιάκαμε* > ἐπιάσαμε, ἡ διατήρησις τῶν μέσων *b*, *d*, *g*, τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον τῆς αἰτ. πληθ. τοὺς > *τσοὺ*, *τσοὺ κεφάλους* > τοὺς κεφάλους, *τσοὺ Ὀθωνοὺς* > τοὺς Ὀθωνούς, τὸ *ἀσκώνει-ἀσκώθηκα* ἀντὶ τῶν σηκώνω, σηκώθηκα κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλῳ κρίνεται βραβεύσιμος.

9. *Ἀλέξανδρου Ἀδαμίδη*, «Γλωσσικὰ τῆς ἐπαρχίας Βοΐου τοῦ νομοῦ Κοζάνης». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐξ 137 δακτυλογραφημένων σελίδων.

Ὁ συλλογεύς, διευθυντὴς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Λικνάδων Βοΐου τοῦ νομοῦ Κοζάνης, μετέχει διὰ πρώτην φορὰν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Φιλοτιμούμενος νὰ δώσῃ μαζὶ μὲ τὸ γλωσσικὸν ὑλικὸν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιώματος, προτάσσει τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τῆς Φωνητικῆς καὶ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ. Ὁμιλεῖ περὶ ἀποβολῆς ἀτόνων φωνηέντων, κωφώσεως καὶ στενώσεως, περὶ τροπῆς, ἀναπτύξεως καὶ ἀποβολῆς συμφώνων, δίδει τὴν κλίσιν τῶν ἄρθρων, τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ρημάτων, τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν, ὁμιλεῖ ἐπίσης περὶ τῶν ἀκλίτων καὶ περὶ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, μολονότι δίδονται κατὰ τρόπον πρακτικόν, καθαρῶς ἐμπειρικὸν — κατὰ τὴν στένωσιν λ.χ. τοῦ φθόγγου *e* (ε-αι) εἰς *ι* ὅταν αὕτη συμβαίνῃ εἰς τὴν περίπτωσιν αι > *ι* : *σκέφτομαι* > *σκέφτουμι*, *ἔρχομαι* > *ἔρχουμι*, *Γιώργαινα* > *Γιώργινα* κ.ἄ. ὁ σ. πιστεύει ὅτι ἀποβάλλεται τὸ *α* καὶ μένει τὸ *ι* — εἶναι ἐν τούτοις χρήσιμοι, διότι καὶ τὴν μορφὴν τοῦ ἰδιώματος δίδουν εἰς γενικὰς γραμμὰς καὶ πλουτίζουν περαιτέρω τὸ γλωσσάριον διὰ τῶν ἰδιωματικῶν τύπων, τοὺς ὁποίους οὗτος χρησιμοποιεῖ ὡς παραδείγματα δι' ἕκαστον γραμματικὸν ἢ φωνητικὸν φαινόμενον. Ἀκολουθεῖ τὸ γλωσσάριον (σελ. 23-73) διατεταγμένον κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν. Ὁ σ., ἀσχολούμενος διὰ πρώτην φορὰν μὲ τὴν συγκέντρωσιν γλωσσικῆς ὕλης, ἐνόμισε πιθανῶς ὅτι θὰ ἀνταπεκρίνετο καλύτερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐὰν συνεκέντρωνε τὰ ξένα δάνεια, παραμελῶν οὕτω τὰ ἑλληνικὰ λεξιλογικὰ στοιχεῖα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ παρατιθέμενον γλωσσάριον γέμει ξένων στοιχείων, Τουρκικῶν, Σλαβικῶν κ.ἄ., πολλὰ τῶν ὁποίων πιθανῶς δὲν ἀκούονται σήμερον.

Τὸ μειονέκτημα τοῦτο τῆς συλλογῆς ἐξουδετερώνουν εὐτυχῶς τὰ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς συλλογῆς παρατιθέμενα παραμύθια καὶ παροιμίαι. Τὰ κείμενα ταῦτα τοῦ προφορικοῦ λόγου παρουσιάζουν ἑλληνικωτάτην σύνθεσιν καὶ μορφήν. Αἱ τετρακόσιαι περίπου παροιμίαι, διατεταγμέναι κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, μολονότι τυγχάνουν αἱ περισσότεραι κοιναί, παρουσιάζουν ἐν τούτοις ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἰδιωματικὴν γλωσσικῶς μορφὴν αὐτῶν. Ὁ συλλογεὺς ἀπέφυγε νὰ δώσῃ τὴν σημασίαν ἑκάστης ἐκ τούτων, ἐνῷ ἐν συνεχείᾳ παραθέτει ἑτέρας 28 σχετικὰς μὲ τὸν γαμβρόν, τὴν νύμφην καὶ τὸ συγγενολόι, τῶν ὁποίων δίδει καὶ τὰς σημασίας καὶ τοὺς λόγους, οἵτινες προεκάλεσαν ταύτας.

Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς συλλογῆς καταλαμβάνουν 17 παραμύθια, τὰ ὁποῖα κατεγράφησαν, ὡς βεβαιοῖ ὁ συλλογεύς, ὅπως ἀκριβῶς διηγήθησαν αὐτὰ οἱ χωρικοί, ἄνευ ἄλλης τινὸς προσθήκης. Πρωτότυπα τὰ περισσότερα τούτων ὡς πρὸς τὸν μῦθον, μὲ πλοκὴν λόγου καθαρῶς λαϊκὴν καὶ γλῶσσαν ἀμιγῆ, παρουσιάζουν τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τοῦ ἰδιώματος καὶ προσδίδουν εἰς τὴν συλλογὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν. Χωρὶς νὰ

ὑποτιμῶμεν τὴν προσφορὰν τῶν ξένων στοιχείων, χρησίμων ἄλλωστε διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης ἡμῶν, πιστεύομεν ὅτι ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ θὰ συνέβαλλεν ἀσυγκρίτως περισσότερον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐὰν ὁ συλλογεὺς ἐφρόντιζε νὰ συγκεντρώσῃ περισσότερα ἑλληνικὰ λεξιλογικὰ στοιχεῖα καὶ ἐὰν ἔδιδε τὰς ἑρμηνείας τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ τὰς σημασίας τῶν παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων.

Τὸ ἰδίωμα Λικνάδων Βοΐου παρουσιάζει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, ἤτοι κώφωσιν τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε*, ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *ἰ* καὶ οὐράνωσιν τῶν παρ' αὐτῷ συμφώνων κ, λ, ν, τροπὴν τοῦ *β* εἰς *φ* πρὸ τοῦ *κ* : κατέβηκε > *'κατέφ'κιν*, εἰσέβηκαν > *εἰσέφ'καν* > *σέφ'καν*, τοῦ *μ* εἰς *μb* πρὸ τοῦ *λ* μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ μεσολαβοῦντος φωνήεντος : *χαμηλὰ* > *χαμblά*, φαμελιὰ > *φαμb'λιὰ*, ἁπλοποίησιν τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων, τῶν προερχομένων ἐξ ἀποβολῆς ἀτόνου *ι* : ἑτοιμάστηκαν > *'τοιμάσ'καν*, πετάχτηκε > *πετάθ'κι*, χτυποῦσαν > *χ'ποῦσαν* κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ κρίνεται βραβεύσιμος.

10. *Θανάση Παπαθανασοπούλου* : «Γλωσσάρι Αἰτωλικοῦ ἰδιώματος». Χειρόγραφος συλλογὴ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ δύο τετραδίων μικροῦ σχήματος. Τὸ ἓν ἐκ τούτων ἀριθμεῖ 98 σελίδας καὶ τὸ ἄλλο 102, ἤτοι ἐν συνόλῳ 200 σελίδες.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν σελίδων θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μειωμένος, ἐὰν ὁ συλλογεὺς δὲν ἔγραφε τὸ προσφερόμενον ὑλικὸν τόσον ἀραιὰ ὥστε νὰ ὑπάρχουν εὐρύχωρα περιθώρια.

Ὁ σ. μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας δι' ἕκτην κατὰ σειρὰν φοράν, εἶναι ἑπομένως φυσικὸν νὰ προσφέρῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συγκεντρούμενον ὑλικὸν κατὰ τρόπον χρήσιμον. Συνοδεύει τὰ λήμματα διὰ φράσεων ἐκ τοῦ ἀβιάστου λόγου τοῦ λαοῦ καὶ δίδει σαφῆ τὴν ἑρμηνείαν ἑκάστου ἰδιωματικοῦ ὅρου. Προσπαθεῖ ἐπίσης καὶ κατορθώνει νὰ δώσῃ πιστῶς τὴν φωνητικὴν τοῦ ἰδιώματος. Ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς «Γλωσσάρι τοῦ Αἰτωλικοῦ ἰδιώματος» ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γράφει ὁ συλλογεὺς εἰς τὴν αἴτησίν του πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ἀναφέρων ἐπὶ λέξει : *... νὰ ὑποβάλω δύο τετράδια γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας μου πατρίδος.* Ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ συλλογέως εἶναι ἡ *Περίστα* Αἰτωλίας. Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἕκαστον λῆμμα, τὸ ὁποῖον προσκομίζει ὁ σ. ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν εἰς ὁλόκληρον τὸν Αἰτωλικὸν χῶρον. Θὰ ἦτο συνεπὴς πρὸς τὸν τίτλον ὁ σ., μόνον ἐὰν ἔδιδε δι' ἑκάστην ἰδιωματικὴν λέξιν καὶ τὸν τόπον προελεύσεώς της, ἄλλως τὸ προσφερόμενον ὑλικὸν θὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑλικὸν Περίστας Αἰτωλίας.

Ὁ σ. παραθέτει τὰς μετοχὰς ὑπὸ ἴδιον λῆμμα, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ τάσσῃ ταύτας ὑπὸ τὸ οἰκεῖον ρῆμα. Δίδει π.χ. τὸ ρ. *ἀβγαταίνου* καὶ ὑπὸ ἴδιον λῆμμα τὴν μετοχὴν *ἀβγατισμένους -η -ου*, τὸ ρ. *ἀφαλοκόβου* καὶ τὴν μετοχὴν *ἀφαλουκουμμένους -η -ου*. Δίδει ἐπίσης τὰ ἐπίθετα ὑπὸ χωριστὸν λῆμμα δι' ἕκαστον γένος ὡς π.χ. *ντιλπιτέρ'ς ὁ, ντιλπιτέρ'κου τό, ἀβγατιστὴς ὁ, ἀβγατίστρα ἡ*, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ τάσσωνται ὑπὸ τὸ ἀρσενικόν.

Ὁ σ. συγχέει ἐνίοτε τὰ ὁμόηχα λήμματα καὶ τάσσει ταῦτα ὑπὸ τὸ αὐτὸ λῆμμα π.χ. ὑπὸ τὸ *κουμάσι* τάσσει τόσον τὸ Ἑλληνιστικὸν *κομᾶς* = ὀρνιθών, ὅσον καὶ τὸ

κουμάσι = ὕφασμα (Τουρκ. komaş) ὑπὸ τὸ *καλειά* ἐν τῇ φρ. *καλειά σου* (ἀπλολογία τῆς φρ. *κάμε δουλειά σου*, βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἀθηνᾶ 20 (1908), 554), τάσσει καὶ τὸ *καλλιά* = φωλεά. Μερικὰ ἐκ τῶν λημμάτων τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς ἔχουν ἤδη δοθῆ ὑπὸ τοῦ σ. εἰς προγενεστέρας συλλογὰς αὐτοῦ.

Τὸ λεξιλόγιον περιέχει Τουρκικὰ δάνεια, τινὰ τῶν ὁποίων παραθέτω ἐνταῦθα : *καπλάνης* = δυναμικὸς ἄνθρωπος (*kaplan* = τίγρις), *σεφέρι* = ταξίδι (*sefer*) *χαράμι* = ἄδικον (*haram*), *νταμάχι* = ἀπληστία (*tamah*), *ντιλτιντέρ'ς* > ντερμπεντέρης = ἀλήτης (*derbeder*) κ.ἄ. Περιέχει ἐπίσης μερικὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα ὡς π.χ. *τὸ κροῦσμα* = τὸ φάντασμα, *ἄμπ'λας ὁ* = ὁ ἔμπολας, ἡ πηγὴ τὸ ἀναβλύζον ὕδωρ, ἀρχ. *ἐμβολή*, *ξάϊ τὸ* = τὸ Βυζαντ. ἐξάγιον ἡ ἀμοιβὴ τοῦ μυλωνᾶ κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλῳ κρίνεται βραβεύσιμος.

11. *Γεωργίου Τσίλη* : «Γλωσσικοὶ ἰδιωματισμοὶ τοῦ χωρίου Πραμάντων Ἰωαννίνων». Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ 300 σελίδων.

Ὁ συλλογεύς, φιλόλογος, καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου Φιλιατῶν Θεσπρωτίας, μετέχει διὰ πρώτην φορὰν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας πρὸς συγκέντρωσιν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, χρησιμοποιεῖ τὰ ἐν αὐταῖς ἀναγραφόμενα σύμβολα πρὸς πιστοτέραν ἀπόδοσιν τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος καὶ ἐπιτυγχάνει τοῦτο ἐν πολλοῖς. Οὗτος δίδει ἐν ἀρχῇ ὀλίγας χρησίμους πληροφορίας, ἀφορώσας εἰς τὴν τοποθεσίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου, τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀσχολίας του, ὁμιλεῖ περὶ τῆς λαϊκῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου *Πράμαντα*, τὸ ὁποῖον προῆλθε — κατὰ τὸν λαὸν — ἐκ τῆς φρ. *πᾶμε 'ς τὰ πράματα* (*πράματα* = αἰγοπρόβατα) = πᾶμε εἰς τὸν τόπον ὅπου βόσκουν τὰ *πράματα*.

Παραθέτει εἶτα μικρὰν ἀφήγησιν εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου, ὡς ἤκουσε ταύτην ἐκ τοῦ στόματος Χαριλάου Λιανοῦ, 65ετοῦς κτηνοτρόφου, δίδων οὕτω μίαν εἰκόνα τῆς μορφῆς τοῦ ἰδιώματος.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μία μόνον χειρόγραφος συλλογὴ ἀπόκειται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐξ ἀποστολῆς τοῦ συντάκτου αὐτοῦ κ. Δ. Κρεκούκια.

Τὴν γλωσσικὴν ὕλην ἀντλεῖ ὁ σ. τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ, τοῦ οἰκογενειακοῦ, τοῦ γεωργικοῦ καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου. Τὸ ὑλικὸν παρατίθεται ἐκτὸς ἀλφαβητικῆς σειρᾶς καὶ εἶναι ποικίλον καὶ χρήσιμον. Ὅσα ἐκ τῶν λημμάτων ἀναφέρονται εἰς γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη, συνοδεύονται μὲ τὰ σχετικὰ σχέδια.

Ἡ σημασία τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων δίδεται σαφῶς καὶ ἀκολουθεῖται σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ ἀντιστοίχων διδασκαλικῶν παραδειγμάτων.

Τὸ ἰδίωμα ἀνήκει εἰς τὰ βόρεια, παρουσιάζει κώφωσιν τῶν ἀτόνων *ο* καὶ *ε* καὶ ἀποβολὴν τῶν ἀτόνων *ου* καὶ *ί* : *καλαβόκ'* > *καλαμπόκι*, *βρίσκ'ν* > *βρίσκουν*, *κλέφτ'ς* > κλέφτης *νηστ'κό* > νηστικό. Ἐνίοτε παρατηρεῖται κώφωσις τοῦ τονουμένου *ο* ὀφειλομένη εἰς λόγους ἀναλογίας : ἐδῶ > *ἰδοῦ* κατὰ τὰ *αὐτοῦ*, *ἀλλοῦ*.

Τὸ γλωσσάριον περιέχει ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα ὡς : *ἀντεικάζου* = διανοοῦμαι ἀρχ. ἀντεικάζω, *εἴδισμα τὸ* = τὸ ἀντικείμενον, *ποκάρι τό* = τὸ ἀρχ. ποκάριον, πόκος,

προσθηλάζω ἀρχ. προσθηλάζω, *σύβασμα* τὸ = οἱ ἀρραβῶνες καὶ ρ. *συβάζου* > συμβιβάζω, *λαρώνω* = ἡσυχάζω, τὸ ἀρχ. *ἱλαρόω*.

Ὑπάρχουν ἐπίσης δάνεια ἐκ ξένων ἐπιδράσεων : *σουλdοῦκου* τὸ = ὁ μάλλινος ἀνδρικὸς σάκκος (Ἐνετ. *sortú*, ὁ ἐκ τοῦ Γαλλ. *surtout*), *κότυλου* τὸ = ἡ πλεκτὴ φούστα (Ἰταλ. *cotla-cotola*), *bουχαρῆς* ὁ = ὁ καπνοδόχος (Τουρκ. *buhar* = καπνός), *dριλένιος* ἐπίθ. καὶ *dρίλι* τὸ = τὸ βαμβακερὸν ὕφασμα (Γαλλ. drille) κ.ἄ.

Ἰδιορρυθμίαν παρουσιάζει τὸ ἰδίωμα ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν ἐνίων ρημάτων ὡς λ.χ. τὸ ρ. *κατ'κεύου* > κατοικεύω = κατοικῶ, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀορ. *κατοίκ'σα* καὶ ἐκ ψευδοῦς ἀποκαταστάσεως *κατοίκεσα*, *λέμbω* = λάμπω, πιθανῶς ἐκ λόγων ἀναλογίας πρὸς τὸ *φέγγω*, μένω > *μίσκου*, ἀπομένω > *ἀπουμίσκου*, ἐκ τοῦ *ἀπομεινίσκω*.

Πλουσία συλλογὴ κυρίων ὀνομάτων, ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων, ὑπὸ ἰδιωματικὴν μορφήν, προκύπτει ἐκ τῶν διδασκαλικῶν παραδειγμάτων μὲ τὰ ὁποῖα ὁ σ. συνοδεύει τὰ λήμματα.

Ἀναφέρω μερικὰ χαρακτηριστικά : *Λάκ'ς* ὁ < ὁ Βασιλάκης, *Βάgους* ὁ < ὁ Βαγγέλης, *Μούλιας* ὁ < ὁ Θωμούλιας, *Πάντους* ὁ < ὁ Παντελῆς, *Λόπ'ή* < ἡ Καλλιόπη, *Πόπ'ή* < ἡ Πηνελόπη, *Φτύχου ἡ* < ἡ Εὐτυχία κ.ἄ.

Πολὺ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἐπίσης τὰ παρωνύμια, τὰ ὁποῖα παραθέτει ὁ σ. εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς, ἐξ ὧν σημειώνω τινὰ ἐνταῦθα ὡς δείγματα τῆς παρατηρητικότητος τοῦ λαοῦ : *Πεντάρας* ὁ, διότι ἦτο φιλάργυρος, *Καλαμίδας* ὁ, διότι εἶχε πολὺ λεπτὰς κνήμας, *Καβαλλουπάϊδους* ὁ, διότι ἦτο εὔσωμος καὶ ὡραῖος, *Λειτουργιᾶς* ὁ, διότι εἶχε πεπλατυσμένον πρόσωπον ὁμοιάζον πρὸς *λειτουργιὰν* = πρόσφορον, *Κουλουφουτιὰς* ὁ, διότι συνέλεγε πυγολαμπίδας, *Καρφάκας* ὁ, διότι ἐκάρφωνε τὰ πέταλα εἰς τοὺς ἡμιόνους καὶ τοὺς ἵππους κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ κρίνεται διὰ ταῦτα βραβεύσιμος.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δικ. Βαγιακάκος, Α. Κωστάκης, Α. Καραναστάσης (Εἰσηγητής)

Κατόπιν προτάσεως τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ μετ' ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογάς :

Α'. Βραβεῖον 5.000 δραχμῶν μετ' ἐπαίνου εἰς τὸν κ. Π. Ε. Σεγδίτσαν.

Β'. Βραβεῖον 3.500 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Κ. Μηνᾶν.

Γ'. Βραβεῖον 3.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Τ. Παπαποστόλου.

Δ'. Βραβεῖον 2.500 δραχμῶν εἰς τοὺς κ.κ. Δ. Εὐστρατίου, Ἀρ. Κατέχην, Ἀλέξ. Ἀδαμίδην, Ἰω. Βελεγράκην καὶ Γεώργ. Τσίλην.

Ε'. Βραβεῖον 2.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Α. Παπαθανασόπουλον καὶ κ. Ν. Πακτίτην.

ΣΤ'. Ἀμοιβὴ 500 δραχμῶν εἰς τὸν κ. Ν. Κοσμᾶν.

Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ*

Ἡ διαλεκτολογία εἶναι σχετικῶς νέος κλάδος τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, καθ' ὅσον ἡ περὶ τὰς διαλέκτους ἐνασχόλησις χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτε ἤρχισαν νὰ βλέπουν τὸ φῶς ἐν Γαλλίᾳ πολλὰ διαλεκτικὰ λεξικὰ καὶ γλωσσάρια. Οἱ πρῶτοι μεγάλοι φιλόλογοι, οἵτινες ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὰς διαλέκτους, εἶναι οἱ Γάλλοι *Paul Meyer* καὶ *Gaston Paris*. Ὁ ἀληθὴς ὅμως σκαπανεὺς τῆς ἐπιστημονικῆς διαλεκτολογίας ὑπῆρξεν ὁ Γάλλος ἀββᾶς *P.-J. Rousselot* (1846-1924), ὁ καὶ ἱδρυτὴς τῆς πειραματικῆς ἢ ἐνοργάνου Φωνητικῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ διαλεκτολογικὴ ἔρευνα ἐπέδωκε σημαντικῶς καὶ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν σαφῶς δύο μεθόδους ταύτης, *τὴν καθαρῶς περιγραφικήν*, ἧς προϊόντα εἶναι αἱ διάφοροι διαλεκτολογικαὶ μονογραφίαι, καὶ τὴν λεγομένην γλωσσικὴν ἢ διαλεκτικὴν γεωγραφίαν ἢ καὶ μονολεκτικῶς *Γλωσσογεωγραφίαν* (γαλλ. *géographie linguistique*), ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἀποδειχθῇ βαθμηδὸν σημαντικωτάτη διὰ τὴν γλωσσολογικὴν μεθοδολογίαν καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων τὰς κρατούσας ἀπόψεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης. Κατὰ τὸ 1876 ὁ Γερμανὸς γλωσσολόγος *Georg Wenker* συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἐκθέσεως τῶν γλωσσικῶν φαινομένων ἐπὶ γεωγραφικῶν χαρτῶν, ἡ ὑπ' αὐτοῦ ὅμως προγραμματισθεῖσα ἔκδοσις γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς γερμανικῆς γλώσσης ἐπραγματοποιήθη πολὺ βραδύτερον. Ὁ *Deutscher Sprachatlas* ἐξεδόθη μόλις τὸ 1926, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον ἐκδοθῆ πλεῖστοι ὅσοι γλωσσικοὶ Ἄτλαντες ἄλλων χωρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Γλωσσογεωγραφίας εἶναι ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Γαλλίας (*Atlas Linguistique de la France*, βραχυγραφικῶς ALF), τῶν *J. Gilliéron* καὶ *E. Edmont*, ἐκδοθεὶς κατὰ τὰ ἔτη 1902-1910[1].

Τέσσαρα εἴδη διαλεκτολογικῶν μελετῶν παρουσιάζονται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος : α/ τὰ τοπικὰ γλωσσάρια καὶ τὰ λεξικὰ διαφόρων διαλέκτων ἢ τοπικῶν ἰδιωμάτων, β/ τὰ γλωσσάρια τεχνικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν ὅρων καὶ αἱ γλωσσικο-ἐθνογραφικαὶ περιγραφαί, γ/ αἱ γενικῆς ἢ μερικῆς (φωνητικῆς, μορφολογικῆς, συντακτικῆς) φύσεως γραμματικαὶ περιγραφαὶ ἰδιώματος ἢ ὁμάδος ἰδιωμάτων, συχνάκις — κατὰ τὸ πρῶτον ἰδίᾳ τέταρτον τοῦ 20οῦ αἰ. — συνοδευόμεναι καὶ ὑπὸ μιᾶς δια-

---

* Τὸ παρὸν ἄρθρον δὲν ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος. Σκοπεῖ ἁπλῶς νὰ σκιαγραφήσῃ τὸ ὅλον θέμα καὶ νὰ δώσῃ λαβὴν πρὸς περαιτέρω συζήτησιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσομένων ἀπόψεων. Τὸ τελικὸν σχέδιον διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἄτλαντος θὰ καθορισθῇ σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου διὰ τῆς ἐξονυχιστικῆς μελέτης τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων ὑπὸ τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἔκδοσιν.

1. Ὁ ALF περιλαβάνει καὶ τόμον ἀφιερωμένον εἰς τὴν γαλλικὴν νῆσον Κορσικήν, ἂν καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι ἰταλικὸν καὶ οὐχὶ γαλλικόν. Ὁ τόμος οὗτος ἐδημοσιεύθη τὸ 1914.

χρονικῆς μελέτης αὐτῶν [1] καὶ δ/ αἱ διαλεκτολογικαὶ μελέται, αἱ ἐκπορευόμεναι ἐκ τῆς Γλωσσογεωγραφίας. Ἐδῶ ὑπάγονται οἱ διάφοροι Γλωσσικοὶ Ἄτλαντες καὶ αἱ μελέται, αἵτινες ἐκμεταλλεύονται τὰ δεδομένα τῆς Γλωσσογεωγραφίας καὶ τῶν Ἀτλάντων.

Οἱ Γλωσσικοὶ Ἄτλαντες ἐμφανίζονται κυρίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰ., ἔκτοτε δὲ αἱ πλεῖσται τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἔχουν ἀποκτήσει τὸν Ἄτλαντα τῆς γλώσσης των, ἀρκεταὶ μάλιστα ἔχουν καὶ ἐπὶ μέρους Ἄτλαντας διαφόρων ἐπαρχιῶν αὐτῶν [2], δημοσιευθέντας ἤδη ἢ εὑρισκομένους ὑπὸ σύνταξιν ἢ δημοσίευσιν, πρὸς λύσιν δευτερευόντων καὶ ἐπὶ μέρους προβλημάτων ἢ ἐνίσχυσιν τῶν ἐκ τοῦ γενικοῦ αὐτῶν Ἄτλαντος συναχθέντων συμπερασμάτων. Λεπτομερὴς ἀναγραφὴ τῶν διαφόρων γλωσσικῶν Ἀτλάντων ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος δημοσιεύματος. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ ἀνεύρουν τοὺς τίτλους τῶν κυριωτέρων γλωσσικῶν Ἀτλάντων εἰς τὸ κεφάλαιον *Dialectologie et Géographie linguistique* τοῦ ἔργου τοῦ Σουηδοῦ καθηγητοῦ *B. Malmberg*, *Les nouvelles tendances de la Linguistique* (Paris, PUF, 1961 [1], 1968 [2]), ἔνθα δίδεται καὶ γενικὴ συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν μέχρι τοῦδε διαλεκτολογικῶν καὶ γλωσσογεωγραφικῶν ἐρευνῶν εἰς παγκόσμιον κλίμακα. Ἐκτενῆ περιγραφὴν τῶν γλωσσικῶν Ἀτλάντων τῶν λατινογενῶν γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης δύνανται νὰ εὕρουν εἰς τὸ ἔργον τῶν *Sever* καὶ *Rodica Doina Pop*, *Les Atlas Linguistiques Européens. Domaine Roman* (Louvain, 1960).

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀσχολία περὶ τὰς διαλέκτους καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1866, ὅτε ὁ Γάλλος *G. Deville* ἐδημοσίευσε τὴν μελέτην του *Étude du dialecte tsaconien* [3]. Ἔκτοτε ἐκαλλιεργήθησαν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ξένων γλωσσολόγων τὰ τρία πρῶτα τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων εἰδῶν διαλεκτικῶν μελετῶν. Ἡ Γλωσσογεωγραφία ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ πολὺ ὀλίγον γνωστὴ εἰς τὴν χώραν μας [4], ἡ δὲ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν διαλεκτολογικῶν ἐρευνῶν, ἤτοι ἡ μεταφορὰ ἐπὶ χάρτου τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν τύπων καὶ ὁ καταρτισμὸς οὕτω γλωσσικοῦ Ἄτλαντος, ἀποτελεῖ τι τὸ ἐντελῶς ἄγνωστον.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ γλωσσικοῦ Ἄτλαντος ὅλων σχεδόν, ὡς προελέχθη,

---

1. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν καὶ αἱ μελέται εἰδικῶν προβλημάτων, ὡς τὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν ἰδιωμάτων.

2. Εἰς τὴν Γαλλίαν π.χ. ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερθέντος ALF ὑπάρχουν γλωσσικοὶ Ἄτλαντες διαφόρων ἐπαρχιῶν (ἐκδοθέντες ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ ἐντεῦθεν ἢ τελοῦντες εἰσέτι ὑπὸ σύνταξιν) ἢ νομῶν καὶ μικροτέρων περιοχῶν (ἐκδοθέντες κατὰ τὰς τέσσαρας πρώτας δεκαετίας τοῦ αἰῶνος), εἰς τὴν Ἱσπανίαν δὲ ἐκτὸς τοῦ μεγάλου γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου (περιλαμβάνοντος καὶ τὴν Πορτογαλλίαν) ὑπάρχει καὶ ὁ τῆς Καταλωνίας καὶ ὁ τῆς Ἀνδαλουσίας.

3. Βλ. *A. Mirambel*, Histoire et Structure à propos des dialectes Néo-Helléniques. Glotta, 39, 1960-61, σ. 239, σημ. 2.

4. Εἰς ὀλίγας γλωσσολογικὰς μελέτας ἐξετάζεται — ἔστω καὶ ἀτελῶς — ἡ ἔκτασις τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν φαινομένων, ἐνῷ αἱ σαφῶς γλωσσογεωγραφικοῦ χαρακτῆρος μελέται εἶναι σπάνιαι. Τούτων αἱ σημαντικώτεραι εἶναι : 1/ *Στίλπ. Κυριακίδου*, Γλωσσογεωγραφικὰ σημειώματα ἐκ δυτικῆς Θρᾴκης, Λεξικογρ. Ἀρχ. ΣΤ', 1923, σσ. 362-387, 2/ *Ν. Π. Ἀνδριώτη*. Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Θρᾴκης, Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογρ.

τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν τὸ κενὸν ἐκ τῆς ἀπουσίας παρομοίου ἔργου διὰ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καθίσταται πλέον αἰσθητὸν εἰς τὴν διεθνῆ διαλεκτολογίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συντάξεώς του περισσότερον ἐπιτακτική. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐτόνισε καὶ ὁ διάσημος Γάλλος γλωσσολόγος *A. Meillet* εἰς ἀνακοίνωσίν του πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1931 [1]. Δὲν χρειάζεται, νομίζω, νὰ ἐπιμείνωμεν διὰ μακρῶν ἐπὶ τῆς σημασίας παρομοίου ἔργου διὰ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ συνεπῶς μακροβιοτέρας τῶν συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῆς καὶ παλαιότερον πασῶν γραπτῶς παραδεδομένης (ἄνω τῶν 2.500 ἐτῶν συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου γραπτῆς φιλολογικῆς παραδόσεως). Ἡ σημασία τῶν διαλέκτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς διὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν καλυτέραν κατανόησιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔχει πολλάκις τονισθῆ ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων ἑλληνιστῶν. Ὁ γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Νέας Ἑλληνικῆς πρόκειται νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ προβλήματα τῶν διαλέκτων αὐτῆς, νὰ θέσῃ νέα καὶ νὰ ἐπιλύσῃ ἀρκετά. Θὰ δείξῃ τὴν γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῶν ποικίλων φωνητικῶν, μορφολογικῶν, συντακτικῶν καὶ λεξιλογικῶν φαινομένων τῆς γλώσσης μας καὶ θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν χάραξιν τῶν σχετικῶν ἰσογλώσσων, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Γ. Ἀναγνωστόπουλος [2]. Ἡ συμβολή του εἰς τὴν διεθνῆ γλωσσικὴν ἐπιστήμην θὰ εἶναι πραγματικῶς μεγίστη, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκ τῶν στοιχείων, ἅτινα θὰ παράσχῃ οὗτος θὰ καταδειχθῆ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ξένων γλωσσῶν ἐπὶ τὴν Νεοελληνικὴν εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τοῦ λεξιλογίου της καὶ εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου. Ὁ διάσημος διαλεκτολόγος *Sever Pop* εἰς τὸ ἔργον του *La Dialectologie* (Louvain Βελγίου, 1950), σελ. 1065, τονίζει ὅτι ἡ σύνταξις τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Νέας Ἑλληνικῆς δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὅλον τὸν κόσμον τῆς Μεσογείου, ὅστις ὑπέστη ἐπὶ αἰῶνας τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Σκέψις περὶ συντάξεως Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Νεοελληνικῆς εἶχε γίνει καὶ παλαιότερον [3]. Λεπτομέρειαι ἐπὶ τοῦ θέματος δὲν εἶναι γνωσταί. Ὁ Γ. Χατζιδάκις, ἀσχοληθεὶς παλαιότερον (1891) εἰς τὴν παρασκευὴν γλωσσολογικοῦ χάρτου τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν λαῶν διὰ στοιχείων προσκομισθέντων

καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ Γ', 1943, σσ. 131-148, 3/ *Στεφ. Δ. Ἠμέλλου*, Γλωσσογεωγραφικά τινα ἐκ Νάξου, Ἀθηνᾶ 67, 1963, σσ. 33-46, 4/ *Νικ. Γ. Κοντοσοπούλου*, Παρατηρήσεις εἰς τὴν διάλεκτον τῆς δυτικῆς Κρήτης, αὐτόθι 63, 1959, σσ. 319-335, 5/ *Τοῦ αὐτοῦ*, Περί τινων κρητικῶν γλωσσικῶν φαινομένων, αὐτόθι 64, 1960, σσ. 209-220. Πρόσθ. εἰς τὸν πίνακα τοῦτον καὶ τὰς σελ. 62 (§ 63) - 74 (§ 75) καὶ 233-308 τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς (τόμ. Α', Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή, Ἀθήνα, 1938) τοῦ *Μανόλη Δ. Τριανταφυλλίδη*. Παραπλεύρως τῆς σελίδος 80 τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχει διαλεκτικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος παρέχων τὰς ἰσογλώσσους τριῶν φαινομένων. Περὶ τῆς Γλωσσογεωγραφίας καὶ τῶν γλωσσικῶν Ἀτλάντων ὑπάρχει δημοσιευμένον μέχρι τοῦδε ἑλληνιστὶ ἓν ἄρθρον : ἡ διάλεξις τοῦ Πολωνοῦ γλωσσολόγου *M. Malecki*, Μέθοδοι Γλωσσογεωγραφίας, ἐν Ἀθηνᾷ ΜΔ' (1932) 184-192.

1. Βλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 6 (1931), σ. 229.
2. Ἐν ΜΕΕ, τ. 10 (Ἑλλάς), σ. 702, στῆλαι 1 καὶ 2.
3. Βλ. *Malecki*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 192.

αὐτῷ παρὰ τῶν ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος φοιτητῶν του [1], γράφων ἐν τῷ τόμῳ «Ἑλλὰς» τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας [2] περὶ τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος ηὔχετο τὴν ταχεῖαν σύνταξιν Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος καὶ προσέθετεν ὅτι τοῦτο *«ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυριωτάτων καὶ τῶν μᾶλλον ἐπειγόντων ἔργων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν»*, ὁ δὲ Γ. Ἀναγνωστόπουλος εἰς τὸ ἄρθρον του *«Περὶ τοῦ λεξικοῦ τῆς νέας κυπριακῆς διαλέκτου»* [3] ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος γράφων διὰ «... *τὸν μέγα Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου τὴν παρασκευὴν καὶ ἔκδοσιν ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν κατ' εἰσήγησιν τοῦ διακεκριμένου συναδέλφου μου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. Ἀμάντου*». Ὁ *Sever Pop* (ἔνθ' ἀνωτ.) γράφει, ὅτι ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης ἀπέστειλε δὶς πρὸς διάφορα πρόσωπα — πρὸς δημοδιδασκάλους κυρίως — ἔντυπα ἐρωτηματολόγια, ὧν τὸ πρῶτον περιεῖχε 37 καὶ τὸ δεύτερον 113 ἐρωτήσεις, μέρος δὲ τοῦ οὕτω συγκεντρωθέντος ὑπ' αὐτοῦ ὑλικοῦ ἐχρησιμοποίησε σποραδικῶς εἰς τὰ συγγράμματά του. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει ὁ *Pop* ὅτι μετὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁμιλίαν τοῦ *A. Meillet* (1933) ὁ καθηγ. Γεώργ. Ἀναγνωστόπουλος ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν σχεδίου διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα καὶ συνέταξε δειγματοληπτικῶς ἐρωτηματολόγιον ἐκ 41 ἐρωτήσεων. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως — λέγει ὁ *Pop* — τὸ σχέδιον φαίνεται ὅτι ἐγκατελήφθη («le projet paraît avoir été abandonné»). Τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἀναγνωστοπούλου ἐξετυπώθη εἰς φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Φωνητικαὶ καὶ γραμματικαὶ παρατηρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα...» [τοῦ τόπου ἐξ οὗ θὰ συμπληρωθῇ], ἐλάχιστα δὲ ἀντίτυπα τούτου εὑρίσκονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ὁ τίτλος οὗτος προδίδει εὐθὺς ἀμέσως τὸν σκοπὸν τοῦ συντάξαντος αὐτό : ἐξακρίβωσιν φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ συντακτικῶν φαινομένων, οὐχὶ δὲ λεξιλογικῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐρωτημάτων τῶν τριῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ *Pop* ἐρωτηματολογίων (μόλις 41 τὸ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καὶ καὶ 37 καὶ 113 ἀντιστοίχως τὰ δύο τοῦ Τριανταφυλλίδη) παρέχει εἰς ταῦτα λίαν περιωρισμένην σημασίαν. Ὁ Γ. Πάγκαλος εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ ἔργου του «Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης» δημοσιεύει (ἐν σελ. 130-133) τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καὶ (ἐν σελ. 134-137) τὸ ἐξ 113 ἐρωτήσεων ἐρωτηματολόγιον τοῦ Τριανταφυλλίδη παρέχων τὰς ἀπαντήσεις εἰς αὐτὰ ἐκ τοῦ μητρικοῦ του ἰδιώματος, ἤτοι τοῦ ἰδιώματος τοῦ χωρίου Πρίνα τῆς ἐπαρχ. Μεραμπέλλου Κρήτης. Περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος ἔτους 1968 τὸ παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν *Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης* διὰ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Δικ. Βαγιακάκου ἀπεφάσισε, παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ προσωπικοῦ του, νὰ παρασκευάσῃ ἔκδοσιν τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος παραλλήλως πρὸς τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀντιληφθὲν τὴν σημασίαν ἑνὸς παρομοίου ἔργου. Πράγματι τὸ μόνον ἁρμόδιον διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ ὡς ἄνω

---

1. Συμφώνως πρὸς ἔγγραφον τῶν Ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν /ΚΥ/Α/5/1, Ἀθῆναι, 18-6-1891 (κατὰ πληροφορίαν τῆς συναδ. δ. Ἑλένης Μπελιᾶ).

2. ΜΕΕ, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 713, στήλη 3.

3. Βλ. *Κυπριακὰ Χρονικά*, τ. ΙΛ', τεῦχ. Λ', σ. 9 (Λάρναξ Κύπρου, 1935).

ἐπιστημονικὸν Κέντρον τῆς Ἀκαδημίας τῆς χώρας μας, ὡς τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι Κέντρον διαλεκτολογικῶν ἐρευνῶν. Εἰς τὸ Ἀρχεῖον του εὑρίσκεται ἀποδελτιωμένος ὄγκος νεοελληνικοῦ γλωσσικοῦ διαλεκτικοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τοῦ τελευταίου ὄντος κατ' οὐσίαν Λεξικοῦ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων. Ἁπλοῦν βλέμμα εἰς τὰ λήμματα τῶν ἐκδοθέντων τόμων αὐτοῦ [1] πείθει ὅτι τὸ τυπολογικὸν μέρος πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀληθεῖς γλωσσογεωγραφικὰς πραγματείας, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν παρεχομένων εἰς αὐτὰ διαλεκτικῶν τύπων, προερχομένων ἐξ ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τοὺς τόμους καὶ εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὁ πυρὴν ἑνὸς Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος, ἡ σύνταξις ὅμως τούτου δὲν εἶναι ἔργον τοσοῦτον ἁπλοῦν, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῶν λόγων, οἵτινες θέλουν ἐκτεθῆ κατωτέρω.

Ἐν πρώτοις τί εἶναι ἀκριβῶς ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας ; Εἶναι τὸ σύνολον γεωγραφικῶν χαρτῶν μιᾶς περιοχῆς, ἐπὶ ἑκάστου τῶν ὁποίων καταχωροῦνται αἱ εἰς τὰ διάφορα *σημεῖα ἐρεύνης* (*points d'enquête*) τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῆς δοθεῖσαι ὑπὸ τῶν γλωσσικῶν πληροφοριοδοτῶν ἀπαντήσεις εἰς ἓν συγκεκριμμένον ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀνομασίαν ἀντικειμένου τινὸς ἢ ἐννοίας τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ ἡ ἔκδοσις τοῦ Ἄτλαντος (μελέτην τῆς φωνητικῆς [2], τῆς μορφολογίας [3], τοῦ συντακτικοῦ, τοῦ λεξιλογίου ἢ γενικῶς ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐρευνωμένης γλώσσης ἢ διαλέκτου) τὸ ἐρωτηματολόγιον περιλαμβάνει ἐρωτήσεις προκαλούσας τὴν κατάλληλον ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ πληροφοριοδότου [4]. Ἡ σύνταξις ἐρωτηματολογίου διὰ γενικῆς φύσεως Γλωσσικὸν Ἄτλαντα εἶναι πλέον δυσχερὴς ἢ ἡ σύνταξις ἐρωτηματολογίου δι' Ἄτλαντα ἐπὶ μέρους φαινομένων γλώσσης τινὸς (φωνητικῶν, μορφολογικῶν, συντακτικῶν) καὶ τοῦτο διότι τὰ ἐρωτήματα αὐτοῦ δέον ὅπως ἐπιλεγοῦν καταλλήλως, ὥστε νὰ περιλαμβάνουν, εἰ δυνατόν, ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους γλωσσικὰ φαινόμενα καὶ αἱ λέξεις-ἀπαντή-

---

1. Τόμος Α' (1933) *α - ἀμωρωζοσύνη*, τόμ. Β' (1939) *ἄν - ἀπώρυγα*, τόμ. Γ' (1942) *-ἄρα -βλέπω*, τόμ. Δα (1953) *βλεφαρίδα - γάργαρος*, τόμ. Δβ ὑπὸ ἐκτύπωσιν.

2. Ἄτλαντες ἐνδιαφερθέντες μόνον διὰ φωνητικὰ φαινόμενα εἶναι π.χ. οἱ *G. Weigand*, Linguistischer Atlas des daco-rumänischen Sprachgebietes (Γλωσσικὸς Ἄτλας τῶν φωνητικῶν φαινομένων τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἐκδοθεὶς ἐν Λειψίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1898-1909), *Ch. Guerlin de Guer*, Atlas dialectologique de Normandie (Ἄτλας τῶν φωνητικῶν φαινομένων τῆς διαλέκτου τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως Caen τῆς Νορμανδίας ἐκδοθεὶς ἐν Παρισίοις τὸ 1903), *L. Gauchat - J. Jean - Jaquet - E. Tappolet*, Tableaux phonétiques des patois suisses romands (Ἄτλας τῶν φωνητικῶν φαινομένων τῶν ἰδιωμάτων τῆς γαλλοφώνου περιοχῆς τῆς Ἑλβετίας ἐκδοθεὶς ἐν Neuchâtel Ἑλβετίας τὸ 1925· ἔργον μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον), ὁ πρῶτος τόμος (100 χάρται) τοῦ γλωσσικοῦ ἄτλαντος τῆς γαλλοφώνου περιοχῆς τοῦ Βελγίου (Atlas linguistique de la Wallonie) ὑπὸ *L. Remacle* ἐκδοθεὶς ἐν Λιέγῃ τοῦ Βελγίου τὸ 1953.

3. Πρβλ. τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον Les aires morphologiques du Nord-Ouest de l'Angoumois τοῦ *A.-L. Terracher* (Παρίσι, 1912-1914).

4. Κατάλογον τῶν γλωσσικῶν ἐρωτηματολογίων βλ. ἐν *Sever Pop*, Bibliographie des questionnaires linguistiques (ἐν Louvain Βελγίου, 1955, σσ. 169, πίνακες ἕξ). Πρόκειται περὶ τῆς πρώτης βιβλιογραφίας ἐρωτηματολογίων χρησιμοποιθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σκαπανέων τῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης (τέλος τοῦ ΙΔ' αἰ.) μέχρι τοῦ 1954 καὶ παρεχομένων κατὰ χρονολογικὴν σειράν.

σεις δέον ὅπως εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ εἶναι χαρακτηριστικαὶ ὄχι μόνον λεξιλογικῶς, ἀλλὰ καὶ μορφολογικῶς. Τὸ μειονέκτημα ὅλων τῶν γενικῆς φύσεως γλωσσικῶν Ἀτλάντων εἶναι ἡ ἀναπόφευκτος ἀπουσία ἐξ αὐτῶν λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων γλωσσικῶν φαινομένων, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἐρευνωμένη περιοχὴ εἶναι ἐκτεταμένη (π.χ. ὁλόκληρος χώρα) καὶ τὸ δίκτυον τῶν σημείων ἐρεύνης οὐχὶ ἐπαρκῶς πυκνόν.

Τὰ μεγάλα προβλήματα, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν προϋποθέτει ἡ σύνταξις παντὸς Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος εἶναι :

α/ ὁ καταρτισμὸς καταλλήλου ἐρωτηματολογίου λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τοπικῶν συνθηκῶν τῆς ἐρευνωμένης περιοχῆς [1].

β/ ἡ ἐπιλογὴ τῶν καταλλήλων σημείων ἐρεύνης καὶ

γ/ ἡ εἰς ἕκαστον τούτων ἐξεύρεσις καταλλήλων πληροφοριοδοτῶν διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον.

Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς ἢ πλειόνων συλλογέων τοῦ ὑλικοῦ ἔχει πολλάκις ἀπασχολήσει τοὺς διαλεκτολόγους καὶ εἰδικώτερον τοὺς συντάκτας γλωσσικῶν Ἀτλάντων καὶ ἕκαστος τούτων ἠκολούθησε τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἰδικήν του ἀντίληψιν. Εὐκτέα βεβαίως εἶναι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου ὑφ' ἑνὸς μόνον προσώπου (ὡς ἐγένετο π.χ. διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Γαλλίας, τοῦ ὁποίου μοναδικὸς συλλογεὺς ἦτο ὁ ἕτερος τῶν ἐκδοτῶν *E. Edmont*). Δυστυχῶς τοῦτο εἶναι ἀνέφικτον, ὅταν ὁ πρὸς ἔρευναν χῶρος εἶναι λίαν ἐκτεταμένος καὶ ὁ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐρευνητοῦ χρόνος ἀνεπαρκής.

Συνεζητήθη ἐπίσης τὸ πρόβλημα ἐάν, εἰς τὴν περίπτωσιν πολλῶν συλλογέων, ὁ ἐρευνητὴς πρέπει νὰ εἶναι ἐντόπιος ἢ ξένος πρὸς τὴν περιοχὴν εἰς ἣν ἐργάζεται καὶ τὴν διάλεκτον ἣν ἐρευνᾷ. Ἡ γνῶσις τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος εἶναι βεβαίως ἐπιβοηθητική, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ἀπαντήσεων ἐπὶ ἑτοίμου ἐρωτηματολογίου ἡ μειονεκτικὴ θέσις, εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ μὴ ἐντόπιος καὶ γενικῶς μὴ οἰκεῖος πρὸς τὸν ἐρευνώμενον χῶρον συλλογεύς, δὲν παρέχει πολλὰ ἐμπόδια εἰς τὸ ἔργον του. Πάντως ἀναγκαία εἶναι πάντοτε διὰ τὸν μὴ ἐντόπιον συλλογέα μία ἐξοικείωσις πρὸς τὴν προφορὰν τοῦ ἰδιώματος πρὶν ἀρχίσῃ οὗτος νὰ προβαίνῃ εἰς τὸ συλλεκτικόν του ἔργον.

Γενικῶς ὡς πρὸς τὸν συλλογέα δέον νὰ ἐξετάζηται οὐχὶ ἡ ἐντοπιότης ἢ μὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ γνῶσις ἢ μὴ τῆς τοπικῆς διαλέκτου, ἀλλὰ *ἡ εὐαισθησία τοῦ ὠτὸς αὐτοῦ εἰς τὰς ποικίλας φθογγικὰς ἀποχρώσεις* καὶ νὰ ἀπαιτῆται παρ' αὐτοῦ *ἡ πιστὴ ἀπόδοσις τῶν ἀποχρώσεων τούτων διὰ τῆς γραφῆς*. Προκύπτει συνεπῶς ἕτερον σημαντικώτατον διὰ τὴν σύνταξιν γλωσσικοῦ Ἄτλαντος πρόβλημα : τὸ τῆς γραπτῆς ἀποδόσεως τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων διαφόρως ἀντιμετωπισθὲν εἰς τοὺς διαφόρους Ἄτλαντας τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν [2].

---

1. Τὸ μειονέκτημα τῆς δι' ἡτοιμασμένου ἐκ τῶν προτέρων ἐρωτηματολογίου συλλογῆς διαλεκτικοῦ ὑλικοῦ εἶναι τὸ μειονέκτημα πάσης a priori θέσεως ἔναντι ἑνὸς προβλήματος. Ὁ ἐρευνητὴς εἶναι τρόπον τινὰ προκατειλημμένος καὶ δεσμευμένος : συλλέγει ὑλικὸν δι' ὡρισμένα φαινόμενα γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων, ἐνῷ ἀγνοεῖ τὴν ὕπαρξιν ἄλλων εἰς τὸν ἐρευνώμενον χῶρον, τὰ ὁποῖα πιθανῶς νὰ μὴ ἀποκαλυφθοῦν εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν ἢ καὶ οὐδόλως διὰ τῆς βάσει τοῦ ἐρωτηματολογίου ἐρεύνης.

1. Τὸ ἀλφάβητον ἑκάστης γλώσσης καὶ ἡ εἰς αὐτὸ ἀξία τῶν διαφόρων γραμμάτων ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν συμβολικῶν φωνητικῶν χαρακτήρων διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων

Ἡ ἔκδοσις τοῦ γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος. — Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μελετωμένην ἔκδοσιν Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος παραμένουν πάντοτε ἀναμένοντα τὴν λύσιν των τὰ τρία βασικὰ προβλήματα, ἅτινα ἀνέφερον ἀνωτέρω. Τοῦ σταδίου τῆς προετοιμασίας διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὑλικοῦ, ἤτοι τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ πίνακος τῶν ἐρευνητέων φαινομένων, τοῦ ἐρωτηματολογίου καὶ τοῦ πίνακος τῶν σημείων ἐρεύνης, δέον ὅπως προηγηθῇ ἡ ἀκόλουθος προεργασία βάσει τοῦ ὑλικοῦ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ :

1/ Συγκέντρωσις τῶν ἐκ τῶν χειρογράφων συλλογῶν αὐτοῦ πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὴν προφοράν, τὴν μορφολογίαν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν διαφόρων ἰδιωμάτων τῆς Νεοελληνικῆς.

2/ Συγκέντρωσις τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω πληροφοριῶν ἐκ διαλεκτολογικῶν μελετῶν καταλλήλως ἀποδελτιουμένων μετὰ προηγουμένην καταλογογράφησιν αὐτῶν. Βασικὰ εἶναι ἐν προκειμένῳ τὰ ἔργα τοῦ Γεωργ. Χατζιδάκι, ἤδη δὲ καταρτίζεται εἰς τὸ Κέντρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ πίναξ τῶν ἀποδελτιωτέων γλωσσικῶν ἐργασιῶν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων θὰ καταρτισθῇ *ὁ πίναξ τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων τῆς ἑλληνικῆς*, ἀποδοτέων διὰ τοῦ ἀλφαβήτου τῆς Association Phonétique Internationale (API) ὑπὸ πάντων τῶν συλλογέων, καὶ *ὁ πίναξ τῶν ἐρευνητέων φαινομένων* (φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ συντακτικῶν) [1], ἅτινα θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον γλωσσογεωγραφικῆς ἐξετάσεως προσανατολίζοντα οὕτω τὴν σύνταξιν τοῦ γλωσσοσυλλεκτικοῦ ἐρωτηματολογίου. Δέον ὅπως καταρτισθῇ ἐπίσης πίναξ τῶν τόπων, ἐξ ὧν διαθέτει ἤδη τὸ Ἀρχεῖον διαλεκτολογικὸν ὑλικὸν καὶ νὰ γίνῃ βραχεῖα περιγραφὴ τῆς ἐξ ἑκάστου τόπου χειρογράφου συλλογῆς τοῦ Ἀρχείου χαρακτηριζομένης ταύτης διὰ τῶν ἐνδείξεων : *πενιχρά, μετρία εἰς ποσόν, πλουσία — ἀξιόπιστος ἢ μὴ —, γενικῆς ἢ μερικῆς φύσεως* (δηλ. *ἁπλοῦν λεξιλόγιον, λεξιλόγιον συνοδευόμενον ὑπὸ φράσεων-παραδειγμάτων, συνθηματικὸν γλωσσάριον, τεχνικοὶ ὅροι, ὀνόματα, τοπωνύμια, πεζὰ ἢ ἔμμετρα μνημεῖα τοῦ λόγου*, κλπ.). Βάσει τοῦ τελευταίου τούτου πίνακος καὶ μὲ κριτήριον τὴν περὶ τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους πεῖραν θὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἐρευνητέοι διὰ τὸν Ἄτλαντα τόποι, *τῶν ὁποίων τὸ δίκτυον δέον ὅπως εἶναι ἀρκετὰ πυκνόν*, δεδομένης τῆς γεωγραφικῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πλήθους τῶν τοπικῶν παραλλαγῶν τῆς γλώσσης καὶ πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐξαγωγὴν γλωσσογεωγραφικῶν συμπερασμάτων. Θὰ ληφθοῦν δηλονότι ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν σημείων ἐρεύνης τὸ πεδινὸν ἢ ὀρεινὸν τοῦ ἐδάφους ἑκάστης περιοχῆς, ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ὁ γλωσσικὸς ἐν αὐτῇ ἐξομαλισμὸς [2] ἢ ἡ μεγάλη διαλεκτικὴ κατάτμησις [3], ἡ ἐν αὐτῇ ὕπαρξις ξενοφώνων πληθυσμῶν [4] ἢ προσφυγικῶν ἐγκατα-

---

ἑκάστης γλώσσης εἰς τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα αὐτῆς. Ποικίλα διακριτικὰ σημεῖα καὶ συμβατικὰ διγράμματα πλουτίζουν τὰ διάφορα χρησιμοποιηθέντα φωνητικὰ ἀλφάβητα.

1. Χωρὶς ἀπαιτήσεις πληρότητος παρέχεται εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου πίναξ τῶν κυριωτέρων φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ συντακτικῶν φαινομένων, ἅτινα θέλουν ἐρευνηθῇ γλωσσογεωγραφικῶς διὰ τοῦ ἐρωτηματολογίου τοῦ Ἄτλαντος.

2. Π.χ. ἐν Πελοποννήσῳ.

3. Π.χ. ἐν Κρήτῃ, Λέσβῳ, Κύπρῳ, κ.ἀ.

4. Π.χ. ἀλβανοφώνων ἐν Κορινθίᾳ, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, νοτ. Εὐβοίᾳ, σλαβοφώνων ἐν δυτ. Μακεδονίᾳ, βλαχοφώνων ἐν Πίνδῳ, κ.ἀ.

στάσεων [1], ἡ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της σύμπτωσις βασικῶν ἰσογλώσσων, αἵτινες πρέπει νὰ ὁρισθοῦν ἐπακριβῶς [2], καὶ ἄλλοι παράγοντες. Εὐνόητον εἶναι ὅτι εἰς τὰ ὀρεινά, εἰς τὰ πυκνοκατῳκημένα καὶ εἰς τὰ πλησίον γλωσσικῶν ὁρίων ἐδάφη, τὰ σημεῖα ἐρεύνης θὰ εἶναι πυκνότερα. Κατὰ πρόχειρον ὑπολογισμόν μου 30 σημεῖα ἐρεύνης εἰς τοὺς μεγάλης ἐκτάσεως νομοὺς [3] καὶ 15 εἰς τοὺς μικροτέρους [4] ἀρκοῦν grosso modo δι' ἓν ἱκανοποιητικῆς πυκνότητος δίκτυον [5].

Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τοῦ συγκεντρωμένου εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ πλουσιωτάτου διαλεκτικοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου ἐν γένει καθὼς καὶ τῶν πλουσιωτάτων εἰς τὸ τυπολογικὸν αὐτῶν μέρος ἄρθρων τῶν τόμων τοῦ Λεξικοῦ τούτου. Ἡ φύσις καὶ αἱ ἀπαιτήσεις ἑνὸς Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος δὲν ἐπιτρέπουν νὰ στηριχθῶμεν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ὑλικοῦ. Οἱ Γλωσσικοὶ Ἄτλαντες παρουσιάζουν τὴν μορφὴν τῆς γλώσσης εἰς δεδομένην ἐποχήν, τὴν τῆς συλλογῆς τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον, ὅπερ ὑπόκειται ὡς βάσις τῆς συντάξεως αὐτῶν. Ἐὰν στηριχθοῦν οὗτοι ἐπὶ ὑλικοῦ συγκεντρωθέντος εἰς ἐποχὰς σημαντικῶς ἀπεχούσας ἀλλήλων, παύουν νὰ ἔχουν συγχρονικὴν μορφὴν καὶ ἑπομένως δὲν παρέχουν ἀληθῆ εἰκόνα τῆς γλωσσικῆς καταστάσεως τῆς χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεώς των. Τὸ ὑλικὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἔχει συλλεγῆ μὲν ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ἄνω τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐξ ἴσου πλούσιον δι' ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου, διὸ καὶ συνεχῶς πραγματοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀποστολαὶ εἰς διαφόρους περιοχάς, ἐξ ὧν δὲν ὑπάρχει ὑλικὸν ἢ παρίσταται ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῇ ἢ ἐλεγχθῇ τὸ ὑπάρχον. Ἐξ ἄλλου τὸ γεγονὸς ὅτι δι' ἑνίας περιοχὰς τὸ ὑλικὸν τοῦ Ἀρχείου δὲν παρέχει ἀκριβῆ δήλωσιν τοῦ τόπου προελεύσεως τῶν παρεχομένων λέξεων καὶ γραμματικῶν τύπων (εἰς τὰς παλαιοτέρας ἰδίᾳ συλλογὰς ἀντὶ τοῦ χωρίου ἐξ οὗ προέρχεται μία λέξις, ἀνεγράφετο ἁπλῶς ἡ ἐπαρχία ἢ ἡ εὐρυτέρα γεωγραφικὴ περιφέρεια, εἰς ἣν ἀνήκει τοῦτο, οἷον Κρήτη, Ἀν ἢ Δυτ. Κρήτη, Λακωνία, Εὔβοια, Θεσσαλία, κ.ο.κ.), ἐνῷ δὲν παραβλάπτει τὸ ἔργον τῆς

---

1. Ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ.

2. Π.χ. ἐν μέσῃ Εὐβοίᾳ, εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ἡμιβορείων ἰδιωμάτων ἐν Ἠπείρῳ, εἰς τὰ ὅρια βορείων καὶ νοτίων ἰδιωμάτων παρὰ τὰ σύνορα Βοιωτίας καὶ Φθιώτιδος, εἰς τὰς νησῖδας βορείων ἰδιωμάτων ἐν Ἀχαΐᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ.

3. Π.χ. εἰς τοὺς νομοὺς Αἰτωλοακαρνανίας, Σερρῶν, Ἔβρου, Ἰωαννίνων, κ.ἄ.

4. Π.χ. εἰς τοὺς νομοὺς Ἄρτης, Φωκίδος, Καστορίας, Θεσπρωτίας, Ἀργολίδος, Ξάνθης, κ.ἄ.

5. Συνολικῶς ὑπολογίζω τὰ σημεῖα ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους εἰς 1100 περίπου μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἐπὶ τῶν ξένων, ἀλλ' ἑλληνοφώνων ἢ τέως ἑλληνοφώνων ἐδαφῶν. Δείγματος χάριν ἀναφέρω τὸν ἀριθμὸν τῶν σημείων ἐρεύνης μερικῶν ξένων γλωσσικῶν Ἀτλάντων : Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Γαλλίας (ALF) 639 σημεῖα, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἰταλίας καὶ νοτίου Ἑλβετίας (AIS) 407, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἰταλίας (ALI, ὑπὸ κατασκευὴν ἐν Τουρίνῳ) 1000, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ρουμανίας 388, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου 525 (ὧν 97 διὰ τὴν καταλωνικὴν γλῶσσαν, 280 διὰ τὴν ἱσπανικὴν καὶ 150 διὰ τὴν πορτογαλικὴν καὶ γαλλικιανήν), Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Βαλλονίας (γαλλόφωνον Βέλγιον) 300, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς γαλλοφώνου Ἑλβετίας 67, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς νοτίου (προπολεμικῆς) Πολωνίας 39, Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἀνδαλουσίας (Ἱσπανία) 230.

συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀποτελεῖ μέγα ἐμπόδιον διὰ τὸν καταρτισμὸν γλωσσογεωγραφικῶν χαρτῶν. Ἂς προστεθῇ ὅτι ὑπὸ πολλῶν συλλογέων — κυρίως παλαιοτέρων, οἵτινες δὲν διέθετον τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο πεῖραν, διότι καὶ ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν φωνητικήν, εὑρίσκετο τότε ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς βήματα, — δὲν ἀποδίδεται ἀκριβῶς ἡ προφορὰ τῶν λέξεων. Τοῦτο καλύπτεται ἐνίοτε ὑπὸ νεωτέρων συλλογῶν ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς, γενομένων κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Λεξικοῦ ἢ ὑπὸ συλλογέων περισσότερον γλωσσικῶς κατηρτισμένων, πλὴν ὅμως εἷς Γλωσσικὸς Ἄτλας ἀπαιτεῖ μεγαλυτέραν ἐν προκειμένῳ σαφήνειαν καὶ ὁμοιομορφίαν. Χρησιμώτατον διὰ τὸ ἔργον εἶναι τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν ἐκ τῶν συλλογῶν τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν μέγα μέρος τοῦ συγκεντρωθέντος ὑλικοῦ καὶ ἐκ διαλεκτολογικῶν μελετῶν, παλαιοτέρων καὶ συγχρόνων, διότι οἱ συγγραφεῖς των, ὡς εἰδικοὶ ἐπιστήμονες, ἐφρόντισαν νὰ ἀποδίδουν σαφέστερον φωνητικῶς καὶ γλωσσογεωγραφικῶς τοὺς ἀναφερομένους ὑπ' αὐτῶν τύπους. Διὰ πάντας τοὺς ἀνωτέρω λόγους εἶναι ἀναγκαία, διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἄτλαντος, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Λεξικοῦ ὑπάρχοντος, ἡ συγκέντρωσις ὑλικοῦ βάσει κοινοῦ δι' ὅλα τὰ σημεῖα ἐρεύνης ἐρωτηματολογίου, εἰς τὸν καταρτισμὸν ὅμως τούτου τὸ ὑλικὸν τοῦ Ἀρχείου, καθὼς καὶ ἡ περὶ τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα πεῖρα τῶν Συντακτῶν τοῦ Κέντρου, θέλουν σημαντικῶς βοηθήσει [1].

Τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀποσκοπῇ εἰς *γενικὴν ἔρευναν τῶν ἰδιωμάτων*, ἤτοι φωνητικήν, μορφολογικήν, συντακτικὴν καὶ λεξιλογικήν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκλεγοῦν καταλλήλως αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις τῶν χαρτῶν τοῦ Ἄτλαντος. Δεδομένου ὅτι αἱ πλέον δυσαπόβλητοι ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἰδιωματικῶς λαλούντων λέξεις εἶναι οὐχὶ τὰ ὀνόματα ἀντικειμένων, ἀλλ' οὐσιαστικὰ ἀναφερόμενα εἰς σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητα πράγματα [2], ὡρισμένης κατηγορίας ἐπίθετα καθὼς καὶ πλεῖστα ρήματα καὶ ἐπιρρήματα, ἡ προσοχὴ τῶν μελλόντων νὰ συντάξουν τὸ ἐρωτηματολόγιον [3] πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς ἐρωτήματα προκαλοῦντα τοιούτου εἴδους λέξεις καὶ διαφόρους ρηματικοὺς τύπους εἰς ἀπάντησιν. Ἡ μετάφρασις φράσεων ἀπὸ τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν εἴς τινα διάλεκτον ἢ ἰδίωμα ὡς μέσον συλλογῆς ἰδιωματικοῦ ὑλικοῦ δέον ὅπως ἀποκλεισθῇ καὶ τοῦτο διότι ἡ μετάφρασις εἰς πλεί-

---

1. Τὸ ἐκ τῶν παλαιοτέρων γλωσσικῶν συλλογῶν ὑλικὸν καταλλήλως χειριζόμενον ὑπὸ τῶν συλλογέων τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἄτλαντος θέλει φανῇ πολλάκις χρήσιμον καὶ ἐπὶ τόπου κατὰ τὸ γλωσσοσυλλεκτικὸν ἔργον βοηθοῦν εἰς τὴν ἐκμαίευσιν παρὰ τοῦ πληροφοριοδότου τοῦ ἀληθῶς διαλεκτικοῦ τύπου, ὅστις πιθανῶς ἔχει λησμονηθῇ παρ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς. Οὕτω ὑποκαθίσταται τὸ παλαιὸν διαλεκτικὸν ὑλικὸν εἰς τὴν μὴ οἰκειότητα τοῦ συλλογέως εἰς τὸ ὑπὸ ἔρευναν γλωσσικὸν ἰδίωμα.

2. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν παλαιῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ βίου συνεπέφερε τὴν λήθην τῆς ὀνομασίας παλαιῶν ἀντικειμένων, σκευῶν καὶ ἐργαλείων. Δὲν λησμονοῦνται ὅμως εὐκόλως γεωγραφικοί, γεωλογικοὶ καὶ μετεωρολογικοὶ ὅροι, ὅροι σχετικοὶ πρὸς ὡρισμένας βασικὰς καλλιεργείας, ὀνόματα φυτῶν, ὅροι τῆς λαϊκῆς λατρείας κ.ἄ. παρόμοιοι.

3. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἐρωτηματολογίου δύνανται νὰ βοηθήσουν τὰ ἐρωτηματολόγια τῶν Ἀτλάντων ξένων γλωσσῶν, δέον ὅμως ὅπως γίνεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς χρῆσις αὐτῶν, καθ' ὅσον ἐν πολλοῖς ταῦτα ἀφοροῦν εἰς καταστάσεις καὶ συνθήκας ξένας πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν κρατούσας.

στας μὲν περιπτώσεις οὐδὲν τὸ θετικὸν θὰ ἀπέδιδε, εἰς ἄλλας δὲ θὰ ἦτο ἐφικτὴ μόνον ὑπὸ προσώπων ἐχόντων ἱκανὰς γραμματικὰς καὶ γλωσσικὰς γνώσεις, ὅτε θὰ ἐτίθετο ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ αὐθόρμητον τῆς ἀπαντήσεως καὶ ἡ πραγματικὴ καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς παιδείας ἰδιωματικὴ προφορά. Συλλογὴ ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον διὰ τῆς ἐπιδείξεως εἰς τοὺς πληροφοριοδότας καταλλήλων εἰκόνων καὶ σκιαγραφημάτων [1] καὶ ἐπιτρεπτὴ καὶ ἐπιβεβλημμένη εἶναι. Εἰκόνες μάλιστα καὶ σκιαγραφήματα διασαφητικὰ τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων δύνανται νὰ συνοδεύουν τοὺς χάρτας τοῦ Ἄτλαντος.

Διὰ τοῦ ἐρωτηματολογίου δέον ὅπως ἀναζητοῦνται μονολεκτικαὶ κυρίως ἀπαντήσεις (ὀνόματα ἀντικειμένων κ.ἄ. οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἐπιρρήματα), ἀλλὰ καί τινες φράσεις διὰ τὴν διακρίβωσιν ἰδιωματικῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν συντακτικῶν φαινομένων. Τὸ πρόβλημα ἐὰν πρέπει νὰ συλλέγωνται μεμονωμέναι λέξεις ἢ νὰ ἀναζητῶνται αὗται ἐντὸς φράσεων πάντοτε ἀπησχόλησε τοὺς ξένους διαλεκτολόγους καὶ συντάκτας γλωσσικῶν Ἀτλάντων καὶ ἐδόθησαν ὑπ' αὐτῶν διάφοροι λύσεις. Οὕτω π.χ. ὁ γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Κορσικῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως (τόμος τοῦ ALF) περιέχει μόνον λέξεις, ἐνῷ ὁ γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Κορσικῆς ἰταλικῆς ἐκδόσεως [2] περιέχει μόνον φράσεις. Μόνον φράσεις περιέχει ἐπίσης ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῶν νοτίων Βοσγίων [3]. Πάντες οἱ λοιποὶ Ἄτλαντες περιέχουν μόνον λέξεις, ἐξαιρέσει τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Γαλλίας (ALF) καὶ τοῦ τῆς περιοχῆς τῶν *Landes* (ΝΔ. Γαλλία) [4], οἵτινες περιέχουν λέξεις καὶ φράσεις. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι, νομίζω, τὸ πλέον κατάλληλον. Ἑκατοντὰς ἐρωτήσεων εἶναι ἀρκετὴ πρὸς ἔρευναν τῶν συντακτικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἰδιαζουσῶν ἰδιωματικῶν ἐκφράσεων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρωτήσεων πρὸς συλλογὴν λέξεων, οὗτος δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τοῦδε, ἐὰν δὲν προηγηθῇ ἡ ἔρευνα τοῦ ἀποκειμένου εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑλικοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη [5].

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρευνητῶν, τὸ τῶν ἀρετῶν τοῦ καλοῦ συλλογέως καὶ τὸ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐρευνώμενον χῶρον (ἐντοπιότης ἢ μὴ τοῦ συλλογέως) εἶναι ἤδη λελυμένον : τὸ ἔργον ἔχει ἀναληφθῇ ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, οἵτινες διαθέτουν πλουσίαν πεῖραν καὶ ἀναμφισβητήτους ἱκανότητας διὰ γλωσσοσυλλεκτικὸν ἔργον καθὼς καὶ βαθεῖαν

---

1. Πρβλ. ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὰς ἐρεύνας διὰ τὸν συντασσόμενον ἐν Τουρίνῳ Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Ἰταλίας (ALI).

2. *G. Bottiglioni*, Atlante linguistico-etnografico italiano della Corsica, Πίζα 1933-1942 (10 τόμοι).

3. Atlas linguistique des Vosges méridionales, Παρίσι, 1917.

4. *G. Millardet*, Petit Atlas linguistique d'une région des Landes, Τουλούζη-Παρίσι, 1910.

5. Ὅλως ἐνδεικτικῶς ἀναφέρω τὸν ἀριθμὸν ἐρωτημάτων διαφόρων ξένων γλωσσικῶν Ἀτλάντων : Ὁ γαλλικὸς (ALF) 1920 ἐρωτήματα, ἐξ ὧν τὰ 100 φράσεις, ὁ τῆς Ἰταλίας - νοτίου Ἑλβετίας (ALS) ἀναλόγως τῆς περιοχῆς ἔχει 2000 ἢ 4000 ἐρωτήματα περιοριζόμενα εἰς 800 μόνον διὰ τὰς πόλεις τῆς βορ. Ἰταλίας, ὁ ρουμανικὸς 4800, ὁ ὑπὸ κατασκευὴν Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἰταλίας (ALI) 7500, ὁ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου 2000, ὁ τῆς Ἀνδαλουσίας 2245, ὁ ἰταλικὸς τῆς Κορσικῆς 1950 φράσεις, ὁ τοῦ Massif Central τῆς Γαλλίας 3800, ὁ τῆς νοτίου Πολωνίας 900, ὧν αἱ 200 ἀφοροῦν εἰς τὴν γραμματικήν.

καὶ ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τῶν νεοελληνικῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Παραμένει πρὸς λύσιν τὸ ζήτημα τῆς γραπτῆς ἀποδόσεως τῶν ἑλληνικῶν φθόγγων εἰς τὸν Ἄτλαντα. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου τῇ προσθήκῃ ὡρισμένων διακριτικῶν σημείων ἐπί τινων γραμμάτων αὐτοῦ πρὸς ἀπόδοσιν ἰδιαζόντων διαλεκτικῶν φθόγγων, ὡς γίνεται εἰς τοὺς τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, κρίνεται ἀσύμφορος. Ὁ Ἄτλας θὰ ἀπευθύνεται εἰς πολὺ εὐρύτερον διεθνὲς ἐπιστημονικὸν κοινὸν ἢ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς[1] καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ σύμβολα τοῦ διεθνοῦς φωνητικοῦ ἀλφαβήτου τῆς API, εἰδικῶς ἐπινοηθέντα διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν φθόγγων πάσης γλώσσης[2], εἶναι τὰ πλέον κατάλληλα, ἀφοῦ προστεθοῦν εἰς αὐτὰ χαρακτῆρες τινὲς πρὸς ἀπόδοσιν ἑλληνικῶν τινων διαλεκτικῶν φθογγικῶν ἀποχρώσεων[3]. Ἄριστον θὰ ἦτο νὰ εἶχε προηγηθῇ τῆς συλλογῆς τοῦ ὑλικοῦ ἐνόργανος μελέτη τῶν ἀποχρώσεων τούτων πρὸς σαφέστερον καθορισμὸν τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ καταλλήλου συμβόλου διὰ τὴν γραπτήν των ἀπόδοσιν, τοῦτο ὅμως, δυστυχῶς, εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατον ἐλλείψει ἐργαστηρίου ἐνοργάνου Φωνητικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπισήμανσιν τῶν σημείων ἐρεύνης ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἑλλάδος παρέχει τὴν ἀκόλουθον πρόσθετον δυσχέρειαν : *τὸ ζήτημα τῶν προσφυγικῶν ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάσεων* μετὰ τὸ 1923[4]. Οἱ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατ. Θρᾴκης πρόσφυγες ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς νέας ἑστίας των ἀλλαχοῦ μὲν ἀνεμίχθησαν μετὰ τοῦ γηγενοῦς στοιχείου, ἀλλαχοῦ δ' ἀπετέλεσαν ἰδίας κοινότητας διατηροῦντες μέχρις ἐσχάτων τὸ μητρικὸν των γλωσσικὸν ἰδίωμα. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἐὰν τὰ Μικρασιατικὰ καὶ ἀνατολικο-θρᾳκικὰ ἰδιώματα θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον ἐρεύνης διὰ τὸν Ἄτλαντα ἢ ὄχι. Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν δύνανται νὰ ἐξετασθοῦν ταῦτα γλωσσογεωγραφικῶς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Τὰ σχετικὰ στοιχεῖα δὲν δύνανται νὰ καταχωρηθοῦν ἐπὶ τῶν χαρτῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ σημεῖα τῶν προσφυγικῶν ἐγκαταστάσεων. Διαλεκτολογικὴ ἔρευνα εἰς τοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν θὰ καταχωρηθοῦν ἐπὶ χαρτῶν τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ΝΑ. Βουλγαρίας διὰ τὰς ἐν αὐτῇ τέως ἑλληνοφώνους περιοχάς, ἐπὶ δὲ τῶν χαρτῶν τῆς Ἑλλάδος θὰ σημειωθοῦν ἁπλῶς αἱ προσφυγικαὶ ἐγκαταστάσεις συμπαγοῦς ἢ ἀναμίκτου προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ ἄνευ τῶν ἀπαντήσεων τῶν κατοίκων των εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον. Ἂς τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι προκειμένου περὶ τῶν Μικρασιατικῶν (Καππαδοκικῶν, Ποντικῶν, Ἰωνικῶν, κλπ.) καὶ ἀνατολικο-Θρᾳκικῶν

---

1. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μετάφρασις τοῦ λήμματος κάθε χάρτου εἰς δύο τοὐλάχιστον εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικήν.

2. Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν μειονεκτημάτων τοῦ διεθνοῦς φωνητικοῦ ἀλφαβήτου τῆς API βλ. *A. Haudricourt* καὶ *J. Thomas*, La notation des langues (Παρίσι, 1967) σ. 6.

3. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ὅλοι οἱ συλλογεῖς θὰ χρησιμοποιοῦν τὸ αὐτὸ σύστημα διὰ τὴν γραφὴν τῶν φθόγγων. Ἀναγκαία πρὸς τοῦτο θὰ εἶναι μία ἐξάσκησις αὐτῶν περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλφαβήτου τῆς API καὶ τὴν προσαρμογήν του εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν.

4. Καὶ ὁ Malecki, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 187, ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν συλλογέων ὑλικοῦ ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τῶν μετατοπίσεων τῶν πληθυσμῶν γενικῶς, ὁ δὲ A. Meillet (ἔνθ' ἀνωτ.), ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ταχείας συγκεντρώσεως τοῦ προσφυγικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ὁσημέραι ἀλλοιοῦται καὶ ἐξαφανίζεται.

ἰδιωμάτων, καθὼς καὶ περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῆς βορ. Ἠπείρου καὶ τῆς ΝΑ. Βουλγαρίας ἡ βοήθεια τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑλικοῦ, ἰδίᾳ τοῦ ἐκ παλαιοτέρων συλλογῶν, εἶναι ἀνεκτίμητος[1]. Ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ Ἄτλαντος θὰ περιλαμβάνῃ τὰς ἑλληνοφώνους νησῖδας τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τὴν τῆς Κορσικῆς (χωρίον Καργκέζε). Οἱ χάρται τῆς Ἑλλάδος θὰ περιλαμβάνουν καὶ τὴν βόρ. Ἤπειρον, ἐνῷ ἡ Κύπρος θὰ ἀποτελῇ ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ ἔργου[2], τοῦτο δὲ διὰ τεχνικοὺς καὶ μόνον λόγους : πρὸς ἀποφυγὴν δηλ. μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ φύλλου τῶν χαρτῶν, ἥτις θὰ καθίστα δύσχρηστον τὸ ἔργον, δοθέντος ὅτι οἱ χάρται ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν σημείων ἐρεύνης θὰ εἶναι ὑπὸ μεγάλην κλίμακα. Προτείνεται ἡ ἑξῆς διαίρεσις τοῦ ἔργου :

Τμῆμα Α' : ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς προεκτεινομένων τῶν χαρτῶν πρὸς ΒΔ διὰ τὴν βόρ. Ἤπειρον καὶ πρὸς Β διὰ τὰς τέως ἑλληνοφώνους νησῖδας τῆς νοτ. Βουλγαρίας.

Τμῆμα Β' : ἡ νῆσος Κύπρος.

Τμῆμα Γ' : αἱ ἑλληνόφωνοι νησῖδες τῆς Καλαβρίας, τῆς Ἀπουλίας καὶ ἡ τῆς Κορσικῆς.

Τμῆμα Δ' : ἡ δυτικὴ Τουρκία (δυτικὴ Μ. Ἀσία, τουρκικὴ Θράκη καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ἀκταί).

Τμῆμα Ε' : ὁ Πόντος (ἀπὸ Ἰνεπόλεως πρὸς Δ μέχρι τῶν ποντικῶν Ἀθηνῶν πρὸς Α καὶ Σεβαστείας πρὸς Ν).

Τμῆμα ΣΤ' : ἡ περιοχὴ τῶς τέως ἑλληνοφώνων χωρίων τῆς Καππαδοκίας μέχρι τῆς Σίλλης τοῦ Ἰκονίου πρὸς δυσμάς).

Διὰ τὸ τρίτον καὶ τὸ πέμπτον τμῆμα ἀρκοῦν χάρται μεγέθους 22—29 ἑκατοστῶν, ἐνῷ διὰ τὰ λοιπὰ τρία μέρη οἱ χάρται θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτεροι. Ἕκαστον τμῆμα δυνατὸν νὰ περιλαμβάνῃ περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς τόμους χαρτῶν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου τόμου τοῦ ἔργου θὰ δημοσιευθοῦν βεβαίως ὑπὸ μικρὰν κλίμακα γενικὸς χάρτης τοῦ ἑλληνοφώνου κόσμου τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰ. καὶ τοῦ σημερινοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ μέρους χάρται εἰς τὸ μέγεθος τῶν γλωσσικῶν χαρτῶν τοῦ Ἄτλαντος : α/ γεωφυσικὸς παρουσιάζων καὶ τὰς συγκοινωνιακὰς γραμμὰς ἐπικοινωνίας τῶν διαφόρων περιοχῶν μεταξύ των, β/ χάρτης ἐφ' οὗ θὰ σημειοῦνται τὰ σημεῖα ἐρεύνης μὲ τὸ ἐπίσημον ὄνομα αὐτῶν καὶ γ/ χάρτης παρέχων τὰς ἀντιστοίχους τοπικὰς ὀνομασίας τῶν ἀνωτέρω τοπωνυμίων.

Ὁ συγχρονικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἄτλαντος καὶ τοῦ ἐρωτηματολογίου του θέτει ἐπὶ τάπητος τὸ φλέγον ζήτημα τῆς χρονικῆς τοποθετήσεως τοῦ ἔργου. Πράγματι, ἐὰν

---

1. Τὸ ἑλληνικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ὀφιτῶν ἢ Ὀφλήδων τοῦ Πόντου, τῶν Τουρκοκρητῶν τῆς περιοχῆς Σμύρνης καὶ τῶν Βαλαάδων (προσφύγων ἐκ Μακεδονίας) ὡς καὶ τὸ τῶν ἐν Κριμαίᾳ Ποντίων εἶναι δύσκολον νὰ μελετηθῇ σήμερον. Πάντως θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα μία παρ' αὐτοῖς ἔρευνα.

2. Πρβλ. τὸν χωριστὸν τόμον τοῦ ALF τὸν περιλαμβάνοντα τοὺς χάρτας τῆς Κορσικῆς.

θελήσωμεν νὰ τοποθετήσωμεν αὐστηρῶς εἰς τὸ παρὸν τὸ ἔργον [1], πλήρης ἀναρχία θὰ παρουσιάζεται εἰς τοὺς περισσοτέρους τῶν χαρτῶν, καθ' ὅσον τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς χώρας μας βαίνουν πρὸς ὁλοσχερῆ σίγησιν διαβιβρωσκόμενα ὑπὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς [2]. Κατ' ἀκολουθίαν οἱ χάρται τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος, στηριζόμενοι εἰς τὰς ἀπαντήσεις τοῦ ἐρωτηματολογίου αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀποκείμενον ὑλικόν, θὰ παρέχουν ἐν πλήρει μορφῇ τὰ διαλεκτικὰ φαινόμενα τῆς Νεοελληνικῆς.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ εἴδους τῶν πληροφοριοδοτῶν (φῦλον, ἡλικία, γραμματικαὶ γνώσεις, ἐπάγγελμα, κ.λπ.) εἰς ἕκαστον σημεῖον ἐρεύνης νομίζω ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν κρίσιν ἑκάστου συλλογέως ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ συναντήσῃ οὗτος κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐργασίας του. Κατ' ἀρχὴν πᾶσα προσφορὰ ἐξ οἱουδήποτε γίνεται δεκτὴ ἀρκεῖ νὰ πληροῖ τοὺς ὅρους τῆς καλῆς συλλογῆς, ἰδίᾳ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς τοπικῆς προφορᾶς. Εὐκτέα εἶναι ἡ χρησιμοποίησις πλειόνων τοῦ ἑνὸς πληροφοριοδοτῶν καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους : διαφόρους ἐργασίας καὶ ἐπαγγέλματα, ἔλεγχον τῶν ἀπαντήσεων ἑκάστου, κ.λπ. Ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ ἐρωτῶνται πρόσωπα καὶ τῶν δύο φύλων, ἕνεκα τῶν διαφόρων ἀσχολιῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαπίστωσιν διαφορᾶς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ εἰς τὸ γενικὸν λεξιλόγιον καὶ πιθανῶς καὶ εἰς τὴν προφοράν [3]. Ὅρος πάντως ἀπαραίτητος εἶναι ὁ πληροφοριοδότης νὰ εἶναι πιστὸς φορεὺς τοῦ ἐξεταζομένου ἰδιώματος. Ἡ ἀνεύρεσις τοιούτων τύπων εἶναι βεβαίως δύσκολος, ἄνευ συνεννοήσεως ἐκ τῶν προτέρων μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῶν χωρίων (δήμαρχον ἢ πρόεδρον τῆς κοινότητος, δημοδιδάσκαλον, ἱερέα, κ.λπ.). Οἱ πληροφοριοδόται δέον ὅπως εἶναι, κατὰ κανόνα, ἡλικίας 40-60 ἐτῶν, ἂν καὶ πολλάκις καὶ νέοι καὶ παιδία [4] δύνανται νὰ προσφέρουν ἄριστον ὑλικόν, ἰδίᾳ ὡς πρὸς ὡρισμένα θέματα.

Συνιστᾶται ἰδιαιτέρως ἡ εἰς ἕκαστον σημεῖον ἐρεύνης ἀνεύρεσις δύο τουλάχιστον ἀτόμων, ἀνδρὸς καὶ γυναικός, κατὰ προτίμησιν ἡλικίας περὶ τὰ 60 ἔτη, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνεπηρεάστων ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς καὶ μὲ ἀρίστην ἄρθρωσιν, νὰ ζητῆται δὲ παρ' αὐτῶν νὰ διηγηθοῦν πρὸ τοῦ μαγνητοφώνου εἰς συνεχῆ ἰδιω-

---

1. Πρβλ. τὴν σχετικὴν γνώμην διὰ τὸν γασκωνικὸν (ΝΔ Γαλλία) γλωσσικὸν Ἄτλαντα τοῦ συντάκτου αὐτοῦ *J. Séguy* ἐν *S. καὶ R. D. Pop*, Atlas Linguistiques européens, σ. 122.

2. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ γλωσσοσυλλεκτικὴ ἐργασία πρέπει νὰ ἐπιταχυνθῇ. Τὰ ἰδιώματα ὁσημέραι καὶ ἐξαφανίζονται. Δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν πᾶσα προσπάθεια συγκεντρώσεως ὑλικοῦ θὰ εἶναι ματαία καὶ τότε ὁ καταρτισμὸς Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης θὰ εἶναι ἀνέφικτος πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς νεοελληνικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς γλωσσικῆς ἐπιστήμης.

3. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἰς τὴν Ἀρτάκην τῆς Προποντίδος (πρόσφυγες ἐν Νέᾳ Ἀρτάκῃ Εὐβοίας) αἱ γυναῖκες προέφερον τὸν φθόγγον [l] ἐντόνως ὑπερωϊκὸν (ὡς τὸ τουρκικὸν καὶ τὸ σλαβικὸν l) πρὸ τῶν φωνηέντων a, o u, ἐνῷ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν παρετηρεῖτο εἰς τὴν ὁμιλίαν τῶν ἀνδρῶν. Τὸ ἀντίθετον φαινόμενον παρετήρησα εἰς τὸ χωρίον Φλακὴ τῆς ἐπαρχ. Ἀποκορώνου τῆς Κρήτης : ὑπερωϊκὸν [l] οἱ ἄνδρες πρὸ τῶν a, o, u, σύνηθες [l] αἱ γυναῖκες.

4. Ἄριστον ὑλικὸν κατέγραψα ἐν Ἀρμένοις Ἀποκορώνου παρὰ 10ετοῦς παιδός, ἐν Πολυρρηνίᾳ δὲ τῆς Κισάμου προέβην εἰς σημαντικὰς φθογγολογικὰς διαπιστώσεις ἐπὶ τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος βάσει τῆς προφορᾶς 7ετοῦς παιδός.

ματικὸν λόγον ἀφήγησιν τινὰ μακρᾶς πως διαρκείας. Οὕτω θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ δημιουργία παρὰ τῷ Κέντρῳ Συντάξεως τοῦ ΙΛΝΕ ἀρχείου μαγνητοταινιῶν μὲ δείγματα πεζοῦ λόγου τῶν διαφόρων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων τῆς χώρας μας προτοῦ ταῦτα σιγηθοῦν ἐντελῶς μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου [1]. Ἡ μαγνητοφώνησις τῆς ὁμιλίας διὰ γλωσσικὰς μελέτας ἀποδίδει καλύτερον, ὅταν γίνεται μὲ ταχύτητα περιστροφῆς τῆς μαγνητοταινίας 19 ἑκατοστόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον. Ὑπὸ τοιαύτην ταχύτητα συλλαμβάνονται καὶ αἱ ἐλάχισται ἀποχρώσεις τῆς προφορᾶς τῶν φθόγγων.

Πίναξ τῶν κυριωτέρων φαινομένων, ἅτινα θέλουν μελετηθῆ διὰ τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος

α) Ὅρια βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἰδιωμάτων. Σαφὴς προσδιορισμὸς τῆς περιοχῆς τῶν ἡμιβορείων ἰδιωμάτων ἐν Ἠπείρῳ [2], ἀνατ. Θράκῃ [3] καὶ ἀλλαχοῦ, σαφῆ ὅρια βορείων καὶ νοτίων ἰδιωμάτων ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ.

β) Τσιτακισμός: διάθεσις τοῦ *κ* ὡς *κ'*, *τσ*, *τσ*, τοῦ *γ* ὡς *γ'*, *ζ*, *ζ*, τοῦ *χ* ὡς *χ'*, *σ*, *σ*.

γ) προφορὰ τῶν ἐρρίνων συμπλεγμάτων *μπ*, *ντ*, *γκ* (*γγ*) ἄνευ τοῦ ἐρρίνου στοιχείου, ἤτοι ὡς *b*, *d*, *g* ([abéli], [ádras], [agalá] ἀντὶ [ambéli], [ándras], [angalá]).

δ) δασεῖα προφορὰ τῶν συριστικῶν φθόγγων *σ* καὶ *ζ*, ἤτοι ὡς *ch* καὶ *j* τῆς γαλλικῆς.

ε) τὰ διάφορα ἀλλόφωνα τοῦ φθόγγου *λ*.

στ) ἡ ἀπουράνωσις τῶν συριστικῶν (*νησά*, *βυζά*, *ἀψά*, ἀντὶ *νησιά*, *βυζιά*, *ἀψιά*).

ζ) ἡ ἀποβολὴ τῶν μεσοφωνηεντικῶν [*γ*] καὶ [*j*] (*ἀάπη*, *ἀντρόυνο*, ἀντὶ *ἀγάπη*, *ἀντρόγυνο*).

η) ἡ διατήρησις τοῦ τελικοῦ *ν* (*τὸ τυρίν*, *τὸ ἀμπέλιν*, ἀντὶ *τὸ τυρί*, *τὸ ἀμπέλι*).

θ) ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ *ν* (*τῶν ἀνθρώπω*, *τῶ σπιτιῶ*, ἀντὶ *τῶν ἀνθρώπων*, *τῶν σπιτιῶν*).

ι) ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ *ς* : 1) πρὸ τοῦ *μας* (*ὁ πατέρα μας* ἀντὶ *ὁ πατέρας μας*), 2) πάντοτε (*τσὶ καλὲ πατάτε* ἀντὶ *τὶς καλὲς πατάτες*).

ια) ἡ προφορὰ τῶν διπλῶν συμφώνων καὶ αἱ διάφοροι διαθέσεις αὐτῶν (δασέα *κ*, *π*, *τ*, διπλοῦν *λλ* > $λ^τ$, $λ^d$, *dd*, κλπ.).

ιβ) τελικὸν *ς*+*μου* > *-ζουμ*, *-ζιμ* (π.χ. *ὁ μπαμπᾶς μου* > [o babázum] καὶ ἀλλαχοῦ [o babázim] ἀντὶ [o mbambázmu]).

ιγ) τροπὴ τοῦ *τι* εἰς *θι*, *θκι*, *δκι*, *δι* (π.χ. *μάτια* > [mátça], [máθça], [máθca], [máðca], [máðja]).

---

1. Εἰς μαγνητοφωνήσεις διαλεκτικῶν κειμένων διαρκούσης τῆς συλλεκτικῆς ἐργασίας των προέβησαν ὁ συντάξας τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Γασκώνης (ΝΔ Γαλλία) καὶ οἱ συντάξαντες τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τοῦ Massif Central (κεντρικὴ Γαλλία). Αἱ μαγνητοφωνήσεις τοῦ Ἄτλαντος τῆς Γασκώνης ἐλήφθησαν ἐπὶ δύο ἀντιγράφων (ταινιῶν) ἑκάστη καὶ ἡ μία σειρὰ αὐτῶν φυλάσσεται εἰς τὴν Phonothèque occitane τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τουλούζης, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸ «Μουσεῖον τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Λαϊκῶν παραδόσεων» τῶν Παρισίων.

2. Βλ. *Γ. Χατζιδάκιν*, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα ἑλληνικά, Α', σ. 250 κ.ἑ.

3. Βλ. *Ν. Ἀνδριώτην*, ἔνθ' ἀνωτ.

ιδ) ἀνάπτυξις παρασιτικοῦ φθόγγου ἐντὸς συμφωνικῶν συμπλεγμάτων (π.χ. *σταθιμός, καπινός* < *σταθμός, καπνός*).

ιε) προφορὰ τοῦ *υ* ὡς *ου* καὶ τοῦ *-οι* ὡς *-ιου*.

ιστ) τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως (*τὰ χω'ρ'ά* ἀντὶ *τὰ χωριά*).

ιζ) αἱ ἀσυνίζητοι καταλήξεις : *-ία, -έα, -ές, -έ, -ᾳά*, ἔναντι *-ιά, -ιάς* (π.χ. *φωτία* ἀντὶ *φωτιά, γραία* ἀντὶ *γριά, πλατανὲς* ἀντὶ *πλατανιάς, ἡ ἀπιδὲ* ἀντὶ *ἡ ἀπιδιά, παρηγορεὰ* ἀντὶ *παρηγοριά*), ὡς καὶ οἱ ποντιακοὶ φθόγγοι *ἄ* καὶ *ὅ*.

ιη) ἡ ἀνάπτυξις προθετικοῦ *ἀ-* (*ἀπλάτανος* ἀντὶ *πλάτανος*).

ιθ) τὸ θηλυκὸν ἄρθρον *ἡ* ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ *ὁ* (*ἡ Νίκους* ἀντὶ *ὁ Νῖκος*).

κ) παράλειψις τοῦ ἄρθρου.

κα) ἄρθρα *τσῆ* < τῆς, *τσί* < τίς, τούς, *τές* < τίς, *τσού* < τούς.

κβ) αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ ἀρσενικῶν ὀνομάτων ὁμοίᾳ τῇ ὀνομαστικῇ (π.χ. *οἱ γύφτοι - τσὶ γύφτοι*).

κγ) γενικὴ εἰς *-ο*, ἀντὶ *-ου*, κυρίων ὀνομάτων εἰς *-ος* (*ὁ Μᾶρκος - τοῦ Μάρκο*).

κδ) ἰδιάζουσαι γενικαὶ θηλυκῶν ὀνομάτων, π.χ. *τσῆ κοπελός, τσῆ πορτός*, ἀντὶ *κοπέλας, πόρτας*.

κε) αἱ ποικίλαι ὑποκοριστικαὶ καταλήξεις : *-άκι, -άτσι, -ά'κ'ι, -έλι, -ίδι, -ούδι, -όπουλο, -όπον, -άρι, -ούλι, -άλι, -ίτσα, -ίτσι*.

κστ) ρήματα εἰς *-εύγω* ἀντὶ *-εύω* (π.χ. *γυρεύγω, χορεύγω* ἀντὶ *γυρεύω, χορεύω*).

κζ) διάφοροι αὐξήσεις τῶν ρημάτων εἰς τοὺς παρωχημένους χρόνους (π.χ. *ἔτρωγα, ἤτρωγα - ἐτρώγαμε, τρώγαμε, ἠτρώγαμε*).

κη) χρησιμοποίησις τῶν συνῃρημένων τύπων τῶν περισπωμένων ρημάτων καὶ ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου.

κθ) ρήματα εἰς *-σκω* (*-ίσκω, -έσκω*).

λ) α' πληθυντ. πρόσωπον εἰς *-ομε* ἀντὶ *-ουμε* (*ἔχομε* ἀντὶ *ἔχουμε*).

λα) β' πληθυντ. πρόσωπον εἰς *-ετε* ἀντὶ *-ατε* (*ἐπήγετε* ἀντὶ *ἐπήγατε*).

λβ) γ' πληθυντ. πρόσωπον εἰς *-ουσι* (ἀρκτικοὶ χρόνοι) καὶ *-ασι* (παρωχημένοι χρόνοι), (π.χ. *πηγαίνουσι* ἀντὶ *πηγαίνουν, πᾶσι* ἀντὶ *πᾶνε, ἐπήγασι* ἀντὶ *ἐπήγανε*).

λγ) ρήματα εἰς *-οῦ* ἀντὶ *-ῶ* (*δὲ μποροῦ* ἀντὶ *δὲ μπορῶ*).

λδ) ἀόριστοι εἰς *-κα* (*ἐβάρηκα* ἀντὶ *ἐβάρησα*).

λε) μέλλων εἰς *-ξω* ἀντὶ *-σω* καὶ ἀόριστος εἰς *-ξα* ἀντὶ *-σα* (π.χ. *θὰ τραγουδήξω, τραγούδηξα* ἀντὶ *θὰ τραγουδήσω, τραγούδησα*).

λστ) ἀποβολὴ τοῦ μεσοφωνηεντικοῦ *σ* εἰς τὸ β' ἑνικ. πρόσωπον τύπων τοῦ μέλλοντος (π.χ. *θὰ σκοτώῃς* ἀντὶ *θὰ σκοτώσῃς*).

λζ) προσθήκη τελικοῦ *-νε* εἰς ρηματικοὺς τύπους (*ἐπήγαμενε* ἀντὶ *ἐπήγαμε*).

λη) τονισμὸς τῆς δ' ἀπὸ τῆς ληγούσης συλλαβῆς εἴς τινας ρηματικοὺς τύπους (π.χ. *ἤπιαμένε* ἀντὶ *ἤπιαμε*). Διπλοῦς τονισμὸς τοιούτων τύπων.

λθ) οἱ τύποι *ἔναι* (γ' ἑνικ.) καὶ *εἶνιαι* (γ' πληθυντ.) ἀντὶ *εἶναι* εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις.

μ) τὸ ἐπίρρημα *πολὺ* ἐν συνθέσει (π.χ. *πολυτρέχω, πολιοτρέχω, πολλοτρέχω, πολ-λοτρέχω*).

μα) τροπὴ τῆς προθέσεως *ἀνὰ* εἰς *ἀνε-* ἐν συνθέσει (π.χ. *ἀνεκατώνω* ἀντὶ *ἀνακατώνω*).

μβ) συντάξεις ὡς *ἔδωκέ μου, μόδωκε, μέ 'δωκε*, ἔναντι *μοῦ 'δωσε* τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

μγ) συντάξεις ὡς *μοῦ δόσε* ἔναντι *δόσε μου*.

μδ) ἀπρόσωποι συντάξεις ρημάτων (π.χ. *δὲν μοῦ τρώγεται, δὲν μοῦ πίνεται* = *δὲν μπορῶ νὰ φάω, δὲν μπορῶ νὰ πιῶ*).

Ὁ πίναξ οὗτος θὰ πλουτισθῇ βεβαίως καὶ δι' ἄλλων φαινομένων καθ' ὅσον θὰ προχωρῇ ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία τοῦ Ἄτλαντος.

Ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Κρήτης.— Ὑπὸ τὸ ἐκτεθὲν ἐν τῇ παρούσῃ πνεῦμα τῆς προεργασίας διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Ἑλλάδος βάσει τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ διαλεκτικοῦ ὑλικοῦ ἤρχισα τὴν προκαταρκτικὴν ἔρευναν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Κρήτης ὡς πρώτου μέρους τοῦ ὅλου ἔργου, δυναμένου νὰ ἀποτελέσῃ καὶ χωριστὸν τόμον αὐτοῦ διὰ λόγους τεχνικούς. Ἡ Κρήτη διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς, τὴν γεωγραφικὴν ἀπομόνωσιν ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους καὶ διὰ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῆς διαλέκτου αὐτῆς, ἥτις γνωρίζει πλεῖστα τοπικῶς περιωρισμένα φαινόμενα, δύναται εὐλόγως νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον χωριστῆς γλωσσογεωγραφικῆς ἐξετάσεως. Κατωτέρω παρέχω τὰ συμπεράσματα τῆς σχετικῆς ἐν τῷ Ἀρχείῳ ἐρεύνης μου :

Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ ΙΛΝΕ ὑπάρχουν κατατεθειμέναι 65 χειρόγραφοι συλλογαὶ ἐκ Κρήτης. Ἐξ αὐτῶν αἱ τρεῖς μόνον προέρχονται ἐξ ἀποστολῆς συντακτῶν τοῦ Κέντρου εἰς τὴν μεγαλόνησον πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ (μία ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Κισάμου, Ἀποκορώνου καὶ Σφακίων, μία ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων καὶ μία ἐκ τῆς κώμης Ἁγ. Βαρβάρα τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου). Πέντε συλλογαὶ περιέχουσιν ὑλικὸν μὴ χρησιμοποιήσιμον εἰς ἐργασίας ὡς ἡ παροῦσα, δύο δὲ ἐδημοσιεύθησαν ἀργότερον εἰς φιλολογικὰ περιοδικὰ ἢ αὐτοτελῶς. Ἐκ τῶν 65 ἐξ ἄλλου συλλογῶν αἱ 22 προέρχονται ἐξ ἀξιοπίστων συλλογέων. Διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπεδελτιώθησαν πλήρως 50 ἐκ τῶν 65 συλλογῶν, ἕτεραι ἑπτὰ λίαν ἐλλιπῶς (ἐλήφθησαν μόνον αἱ ἀρχόμεναι ἀπὸ α λέξεις), μία δὲ ἀπεδελτιώθη ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλὰ δὲν ἐλήφθησαν τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα τοπωνύμια.

Κατάλληλοι διὰ γλωσσογεωγραφικὴν ἔρευναν εἶναι 16 μόνον ἐκ τῶν συλλογῶν τοῦ ΙΛΝΕ, ὡς δηλοῦσαι σαφῶς τὸν τόπον προελεύσεως (τὰ χωρία) τοῦ ὑπ' αὐτῶν παρεχομένου ὑλικοῦ. Ἐξ αὐτῶν πέντε προέρχονται ἀπὸ τὸ χωρίον Κατσιδόνι τῆς Σητείας, δύο ἀπὸ τὸ χωρίον Μαλάκι τῆς ἐπαρχ. Ρεθύμνης, δύο ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Ἀστερουσίων ὀρέων τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου καὶ ἀνὰ μία ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, ἐκ τοῦ τέως δήμου Καμπανοῦ Σελίνου καὶ ἐκ τῶν χωρίων Ροδοβάνι Σελίνου, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου, Πρινὲς Μυλοποτάμου, Πύργος Μονοφατσίου καὶ Λατσίδα Μεραμπέλλου. Ἡ ἐκ Πύργου Μονοφατσίου συλλογὴ περιέχει μόνον ποιμενικοὺς ὅρους, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ γενικῆς φύσεως γλωσσικὸν ὑλικόν. Ἐκ τῶν λοιπῶν 49 συλλογῶν 22 παρέχουν ὡς τόπον προελεύσεώς των τὴν ἔνδειξιν ἁπλῶς *Κρήτη*, τέσσαρες τὴν ἔνδειξιν *ἀνατολικὴ Κρήτη* (ἡ μία τούτων περιέχει μόνον φράσεις) καὶ 11 τὸ ὄνομα

μιᾶς ἐπαρχίας τῆς νήσου (δύο ἐκ Κισάμου, δύο ἐκ Σφακίων, μία ἐξ Ἀποκορώνου, Σφακίων καὶ Κισάμου, μία ἐκ Πεδιάδος, τρεῖς ἐκ Μεραμπέλλου καὶ δύο ἐκ Βιάννου).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι τὸ ἐκ Κρήτης ὑλικὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ ΙΛΝΕ παρὰ τὸν ὄγκον του μικρὰν μόνον συμβολὴν παρέχει εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς νήσου. Ὁλόκληροι περιοχαὶ τῆς νήσου εἶναι ἀνεξερεύνητοι ἀπὸ γλωσσικῆς ἐπόψεως, π.χ. τὸ Ἀμάρι, τὸ Μαλεβίζι, ἡ δυτικὴ Μεσαρά, ἡ ἐπαρχία Ἱεραπέτρας, κ. ἄ. Τὰ 16 κατάλληλα διὰ τὴν γλωσσογεωγραφικὴν ἔρευναν χειρόγραφα δύνανται καταλλήλως ἀποδελτιούμενα νὰ συμβάλλουν σημαντικῶς εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐρωτηματολογίου τοῦ Ἄτλαντος. Ὁμοίως δύο ἐκ τῶν λοιπῶν 49 χειρογράφων, τὰ παρέχοντα τὸ ποιμενικὸν λεξιλόγιον τῆς νήσου.

Πλὴν τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον παρέχουν τὰ χειρόγραφα τοῦ ΙΛΝΕ δέον ὅπως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ὑλικὸν τῶν χειρογράφων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ τὸ περιεχόμενον εἰς τὰ νεώτερα εἰς κρητικὴν διάλεκτον λογοτεχνικὰ ἔργα. Ἐπίσης τὸ δημοσιευμένον διὰ τοῦ τύπου ὑλικὸν (γλωσσάρια, ἔγγραφα, κείμενα καὶ συλλογαὶ ποικίλου γλωσσικοῦ ὑλικοῦ δημοσιευμέναι εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ) [1] καὶ αἱ ὑπάρχουσαι ἐπὶ τῆς κρητικῆς διαλέκτου μελέται δέον ὅπως ἀποδελτιωθοῦν μετὰ μεγίστης προσοχῆς ὑπὸ ἐμπείρου περὶ τὴν διάλεκτον ταύτην συντάκτου τοῦ ΙΛΝΕ. Βασικὴ διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐρωτηματολογίου τοῦ Ἄτλαντος εἶναι καὶ ἡ ἀποδελτίωσις τοῦ λεξιλογίου τῶν τόμων Β-Ε^{α} τοῦ ἔργου τοῦ *Γ. Παγκάλου*, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης (Ἀθῆναι, 1960-1968). Πάντως πρὸ πάσης ἀποδελτιώσεως θὰ προηγηθῇ ὁ καταρτισμὸς καταλόγου ἀποδελτιωτέων κειμένων (συλλογῶν, γλωσσικῶν μελετῶν κλπ.) [2].

Τὸ ἐρωτηματολόγιον διὰ τὸν Ἄτλαντα τῆς Κρήτης θὰ συμπληρωθῇ μὲ ὁδηγὸν τὴν πεῖραν τοῦ ἁρμοδίου συντάκτου περὶ τὴν διάλεκτον τῆς μεγαλονήσου καὶ τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους ἐν γένει.

Προκειμένου τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐρευνητέων φαινομένων τῆς κρητικῆς διαλέκτου [3] χρειάζεται ἡ ἀναζήτησις αὐτῶν εἰς τὰς σελίδας πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ὡς ἀποδελτιωτέων κειμένων (χειρογράφων καὶ ἐντύπων συλλογῶν ὑλικοῦ) καὶ μελετῶν.

Ὡς πρὸς τὰ σημεῖα ἐρεύνης προτιμητέον εἶναι τὸ πυκνὸν δίκτυον αὐτῶν. Ἓν ἀραιὸν δίκτυον ἐξ 60 σημείων θὰ ἤρκει διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ φαι-

---

1 Λίαν σημαντικὴν βοήθειαν εἰς τὴν γλωσσογεωγραφικὴν ἔρευναν προσφέρουν τὰ δημοσιευμένα εἰς τὸν κρητικὸν τύπον «κρητικὰ νάκλια», ἤτοι ἠθογραφικαὶ καὶ εὐθυμογραφικαὶ διηγήσεις εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα τῆς γενετείρας (χωρίου ἢ περιοχῆς) τοῦ συντάκτου τῶν.

2. Διὰ τὰ μέχρι τοῦ 1938 γλωσσολογικὰ κρητικὰ δημοσιεύματα βλ. *Γ. Σπυριδάκη*, Βιβλιογραφία Κρητικῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας (συγχρόνου γλώσσης), Ἀθῆναι 1934, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Συμπλήρωμα Α' τῆς Κρητικῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας (περιοδ. Μύσων, Ζ', 1938, σσ. 97-128). Διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1939 καὶ ἐντεῦθεν δημοσιεύματα βλ. *Δικ. Βαγιακάκου*, Γλωσσικὴ βιβλιογραφία εἰς «Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», 4, 1942-48, σσ. 155-176 (βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1939-1947) καὶ εἰς «Ἀθηνᾶς» τόμους 61 (1957) - 70 (1968) (βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1939-1967).

3. Βλ. προχείρως τὰ σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν παρὰ *Γ. Παγκάλῳ*, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Α', Ἀθῆναι 1955, σελ. 141-150.

νόμενα τῆς κρητικῆς διαλέκτου καὶ τὴν ἔκτασίν των ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς νήσου, πυκνὸν ὅμως δίκτυον ἐξ 150 σημείων καταλλήλως ἐπειλεγμένων ἐπιβάλλεται διὰ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν χάραξιν τῶν ἰσογλώσσων τῶν ποικίλων ἐπὶ μέρους φαινομένων αὐτῆς.

Ὁ Ὁδηγὸς συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς παρέχει πίνακα 59 κρητικῶν τοπωνυμίων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὑλικὸν εἰς τὸ Ἀρχεῖον. Τούτων τὰ τρία εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν πόλεων τῆς νήσου (Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου), δώδεκα εἶναι ὀνόματα ἐπαρχιῶν, δύο ὀνόματα περιοχῶν αὐτῆς, καὶ ἓν τὸ τῆς νήσου Γαύδου. Κατὰ συνέπειαν μόνον 42 εἶναι τὰ σημεῖα ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται τὸ κρητικὸν ὑλικὸν τοῦ Ἀρχείου. Ταῦτα κατανέμονται ὡς ἑξῆς : *νομὸς Χανίων 9* σημεῖα (Ἀλίκαμπος, Βάμος, Κακοδίκι, Νιὸ Χωριὸ Ἀποκορώνου, Πρασές, Σέμπρονας, Σιρικάρι, Τσιβαρᾶς καὶ Τοπόλια), *νομὸς Ρεθύμνης 5* (Ἁγία Παρασκευὴ Ἀμαρίου, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου, Καρίνες, Μαλάκι καὶ Μύρθιο Ἁγ. Βασιλείου[1]), *νομὸς Ἡρακλείου 9* (Ἀρχάνες, Ἀχεντριάς, Βιάννος, Γέργερη, Ἔμπαρος, Καταλαγάρι, Ξενιάκος, Παρανύφοι, Πύργος Μονοφατσίου) καὶ *νομὸς Λασιθίου 18* (Ἅγ. Νικόλαος, Ἀνατολή, Βουλισμένη, Βραχάσι, Βρουχᾶς, Γιανίτσι, Δωριές, Ἐπάνω χωριὸ Ἱεραπέτρας, Ἐπισκοπὴ Ἱεραπέτρας, Ἱεράπετρα, Καπίστρι, Κατσιδόνι, Κάτω χωριὸ Ἱεραπέτρας, Λατσίδα, Νεάπολις, Πρίνα Μεραμπέλλου[2], Σητεία καὶ Φουρνὴ Μεραμπέλλου).

Ἐπὶ τῶν τοπωνυμίων τούτων ἔχω νὰ παρατηρήσω ὅτι τὰ πλεῖστα τούτων ἀνεγράφησαν εἰς τὸν πίνακα τοῦ Ὁδηγοῦ συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐβραχυγραφήθησαν διὰ νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὰ λήμματα τοῦ τελευταίου, ἐνῷ τὸ ἐξ αὐτῶν ὑλικὸν περιορίζεται εἴς τινας δεκάδας λέξεων ἐγκατεσπαρμένων εἰς συλλογὰς χειρογράφους ἢ δημοσιευμένας[3]. Τοῦτο ἰσχύει κυρίως διὰ τὰ ἐκ τοῦ νομοῦ Λασιθίου τοπωνύμια. Ἐξ ἄλλου δύο μόνον ἐκ τῶν χωρίων τοῦ πίνακος ἔχουν χαρακτηριστικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὁ Ἀλίκαμπος Ἀποκορώνου καὶ τὰ Ἀνώγεια τοῦ Μυλοποτάμου, οὐδὲν δὲ εὑρίσκεται πλησίον τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς βασικῶν ἐπὶ μέρους φαινομένων τῆς διαλέκτου τῆς νήσου.

Χωρὶς ἀξιώσεις ἐπισήμου καὶ ὁριστικῆς ἐπιλογῆς προτείνω, δείγματος χάριν, διὰ τὸν νομὸν Χανίων τὰ ἑξῆς 32 σημεῖα ἐρεύνης, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς τοπικὰς γλωσσικὰς συνθήκας :

---

1. Τὸ χωρίον Μύρθιος τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ Γεωργ. Χατζιδάκι, ἄφθονον δὲ ὑλικὸν τοῦ ἰδιώματος αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐγκατεσπαρμένον εἰς τὰς γλωσσικὰς μελέτας καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ πατρὸς τῆς νεοελληνικῆς Γλωσσολογίας, πολλάκις δὲ ἡ εἰς αὐτὰ παρά τινι τύπῳ παράθεσις τῆς ἐνδείξεως «δυτικὴ Κρήτη» εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γενίκευσις τοῦ τοπικοῦ γλωσσικοῦ τύπου τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου του, ἣν ἡ γλωσσογεωγραφικὴ ἔρευνα ἐλέγχει ὡς μὴ ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν πραγματικότητα.

2. Τὸ χωρίον Πρίνα τῆς ἐπαρχίας Μεραμπέλλου εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ Γεωργ. Παγκάλου καὶ ὁ λεξιλογικὸς πλοῦτος τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ λεξιλογίου τῶν τόμων τοῦ ἔργου του. Καὶ ὁ Πάγκαλος συχνὰ ἀποδίδει εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Κρήτης ἢ τοῦ ἀνατολικοῦ μόνον τμήματος αὐτῆς τύπους καὶ λέξεις περισσότερον γλωσσογεωγραφικῶς περιωρισμένους εἰς τὴν πέριξ τῆς Πρίνας περιοχήν.

3. Πλούσιον ὑλικὸν προέρχεται μόνον ἐξ ὀκτὼ ἐκ τῶν σημείων ἐρεύνης τοῦ πίνακος τούτου.

Ἐπαρχία Κισάμου 6 σημεῖα, ἤτοι : Στόμιον, Λουσακιές, Κακόπετρος, Βλάτος, Σπηλιὰ καὶ Ραβδούχα.

Ἐπαρχία Σελίνου 6 σημεῖα, ἤτοι : Στροβλές, Σκλαβοπούλα, Σπανιάκος, Σούγια, Κουστογέρακο καὶ Ἐπανοχώρι.

Ἐπαρχία Σφακίων 5 σημεῖα, ἤτοι : Σαμαριά, Ἀράδαινα, Μουρί, Νίμπρος καὶ Καλλικράτης.

Ἐπαρχία Ἀποκορώνου 7 σημεῖα, ἤτοι : Ἀσῆ-Γωνιά, Κουρνᾶς, Ἀλίκαμπος, Καλαμίτσι, Πλάκα, Μαδαρὸ καὶ Φρές.

Ἐπαρχία Κυδωνίας 8 σημεῖα, ἤτοι : Μαλάξα, Θέρισο, Λάκκοι, Κοντόπουλα, Νέα Ρούματα, Πρασές, Βρύσες καὶ Χωρδάκι Ἀκρωτηρίου.

Εὐκτέα θὰ ἦτο ἡ προσθήκη καὶ ἄλλων 5-10 χωρίων. Ἐπιτόπιος ἔρευνα θὰ ἤλλασσεν ἴσως ἀρκετὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημείων ἐρεύνης ἀντικαθιστῶσα ταῦτα δι' ἄλλων πλησιοχώρων, ἔνθα θὰ εὑρίσκωνται τυχὸν ἁρμοδιώτεροι πληροφοριοδόται, πληροῦντες τοὺς ὅρους τῆς καλῆς συλλογῆς τοῦ ὑλικοῦ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ, ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ, ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΡΥΘΡΑΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ *

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1968 εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ διενεργήσω μίαν σύντομον ἔρευναν εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου [1] ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ προερχομένου ἐκ λιμένων τῆς Τουρκίας, τῶν Βαλκανίων, τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ λιμένος τοῦ Σουὲζ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐρεύνης μου ἦτο νὰ ἐξακριβώσω τὰς τυχὸν σχέσεις μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ὅρων τῶν ἀνωτέρω λιμένων μὲ τοὺς ἀντιστοίχους Ἑλληνικοὺς καὶ ἀναλογικῶς τὰς τυχὸν ἀλληλεπιδράσεις. Συγκεκριμένως εἶχα τὸν καιρὸν νὰ ἐξετάσω τὸ ὑλικὸν τὸ προερχόμενον ἐκ τῶν Τουρκικῶν λιμένων : 1/ *Κωνσταντινουπόλεως*, 2/ *Σμύρνης*, 3/ *Ἀτταλείας*, 4/ *Σαμψοῦντος*, 5/ *Μερσίνης*, 6/ *Ἀλεξανδρέττας*, 7/ *Καλλιπόλεως* καὶ 8/ *Τραπεζοῦντος*, ἐκ τῶν Βουλγαρικῶν : 1/ *Βάρνας* καὶ 2/ *Σωζοπόλεως*, ἐκ τοῦ Ρουμανικοῦ λιμένος τῆς *Κωνστάντζας*, ἐκ τῶν Ρωσικῶν : 1/ *Ὀδησσοῦ*, 2/ *Σεβαστουπόλεως*, 3/ *Χερσῶνος*, 4/ *Κὲρτς* καὶ 5/ *Βατούμ*, ἐκ τῶν Ἀλβανικῶν : 1/ *Ἁγ. Σαράντα* καὶ 2/ *Δυρραχίου*, ἐκ τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ λιμένος τοῦ *Cavtat* καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης Αἰγυπτιακοῦ λιμένος τοῦ *Σουέζ*. Οἱ λιμένες οὗτοι ἔχουν προκριθῆ παρὰ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἄτλαντος ὡς οἱ πλέον ἀντιπροσωπευτικοὶ τῶν ἀντιστοίχων χωρῶν καὶ οἱ πλέον κατάλληλοι διὰ τὴν παροχὴν τοῦ ἀπαιτουμένου ὑλικοῦ.

Ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς κοινὸν τόπον ἡ πρώτη καὶ γενικὴ διαπίστωσις ὅτι εἰς τοὺς ἀναφερθέντας λιμένας ὑφίσταται παντοῦ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς ὁρολογίας. Ἐνδιαφέρει ἐν τούτοις νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, καθὼς ἐπίσης τὰ ἱστορικὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα τὴν προεκάλεσαν.

Τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης μου ἐντοπίζονται εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἄτλαντος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλύπτουν ὁλόκληρον τὸ πεδίον τῆς ἐρεύνης, ἀλλ' εἶναι ἐξ ἴσου βέβαιον ὅτι αἱ τυχὸν παραλειπόμεναι εἰς ταῦτα λεπτομέρειαι δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐπηρεάσουν αἰσθητῶς τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης ἀποτελέσματα.

Παραθέτω κατωτέρω τὰ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς δάνεια, τὰ ὁποῖα διατηροῦνται μέχρι σήμερον εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν τῶν ἀνωτέρω χωρῶν, τηρῶν τὴν σειρὰν τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἄτλαντος.

---

* Ἡ ἐργασία αὕτη ἐν περιλήψει ἀπετέλεσε θέμα ἀνακοινώσεως εἰς τὸ 3ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Μάλτᾳ ἀπὸ 31 Μαρτίου μέχρι 6 Ἀπριλίου 1969.

1. Ἑδρεύει ἐν Βενετίᾳ, εἰς τὸ Ἵδρυμα Giorgio Cini.

Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐν τῷ ἐρωτηματολογίῳ ἐρωτήσεως, ἀπάντησιν τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν οἱ παρατιθέμενοι ναυτικοὶ ὅροι. Διὰ τὴν προέλευσιν τῶν ὅρων τούτων τίθενται πρὸ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν αἱ ἀκόλουθοι βραχυγραφίαι : *Αἰγυπτ.*=Αἰγυπτιακόν, *Ἀλβ.*=Ἀλβανικόν, *Ἀλεξ.*=Ἀλεξανδρινόν, *ἀρχ.*=ἀρχαῖον Ἑλληνικόν, *Βουλγ.*=Βουλγαρικόν, *Βυζαντ.*=Βυζαντινόν, *Γιουγκ.*=Γιουγκοσλαβικόν, *ἰδιωμ.*=ἰδιωματικόν, *Νεοελλ.*=Νεοελληνικόν, *Ρουμ.*=Ρουμανικόν, *Ρωσ.*=Ρωσικόν, *Τουρκ.*=Τουρκικόν. Διὰ νὰ ἀποδώσω πιστῶς τὴν φωνητικὴν τῶν παρατιθεμένων ὅρων, χρησιμοποιῶ τὸ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένον φωνητικὸν ἀλφάβητον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου. Ἐκτὸς τῶν Λατινικῶν καὶ Ἑλληνικῶν χαρακτήρων, τῶν ὁποίων ἡ προφορὰ τυγχάνει γνωστὴ εἰς τὸν ἀναγνώστην, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα γραφικὰ σύμβολα, τῶν ὁποίων παραθέτω ἐνταῦθα τὴν ἀντίστοιχον φωνητικὴν ἀξίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν : *ä*=προουρανικὸν *α* τεῖνον πρὸς τὸ *ε*, *ā*=*α* μακρόν, *ă*=*α* βραχύ, *ö*=μεταξὺ *ο* καὶ *ε*, *ï*=μεταξὺ *ι* καὶ *u*, *ü*=μεταξὺ *u* καὶ *i*, *c'*=οὐρανικὸν ἄφωνον, ὡς τὸ Ἰταλ. *c* πρὸ τοῦ *i* : π.χ. *città*, *ĉ*=ὡς τὸ Ἰταλ. *c* πρὸ τοῦ *e*, π.χ. *pace*, *g'*=οὐρανικὸν ἠχηρὸν ὡς τὸ Ἰταλ. *g* πρὸ τοῦ *e*, π.χ. *gemello*, *j*=Ἑλλην. *ζ*, *l'*=ὡς τὸ Ἑλλην. *λι*, π.χ. *λιανός*, *p'*=*π* δασύ, p^h, *š*=*σ* παχὺ ὡς τὸ Γαλλ. *ch*, π.χ. *cheval*.

1. (20) *ἡ πλημμυρίς* : Γιουγκ. *plima*, Νεοελλ. ἰδιωμ. *πλῆμμα*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *πλήμη* ἢ *πλήμμη*, μεταγενέστερος τύπος τοῦ *πλήσμη*=πλημμυρίς.

2. (23) *τὸ μεγάλο κῦμα* : Ρουμ. *talaj*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. *θάλασσα*, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῆς κυρίας σημασίας του, εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν σημαίνει καὶ τὸ κῦμα. Φρ.: Μᾶς ἦρθε μιὰ *μεγάλη θάλασσα*, καὶ σύνθετον *κοντοθάλασσο*=τὸ μικρὸν εἰς μῆκος κῦμα.

3. (27) *ἡ σύγκρουσις κυμάτων, τὸ παλινδρομοῦν κῦμα* : Ἀλβ. *andimámalo* τὸ Νεοελλ. *ἀντιμάμαλο*, Τουρκ. *anafor*, Ἀλβ. *anafura*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἀναφορά*=τὸ φέρεσθαι ἄνω· πβ. Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ. 622 D7 «ἐπιπλεῖ γὰρ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος κάτωθεν ἐκ τοῦ βυθοῦ». Ἐν τῇ σημερινῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου *ἀναφορά*=ἀναπνοή.

4. (34) *ἡ παραλία* : Τουρκ. *ɣali* ἐκ τοῦ Νεοελλ. *γιαλός*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *αἰγιαλός*.

5. (35) *ὁ λιμήν* : Ἀλβ. Τουρκ. Ρωσ. *liman*, τὸ Νεοελλ. *λιμάνι*, ἐκ τοῦ τουρκ. *liman*, ὡς ἀντιδάνειον, πβ. τὸ ἀρχ. οὐσ. *λιμένιον* ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *λιμήν-ένος*.

6. (36) *ὁ μυχός, ὁ κολπίσκος*: Ἀλβ. *mandrak*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *μανδράκι*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *μάνδρα-ἡ*=ὁ κλειστὸς τόπος.

7. (38) *ὁ κόλπος* : Τουρκ. *körfäs*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κόρφος*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κόλπος*.

8. (39) *ἡ παρὰ τὴν παραλίαν μικρὰ λίμνη ἐκ θαλασσίου ὕδατος* : Ρωσ. *liman* ἐκ τοῦ Νεοελλ. *λιμάνι*.

9. (46) *ἡ νῆσος* : Ἀλβ. *nisí*, τὸ Νεοελλ. *νησί*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *νησίον* ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *νῆσος*.

10. (49) *τὸ σπήλαιον* (παρὰ τὴν παραλίαν): Ἀλβ. *spilé*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *σπηλιά*,

ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σπήλαιον*, Τουρκ. *mayará* καὶ *magára*, Αἰγυπτ. *magára*, τὸ ἀρχ. Ἑλλην. *μέγαρον* καὶ *μάγαρον*-τὸ=τὸ σπήλαιον. Ἐκ τοῦ Ἀραβ. *mayará* καὶ *magará* τὸ ἀντιδάνειον *μαγαρά*=τὸ σπήλαιον, ἐν Σκιάθῳ κ.ἀ.

11. (50) *ἡ ξέρα* (ἀβαθὲς σημεῖον τοῦ βυθοῦ μακρὰν τῆς παραλίας κείμενον) : Ἀλβ. *ksér*, Νεοελλ. *ξέρα*, ἐκ τοῦ ἐπιθ. ξερὸς < ξηρός.

12. (56) *τὸ δέλτα* : Τουρκ. *delta*, Ρουμ. *delta*, τὸ Ἑλλην. *δέλτα*=ἡ παρὰ τὴν παραλίαν τριγωνοειδὴς πρόσχωσις εἰς τὴν ἐκβολὴν ποταμοῦ.

13. (62) *ὁ βορρᾶς* : Βουλγ. *bória*, Τουρκ. *póiras*, Ρουμ. *poreás*, Γιουγκ. *bura*, ἐκ τοῦ νεοελλ. *βοριάς*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *βορέας*-ὁ.

14. (66) *ὁ νότος*: Βουλγ. Τουρκ. *nodos*, *lodos*, Ρουμ. *lodós*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. *νότος*.

15. (68) *ὁ δυτικὸς ἄνεμος*, *ὁ ζέφυρος* : Τουρκ. *batí*, Ρουμ. *batî*, Βουλγ. *batã*, τὸ Νεοελλ. *μπάτης*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἐμβάτης* < ἐμ-βαίνω. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμολ. Λεξ.

16. (74) *ἡ ριπὴ ἀνέμου*: Ἀλβ. *spilada*, τὸ Νεοελλ. *σπιλάδα*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *σπιλάς-άδος*.

17. (105) *ὁ κυκλών* : Ρωσ. *ziklón*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κυκλώνας*-ὁ, πιθανῶς διὰ τοῦ Ἰταλ. *ciclone*.

18. (106) *ἡ δίνη* : Ἀλβ. *rufes*, *rúfisi*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. ρ. *ρουφῶ*· πβ. Νεοελλ. *ρουφήχτρα*-ἡ=ἡ δίνη.

19. (107) *ὁ θαλάσσιος σίφων*: Βουλγ. *sifón*, Τουρκ. *jifón*, Νεοελλ. *σιφούνι* ἐκ τοῦ ἀρχ. *σιφώνιον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *σίφων-ωνος*, Ρωσ. *tifón*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. *τυφῶν-ῶνος*=στροβιλοειδὴς θύελλα.

20. (135) *ὁ κομήτης* : Βουλγ. *komit*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. *κομήτης*-ὁ.

21. (173) *τὸ πλοῖον* : Βουλγ. *karaba*, Νεοελλ. *καράβι*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κάραβος*-ὁ=τὸ πλοῖον (βλ. Ἐτυμολ. Μέγα 490, 31).

22. (178) *ὁ πλοίαρχος* : Βουλγ. *karavakir*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *καραβοκύρης*-ὁ= ὁ πλοίαρχος, ὁ πλοιοκτήτης.

23. (190) *τὸ πορθμεῖον* : Ρωσ. *paróm*, ἀρχ. καὶ Νεοελλ. *πέραμα*-τὸ=τὸ πορθμεῖον (βλ. Θεοφάν. 353, 15., 488, 19).

24. (193) *ὁ σημαντήρ*: Ἀλβ. *samadúr*, Τουρκ. *sämandira*, Βουλγ. *šamandura*, Αἰγυπτ. *šamandura*, Ρουμ. *ğamandura*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *σημαδούρα* (σημάδι+ούρα) πβ. ἀρχ. *σημαντήρ-ῆρος*.

25. (194) *τὸ φανάριον πλοίου* : Ἀλβ. *fanár*, Αἰγυπτ. *fanár*, Τουρκ. *fänäri*, Ρωσ. *fonár*, Βουλγ. *fenér*, Νεοελλ. *φανάρι*, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *φανάριον* ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *φανός*-ὁ.

26. (195) *ὁ φάρος* : Βουλγ. Ρουμ. *far*, ἀρχ. καὶ Νεοελλ. *φάρος*-ὁ.

27. (196) *τὸ φανάριον χειρός*, *ὁ φακός* : Ἀλβ. *foti*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. *φῶς-ωτός*.

28. (211) *ἡ σχεδία* : Ρουμ. *plutá*, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπιθ. *πλωτός-ή-όν*, ὁ ἐπιπλέων, Τουρκ. Βουλγ. *sal*, τὸ Νεοελλ. *σάλι* καὶ *σάλιο*, ἐκ τοῦ **ἰσάλιον* (βλ. Φ. Κουκουλέ, Ἀθηνᾶ, 30 (1919), Λεξ. Ἀρχ., 43).

29. (212) *ἡ πρῷρα* : Ἀλβ. *plúar*, Τουρκ. Ρωσ. *prova*, Αἰγυπτ. *brouua*, ἐκ τοῦ νεοελλ. *πλώρη*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *πρῷρα*-ἡ.

30. (213) *ἡ πρύμνη*: Ἀλβ. *primi*, τὸ Νεοελλ. *πρύμη*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *πρύμνη*-ἡ.

31. (219) *ἡ ἴσαλος γραμμή, τὰ ἴσαλα τοῦ πλοίου* : Βουλγ. *vrehámena*, τὸ Νεοελλ. *τὰ βρεχάμενα τοῦ καϊκιοῦ* (ἡ γραμμὴ ἡ δηλοῦσα τὸ σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποίου δύναται νὰ βυθίζεται εἰς τὴν θάλασσαν τὸ πλοῖον).

32. (226) *τὸ σκάφος* : Βουλγ. *skafo*, Ἀλβ. *skaf*, Γιουγκ. *škaf*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. *σκάφος*-τὸ.

33. (216) *τὸ ποδόσταμο καὶ ποδόσταμα* (ἡ κατακόρυφος συνέχεια τῆς τρόπιδος κατὰ τὸ πρῳραῖον καὶ πρυμναῖον αὐτῆς ἄκρον) : Βουλγ. *podóstoma*, Τουρκ. *bodóslama*, Ἀλβ. *palóstamo*, τὸ Νεοελλ. *ποδόσταμο*-τὸ (ποῦς+σταμίν-ῖνος, δι' ὃ βλ. Εὐστ., Σχόλια εἰς Ὀδύσσ. 1533).

34. (220) *αἱ σανίδες ἐπενδύσεως τῆς βάσεως τοῦ πλοίου*, ναυτ. ὅρ. *μαδέρια*-τὰ: Ἀλβ. *strosi*, τὸ Νεοελλ. *στρώση*-ἡ, ἡ *στρώση* τοῦ καϊκιοῦ.

35. (222) *ὁ σκελετὸς πλοίου*: Τουρκ. *iskelet*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. *σκελετός*-ὁ· Ἀλβ. *stravuksil*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *στραβόξυλα*=τὰ κυρτὰ ξύλα, τὰ ἀποτελοῦντα τὰς πλευρὰς τοῦ σκελετοῦ.

36. (233) *τὸ θωράκιον πλοίου* : Βουλγ. *napanemo*, ἐκ Νεοελλ. *ἀπάνεμο*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπιθ. *ὑπήνεμος-ον*.

37. (239) *ὁ πίρος* : Ἀλβ. *piri*, Ρωσ. *p'iru*, τὸ Βυζαντ. *πίρος*-ὁ.

38. (257) *ἡ πίσσα* : Βουλγ. *pisa*, Ἀλβ. *pis*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. *πίσσα*-ἡ.

39. (259) *ὁ μαλακτήρ*: Τουρκ. *mal'axtár*, *malaxtár*, Βουλγ. *malaqtár*, *malahtár*, τὸ Νεοελλ. *μαλαχτάρι*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *μαλακτήρ-ῆρος*.

40. (260) *τὸ στυππίον* : Ἀλβ. *stup*, Βουλγ. *stopi*, Ρουμ. *stupa*, Τουρκ. *üstübü*, Αἰγυπτ. *stobba*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *στουππί*, ἀρχ. *στυππίον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *στύππη*-ἡ.

41. (261) *τὸ καλαφατικόν* : Βουλγ. *kalafatikó*, τὸ Νεοελλ. *καλαφατικό*-τὸ ἐκ τοῦ Βυζαντ. ρ. *καλαφατίζω*=ἀλείφω τὸ πλοῖον μὲ πίσσαν.

42. (267) *τὸ καρφίον* : Βουλγ. *pirón*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *πιρούνι*-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *περόνιον* ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *περόνη*-ἡ=τὸ καρφίον, ἡ πόρπη.

43. (270) *τὸ βαροῦλκον* : Βουλγ. *ergát*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. ναυτικ. ὅρου *ἐργάτης* καὶ ἰδιωματ. *ἀργάτης*-ὁ=τὸ βαροῦλκον.

44. (273) *ἡ ἄγκυρα*: Ἀλβ. *ángur*, Ρωσ. *ǵákor*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. διαλεκτ. *ἄγκουρα*-ἡ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἄγκυρα*.— Βουλγ. *sídero*, Ρωσ. *sidor*, Ρουμ. *sidro*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *σίδερο*, ὃ ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σίδερον*, τὸ ἀρχ. *σίδηρον* < *σίδηρος*. Εἰς τὴν ναυτικὴν γλῶσσαν, τὸ *σίδερο* τοῦ καϊκιοῦ=ἡ ἄγκυρα τοῦ πλοίου.

45. (294) *ὁ οἴαξ*: Τουρκ. *ǵéka*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *δοιάκι*, ὃ ἐκ τοῦ Βυζαντ. *οἰάκιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *οἴαξ-ακος*.

46. (295) *ὁ σκαλμός* : Τουρκ. *ïskarmós*, Ἀλβ. *škarm*, *skarmúa*, Γιουγκ. *škáram*, Βουλγ. *škármus*, Ρωσ. *škarma*, Αἰγυπτ. *škärmo*, τὸ Νεοελλ. *σκαρμός*-ὁ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σκαλμός*-ὁ.

47. (297) *ἡ ἀνεμόσκαλα* (σκάλα ἐκ σχοινίου, προσηρμοσμένη ἐπὶ τῶν ἱστῶν) : Τουρκ. *métafora*, ἐκ τοῦ Ἑλλην. οὐσ. *μεταφορά*-ἡ.

48. (307) *τὸ παράβλημα* (τὸ ἐκ σχοινίων μαξιλλάριον, τὸ ὁποῖον ἀναρτᾶται εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου, ἵνα προφυλάσσῃ τοῦτο ἐκ τῶν συγκρούσεων): Ἀλβ. *stromaza*, τὸ Νεοελλ. *στρωμάτσα*-ἡ, ἐκ τοῦ οὐσ. *στρῶμα-τος*.

49. (309) *ἡ δέστρα* (ὁ πάλος ἐπὶ τοῦ ὁποίου δένουν τὸ ἄκρον τοῦ σχοινίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον ἄκρον κρατεῖ τὸ πλοῖον προσδεδεμένον εἰς τὴν ἀκτὴν): 'Αλβ. *ba-l'askarm*, πιθανῶς ἐκ τοῦ 'Ελλην. **παράσκαλμος*.

50. (314) *ἡ κώπη*: 'Αλβ. *kupí*, τὸ Νεοελλ. *κουπί*-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κωπίον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *κώπη*-ἡ.

51. (318) *ἡ κωπηλασία διὰ δύο κωπῶν*: 'Αλβ. *dikupit*. Πβ. τὸ ἀρχ. ἐπίθ. *δίκωπος-ον*, *δίκωπον σκάφος*, τὸ ρ. *δικωπέω*=κωπηλατῶ μὲ δύο κώπας, ἐξ οὗ τὸ οὐσ. *δικωπία*-ἡ.

52. (326) *ὁ ἱστός* : 'Αλβ. *kartat*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κατάρτι*-τὸ, ἀρχ. *κατάρτιον*-τό.

53. (327) *ὁ μεσαῖος ἱστός* : 'Αλβ. *kartat i mesit*, Νεοελλ. *τὸ μεσαῖο κατάρτι*.

54. (328) *ὁ πρυμναῖος ἱστός*: 'Αλβ. *kartat i primit*, Νεοελλ. *τὸ πρυμνιὸ κατάρτι*.

55. (329) *ὁ πρωραῖος ἱστός*: 'Αλβ. *kartat i plorit*, Νεοελλ. *τὸ πλωριὸ κατάρτι*.

56. (332) *ἡ βάσις τοῦ ἱστοῦ* : 'Αλβ. *θemél i arburit*, ἐκ τοῦ 'Ελλην. *θεμέλιον*.

57. (371) *ὁ κόμβος* : 'Αλβ. *komb*, Νεοελλ. *κόμπος*-ὁ.

58. (377) *ὁ τρίπους τῆς ἑστίας* : Βουλγ. *pirostiïa*, 'Αλβ. *pirosti*, τὸ Νεοελλ. *πυροστιὰ*-ἡ. Πβ. *σιδεροστιὰ*-ἡ.

59. (378) *ἡ στάμνα* : Βουλγ. *stomna*, Νεοελλ. *στάμνα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *στάμνος*- ἡ.

60. (388) *ἡ στρωμνή* : 'Αλβ. *strom*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. *στρῶμα*-τὸ.

61. (392) *ὁ διπυρίτης ἄρτος* (τὸ παξιμάδι) : 'Αλβ. *peksimade - kulure*, τὸ Νεοελλ. *παξιμάδι*-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *παξαμάδιον* καὶ τὸ Νεοελλ. *κουλλούρα*-ἡ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *κολλύρα*-ἡ.

62. (394) *τὸ τηγανητὸν ψάρι* : 'Αλβ. *peški tiganisur*, Νεοελλ. ψάρι *τηγανητό*.

63. (396) *τὸ ψημένον ἐπὶ ἐσχάρας ψάρι* : 'Αλβ. *peški ne skār*, Νεοελλ. *ψάρι τῆς σκάρας*.

64. (397) *τὸ βραστὸν ψάρι* : 'Αλβ. *pešk vrasto*, Νεοελλ. *ψάρι βραστό*.

65. (403) *τὸ καπνιστὸν ψάρι* : Βουλγ. *kapnistá*, Νεοελλ. ψάρι *καπνιστό*.

66. (404) *τὸ παστόν, τὸ ἁλατισμένο ψάρι* : Βουλγ. *bakalár*, 'Αλβ. *bakaláro*, τὸ 'Ισπαν. *baccalau* διὰ τοῦ Νεοελλ. ἰδιωματ. *βακαλιάρος*.

67. (422) *ὁ ναῦλος* : Βουλγ. *navlo*, 'Αλβ. *navlo*, Τουρκ. *navlum*, Αἰγυπτ. *náulum*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ναῦλος*-ὁ καὶ Νεοελλ. *ναῦλο*-τὸ, συνήθ. κατὰ πληθ. τὰ *ναῦλα*.

68. (440) *ἡ ἁλιεία δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν*: Τουρκ. *dinamit*, 'Ελλην. *δυναμῖτις*-ἡ.

69. (448) *τμῆμα ἁλιευτικῆς ζώνης* : Τουρκ. *voli*, Βουλγ. *vól'a*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. οὐσ. *βόλος*-ὁ, τόπος κατάλληλος διὰ βολὴν καὶ *βολὴ*-ἡ=τὸ ρίψιμον τῶν δικτύων εἰς τὴν θάλασσαν.

70. (454) *τὸ καλαμίδι* (τὸ καλάμι τὸ χρησιμοποιούμενον δι' ἁλιείαν παρὰ τὴν ἀκτήν) : Γιουγκ. *kalámuc'a*, 'Αλβ. *kalami*, τὸ Νεοελλ. *καλάμι*-τὸ, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κάλαμος*.

71. (455) : *τὸ δόλωμα* : 'Αλβ. *dolos*, Νεοελλ. ἰδιωματ. *δόλος*-ὁ, Νεοελλ. κοιν. καὶ ἀρχ. *δόλωμα*-τό.

72. (459) : *ἡ ὁρμιὰ ἡ ἑλκομένη πρὸς ἄγραν ἰχθύων* : Βουλγ. *sirtí*, Τουρκ. *surtma*, τὸ Νεοελλ. *συρτή*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπιθ. *συρτός*-*ή*-*όν*.

73. (461) *τὸ παραγάδιον*: Τουρκ. *paragada*, Βουλγ. *paragadi*, Ρουμ. *paragat*, 'Αλβ. *paragádit*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *παραγάδι*-τὸ, ὁ ἐκ τοῦ Βυζαντ. *παραγαύδιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *παραγαύδης*=κροσσωτὸν φόρεμα. Βλ. Ν. 'Ανδριώτη, 'Ετυμολ. Λεξ.

74. (462) *τὸ κάνιστρον, ὅπου τίθεται τὸ παραγάδι*: Γιουγκ. *köfa*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. οὐσ. *κόφα*-ἡ, μεγεθυντ. τοῦ οὐσ. *κοφίνι*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *κοφίνιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *κόφινος*-ὁ πβ. τὸ 'Ενετ. *cofa*.

75. (468) *τὸ καμάκιον* : 'Αλβ. *kamák*, τὸ Νεοελλ. *καμάκι*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *καμάκιον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *κάμαξ-ακος*.

76. (469) *τὸ ἀκόντιον* : Τουρκ. *göndär*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κοντάρι*-τὸ, τὸ Βυζαντ. *κοντάριν* καὶ ἀρχ. *κοντάριον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *κοντός*-ὁ.

77. (476) *ἡ ὑπόχη* : 'Αλβ. *poha*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *ἀπόχη*-ἡ, τὸ Βυζαντ. *ὑπόχη*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ὑποχὴ*-ἡ=εἶδος γρίπου.

78. (477) *ἡ τράτα* (εἶδος δικτύου) : 'Αλβ. *trāt*, Τουρκ. *trata*, τὸ Βυζαντ. καὶ Νεοελλ. *τράτα*, ὁ ἐκ τοῦ 'Ιταλ. *tratta*=εἶδος δικτύου.

79. (478) *ἡ ἀνεμότρατα* : Βουλγ. *anamótrata*, τὸ Νεοελλ. *ἀνεμότρατα*-ἡ=εἶδος *τράτας*.

80. (480) *οἱ κοντοὶ* (οἱ προσηρμοσμένοι εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς τράτας) : Βουλγ. *ravdi*, ἐκ τοῦ Νεολλ. *ραβδί*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *ράβδος*.

81. (482) *ὁ γρῖπος* : Τουρκ. *ïrip*, Βουλγ. *grip*, τὸ ἀρχ. καὶ Νεοελλ. οὐσ. *γρῖπος* (Πλουτάρχ. 2. 471 D. 'Οππ. 'Αλ. 3. 80).

82. (497) *ὁ φελλός* : Γιουγκ. *pluto*, ἐκ τοῦ 'Ελλην. ἐπιθ. *πλωτός-ή-όν* (πλέω).

83. (514) *τὰ ὀστᾶ τῶν ἰχθύων* : Βουλγ. *kokali*, ἐκ τοῦ Νεοελλ. *κόκκαλο*-τὸ, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κόκκαλος*.

84. (518) *ἡ θρίσσα* (Alosa fallax nilotica) : Τουρκ. *tirsi*, 'Αλβ. *θrisa*, τὸ Νεοελλ. *φρίσσα*-ἡ, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *θρίσσα*-ἡ.

85. (521) *ὁ ἔγγραυλις*, κοιν. γαῦρος (Engraulis encrasicholus): —'Αλβ. *gavro*, τὸ Νεοελλ. *γαῦρος* ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἔγγραυλις*-ὁ. Τουρκ. *hamsi*, τὸ Νεοελλ. *χαψί*-τὸ, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *χάμψα*, δι' ὃ βλ. Ν. 'Ανδριώτη, 'Ετυμολ. Λεξ. ἐν λ. *χαψὶ*.

86. (525) *ἡ ζαργάνα* (Belone acus) : Τουρκ. *jargana*, Ρουμ. *jargana*, Βουλγ. *jargan*, Ρωσ. *sargán*, τὸ Νεοελλ. καὶ Βυζαντ. *ζαργάνα*-ἡ, πιθανῶς τὸ ἀρχ. *σαργάνη*-ἡ —'Αλβ. *belonid* ἐκ τοῦ Νεοελλ. *βελονίδα*-ἡ, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *βελονίς-ίδος*=μικρὸς ἰχθὺς (βλ. Σχόλ. 'Οππ. 2. 375).

87. (526) *ὁ κέφαλος* (Mugil cefalus) : Τουρκ. *kéfal*, Ρουμ. *kefál*, Βουλγ. *kefál*, Ρωσ. *kefál*, 'Αλβ. *kéfal*, *kéfalo*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. οὐσ. *κέφαλος*-ὁ.

88. (527) *εἶδος κεφάλου* (Mugil capito) : Τουρκ. *plutarina*, Βουλγ. *platarina*, τὸ Νεοελλ. ἰδιωματ. *πλαταρίδα*-ἡ=εἶδος κεφάλου, Εὔβ. (Χαλκ.).

89. (528) *εἶδος κεφάλου* (Mugil saliens): Τουρκ. *miksinaria*, τὸ Νεοελλ. *μουξινάρι*-τὸ καὶ *μυξινάρι*-τὸ (ἐκ τοῦ *μύξα*, πβ. τὸ Λατιν. *saliens*).

90. (530) *εἶδος κεφάλου μελανοῦ χρώματος* (Mugil chelo) : Τουρκ. *m'avraki*, *mavriák*, Νεοελλ. ἰδιωματ. *μαυράκι*-τὸ.

91. (531) *ἡ ἀθερίνη* (Atherina hepsetus) : 'Αλβ. *aterín*, Τουρκ. *aterina*, Ρωσ. *firina*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *ἀθερίνα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἀθερίνη*-ἡ.

92. (532) *εἶδος ἀθερίνης* (Atherina Boyeri): Τουρκ. *suvlit*, Νεοελλ. ἰδιωματ. *σουβλί*-τὸ καὶ *σουβλίτης*-ὁ—'Αλβ. *ciro*, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *τσίρος*-ὁ, ὁ πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κηρίς-ίδος*, δι' ὃ βλ. *κιρρίς-ίδος*=θαλάσσιός τις ἰχθύς. ('Οππ. 'Αλ. 1. 129., 3. 187. πβ. *Μ. Φιλήντα*, Γλωσσογν. 3, 221).

93. (533) *ἡ σφύραινα* (Sphyraena vulgaris): Τουρκ. *ïsqiämós*, Γιουγκ. *škáram*, 'Αλβ. *skarmó*, τὸ Νεοελλ. *σκαρμός*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. σ λμός-ὁ.

94. (535) *ἡ τρίγλη* (Mullus barbatus): Τουρκ. *barbún*, Βουλγ. *barbúnıa*, Ρωσ. *barbun'a*, Γιουγκ. *barbun*, 'Αλβ. *barbun*, τὸ 'Ενετ. *barbón* διὰ τοῦ Νεοελλ. *barbούνι*-τὸ.

95. (536) *ὁ ὀρφῶς* (Polyprion cernium): Τουρκ. *rofós*, *orfós*, 'Αλβ. *rufió*, τὸ Νεοελλ. *ροφὸς* καὶ ἰδιωματ. *ρουφός*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ὀρφῶς* καὶ *ὀρφός*-ὁ.

96. (538) *ὁ χάννος* (Serranus cabrilla): Τουρκ. *hanos*, *hani*, Βουλγ. *hanus*, Ρουμ. *hanus*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *χάννος*-ὁ καὶ ἀρχ. *χάννος*-ὁ καὶ *χάννη*-ἡ ('Αθήν., 304 E, 327 F).

97. (539) *ἡ πέρκη* (Serranus scriba): Γιουγκ. *pîıerka*, τὸ Νεοελλ. *πέρκα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *πέρκη*-ἡ—Τουρκ. *pérdiga*, τὸ Νεοελλ. ἰδιωματ. *πέρδικα*-ἡ, ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *πέρκη*-ἡ.

98. (541) *ὁ λάβραξ* (Labrax lupus): Τουρκ. *lavrák*, *levrák*, Βουλγ. *levrék*, Ρωσ. *l'avrák*, *lavrák*, 'Αλβ. *lavrák*, Γιουγκ. *läbar*, *läbra*, τὸ Νεοελλ. *λαβράκι*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *λάβραξ-ακος* (Κωμικ. παρ' 'Αθην., 311, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 13, 1., 8. 2, 24).

99. (542) *ὁ μυλοκόπος* (Sciaena cirrhosa): Τουρκ. *melakóp*, *minokóp*, Βουλγ. *minokóp*, 'Αλβ. *milokóp*, τὸ Νεοελλ. *μυλοκόπι*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *μυλοκόπος*-ὁ, ὁ ἰχθὺς *μύλλος*-ὁ (βλ. Σχόλ. εἰς 'Οππ. 'Αλ. 1, 130, 'Αριστοφ., 'Αποσπ. 365, Ἔφιππος ἐν «Κύδωνι» 1. 4. Γαλην., περὶ τροφῶν δυνάμ. 3, Αἰλ., π. Ζ. 14. 23.).

100. (544) *ἡ σκιαθὶς* (Ionius umbra): Ρουμ. *sk'ios*, 'Αλβ. *skío*, τὸ Νεοελλ. *σκιός*-ὁ καὶ ἰδιωματ. *ἀπόσκιο* Πελοπν. (Μάν.), ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σκίαινα*-ἡ ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 19, 5. πβ. 'Αθήν., 322F), *σκιαθὶς-ίδος* καὶ *σκιαδεύς-έως* ('Επίχ. 28 Ahr.).

101. (547) *ἡ καλογρίτσα* (Heliastes chromis): Βουλγ. *monahinia* ἐκ τοῦ 'Ελλην. *μοναχή*-ἡ. 'Εν τῇ Νεοελλ. ὁρολογίᾳ ὁ ἰχθὺς καλεῖται *καλόγρια*-ἡ καὶ *καλογρίτσα*-ἡ.

102. (553) *ἡ χειλούτσα* (Crenilabrus ocellatus): Ρουμ. *steluză*, πιθανῶς ἐκ τοῦ Νεοελλ. *χειλούτσα*-ἡ.

103. (557) *ὁ σκάρος* (Scarus cretensis): Τουρκ. *isqaros*, Νεοελλ. καὶ ἀρχ. *σκάρος*-ὁ ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 17, 25. 'Επίχ. 24. Ahr., 'Αρχέστρ. παρ' 'Αθην., 320 A).

104. (558) *ἡ μαινὶς* (Maena vulgaris): Τουρκ. *mélona*, *menul*, Γιουγκ. *ménula*, τὸ Νεοελλ. *μένουλα* - *μέλαινα*, ἐκ τοῦ 'Ιταλ. *menola*, τὸ ἀρχ. οὐσ. *μαινὶς-ίδος*, ὑποκορ. τοῦ *μαίνη*-ἡ ('Οππ.. 'Αλ. 108. 'Αριστοφ., Βάτρ. 985. πβ. V. Vinja, Studia Roman. et Angl. Zagabriensia, nº 21-22 ('Ιούλιος-Δεκέμβρ. 1966) 6. 3-34 καὶ C. Battisti, BALM. 2-3 (1960-61), 85.

105. (559) *ἡ σμαρὶς* (Maena smaris) : Τουρκ. *ismarit*, Ρουμ. *smarid*, Βουλγ. *smarit*, τὸ Νεοελλ. *σμαρίδα - μαρίδα-ἡ*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σμαρὶς-ίδος* ('Επίχ., 35 Ahr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 30, 5. 'Οππ., 'Αλ. 1. 109).

106. (560) *ὁ σαργὸς* (Diplodus sargus) : Τουρκ. *sargós*, Γιουγκ. *sárag*, *sárak*, 'Αλβ. *sargó*, τὸ Νεοελλ. κοιν. καὶ ἀρχ. *σαργὸς-ὁ* ('Επίχ., 44 Ahr. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 9, 5. 8. 2, 31).

107. (561) *ὁ σπάρος* (Sargus vulgaris): Τουρκ. *ïsparos*, Γιουγκ. *špar*, Βουλγ. *sparit*, *spari*, 'Αλβ. *sparo*, τὸ Νεοελλ. κοιν. καὶ ἀρχ. *σπάρος-ὁ* ('Επίχ., 24 Ahr. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 17, 25).

108. (564) *ὁ κάνθαρος* (Cantharus lineatus) : Γιουγκ. *cantor*, ἐκ τοῦ 'Ιταλ. *cantaro*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. *κάνθαρος-ὁ* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 13, 3. πβ. Κοραῆ εἰς Ξενοκρ., 75 κέξ.), Νεοελλ. *σκαθάρι-τὸ*.

109. (565) *ἡ συναγρὶς* (Dentex vulgaris) : Τουρκ. *sinagrit*, *sinavrit*, 'Αλβ. *sinagríd*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *συναγρίδα-ἡ*, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *συναγρὶς-ίδος* ('Επίχ., 47 Ahr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 13, 8., 2. 15, 14. πβ. Κοραῆ, εἰς Ξενοκρ., 102.).

110. (566) *ὁ ἵππουρος* (Chrysophris aurata): Τουρκ. *cipura*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *τσιπούρα*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἵππουρος-ὁ* ἢ *κορύφαινα-ἡ* ('Επίχ., 40 Ahr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 10, 20. 'Οππ., 'Αλ. 1, 184 - 4, 404).

111. (567) *ὁ φάγρος* (Pagrus vulgaris) : Τουρκ. *fangri*, *fanri*, 'Αλβ. *fangri*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *φαγγρὶ-τὸ*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *φάγρος-ὁ* (Εὔπολ. ἐν 'Αστρατεύτοις, 6, Πλάτ. Κωμικ., ἐν Κλεοφῶντι 56, 2, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 13, 3).

112. (568) *ὁ ἐρυθρῖνος* (Pagellus centrodontus) : 'Αλβ. *leθrin*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *λυθρίνι-τὸ*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἐρυθρῖνος-ὁ* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 4. 11, 8. 'Αθήν., 300 F. πβ. Κοραῆ, εἰς Ξενοκρ. καὶ Γαληνόν, 61).

113. (570) *ὁ μόρμυρος* (Lithognathus mormyrus) : Τουρκ. *mirmir*, 'Αλβ. *marmür*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *μουρμούρι-τὸ* καὶ *μουρμούρα-ἡ*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *μόρμυρος-ὁ* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 17, 7. 'Αν0. Π., 6. 304).

114. (573) *ὁ μελάνουρος* (Oblata melanura): Τουρκ. *melanúria*, 'Αλβ. *melanúr*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *μελανούρι-τὸ*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *μελάνουρος-ὁ* ('Επίχ., 44 Ahr., Κρατῖν. ἐν Τροφωνίῳ 1., 'Αντιφάν. ἐν προβλήμ. 1, 4. πβ. Κοραῆ, εἰς Ξενοκρ., 65).

115. (574) *ἡ σάλπη* (Boops salpa): Τουρκ. *sarpa*, *salpa*, Γιουγκ. *sopa*, 'Αλβ. *sálp*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *σάρπα-ἡ*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *σάλπη-ἡ* καὶ *σάρπη-ἡ* ('Επίχ., 63 Ahr. 'Αθήν., 321 D κέξ. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 9, 5 αὐτόθι 18. 9, 37 *σάρπη-ἡ*).

116. (575) *ὁ βόαξ* (Box boops) : Τουρκ. *gopés*, *lopa*, Ρουμ. *gupa*, Βουλγ. *gopa*, *glopa*, Γιουγκ. *sopa*, 'Αλβ. *vop*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *γῶπα-ἡ* καὶ ἰδιωματ. *γοῦπα*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *βόαξ-ακος* καὶ *βῶξ* (Διφυλ. Σίφν. παρ' 'Αθήν., 356 Λ., 'Επίχ., 10 Ahr., 'Αριστοφ., 'Αποσπ. 100, ἰδ. 'Αθήν., 7. 286 f).

117. (576) *ὁ σκόμβρος* (Scomber scomber) : Ρουμ. *skrumbie*, Τουρκ. *usgumrú*, Αἰγυπτ. *jgomri*, Ρωσ. *skumbrija*, 'Αλβ. *skumbër*, *skumbri*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *σκουμπρί*, Βυζαντ. *σκουμπρὶν* ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σκόμβρος-ὁ* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 17, 12., 8. 12, 6., 9. 2, 1. πβ. 'Επίχ., 32 Ahr.) ἢ ἐκ τοῦ ἀρχ. *σκομβρὶς-ίδος* ὑποκορ. τοῦ *σκόμβρος* (βλ. 'Ησύχ. ἐν λ. *σκορπίς*).

118. (577) *ὁ νεαρὸς σκόμβρος* : Ρωσ. *cîrus*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *τσίρος*-ό, ἐκ τοῦ ἀρχ. *κιρρὶς-ίδος*, δι' ὃ ἰδ. ἀνωτ. ἀριθ. 91.

119. (578) *ὁ κολίας* (Scomber colias) : Τουρκ. *kólios*, *gol'iós*, 'Αλβ. *koló*, Ρουμ. *kólios*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *κολιός*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *κολίας*-ό ('Αριστοφ., fragm. 365. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 8. 13, 6).

120. (580) *εἶδος θύννου* (Orcynus thynnus) : Τουρκ. *órkinos*, τὸ Νεοελλ. *ὄρκυνος* καὶ *ὄρτσυνας* Πελοπν. (Μάν.) ἐκ τοῦ ἀρχ. *ὄρκυς-υνος* καὶ *ὄρκυνος-ου*=εἶδος θύννου (Αἰλ., π. Ζ. 1. 40. Δωρίων παρ' 'Αθην., 315c, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 5. 10, 5).

121. (584) *ἡ πηλαμὺς* (Pelamys sarda) : Ρουμ. *pălămidă*, Ρωσ. *palamida*, *pel'amida*, Βουλγ. *palamut*, Τουρκ. *palamút*, Γιουγκ. *pal'ombić'*, 'Αλβ. *palamīd*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *παλαμύδα*-ή, ἐκ τοῦ ἀρχ. *πηλαμύς-ύδος* ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 6. 17, 11, Σοφ., 'Αποσπ. 446, 'Αθήν., 116F, 303B, 'Οππ., 'Αλ. IV, 504).

122. (585) *ὁ σαῦρος* (Caranx trachurus) : Τουρκ. *istavrit*, Βουλγ. *safrit*, Ρωσ. *stavrida*, 'Αλβ. *stavrid*, τὸ Νεοελλ. *σαφρίδι*-τὸ, *σαβρίδι*-τὸ καὶ *σταυρίδι*-τὸ, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σαυρίδιν*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *σαῦρος*-ό ('Αθήν., 322c, 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 9. 2, 1).

123. (586) *ἡ λίτσα* (Lichia glauca): Τουρκ. *ialaderma*, πιθανῶς ἐκ τοῦ ὕαλος > γιαλὶ+δέρμα. 'Ιδιωματικῶς ὁ ἰχθὺς λέγεται καὶ *γυαλίζα*-ή, προφανῶς ἐπειδὴ ἀπαστράπτει τὸ ἀργυρόχρουν λεπίδωμά του, ὅταν κινῆται ἐν τῇ θαλάσσῃ.

124. (590) *τὸ γομφάριον* (Temnodon saltator): Τουρκ. *l'ufár*, *l'ufǎr*, Ρουμ. *lufár*, Βουλγ. *lefér*, Ρωσ. *l'ufár*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *γουφάρι* καὶ *λουφάρι*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *γομφάριον*-τό, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *γόμφος*-ό (Σχόλ. εἰς 'Οππ., 'Αλ. 1. 112, 3. 339, Λυκόφρ., 664 : «τοὺς κεστρέας ἤτοι τὰ γομφάρια».

125. (592) *ὁ κωβιός* (Govius capito) : 'Αλβ. *guvió*, Ρουμ. *guvid*, Τουρκ. *govιós*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *κωβιὸς*-ό καὶ *γωβιὸς*-ό, ἐκ τοῦ ἀρχ. *κωβιὸς*-ό ('Επίχ., 41 Ahr. Σχόλ. Σιμωνίδ. παρ' 'Αθην., 106 E, Πλάτ., Εὐθύδ. 298Δ).

126. (605) *ὁ σκορπιὸς* (Scorpaena scrofa) : 'Αλβ. *skorpió*, Γιουγκ. *škropina*, Βουλγ. *skorpí*, Ρουμ. *skorpion*, Ρωσ. *skorpïón*, Τουρκ. *iskorpit*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *σκορπιός*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *σκορπίος*-ό (Κωμικ. παρ' 'Αθην., 320. 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 17, 26) θηλ. *σκόρπαινα*-ή ('Αθήν., 320 F).

127. (615) *ἡ γλῶσσα* (Solea vulgaris): Τουρκ. *glossa*, Ρουμ. *ylos*, τὸ Νεοελλ. *γλῶσσα*-ή, ἀρχ. *βούγλωσσος*-ό ('Επίχ., 38 Ahr. 'Αριστ., ἀποσπ., 277, Ξεναρχ. Πορφ., 2, 'Οππ., 'Αλ. 1. 99). 'Η ἀρχαία ὀνομασία *βούγλωσσος* διεσώθη ἐν Τυνησίᾳ ὑπὸ τὸν τύπ. vuglos. βλ. C. Battisti, BALM 2-3 (1960-61), 78.

128. (630) *ἡ δράκαινα* (Trachinus drago) : Τουρκ. *trakonia*, *tragonia*, Ρουμ. *dragón*, Βουλγ. *drákon*, Ρωσ. *drakón*, *dragún*, Γιουγκ. *dragäna*, τὸ Νεοελλ. *δράκαινα*, ἀρχ. *δράκων*-ό καὶ θηλ. *δράκαινα*-ή ('Επίχ., 36 Ahr., 'Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ., 8. 13, 3).

129. (633) *ὁ λύχνος* (Uranoscopus scaber) : Τουρκ. *lixnos*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. *λύχνος*-ό.

130. (636) *ὁ ξιφίας* (Xiphias gladius): Βουλγ. *ksifíia*, τὸ Νεοελλ. *ξιφίας* καὶ *ξιφιός*, ἀρχ. *ξιφίας*-ό ('Αριστ., π. τὰ Ζ. 'Ιστ. 2. 13, 9, 'Αρχέστρ. παρ' 'Αθην., 314E) ὑπάρχει καὶ ἀρχ. *ξιφιὸς* καὶ *ξίφιος* ('Ησύχ. ἐν λ.).

131. (645) *ὁ γόγγρος* (Conger vulgaris) : Τουρκ. *migri*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *μουγγρὶ*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *γογγρίον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ *γόγγρος*-ὁ (Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 6. 17, 6) τὸ ἀρχικὸν *μ* εἰς τὸ *μουγγρὶ* δι' ἀνομοίωσιν — Ἀλβ. *drongo* τὸ νεοελλ. διαλεκτ. *δρόνgος*-ὁ, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *γόγγρος*-ὁ.

132. (646) *ἡ μύραινα* (Muraena helena) : Τουρκ. *ijmirna*, *ijbirna*, *mürän*, Αἰγυπτ. *mrina*, Ἀλβ. *jmerna*, τὸ Νεοελλ. *σμέρνα*, *σμύραινα* καὶ ἰδιωματ. *ζμύναιρα*, Βυζαντ. *σμέρινα*, ἀρχ. *μύραινα*-ἡ (Ἐπίχ., 53 Ahr. Ἀριστοφ., Βάτρ. 745, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 1. 13, 5. 5. 10, 3. πβ. Κοραῆ εἰς Ξενοκρ., 50).

133. (661) *ἡ ζύγαινα* (Sphyrna Zygaena): Τουρκ. *jiιana*, τὸ Νεοελλ. *ζύαινα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ζύγαινα*-ἡ (Ἐπίχ. 30 Ahr., Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 2. 15, 12).

134. (671) *ἡ βατὶς* (Rhinobatus) : Τουρκ. *vatos*, Βουλγ. *vatus*, τὸ Νεοελλ. *βατί*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *βατίς*-*ίδος* (Ἐπίχ., 68 Ahr., Ἀριστοφ., Σφῆκ. 510, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 6. 10, 9) καὶ *βάτος*-ὁ (Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 2. 13, 6) — Ἀλβ. *rin*, τὸ Νεοελλ. *ρίνα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ρίνη*-ἡ (Ἐπίχ. 30 Ahr., Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 5. 5, 2).

135. (692) *ὁ δελφὶν* (Delphinus delphis) : Ρουμ. *delfin*, Αἰγυπτ. *därfil*, Ρωσ. *dëlfin*, Γιουγκ. *dulfin*, *dulfina*, Ἀλβ. *delfini*, τὸ Νεοελλ. *δελφίνι*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *δελφίς*-*ῖνος* καὶ *δελφίν*-*ῖνος* (Ἡροδ., 1, 24. Ὀππ., Ἁλ., 1. 648, 5. 416).

136. (696) *ἡ φώκη* (Monachus monachus) : Ρουμ. *foka*, Γιουγκ. *fóka*, Ἀλβ. *foke*, τὸ Νεοελλ. *φώκια*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *φώκη* καὶ *φώκα*-ἡ (Ὀδύσσ. δ, 404, 406. Ἀριστοφ. Σφ. 1035, Εἰρ. 742, Ἡρόδ. 1. 202).

137. (698) *ἡ σουπιὰ* (Sepiola Rondeletii): Ἀλβ. *supie*, Τουρκ. *subιá*, Αἰγυπτ. *sibιá*, τὸ Νεοελλ. *σουπιὰ*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *σηπία*-ἡ (Ἐπίχ., 33 Ahr., Ἀριστοφ., Ἀχ. 351, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 4. 8, 21).

138. (706) *τὸ καλαμάριον* (Loligo vulgaris): Τουρκ. *kal'amár*, Ἀλβ. *kal'amár*, Αἰγυπτ. *kalamarí*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *καλαμάρι*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *καλαμάριον*-τὸ (Σχολ. εἰς Ὀππ., Ἁλ., 3, 166).

139. (708) *ἡ ἐλεδώνη* (Eledone moschata) : Τουρκ. *misaχtápoda*, τὸ Νεοελλ. *μοσκαχτάποδο*, καὶ *ἀλιδώνα*.

140. (710) *ὁ ὀκτάπους* (Octopus vulgaris) : Τουρκ. *αχtapót*, Ἀλβ. *oktapód*, *artapodi*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *ὀχταπόδι*, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *ὀκταπόδιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *ὀκτάπους*-ὁ (Ἀριστοφ., Βατραχομ., 310, Ἀν0. Π. 6, 196).

141. (716) *ἡ πεταλίδα* (patella coerulea): Τουρκ. *pitalida*, *petalides*, Ἀλβ. *pátel*, τὸ Ἰταλ. *patella* διὰ τοῦ Νεοελλ. *πατελίδα* καὶ *πεταλίδα*-ἡ.

142. (724) *τὸ ὄστρεον* (Ostrea edulis) : Τουρκ. *strídia*, Ρουμ. *stridie*, Βουλγ. *strida*, Αἰγυπτ. *sredia*, Ρωσ. *ustrïza*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *στρείδι*-τὸ, πληθ. *στρείδια*-τὰ, ἐκ τοῦ Βυζαντ. *ὀστρείδιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *ὄστρεον*-τὸ καὶ *ὄστρειον*-τὸ (Ἀθήν., 92 F, Ἐπίχ., 23 Ahr., Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 1. 6, 2).

143. (727) *τὸ μύδιον* (Mytilus galloprovincialis): Τουρκ. *mídia*, Ρουμ. *mídie*, Βουλγ. *mida*, Ρωσ. *midiια*, Ἀλβ. *mide*, *mídea*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *μύδι*-τὸ, πληθ. *μύδια*-τὰ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *μύδιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ *μῦς*-ὁ (Αἰσχύλ., Ἀποσπ., 25, Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι» 1., Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 5. 15, 13) πβ. *μύαξ*-*ακος*, *μυΐσκη*-ἡ.

144. (729) *ὁ σωλὴν* (Lithodomus lithophagus) : Γιουγκ. *dätula*, ἐκ τοῦ

Νεοελλ. ἰδιωματ. *δάχτυλος* καὶ ἄλλως *σωλήνας*-ό, ἐκ τοῦ ἀρχ. *σωλὴν-ῆνος*=ὀστρακόδερμον (Ἐπίχ., 23. 7 Ahr., Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι» 1, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ. 4. 4, 4. 5. 15, 14) — Τουρκ. *sülünés*, *sülün*, Νεοελλ. *σωλήνας*-ό καὶ *σουλήνας*-ό.

145. (732) *τὸ κιόνιον* (Cardium edule): Τουρκ. *kidonia*, τὸ Νεοελλ. *κυδώνι*-τὸ, πληθ. *τὰ κυδώνια*, παρετυμολογικῶς ἐκ τοῦ ἀρχ. *κιόνιον*-τὸ, κατὰ πληθ. *κιόνια*-τὰ (Διοσκορ., 2, 6. πβ. C. Battisti, BALM 4 (1962), 51.

146. (735) *ἡ χήμη* (Amigdala decussata): Τουρκ. *ašivada*, Ἀλβ. *hivade*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *χηβάδα*-ἡ καὶ *ἀχηβάδα*-ἡ, Βυζαντ. (ἀ)*χηβάδα*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *χήμη*-ἡ= εἶδος κογχύλης (Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι», 1., Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ. 5. 15, 14. Αἰλ., περὶ Ζ. 15, 12, Ξενοκρ. 9. 16, 37, 38, 43, πβ. σημ. Κοραῆ, 116, 117, 145).

147. (743) *ἡ πίννα* (Pinna nobilis): Τουρκ. *pina*, *pines*, τὸ Νεοελλ. *πίννα*-ἡ καὶ ἀρχ. *πίννα*-ἡ καὶ *πίννη*-ἡ (Κρατίν. ἐν «Ἀρχιλόχοις», 5, Φιλύλλ. ἐν «Πόλεσι» 1, Ἀριστ. π. τὰ Ζ. Ἱστ. 4. 4, 6. 5. 15, 17 κ.ἀ.).

148. (747) *ἡ καρὶς* (Grangon vulgalis): Ἀλβ. *garíd*, Τουρκ. *qarides*, Ρουμ. *karidă*, Βουλγ. *skarida*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *γαρίδα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *καρὶς-ίδος* (Σώφρων, Ἐπίχ. καὶ Σιμωνίδ. παρ' Ἀθηναίῳ, 106 Δ, Ἀριστοφ., Σφ., 1522).

149. (750) *ὁ ἀστακὸς* (Palinurus vulgaris): Τουρκ. *stakos*, Αἰγυπτ. *stakoja*, Ἀλβ. *astakó*, τὸ Νεοελλ. καὶ ἀρχ. *ἀστακὸς*-ό (Ἀθήν., 86 Ε, Ἀριστ. π. τὰ Ζ. Ἱστ., 4. 4, 35) καὶ ἰδιωματ. *στακὸς* Ἤπ. Λυκ. (Λιβύσσ.)

150. (752) *ἡ καραβὶς* (Scullarus latus): Ἀλβ. *karavide*, Τουρκ. *qaravida*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *καραβίδα*-ἡ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *καραβὶς-ίδος*, ὑποκορ. τοῦ *κάραβος* (καθ' Ἡσύχ. «καραβίδες· γρᾶες». Σχόλ. εἰς Ὀππ., Ἁλ., 1. 261) — Τουρκ. *gol'oχtiba*, τὸ Νεοελλ. ἰδιωματ. *κολοχτύπα*-ἡ=ἡ καραβὶς (Σαμοθρ.).

151. (754) *ὁ πάγουρος* (Carcinus moenas): Τουρκ. *bavúrja*, *pavúrja*, Ρουμ. *pagúrja*, Βουλγ. *paúrija*, *pagúr* τὸ Νεοελλ. *παγούρι*-τὸ=(εἶδος καρκίνου), ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *πάγουρος*-ό=εἶδος καρκίνου (Ἀριστοφ., Ἱππ. 606, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 4. 2, 3). — Ρωσ. *trav'avói*, πιθανῶς τὸ Ἑλληνιστ. *τραγανὸς*-ό=ἐδώδιμος (Ἡρωδιαν., π. μόν. λέξ. 7., Ἐτυμολ. Μέγ.).

152. (767) *ἡ κεραία* (ἀστακοῦ): Ἀλβ. *mustaget*, Ρουμ. *mustazi*, Βουλγ. *mustazi*, τὸ Νεοελλ. *μουστάκι*-τὸ, ἀρχ. *μυστάκιον*-τὸ, ὑποκορ. τοῦ *μύσταξ-ακος*.

153. (773) *ἡ μέδουσα* (Medusa): Ρουμ. *méduja*, Βουλγ. *medúja*, Ρωσ. *mëduja*, τὸ νεοελλ. καὶ ἀρχ. *μέδουσα*-ἡ.

154. (768) *ὁ ἐχῖνος* (Paracentrotus lividus): Τουρκ. *ašinos*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *ἀχινιός*, ἐκ τοῦ ἀρχ. *ἐχῖνος*-ό (Ἐπίχ., 26 Ahr., Πλάτ., Εὐθύδικ. 298 Δ, Ἀριστ., π. τὰ Ζ. Ἱστ., 4. 5, 2., Ἀθήν., 91Α.Ε).

155. (774) *ὁ σπόγγος* (Euspongia): Ἀλβ. *sfungér*, Βουλγ. *sfóngo*, Ρουμ. *spong'ie*, Τουρκ. *süngär*, Αἰγυπτ. *esfeng*, τὸ Νεοελλ. κοιν. *σφουγγάρι*-τὸ, ἐκ τοῦ ἀρχ. *σφογγάριον*, ὑποκορ. τοῦ *σφόγγος* καὶ *σπόγγος* (ἤδη ἐν Ὁμ. Ὀδυσσ. α, 111, χ 439, Αἰσχύλ., Ἀγ., 1329.

Ἀπὸ τὰ προκύψαντα ἐκ τῆς ἐρεύνης στοιχεῖα διαπιστοῦται : 1/ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ναυτικῆς ὁρολογίας τῶν ἀνωτέρω χωρῶν δὲν παρουσιάζει παντοῦ τὴν ἰδίαν ἔκτασιν. Ἰσχυροτέρα ἐκδηλοῦται αὕτη ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς, Ἀλβανικῆς καὶ Βουλγαρικῆς ναυτικῆς ὁρολογίας, ὀλιγώτερον δὲ ἰσχυρὰ ἐπὶ τῆς Γιουγκοσλαβικῆς, Ρουμανικῆς, Ρωσικῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς. Τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται, ἐὰν λάβωμεν ὑπ ὄψιν τὰ ἱστορικὰ δεδομένα. Οἱ Τοῦρκοι ζῶντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ μὴ ἔχοντες ἐπαφὴν μὲ τὴν θάλασσαν, ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ἔχουν εἰς τὴν γλῶσσαν των τὰς ὀνομασίας ὅλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν θάλασσαν. Ἐπεκταθέντες ἔπειτα εἰς τὰς ναυτικὰς περιοχὰς τῆς Μ. Ἀσίας, παρέλαβον τὴν σχετικὴν ὁρολογίαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μὲ τοὺς ὁποίους εὑρίσκοντο εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας καὶ οἱ ὁποῖοι, ὡς ναυτικὸς ἀνέκαθεν λαός, εἶχον τὴν πλουσιωτέραν ὁρολογίαν ἐξ ὅλων τῶν ναυτικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Εἶναι ἐξ ἄλλου γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν νότιον Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ὑπῆρχε μέχρι πρό τινος μονίμως ἐγκατεστημένος Ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἐπὶ πλέον δὲ αἱ τρεῖς χῶραι, Τουρκία, Βουλγαρία καὶ Ἀλβανία, αἱ ὁποῖαι ὑπέστησαν τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν, ἔχουν κοινὰ σύνορα μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἦσαν κατεσπαρμέναι ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τῶν παραλιακῶν πληθυσμῶν τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ρωσίας γίνεται διὰ τῆς ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς ἐν γένει κινήσεως.

2/ Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις, τόσον εἰς τὰς χώρας, ὅπου αὕτη ἐκδηλοῦται ἰσχυρά, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας, ὅπου εἶναι ἀσθενεστέρα, δὲν ἀπλοῦται μὲ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ναυτικοῦ καὶ ἁλιευτικοῦ βίου. Μεγάλην ἔκτασιν παρουσιάζει αὕτη κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς θαλασσίας πανίδος. Εἰς τὴν Τουρκίαν, τὴν νότιον Ἀλβανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν τὰ ἰχθυώνυμα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλληνικά [1]. Μικρὰν ἀντιθέτως ἔκτασιν παρουσιάζει ἡ Ἑλληνικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸν τομέα τοῦ χειρισμοῦ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ὁρολογίας τῶν μερῶν καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων. Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἐὰν λάβωμεν ὑπ ὄψιν ὅτι οἱ τομεῖς οὗτοι εἶναι περισσότερον ἐπιδεκτικοὶ ἐξελίξεων. Δὲν ἀποκλείεται διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ ὑπῆρχον καὶ εἰς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς περισσότερα δάνεια ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πρὸ τῆς ναυτικῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ἐνετῶν, οἱ ὁποῖοι, χρησιμοποιοῦντες νέα σχέδια πλοίων καὶ ἐξαρτημάτων, συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν.

3/ Μερικοὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὅρων, οἱ ὁποῖοι διατηροῦνται εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας, χρησιμοποιοῦνται μὲ εἰδικὴν σημασίαν, ἐνῷ οἱ αὐτοὶ ὅροι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔχουν γενικωτέραν σημασίαν, ὅπως π.χ. ὁ ὅρος *ἀναφορὰ*-ἡ, ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ σημαίνει τὴν σύγκρουσιν κυμάτων, ἔχει δηλ. περίπου τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ λέξις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν : *τὸ φέρεσθαι ἄνω, ἡ ἀνάδυσις*, ἐνῷ εἰς τὴν νέαν

---

1. Πιστεύω ὅτι Ἑλληνικὰ ἰχθυώνυμα θὰ συνεκεντροῦντο ἀσυγκρίτως περισσότερα ἀπὸ τὰς ἐν λόγῳ χώρας, ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ πολλὰ κενὰ εἰς τὰς ἀπαντήσεις τῶν συλλογέων ἐπὶ τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Ἄτλαντος.

Ἑλληνικὴν σημαίνει τὸ ἀναφέρεσθαι, τὴν γραπτὴν ἢ προφορικὴν ἔκθεσιν. Ἰδιωματικῶς ἐν Πόντῳ (Τραπ.) σημαίνει τὴν ἀναπνοήν. Ὁ ὅρος *metafor* καὶ *metafora*, Ἑλλην. *μεταφορά*, ἐν Τουρκίᾳ σημαίνει τὴν *ἀνεμόσκαλαν* τοῦ πλοίου, ὁ ὅρος *θemel* =θεμέλιον ἐν Ἀλβανίᾳ σημαίνει τὴν βάσιν τοῦ ἱστοῦ καὶ ὁ ὅρος *foti*=φῶς, σημαίνει τὸν λύχνον.

4/ Οἱ ὅροι, βουλγ. *piron*=περόνη, τὸ καρφὶ καὶ ἀλβ. *dikopit*=δικωπία, διατηροῦντες τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν σημασίαν, δὲν ἔχουν τοὺς ἀντιστοίχους των εἰς τὴν νεοελληνικὴν ναυτικὴν ὁρολογίαν.

5/ Τὸ τουρκ. *orkinos*=ὄρκυνος, εἶδος θύννου, μαρτυρεῖται ἀπὸ ὀλίγους μόνον Ἑλληνικοὺς λιμένας.

6/ Ὁ ἰχθὺς *θρίσσα* νεοελλ. *φρίσσα* ἀπαντᾷ ἐν Τουρκίᾳ ὑπὸ τὸν τύπον *tirsi*= θυρσίον καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ ὑπὸ τὸν τύπον *θrisa*=θρίσσα, διατηρεῖται δηλ. φωνητικῶς πλησιέστερον πρὸς τὸ ἀρχ. Ἑλληνικὸν *θρίσσα* ἀπὸ ὅσον τὸ νεοελληνικὸν *φρίσσα*, ὡς ἐπίσης τὸ Ρουμ. *karida* πλησιέστερον πρὸς τὸ ἀρχ. *καρὶς-ίδος* ἀπὸ τὸ Νεοελλ. *γαρίδα-ἡ*.

7/ Εἶναι, τέλος, ἀξιοσημείωτον ὅτι εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας τὰ ὀνόματα τῶν δύο κυρίων ἀνέμων *βορρᾶ* καὶ *νότου* παρέμειναν Ἑλληνικὰ ὅπως παρέμειναν καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν ναυτικὴν ὁρολογίαν, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἄνεμος *μπάτης* > ἐμβάτης, ὁ ζέφυρος, ἐνῷ, ὡς γνωρίζομεν, τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ Ἐνετικῶν. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνει τὸ ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τῆς πυξίδος.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ἀπουράνωσις συριστικῶν 128

Ἄρθρον :
- ἀρσενικὸν ἡ 129
- τὲς (αἰτιατ.πληθ. θηλ. γένους) 129
- τσὶ (αἰτιατ. πληθ. ἀρσεν. καὶ θηλ.) 128, 129
- τσοὺ (αἰτιατ. πληθ. ἀρσεν. γένους) 111
- τσῆ (γενικὴ ἑνικ. θηλ. γένους) 129

Γενικὴ κυρίων ὀνομάτων εἰς -ο (ἀντὶ -ου) 129

Γλωσσικὸς Ἄτλας Μεσογείου 135, 136

Δασεῖς συριστικοὶ φθόγγοι 128

Καταλήξεις ὀνομάτων
- -ᾶτα 87
- -έος 93
- -ὲς (θηλ. -ὲ) 129
- -ὶ 85
- -λόγος 87
- -νὸς 96
- -οσύνη 87
- -ὼ (θηλυκὰ) 85

Καταλήξεις ρημάτων
- -άζω 84
- -ασι 129
- -ᾶτε 129
- -άω 87
- -έσκω 129
- -ετε 129
- -εύγω 84, 129
- -εύω 129
- -ίζω 84
- -ίσκω 129
- -κα (ἀόριστος) 110, 129
- -νε (ἐπίθημα) 129
- -ξα (ἀόριστος) 129
- -ξω (μέλλων) 129
- -ομε 129
- -οῦ (ἀντὶ -ῶ) 129
- -ουμε 129
- -ουσι 129
- -σκω 129

Καταλήξεις ἐκ συνιζήσεως
- -ᾳὰ 129
- -ᾳὰς (θηλ. -ᾳὰ) 129

Καταλήξεις ἀσυνίζητοι
- -εα 93
- -ιο 87
- -έα 129
- -ία 87, 93, 129

Καταλήξεις ὑποκοριστικαὶ
- -άκι 85, 129
- -άκ'ι 129
- -άλι 129
- -άρι 129
- -άτσι 129
- -έλι 84, 85, 129
- -ίδι 84, 129
- -ίτσα 129
- -ίτσι 84, 85, 129
- -όπον 129
- -όπουλο 85, 129
- -ούδι 87, 129
- -ούλι 87, 129

Προφορὰ διπλῶν συμφώνων 128

Σύνθετα μετὰ τοῦ ὅλο- 80

Σύμφωνα
- β > φτ 87
- βκ > φκ 112
- βν > μν 103
- γ προφορὰ 128
  - ἀποβολὴ 128
  - πτῶσις 87
  - οὐράνωσις πρὸ e, i 109
- j ἀποβολὴ 128
  - ἀνάπτυξις 103
- ζ > ξ 128
- ζ > ζ-ζ 92
- ζ > τζ, ντζ, dz 92
- θ > δ 109
- κ προφορὰ 128
  - οὐράνωσις 112
  - οὐράνωσις πρὸ e, i 109

λ προφορὰ 127
ἀλλόφωνα 128
οὐράνωσις 112
διπλοῦν λλ 128
μ+λ>μbλ 112
ν τελικὸν 128
οὐράνωσις 112
σ>σ̃ 128
σ>κ 87
ς τελικὸν 128
τι τροπαὶ 128
τι>θι 109
τι>κι 92
τιὰ>θιὰ 84
χ προφορὰ 128
οὐράνωσις πρὸ *e*, *i* 129
δασέα *κ̔*, *π̔*, *τ̔* 128
μπ, ντ, γκ>b, d, g 87, 109, 111, 128

Τροπὴ τῆς προθέσεως *ἀνά* εἰς *ἀνε-* ἐν συνθέσει 130

Τσιτακισμὸς 128

Συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ἁπλοποίησις μετ' ἀποβολὴν *i* 112

Φωνήεντα
α προθετικὸν 103, 129
α στερητικὸν 80
ἄ ποντιακὸν 129
e ἀτόνου κώφωσις 112, 113
e στένωσις εἰς *i* 111
ι ἀτόνου ἀποβολὴ 112, 113
ι παρασιτικὸν 129
ο ἀτόνου κώφωσις 112, 113
ὄ ποντιακὸν 129
οι προφορὰ ὡς *ιου* 129
ου ἀτόνου ἀποβολὴ 113
υ προφορὰ ὡς *ου* 103, 129
υ προφορὰ ὡς *ιου* 103

ΠΙΝΑΞ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Α

ἀάπη 128
ἀβάκιον 97
ἀβάντα 78
ἀβανταδόρος 78
ἀβαντσάρω 78
ἀβάντσο 78
ἄβαξ 97
ἀβαρέρνου 99
ἀβάτα 87
ἀβγαταίνου 112
ἀβγατισμένους 112
ἀβγατιστὴς 112
ἀβγατίστρα 112
ἀβδιὰ 94
ἀβέρτ᾽ν᾽ 95
ἀβέρτος 78, 95
ἀβία 94
ἀβίζο 78
ἀβλαντίζω 93
ἀβουθάου 98
ἀβουκᾶτος 78
ἀβραιὰ 95
ἀβτζῆς 78
ἀβωσίδι 84
ἀγαλίκι 78
ἀγάντα 84
ἀγάπη 128
ἄγαρμπος 78
ἀγγ᾽στέρα 95
ἀγερικὸ 77
ἀγιάζι 78
ἀγιάρι 78
ἀγιόθος 83
ἀγιοῦτο 104
ἀγιουκρουσμένους 77
ἀγκαλιὰ 128
ἀγκίδα 95
ἀγκλιὰ 95
ἀγκλὸν 104
ἄγκουρα 73, 138
ἄγκυρα 73, 138
ἀγλήγουρα 95
ἀγλήθρα 99
ἀγλίδια 99
ἄγλις 99
ἀγλὶς 99
ἀγλόθ-θι 94
ἀγνατίντζω 93
ἀγντᾶς 78
ἀγόνι 110
ἀγουρδαμώνου 98
Ἄγουστος 109
ἀγριγιάδα 103
ἄγροικος 104
ἄδολος 104
ἄδρακτος 96
ἄδραχτος 95
ἀδρυὸς 78
ἀδυνασιὰ 78
ἀέλη 94
ἀελλοπόης 94
ἀενὰ 93
ἀέρας 70
ἄζα 96, 107
ἀζάπης 78
ἀζᾶς 78
ἀθαράπαγος 95
ἀθαράπαγους 95
ἀθέρα 94
ἀθερίνα 140
ἀθερίνη 140
ἀθ-θίολο 93
ἀθράκωμα 104
αἰγιαλὸς 136
ἀϊλίκι 78
ἀϊνᾶς, ὁ 72
αἴστεμα 93
ἀκαρέτι 78
ἀκαρτέρι 103
ἀκατόπι 103
ἀκμπὲτ 78
ἀκόντιον 140
ἀκουστικὸ 82
ἀκράνης 78
ἀκρίθα 104
ἀκριόκορη 93
ἀλαίμαργος 103
ἀλαίμαργους 98, 103
ἀλακατέα 93
ἀλακάτι, τὸ 73
ἀλαργάρω 94
ἀλαργαίρω 94
ἄλβουρο 73
ἀλ᾽γαριὰ 95
ἀλεκατίζω 80
ἅλεμα 104
ἀλετριβιδειὸ 80
ἀληθινὸς 110
ἀλησμονῶ 103
ἀλ᾽θουπάτ᾽μα 98
ἁλιὰς 85
ἀλιδώνα 101
ἅλιεμα 85, 104
ἁλιεργάτ᾽ς 99
ἁλιεργὴς 99
ἁλιεργὸς 99
ἁλίευμα 104
ἁλιεύω 85
ἀλιώνα 101
ἀλλαμπρατσέτ-τα 94
ἀλλάργα 104
ἀλ-λάτσω 93
ἀλ-λόθ-θι 94
ἀλλοῦ 113
ἀλλουφρινιὰ 77
ἀλογούδι 87
ἀλ᾽ψὸς 95
ἀμανὴ 101
ἁμαρτεύω 94
ἀμοίραστος 110
ἀμουστάκαλο 87
ἀμουσχάλ᾽ 98
ἄμπακας 97
ἄμπακος 81
ἀμπέλι 128
ἀμπέλιν 128
ἀμπελιῶνε 87
ἄμπ᾽λας 113
ἀμποδάω 86
ἄμφοδον 104
ἄμφοδος 104

ἀνὰ 130
ἀνάβολα 87
ἀναβρακᾶτους 95
ἀναίστετος 93
ἀνακατώνω 130
ἀναλαμπὴ 106
ἀναλλύζουσα 105
ἀναλύζω 105
ἀναμωσύνη 87
ἀνάπαμα 96
ἀνάπαυμα 96
ἀναπνέα 93
ἀναρεσκίζει 80
ἀνασακκίζω 80
ἀναφορὰ 136
ἀναχρεικὰ 78
ἄν᾽δρα 99
ἀνεακρυώνω 93
ἀνεδίδω 109
ἀνεδραμ-μὰ 94
ἀνεδοσμένο 81
ἀνεθ-θιάλ-λω 93
ἀνεκατεύγω 93
ἀνεκατώνω 93, 130
ἀνεκοπὴ 93
ἀνεκύργιευτος 106
ἀνεμόσκαλα 73, 138
ἀνεμοστρόβιλος 71
ἀνεμότρατα 140
ἀνεπαύγω 80
ἀνεσκύλ-λω 94
ἀνεσπαστὴς 109
ἀνέχυμα 109
ἀνεχύνω 109
ἄνθραξ 104
ἀνθρώπω(ν), τῶν 128
ἀνθρώπωνε 87
ἀνιμουλόους 98
ἀντεικάζου 113
ἀντένα 73
ἀντίθαμα 77
ἀντιμάμαλο 136
ἀντισουφίζουμι 77
ἀντίσπουρου 95
ἀντλία 95
ἄντρας 128
ἀντρειγιωμένος 103
ἀντριπηδῶ 80
ἀντρόγυνο 128
ἀντρόϋνο 128
ἀνυδρία 96
ἀξάϊ 97, 102
ἀξαλούδα 107
ἀξινάριον 94
ἀξινορὺ 94
ἀξινορύγια 94
ἀπαλάμη 103
ἀπάνεμο 138
ἀπαντημὸς 93
ἀπασπρού 81
ἄπαστρος 78
ἀπεράτης 103
ἀπηδιῶνται 86
ἀπηλιώτης 70
ἀπῆς 109
ἀπιδὲ 129
ἀπιδιὰ 129
ἀπιζὸς 87
ἀπλάτανος 129
ἀποαστῶ 93
ἀπόγειος 96
ἀπόδετος 97
ἀπόειου 96
ἀποκοπέος 93
ἀπολεπίζω 99
ἀπόλογος 99
ἀπόλουγους 99
ἀπολύθι 99
ἀπολυθώνω 99
ἀπολύνθιον 99
ἀπομεινίσκω 114
ἀπόν᾽μμα 99
ἀπορρίπτω 96
ἀπόρρ᾽μα 96
ἀπόσκια 141
ἀποσκιάχτρης 83
ἀπόσπερμα 103
ἀποσπέρνω 109
ἀποσπόρι 103
ἀποσπορίδι 103
ἀποσυκίντζω 93
ἀποτριλλαμάρα 77
ἀπότριλλους 77
ἀπ-πία 93
ἀπ-πιέα 93
ἀπουκούν᾽ 103
ἀπουμίσκου 114
ἀπουξιφρένιασμα 77
ἀπουρρίχνου 96
ἀπουρρ᾽μέν᾽ 96
ἀπόχη 140
ἀράθ᾽μους 95
ἀραλίκι 104
ἀρ᾽βύθια 95
ἀργάζου 103
ἀργάζω 103
ἀργαλοῦσα 87
ἀργάτης 138
ἀργάτωνε 87
ἀργέστης 70
ἀργιὸς 95
ἀργακειὰ 93
ἀργολογῶ 99
ἀργὸς 99
ἀργουλόημα 99
ἀργουπιδοῦσα 102
ἀρεδεύω 84
ἀρία 95
ἀριστερὸς 82
ἀρκειοῦμαι 94
ἀρμακᾶς 96
ἀρμαστὸς 108
ἀρματωμένα 85
ἀρμπουρέττα 81
ἀρ᾽νάρ᾽ 96
ἀρναρέα 93
ἀρνὸς 95
ἀρ᾽τσίνα 98
ἄρφα 84
ἀρχονταρίκ᾽ 102
ἀρχονταρίκιον 102
ἄσβολος 96
ἀσηκώνω 87
ἀσημαίνω 87
ἀσκάρα 98
ἀσκληρύνω 103
ἀσκώθηκα 111
ἀσκώνει 111
ἀσ᾽κώνω 103
ἀστακὸς 145
ἀστάχυ 87
ἀστέη 102
ἀστειγιεύομαι 103
ἀστραπὴ 71
ἀστράφτει 71
ἀτεκνομάννα 106
ἀτέτι 93
ἀτράκτιον 96
ἄυλος 104
αὐλούδα 107

αὐλώνομαι 104
αὐτήν' 96
αὐτοῦ 113
αὐτόχλιος 80
ἀφαλοκόβου 112
ἀφαλουκουμμένους 112
ἀφήκανε 87
ἀφοδιὰ 104
ἄφρακτα 72
ἀχαμνονούσης 80
ἀχηβάδα 145
ἀχιλώνα 95
ἀχινιὸς 145
ἀψὰ 128
ἀψιὰ 128

B

βαβύλα 84
βαέα 93
βάga 109
βάζιο, τὸ 73
βαθὺς 77
βακαλάος 75
βακούφικος 109
βάλλα 94
βαντιέρα 84
βαπόρι 75
βάρκα 72
βαροῦλκον 138
βάσις τοῦ ἱστοῦ 139
βάστα 103
βατὶ 144
βατοκόπος 108
βγάλση 78
βγοδώνω 84
βελονίδα 140
βελονὶς 140
βεργέττα 94
βέστα 84
βίγλα 86
βιδάνιο 82
βίδρα 107
βιοτεύω 99
βιουτιμένους 99
βλεποφάνερα 80
βνῆμα 103
βόαξ 142
βολὴ 139
βόλος, ὁ 139
βορέας 70, 137
βοριὰς 69, 137
βορρᾶς 137
βοστερίτσι 84
βοτυρέα 93
βούγλωσσος 143
βούκινον 97
βούκ'νου 97
βουνὶ 85
βουργάω 85
βουτούδα 107
βουτσέλα 86
βρακανίδα 95
βράκανον 95
βραστὸν ψάρι 139
βρεχάμενα 72
βρεχάμενα τοῦ καϊκιοῦ, τὰ 138
βρέχει 70
βρικόλος 85
βρίσκ'ν 113
βροντᾷ 70
βροντὴ 70
βροντίκια 97
βροχὴ (δυνατὴ) 70
βυδζάνω 92
βυζὰ 128
βυζ-ζὶ 92
βυζιὰ 128
βῶξ 142
bακαλιάρος 139
bαξιβάν'ς 99
bαρbούνι 141
bελονιδὶ 85
bελονιδίτσι 85
bιάτσα 99
bονόρα 84, 104
bουλίθ' 99
bουλ'bιριὰ 99
bουνίδι 84
bουχαρῆς 114
bροδέχτης 80

Γ

γααρέα 93
γαβάθα 102
γαβαθὸν 102
γαϊδουροπούλι 87
γαλαρία 82
γαλήνη 70
γαλοῦσα 83
γάμπια 73, 74
γαρbὴς 69
γάρbο 84
γαρίδα 145
γατσεύονται 86
γαττεύω 106
γαῦρος 140
γγάστρω, ἡ 85
γδούρ' 97
γελασάτικο 87
γελούδικο 87
γεωργοσύνη 87
γιαλὸς 136
γιαρᾶς 93, 99
γιουργκάν' 107
γιωροσ'κωμένη 86
γκαβιάζου 79
γκλαβανὴ 107
γκουσταρίκα 107
γλῶσσα 143
γ'ναῖκα 103
γογγρίου 144
γόγγρος 144
γοιάκι 94
γομφάριον 143
γόμφος 143
γονεύω 99
γόνιμα, τὸ 99
γοῦπα 142
γουστέρα 107
γουφάρι 143
γραία 129
γρανδὶ, τὸ 73, 74
γρεγολεβάντης 69
γρέγος 69
γριὰ 129
γριγιὰ 103
γρίπος 75, 140
γροθίδι 84
γρότα 84
γρωνίντζω 92
γυαλίζα 75, 143
γυβνάσια 103
γυβνὸς 103
γυμνάσια 103
γυμνὸς 103
γυρεύγω 84, 129
γυρεύω 129
γύφτοι 129
γωβιὸς 143
γώπα 142

Δ

δὰ (=θὰ) 109
δαγκαματίδι 84
δακ-καματέα 93
δασκέλουρο 80
δάχτυλος 145
δείξια 87
δέκατος τρίτος 86
δελόγου 104
δέλτα 137
δελφὶν 144
δελφίνι 144
δελφὶς 144
δέστρα 139
διαβάτης 101
διασκέλουρο 80
διασόνι 78
διαστέλ'σμα 100
διαστολὴ 100
διδαχὴ 104
διίστι 73
δικωπέω 139
δικωπία 139
δίκωπος 139
δίνη 137
διπλάσιος 86
διπυρίτης ἄρτος 139
δριάκ' 100
δριάκι 73, 138
δοκοῦμαι 104
δοκοῦμι 100
δοκῶ 100, 104
δόλος 139
δόλωμα 139
δόξα 103
δουλειὰ 113
δράγμα 100
δράγος 144
δράκαινα 143
δρακόντιον 95
δρακουπιὰ 95
δράκων 143
δρακωνὴ 100
δρὰξ 100
δραπετεύω 100
δραπέτης 100
δραπέτ'ς 100
δρομολάτης 80
δρουβάνιν 107
δρουβανιστὸν 107
δρούγα 82
δρουμὴ 96
δυάδα 86
δύγιο 103
δυναμῖτις, ἡ 139
δυναμώνει 70
δυνατὴ (βροχὴ) 70
δυτικὸς ἄνεμος 137
dάρα 74
diλλάλ'ς 99
driλένιος 114
dρίλι 114

Ε

ἐbακιέβγα, τὸ 83
ἐβάρηκα 129
ἐβάρησα 129
ἐβγαίνει 87
ἐβλεπέος 93
ἔγγραυλις 140
ἔδραμον 96
ἕδρες, οἱ 72
εἴδισμα 113
εἰκοστὸς 86
εἶναι 129
εἶνιαι 129
εἰπωμένο 83
εἰρηνικᾶτα 87
ἐκδέρω 97
ἐκδόριον 97
ἐκδούριν 97
ἐλαύνω 100
ἐλεδώνη 101, 144
ἐλέφαντας 79
ἔλ-λοθ-θας 94
ἐμβάτης 137
ἐμβολὴ 113
ἔναι 129
ἐξάγιον 97, 102
ἔξαμο 94
ἐξάρτια 73
ἐξαρτίας, τῆς 73
ἐπῆα 87
ἐπήγαμε 129
ἐπήγαμενε 129
ἐπήγανε 129
ἐπήγασι 129
ἐπήγατε 129
ἐπηγαίνει 87
ἐπήγετε 129
ἔπιακα 110
ἐπιάκαμε 111
ἐπιταυτιάρικος 106
ἐργάτης 138
ἔργον 96
ἐρέομαι 94
ἐρινεὸς 95, 109
ἐρινιαστὴς 83
ἕρμαξ 96
ἐρυθρῖνος 142
ἔρχομαι 111
ἔρχουμι 111
ἐσπιτέα 93
ἑστία 105
ἐσχάριον 73
ἐτότες 87
ἔτρωγα 129
ἐτρώγαμε 129
εὖρος 70
ἔφαϊ 97
ἔχομε 129
ἔχουμε 129

Ζ

ζάγκλιον 104
ζάγκλον 104
ζαγκλὸν 104
ζαγλὸς 104
ζαγλώνω 105
ζάλαχος 78
ζαργάνα 140
ζέγκλιος 105
ζέρος 109
ζέφυρος 70, 137
ζ-ζέφω 92
ζ-ζυώνω 93
ζιγκλὸς 105
ζμύραινα 144
ζουγκλιάζομαι 104
ζουγκλὸς 104, 105
ζοῦγκλους 105
ζουγκλοχέρης 105
ζουγλοπόδης 105
ζουγλὸς 104
ζουγλώνω 105
ζουλίζω 105
ζουλῶ 105

ζόφος 84
ζύαινα 144
ζύγαινα 144
ζύγιον 97

Η

ἤδωκε 109
ἠελίου 96
ἤπιαμε 129
ἤπιαμενε 129
ἤτρωγα 129
ἠτρώγαμε 129

Θ

θαλάμη 105
θαλάμι 105
θάλασσα 136
θαλάσσιος σίφων 137
θαμνεύω 100
θάμνος 100
θεατρῖνος 82
θεμέλιον 139
θέρητα, τὰ 84
θερίγιος 103
θ-θηρὶ 93
θράσος 78
θρίσσα 140
θυμήθηκε 103
θυμωτικὰ 78
θύν-νος 110
θωράκιον πλοίου 138
θωρησμένος 83

Ι

ἴδιος (ὁ - μου) 106
ἰδοῦ (=ἐδῶ) 113
ἰδωμένος 83
ἱλαρόω 114
ἴλιγας 80
ἴλλος 96
ἵππουρος 142
ἰσάλιον 72, 137
ἴσαλος γραμμὴ 138
ἱστὸς 73, 139

Κ

καββάδ' 97
καββάδιν 97
καβοδόγιας 75
καγιᾶς 109
καδινάτσο 104
'κάζεται 103
καίειν 100
καΐκι 72
καϊκιοῦ 72
καιρὸς 70
κακίστρω, ἡ 85
κακκάβα 100
κακκάβιν 100
κάκκαβος 100
καλαβὸκ' 113
καλαμάρι 75
καλαμάριον 144
καλάμι 139
καλαμίδι 139
κάλαμος 139
καλαμπόκι 113
κάλανους 99
καλαφατίζω 138
καλαφατικό, τὸ 138
καλειὰ 113
καλὲς 128
καλίκια 78
καλλιὰ 113
κάλμα, ἡ 70
καλμάρει 70
καλόγρια 141
καλογρίτσα 141
καλουργειὰ 109
κάλυβος 84
καλυτερωσύνη 87
καλωσύνη 70
καμάκι 140
καμάκιον 140
κάμαξ 140
κάματος 94
καμηλοπαρδάλεις 79
καμπρὶ 78
καμῶνος 87
κάνθαρος 142
κανίστρα 105
κάνιστρον 105, 140
κάν'ς 96
καντζάντι 93
καντζάρμα 94
καούδι 84
καπατσιτὰ 104
καπετάνιος 71
καπετάνος 71
καπινὸς 129
καπλάνης 113
καπνισμένος 78
καπνιστὸ 139
καπνιστὸν ψάρι 139
καπνὸς 129
καπνουλιᾶς 87
καπονάρα 84
καπόνι 75, 110
καπ-πάρρο 94
καπρουλ-λέα 93
καπύρα 100
καπυρὸς 100
καράβι 72, 137
καραβίδα 145
καραβὶς 145
καραβοκύρης 71, 137
κάραβος 72, 137, 145
καραβόσκαρο 72
καρακαλίτσι 84
καρατέρνου 99
καργέρνου 99
καρίνα 72
καρὶς 145
καρπολόϊ 98
καρριόλα 107
καρσὶ 99
καρφίον 138
κασαβετίζω 104
κασίδα 83
'κάστηκε 103
κατακλύζω 105
καταλαχοῦ 103
κατάλογος 82
κατάπυρος 100
κατάρτι 73, 139
κατάρτιον 73, 139
κατάστρωμα 72
καταφλιὰ 100
κατελύω 94
'κατέφ'κιν 112
κατινάτσο 84
κατ'κεύου 114
κατοίκ' 97
κατοίκεσα 114
κατοικιάζω 97
κατοίκιασμα 97
κατοίκ'σα 114
κατόφλιον 107

κατ'χιάζου 97
κάτ'χιασμα 97
κάτω καιροὶ, οἱ 70
κατώφλιον 107
καύκη 102
καυκὶ 102
καυκίον 102
καῦκος 102
κέλ-λος 94
κεμέρ' 99
κεντρίνα 105
κεντρίνης 105
κεραία 145
κερεστὲς 93
κέφαλος 140
κέφαλους 111
κηρίς, -ίδος 141
κιαρίρω 104
κιλίμ' 107
κιλμέρνου 99
κιόνιον 145
κιραμίδ' 103
κιρρίς, -ίδος 141, 143
κλαβανὴ 107
κλασούρω, ἡ 85
κλεφτοχωματᾶς 78
κλέφτ'ς 113
κλήρα 100
κλῆρος 100
κληρόω 100
κληρώνου 100
κλινάρι 105
κλινάφτης 81
κλοτσίδι 84
κνὸς 96
κόβολο 84
κοίτα 81
κόκκαλο 140
κόκκαλος 140
κόκορας 107
κοκοτεύονται 86
κολίας 143
κολίτσι 85
κολιὸς 143
κολλήγας 99
κολοχτύπα 145
κολπάδα 75
κολπίσκος 136
κόλπος 136
κολλύρα 139
κομᾶς 105, 112
κόμβος 139
κομήτης 137
κομμάθια 84
κόμπος 139
κονάκι 93
κονδραπάνδο 74
κονεύω 93
κόνις 96
κονσέλιο 94
κοντάρι(ν) 140
κοντάριον 140
κοντεύγω 84
κοντοθάλασσα 136
κοντὸς 140
κοντοῦδο 84
κοντριάρικον 97
κοντυλῶ 81
κοπανισίδι 84
κοπέλας, τῆς 129
κοπελός, τσῆ 129
κοπριγιὰ 103
κόπρος 96
κοράκι 94
κοράκιον 100
κόραξ 100
κόρη 106
κορύφαινα 142
κόρφος 136
κοτύλη 96, 107
κότυλος 96, 107
κότυλον 114
κουβέρτα 72
κουκκινουκάββαδου 97
κουκκούμι 105
κουκκούμιν 105
κουκκούμιον 105
κουκουμίδι 84
κουλλούρα 139
κουλ'μούσια 99
κουμάσι 105, 107, 112
113
κουμάσιον 105
κουμούλα 94
κουνδρᾶτο 74
κουνὶ 103
κοῦνος 79
κουπαστὴ 73
κουπὶ 73, 74, 139
κουράᾶ' 100
κουρνάρω, ἡ 85
κούτ'λας 96
κούτ'λους 107
κουτσέλι 84
κουτσουρέλι 84
κουτσουρελίτσι 84
κόφα 140
κοφίνι 140
κοφίνιον 140
κόφινος 140
κριαρώνουμι 103
κριγιὰς 103
κριθαράκι 104
κριθὴ 104
κριὸς 103
κριτσινολόγος 87
κροῦσμα 113
κρουφὰ 103
κρούφτω 103
κρύγιος 103
κρυφὰ 103
κρύφτω 103
κυγκλίδι 78
κυδώνι 145
κυκλὼν 137
κυκλώνας 137
κύπειρος 95
κύπερος 95
κύπιρ' 95
κυττάρι 94
κωβιὸς 143
κώπη 73, 74, 139
κωπηλασία 139
κωπίον 73, 139
κώτσα 110

Λ

λάβαινα 75
λαβράκι 141
λάβραξ 141
λα(γ)άζω 100
λαγάζω 100
λαγάσαι 100
λάγκερο 105
λάγκερος 105
λαγκώνᾶ' 79
λαδίλας 87
λαδουλιᾶς 87
λαημένο 83

λάκερος 105
λακκίζω 81
λάκυρος 105
λάμνομαι 81
λάμνω 100
λάμπαινα 110
λαμπόρδα 110
λαμπυρίδα 105
λαμπυρὶς 105
λαπάντι 94
λαπῖνα 75
λάρνα 105
λάρναξ 105
λαρώνω 78, 114
λασὰ 100
λασκάρω 94
λατίνι 72
λαττεύω 78
λαύρα 106
λαχτίζω 85, 105
λεβάνδα 76
λεβάντης 69
λειτουργιὰ 114
λελεκιοῦ, τοῦ 86
λέμβω 114
λευτεριδίτσι 84
λησταρχάου 103
λ'θαρμακᾶς 96
'λιὰ, ἡ 96
λίβας 69
λίθος 96
λίμα 96
λιμάνι 136
λιμάρω 96
λιμένιον 136
λιμήν 136
λιμίνθ' 77
λισβὸς 96
λίσμα 109
λίσπος 96
λίσφος 96
λίτσα 75, 143
λιχνέα 93
λιχούδ' 107
λίψ' 70
λ-λόθ-θι 94
λοβὸς 96
λόγια (τοῦ ἀέρα) 87
λόγια (τοῦ (ἀνεμο)μύλου) 87
λοστρόμος 71
λουβὶ 96
λουΐζα 76
λούμπα 86
λουφάρι 143
λ'σβὸς 96
λυγκαίνουσα 105
λυθρίνι 142
λύχνος 143

Μ

μαγαρὰ 137
μάγαρον 137
μαγερεύγω 84
μάγια 128
μαδέρι 73
μαδέρια 138
μάδκια 128
μάθια 84, 128
μαθιὰ 84, 109
μάθκια 128
μαιὰ 98
μάϊνα 71
μαϊνάρω 71, 94
μαίνη 141
μαινὶς, -ίδος 141
μαΐστρος 69
μακιὰ 92
μαλακτὴρ 138
μαλαχτάρι 138
μάνδαλος 107
μανδαφούνια 74
μάνδρα 136
μανδράκι 136
μανγάρει (ὁ καιρὸς) 70
μανός 101
μανότης 101
μανουμένιους 100
μάνταλος 107
μαξ'λῆς 99
μαξούλ' 99
μαούνα 72
μαρίδα 142
μαριδέλι 85
μας 128
μάστορης 86
μαστορωσύνη 87
ματὰ 85, 103
ματαλυγγειῶμαι 105
ματανιατίζω 106
ματζαδούρα 109
ματζουράνα 76
ματιὰ 92
μάτια 128
ματραπουλάω 85
ματσόλα 74
ματσόξυλο 75
μαυράκι 140
μαυρίτσα 84
μαχαλᾶς 99
μβούμα 74
μέβγομαι 101
μεγάλη θάλασσα 136
μεγάλο κῦμα 136
μέγαρον 137
μέδουσα 145
μελανούρι 142
μελανουρίτσι 85
μελάνουρος 142
μελ'δών' 101
μελιδώνα 101
μέμφομαι 101
μενιδὶ 85
μένουλα 141
μενσάλιον 102
μεντζάνα 74
μέσα καιροὶ 70
μεσαῖο κατάρτι 139
μεσαῖος ἱστὸς 139
μεσάλιν 102
μεταφορὰ 138
μέφκουμαι 101
μέφομαι 101
μέφουμαι 101
μέφουμι 101
μέφ-φομαι 101
μέφ-φω 101
μιαρὸ 78
μίγια (=μία) 103
μιλισσουλόους 98
μισάλα 102, 107
μισάλι 107
μίσκου 114
μ'λένια 77
μνῆμα 103
μόλα 71
μολάρω 71
μολιαυγίτσα 78
μοναχὴ 141

μόος 94
μόρμορος 142
μοσκαχτάποδο 144
μοσχίδιον 101
μοῦ 103, 128
μοῦδες, οἱ 74
μουζούρι 109
μουζούριον 109
μουξινάρι 140
μουράγιου 99
μούρκι 93
μουρμούρα 142
μουρμούρι 142
μούστακας 84
μουστάκι 145
μουστερῆς 93
μοῦτσος 71
μπάγκος 73
μπακ-κίρι 93
μπαμπᾶς 128
μπαμπᾶ-ζ-ιμ 128
μπαμπᾶ-ζ-ουμ 128
μπαράκω, ἡ 85
μπαρμπερωσύνη 87
μπαρμπούνι 75, 110
μπαρμπουνὶ 85
μπαρμπουνολόγος 87
μπάτης 137
μπεϊλίκικος 109
μπερδεύγω 84
μπερικέτ-τι 93
μπεσκαστρίτσα 110
μπινᾶς 107
μπιρμπίλω 85
μπλουζούκω 85
μπόγλικα 86
μπολιάζω 80
μπολωτὸς 78
μπόμπα 73
μπόμπιλ-λα 94
μπονάτσα 70
μποροῦ (δὲ—) 129
μπορῶ (δὲ—) 129
μπότης 72
μπουγέλου 99
μπουκαπόρτα 73
μπούνια 73
μπουρίνι 70
μπουρινιάζει 70
μπούσουλας 74
μπράτ'μους 107
μπρατσέρα 72
μ'σκίδ' 101
μύαξ, -ακος 144
μυγούδι 87
μύδι 144
μύδιον 144
μυΐσκη 144
μύλλος 141
μυλοκόπι 141
μυλοκόπος 141
μυξινάρι 140
μύραινα 144
μῦς 144
μύστα 84
μυστάζω 84
μυστάκιον 145
μύσταξ 145
μυχὸς 136

Ν

ναύκληρος 71
ναῦλο 139
ναῦλος 139
ναύτης 71
νεκρικᾶτα 87
νέλο, τὸ 74
νεροβαφτίζω 83
νετάρω 84
νετερέσσο 104
νέφαλου 101
νεφέλη 101
νέφελο 101
νησὰ 128
νησὶ 100
νησιὰ 128
νῆσος 136
νησσακούλι 87
νησσάρι 105
νησσάριον 105
νηστ'κὸ 113
νιραγὴ 79
νοτιὰ, ἡ 69
νοτιὰς, ὁ 69
νότος 70, 137
νούμερο 82
νταβᾶς 104, 107
νταμάχι 113
ντιλπιτέρ'κου 112
ντιλπιτέρ'ς 112
ντιλπιντέρ'ς 113
ντουρβάνα 107
ντουρβανίζου 107
νυμματερὸ 109
νυμματίζω 109
νύσσω 109
νυχθιὰ 84
νυχκιάζει 92
νυχτιάζει 92

Ξ

ξαγλῶ 81
ξάϊ 113
ξάρτια 73
ξαύλιδο 81
ξέρα 137
ξερὸς 137
ξέστα 105
ξέστης 105
ξινέα 93
ξιφίας 143
ξίφιος 143
ξιφιὸς 143
ξόρεξο 78
ξύλα 72

Ο

ὀδίτης 101
οἰάκιον 73, 138
οἴαξ 73, 138
ὄκκια 73
ὄκνος 96
ὀκταπόδιον 144
ὀκτάπους 144
ὁλομπουτούνικος 80
ὄλυνθος 94, 99
ὄμπα 81
ὀμβρῶ 109
ὀνείριασμα 87
ὀξύγαλον 107
ὄξω (καιροὶ) 70
ὄραμνος 102
ὄργους 96
ὀρδινάρω 104
ὀρέα 93
ὄρκος, -υνος 143
ὄρκυνος 143

ὅρματους 79
ὁρμιὰ 139
ὄρνιθα 107
ὀρνίθιον 105
ὀρόδαμνος 102
ὄρπιση 81
ὀρτάκης 109
ὄρτσα 71
ὀρτσάρω 71
ὀρτσέρω 71
ὄρτσυνας 143
ὀρφὸς 141
ὀρφῶς 141
ὀσκιὰ, ἡ 81
ὀσμίζομαι 102
ὀστρείδιον 144
ὄστρειον 144
ὄστρεον 144
ὄστρια 69
οὐδὲ 106
οὐντᾶς 107
οὐντούδ' 107
οὐρ'νὸς 101
οὐρουφὴ 101
ὀχταπόδι 144
ὀψερὸς 78
ὄψη 109
ὀψιμέλι 84

Π

παγάδι 81
παγούρι 145
πάγουρος 145
παιδιῶνε 87
πάλα 74
παλαιοκάλιγον 97
παλαιότης 96
παλαιτὸ 84
παλαμύδα 143
παλαμυδὶ 85
παλινδρομοῦν κῦμα 136
πάλος 139
παμπαφίγκος 74
πάνδα 73
πᾶνε 129
πανέρι 75
παννὶ 74
πάνω καιροὶ, οἱ 70
πανωλόγος 87
παξαμάδιον 139
παξιμάδι 139
παπαλῖνα 75, 110
παπανὸς 84
παράβλημα 138
παραβολὴ 109
παραγάδι(ον) 140
παραγαδιοῦ, τοῦ 75
παραγαύδης 140
παραγαύδιον 140
παραλία 136
παραπέτο 73
παραφτίδα 108
παρηγορεὰ 129
παρηγοριὰ 129
παροδίτης 101
παρτσινέβελος 104
παρωτὶς 108
πᾶσι 129
παστὰς 96
παστὸν ψάρι 139
παστὸς 96
πατάτες 128
πατελίδα 144
πατέρας 128
πέζο 104
'πειγούμενου 103
πεισμακιάρης 92
πεισματιάρης 92
πελαήσιοι 70
πέλαο 87
πεμπάμενος 81
πεπαλαγμένον 96
πέραμα 72, 137
περάτης 101, 107
περατὴς 101
περγαντὶ 72
πέρδικα 141
περιπαίντζω 92
πέρκα 141
πέρκι 141
περκίτσι 85
περόνη 138
περόνιον 138
περπατέρης 103
πεσκαντρίτσα 110
πεσκαδρίτσα 75
πετάθ'κι 112
πεταλίδα 144
πέταμα 105
πετεινὸς 107
πέτ'νους 107
πέτομαι 105
πέφτει (ὁ καιρὸς) 70
πηγαίνουν 129
πηγαίνουσι 129
πηλαμὺς 143
πίγκα 110
πιδαβούλ'ς 99
πιδούδ' 107
πίθιακας 85
πίκι, τὸ 74
πίννα 145
πίννη 145
πιράτ'ς 101
πιρ'νούδ' 107
πίρος 73, 138
πιρούνι 138
πισίτης 138
πίσσα 138
πιτρουπίδ' 101
πιτσουνολόγος 87
'πίτυχε 103
πλακώνονται 86
πλακωσίδι 84
πλαστὸ 108
πλατανὲς 129
πλατανιὰς 129
πλάτανος 129
πλαταρίδα 141
πλάτης, ὁ 86
πλεούμενο 72
πλεοῦσα, ἡ 72
πλέουσα, ἡ 72
πλήμη 136
πλῆμμα 136
πλήμμη 136
πλημμυρὶς 136
πλησιάτουρας 87
πλήσμη 136
πλιθάρι 87
π'λλακούδα 107
π'λλούδ' 107
πλοίαρχος 137
πλοῖον 71, 72, 137
πλοκὸς 96
πλόκος 96
πλοπίθω, ἡ 85
πλούθια 84
πλουκὸς 96

πλώρη 72, 137
πλωριὸ κατάρτι 139
πλωτὸς 137, 140
ποδένω 97
ποδετὰ 97
ποδετὸς 97
ποδόσταμα 138
ποδόσταμο 72, 73, 138
ποδόστεμα 72
πόǵ-ǵια 71
ποǵ-ǵιάρω 71
ποίξια 87
ποίσα 87
ποκάρι 113
πολήμ' 101
πολιοτρέχω 129
πολ-λοτρέχω 129
πολλοτρέχω 129
πολὺ 129
πολυομβρία 100
πολυτρέχω 129
πόμολο 73
πονερικὰ 84
πόντα 84
ποντικέλι 84
πορθμεῖον 137
πόρτας, τῆς 129
πορτιέρα 84
πορτός, τσῆ 129
ποσσέσσο 104
πόστο 75
πότζους 75
πουδιτὰ 97
πουλ'πιδοῦσα 103
πουνέντης 69
πουργάω 96
πουρ'πόδ' 82
πραγκαρόλα 75
πραῖα 94
πραιεύγω 94
πραίτορας 94
πρᾶμα, τὸ 106
πράματα 113
πρέκνα 79
πρέπεται 103
προάλ-λω 93
προιάρι 72
πρόπολη 94
προσθηλάζω 114
προυτουγόνατος 103
πρύμη 72, 137
πρύμνα 72
πρυμναῖος ἱστὸς 139
πρύμνη 72, 137
πρυμνιὸ κατάρτι 139
πρῶρα 137
πρωραῖος ἱστὸς 139
πτυάρια 94
πυκνάδα 108
πυκνὸς 108
πυξάρ' 79
πύργος 106
πυροστιὰ 139
πυροῦν 100

Ρ

ράβδος 140
ράδαμνος 102
ράνδα, ἡ 73, 74
ράσα, ἡ 75
ραχάτ' 99
ρεδικολεύομαι 104
ρεμέδιο 104
ρετζυβίλα 84
ριγμένο 83
ρίνα 144
ρίνη 96, 144
ρινόκερους 79
ριπὴ ἀνέμου 137
ριπία 93
ριπίζω 105
ριφάδα 84
ρίφι 84
ριφολοῶ 83
ριχτημένο 83
'ρνίθ' 105
ρόδαμνος 101
ροδάντσα 74
ροζάριο 81
ρόους 101
ρούα 99
ρουδαμὸς 101
ρουδιάμ' 101
ρουφήχτρα 137
ρουφιαδέλι 85
ρουφιέλι 85
ρουφὸς 141
ρουφῶ 137
ροφὸς 141
ρυτσιπίλα 81

Σ

σαβρίδι 143
σαβριδὶ 85
σαγολαίφια 72
σαϊθιὰ 84
σαΐττα 75
σακάτης 85
σακατράβαλος 85
σακκολαίβα 72
σάκκος 96
σάλι 72, 137
σάλιο 72, 137
σαλὸς 96
σάλπα 71
σαλπάρω 71
σάλπη 142
σαλτέρνου 99
σαμπιέρος 75, 110
σαπέρας 77
σαράβαλο 85
σαραντούδ' 107
σαργάνη 140
σαργὸς 142
σαρδελὶ 85
σάρπη 142
σαυρίδιν 143
σαῦρος 143
σαφρίδι 143
σγουβιαδέλι 85
σ'γουβιαδέλι 84
σεβδᾶς 93
σέβομαι 80
σένιο 104
σεντίνα 73
σερβέττα 107
σέρουν (οἱ ἀγελάδες) 86
σεφέρι 93, 113
σέφ'καν 112
σημαδούρα 137
σημαντήρ, -ῆρος 137
σηπία 144
σηρικὸς 107
σία 71
σιγανὴ (βροχὴ) 70
σίδερο(ν) 138
σιδεροστιὰ 139
σίδηρον 138
σίδηρος 138
σικλέτ' 99

σικλέτ-τι 93
σινάφι 93
σινὶ 107
σινίον 107
σιντούκ' 99
σιρόκος 69
σίφουνας 71
σιφούνι 71, 137
σίφων, -ωνος 137
σιφώνιον 137
σκαθάρι 142
σκαλμὸς 73, 138, 141
σκαμνίον 107
σκαμνὶ 107
σκανδαλιάρω 73
σκανδάλιο 73, 74
σκαρὶ 73
σκαρίον 73
σκαρμοὶ 73
σκαρμολόηση 73
σκαρμὸς 73, 138, 139
σκάρος 141
σκάφος 138
σκάφτω 87
σκελετὸς πλοίου 138
σκέντρινα 105
σκέφτομαι 111
σκέφτουμι 111
σκιαδεύς, -έως 141
σκιαθὶς 141
σκίαινα 141
σκιὸς 141
σκιουδέλι 85
σκιουραδέλι 85
σκιούφτω 103
σκιούψιμο 103
σκομβρίς, -ίδος 142
σκόμβρος 142
σ'κοπαΐδα 96
σκόροδα 99
σκόρπαινα 143
σκορπίος 143
σκορπιὸς 143
σκορπὶς 142
σκόρτσα 84
σκόρτσους 77
σκοταδᾶτα 87
σκόττα, ἡ 71, 73, 74
σκοτώης (θὰ) 129
σκοτώσης (θὰ) 129
σ'κουμαΐδα 96
σκουμπρί(ν) 142
σκ'τὶ 97
σκυλλεύονται 86
σκύφος 84
σκύφτω 103
σκύψιμο 103
σκώθια 84
σμαρίδα 142
σμαρὶς 142
σμᾶται 81
σμέρινα 144
σμέρνα 144
σμίζουμι 102
σμύραινα 144
σολλέβο 104
σορόκος 69
σουβλέα 93
σουβλὶ 141
σουβλίτης 141
σούδα 94
σουλήνας 145
σουλδοῦκου 114
σουπιὰ 144
σουρίζω 103
σούσπιτο 81
σπάλαγγα 106
σπάρος 142
σπαρτάφ'λας 77
σπέρνω 109
σπήλαιον 136, 137
σπηλιὰ 136
σπιλάδα 137
σπιλὰς, ἡ 70, 137
σπιλιάδα 70
σπιτιῶ(ν), τῶν 128
σπιτιῶνε 87
σπόγγος 145
σπορὰ 109
σπορίδι 109
σπορικὸ 109
σπορικὸς (καιρὸς) 109
σπόρκο (βάρος) 74
σπορομανδήλα 109
σποροσάκκι 109
σποροσακκούλα 109
σπορσούδι 109
σ-σωθικὰ 93
σταθιλίρω 104
σταθιμὸς 129
σταθμὸς 129
σταμὶν 73
σταμινάρια 72
σταμῖνες 72
στάμνα 139
στάμνος, ἡ 139
στατὴρ 97
σταυρίδι 143
σταφυλίτας, ὁ 106
στέα, τὰ 102
στέβη 102
στέβος 102
στεγάζω 102
στεγνὰ 73
στέγος 102
στεῖρα 110
στέος 102
στερίδα 86
στήλη 82
'στιὰ 105
στοιχιρὸ 97
στόκολο 84
στόλος 106
στούπινον 97
στουππὶ 138
στραβόξυλα 73, 138
στρείδι 144
στρίβω 97
στριφαγγάδ' 96
στρίφαγγας 96
στρόπος 73
στρόφος 97
στρόφους 97
στρῶμα 138, 139
στρωμαθιὰ 109
στρωμάτσα 138
στρωμνὴ 139
στρώση, ἡ 73, 138
στυππίον 138
συβάζου 114
σύβασμα 114
σύβραση 108
σύγκρουση κυμάτων 136
συγόμαρη 80
συδιμένους 108
σύδοιχα 83
συκαλίδι 84
συκαβνιὰ 103
συκαμνιὰ 103
συκία 93

συκομαγίς 96
συναγρίδα 147
συναγρὶς 142
συνεικάζου 102
συν'κάζου 102
συννεφιάζει 70
σύννεφον 101
συρίζω 103
συρτὴ 139
συρτὸς 139
σύσκαρο 78, 80
σύσκαρος 106
συχαριάτικα 97
συχαρίκια 97
συχ-χαίρω 93
σφαερέα 93
σφάδζω 92
σφαλάγγι 105
σφαλαγγωνιὰ 106
σφαμένα (τὴν εἶχαν—) 86
σφηνεὺς 102
σφ'νούρα 102
σφογγάριον 145
σφόγγος 145
σφουγγάρι 145
σφύραινα 141
σφυρίδι 85
σφυρ'κούδα 107
σχεδία 137
σωλὴν 144, 145
σωλήνας 145
σωτρόπι 72, 73
σωχώρα 80

Τ

ταγάρι 86
τάλαρος 97, 102
τάλαρους 97, 102
ταλιούρ' 102
ταμαχιάρ'ς 99
τέθριος 84
τέκνο 107
τέκριος 92
τέρμονες 106
τέτρια 92
τζαπία 94
τζιριμ'τίζου 99
τζουβαῖρι 104
τζουρούνι 74
τηγανητὸ 139
τηγανητὸν ψάρι 139
τίγκα 110
τίγρεις 79
τιμόνι 74
'τοιμάσ'καν 112
τομέος 93
τόννος 75
τουνίνα 110
τοῦνος 110
τραγανὸς 145
τραγούδηξα 129
τραγουδήξω (θὰ—) 129
τραγούδησα 129
τραγουδήσω (θὰ—) 129
τραουψάλιδου 98
τράτα 140
τράττα 75
τρεχαντήρι 72
τρίγια 103
τρίγλη 141
τριίστι 73
τρικυμία 70
τριπλάσιος 86
τρίπους τῆς ἑστίας 139
τρισκέλι 77
τριχαντήρι 72
τριχίτσι 85
τριχουλίτσι 84
τροπιδεῖον 101
τροπίδι 101
τροπίδια 101
τροπίδιν 101
τροπίζω 101
τρόπις 73
τροπὸς 73
τροπωτὴρ 73
τροπωτήρα 73
τρούμπα 71
τρουχιὰ 86
τροχαντήρ 72
τροχαντῆρες 72
τρυπολιθαρίτσι 85
τρυπολίθαρο 110
τρώγαμε 129
τσαλουκόπους 108
τσαντσαλοφορεμένον 97
τσᾶτμᾶς 107
τσεδέρει 103
τσέργα 107
τσερνίκι 72
τσερουλὶ 85
τσερουλίτσι 85
τσικνιαρέλι 84
τσίπος, ὁ 73, 74
τσιπούρα 142
τσίρος 141, 143
τσιχλολόγος 87
τσ'καλούδ' 107
τσουκ-καλέα 93
τσώπορος 86
τυπάρι 94
τυρὶ 128
τυρὶν 128
τυφῶν, -ῶνος 137

Υ

ὑλακτῶ 105
ὑπήνεμος 138
ὑπολήνιον 101
ὑπουργῶ 96
ὑπόχη 140
ὑποχὴ 140

Φ

φαγγρὶ 142
φάγγω 114
φάγρος 142
φαῖ 96
φακὸς 137
φαλάγγιον 106
φαλαγγώνου 103
φάλα(γ)ξ 106
φαμπ'λιὰ 112
φανάριον πλοίου 137
φανάριον χειρὸς 137
φάρος 137
φασούλα 110
φασουλὶ 85
φατέρνα 104
φελλὸς 140
φθειριάρικου 97
φλεγμονὴ 106
φλέμονας 106
φλιὰ 100, 107
φλόκκος 73, 74
φονεύω 84
φορέα 93

φορτίκι 106
φουλολόημα 77
φούνδα 71
φουντάγιο 73, 74
φουντάρω 71
φουντέρνω 71
φουρτούνα 70
φούσκωμα 108
φρεγάδα 72
φρεσκάρει (ὁ καιρός) 70
φρίσα 140
'φτάγειανους 99
φτερούχα 84
φτερουχίζω 84
φυτρολοῶ 83
φωθιὰ 84
φώκα 144
φώκη 144
φώκια 144
φῶς, -ωτὸς 137
φωτία 129
φωτιὰ 129

Χ

χαβούζα 86
χαζιρεύω 104
χαζίρ'κους 99
χαλάντζα 92
χαλκομαρίδα 110
χαμβλὰ 112
χαμπερᾶς 77
χάμψα 140
χαμωλόγος 87
χάννη 141
χάννος 141
χαράμι 113
χαρούδια 87
χαφτανᾶς 87
χαψὶ 140
χειλοῦ 75
χειλοῦσα 75
χειλούτσα 75, 141
χειροτερωσύνη 87
χελιδονόψαρο 75
χελλὼν 102
χελὼν 102
χερέα 93
χ̃έρι 109
χηβάδα 145
χήμη 145
χιμαίρι 94
χλὲς 79
χ'λιαρούδ' 107
χ̃'λούτσα 102
χορεύγω 129
χορεύω 129
χορούδι 87
χ'ποῦσαν 112
χράμ' 107
χρείγια 103
χρηματίζω 102
χρηματῶ 102
χρίνου 97
χρίσ'μου 97
χριστόψαρο 75, 110
χρίω 94, 97
χρουσαφία 93
χτιστοσύνη 87
χύστος 106
χω'ρ'ὰ, τὰ 129
χωριὰ, τὰ 129

Ψ

ψαράκακας 85
ψαρακάκι 85
ψάρακας 85
ψαράκι 85
ψάρι βραστὸ 139
ψάρι τῆς σκάρας 139
ψαρούκλα 85
ψαρούκλαρος 85
ψαρούλι 85
ψαρουλ-λέα 93
ψηνὶ 94
ψιλὰ 82
ψιλὴ (βροχὴ) 70
ψιχαλίζει 71
ψυχουμοίρ' 97
ψύχρω, ἡ 106
ψ'χούδα 107

Ω

ὦχρος 96
ὠχρὸς 96

ΠΙΝΑΞ ΞΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

'Αγγλικαὶ

fery-boat 68
liberty 68

'Αλβανικαὶ

anafura 136
andimámalo 136
ángur 138
artapoδi 144
astakó 145
aterin 140
axtapót 144
bakaláro 139
bal'askarm 139
belonιδ 140
ciro 141
delfini 144
dikupit 139
δolos 139
drongo 144
fanár 137
foke 144
foti 137
gariδ 145
gavro 140
guvió 143
hivaδe 145
θemél i arburit 139
θrisa 140
jmerna 144
kal'amár 144
kalami 139
kamak 140
karaviδe 145
kartat 139
kartat imesit 139
kartat i plorit 139
kartat i primit 139
kéfal 140
kéfalo 140
koló 143
komb 139
kser 137
kulure 139
kupi 139
ledrin 142
liman 136
mandrak 136
marmur 142
melanúr 142
miδea 144
milokóp 141
mustaget 145
navlo 139
nisi 136
oktapóδ 144
palamīd 143
palostamo 138
paragaδit 140
pátel 144
peksimaδe 139
peški ne skār 139
peški tiganisur 139
pešk vrasto 139
piri 138
pirosti 139
pis 138
plúar 137
poha 140
primi 137
rin 144
rufes 137
rufió 141
rúfisi 137
sálp 142
samaδúr 137
sargó 142
sfungér 145
sinayriδ 142
skaf 138
škarm 138
skarmó 141
skarmúa 138
skio 141
skorpió 143
skumbër 142
skumbri 142
sparo 142
spilaδa 137
spilé 136
stavriδ 143
stravoksil 138
strom 139
stromaza 138
strosi 138
supie 144
trāt 140
vop 142

'Αραβικαὶ

magará 137
mayará 137
vuglos 143

'Αραβικαὶ (Αἰγύπτου)

brouua 137
därfil 144
esfeng 145
jgomri 142
kalamari 144
mayára 137
máulum 139
mrina 144
šamandura 137
sibiá 144
škärmo 138
sredia 144
stakoja 145
stob'ba 138

Βουλγαρικαὶ

anamótrata 140
bakalár 139
bată 137
bória 137
drákon 143
ergat 138
far 137
fenér 137

glopa 142
gopa 142
grip 140
halafatikó 138
hanus 141
jargan 140
jmarit 142
kapnistá 139
karaba 137
karavakir 137
kefál 140
kokali 140
komit 137
ksifiia 143
lefér 143
levrék 141
malahtár 138
malaqtár 138
medúja 145
mida 144
monahinia 141
napanemo 138
pagúr 145
paragadi 140
paúriia 145
pirón 138
pirostíia 139
pisa 138
platarina 140
podóstoma 138
ravdí 140
sal 137
safrit 143
sfongo 145
sídero 138
sifón 137
sirti 139
skafo 138
skarida 145
škármus 138
skorpí 143
sparí 142
sparit 142
stomna 139
stopí 138
strida 144
vatus 144
vol'a 139
vrehámena 138

Γαλλικαὶ

drille 114
serviette 107
surtout 114

Γιουγκοσλαβικαὶ (Σερβικαὶ)

bura 137
cantor 142
dâtula 144
dragäna 143
dulfin 144
dulfina 144
fóka 144
kalámuc'a 139
köfa 140
läbar 141
läbra 141
ménula 141
pal'ombic' 143
piierka 141
plima 136
pluto 140
sárag 142
sárak 142
škaf 138
škáram 138, 141
skropina 143
sopa 142
špar 142

Ἱσπανικαὶ

baccalau 139

Λατινικαὶ - Ἰταλικαὶ

abacus 97
abbaco 97
a buon ora 104
ainto 104
albero di mezzana 74
alla braccetto 94
alla larga 104
allargare 94
ammainare 94
anello dell'ancora 74
antena 73
antenna 73
averto 95
bacalao 75
banco 73
banda 73
barbón 75, 110, 141
barbone 110
bina 107
bocaporta 73
bonazza 70
bonora 104
borin 70
botte 72
brancarella 75
brazzera 72
bugiol 99
bugna 73
bussola 74
buttone 80
calamaro 75
calma 70
calmare 70, 99
canalis 99
cantaro 142
capacità 104
capârra 94
capitano 71
capodoglio 75
capon 110
cappone 75
carina 72
carriola 107
caserna 94
catenaccio 104
cella 94
ceppo 73
chiarire 104
ciclone 137
collega 99
consilium 94
contra bando 74
contratto 74
coperta 72
cotla 114
cotola 114
cucuma 105
cumulus 94, 99
de longo 104
de luogo 104
demutilare 104
erba luisa 76
exagium 97

examen 94
flocco 73
fondare 71, 73
fortuna 70
fraterno 104
fregata 72
frescare 70
fundare 71
gabbia 73
garbin 69
gavata 102
gradile 73
gratile 73
greco 69
greco-levante 69
interesse 104
labbro? 75
lampreda 110
lampride 110
lampristuna 110
lascare 94
latino 72
lavanda 76
levante 69
lima 96
limpido 94
lizza 75
madiero 73
maestro 69
maggiorana 76
magiatoia 109
magnaora 109
mainar 71
mancare 70
mancus 104
maona 72
matafioni 74
mazza 75
ménola 141
mensa 102
mesura 109
mobile 94
modo 94
molar 71
mozzo 71
muda 74
mudar? 74
muragia 99
mutilus 104
nostromo 71
occhio 73
ordinare 104
orzare 71
ostro 69
papalina 75, 110
parapetto 73
parcenevole 104
patella 144
pergantino 72
pescatrice 110
peso 104
peso sporco 74
piazza 99
picco 74
pirolo? 73
piroscafo 75
poggiare 71
pogiari 71
polpara 75
pomolo 73
pompa 73
ponente 69
possesso 104
posto 75
praeda 94
praedari 94
praedator 94
rana pescatrice 75
randa 73
rapistrum orientale 95
razza 75
redicolare 104
rimedio 104
rodancia 74
ruga 99
saccoleva 72
sagitta 75
salpare 71
sampiero 75, 110
scamnum 107
scandagliare 73-74
scandaglio 73
scirocco 69
scotta 73
segno 104
sentina 73
sextarius 105
siar 71
sollievo 104
sortù 114
stabilire 104
tara 74
timone 74
tonno 75, 110
tramontana 69
tratta 75, 140
trigla 75
trompa 71
valle 94
vanga 109
vaso 73
verghetta 94
ziron del remo 74

Ὁλλανδικὴ

kabeljauw 75

Ρουμανικαὶ

batî 137
cergă 107
ylos 143
delfin 144
dragón 143
far 137
foka 144
ğamandura 137
gupa 142
guvid 143
jargana 140
karidă 145
kefál 140
kólios 143
lufár 143
méduja 145
midie 144
mustazi 145
pagúria 145
pălămidă 143
paragat 140
plutá 137
poreás 137
sidro 138
sk'ios 141
skorpion 143
skrumbie 142
smarid 142
spong'ie 145
steluză 141
stridie 144

stupa 138
talaj 136

Ρωσικαὶ

barbun'a 141
cĭrus 143
d'ēlfin 144
dragún 143
drakón 143
firina 140
fonár 137
ɩákor 138
kefál 140
l'avrák 141
liman 136
l'ufár 143
mēduja 145
miδe 144
m'id'ɩa 144
palam'ida 143
paróm 137
pel'am'ida 143
p'iru 138
prova 137
sarγán 140
sidor 138
skorpïón 143
skumbrïɩa 142
stavrida 143
tifón 137
trav'avói 145
ustrïza 144
ziklón 137

Σλαβικαὶ

bratim 107
drevo 107
drovi 107
glava 107
gušteritsa 107
tšerga 107
vidra 107

Τουρκικαὶ

adet 93
anafor 136
aralık 104
ašinos 145
ašivada 145
aterina 140
avlandin 93
ayna 72
bahçivan 99
bakir 93
barbún 141
batí 137
bavurɩa 145
bereket 93
beylik 109
bodoslama 138
buhar 114
butun 80
çalı 108
çatma 107
cereme 99
çerge 107
cevahir 104
cipura 142
çirnik 72
delta 137
derbeder 113
dinamit 138
esnaf 93
fänäri 137
fangri 142
fanri 142
glossa 143
gol'iós 143
gol'oxtiba 145
göndăr 140
gopés 142
govɩós 143
hamsi 140
hani 141
hanos 141
haram 113
hazir 99, 104
ɩaladerina 143
ɩalí 136
ɩéka 138
ihram 107
ijbirna 144
ijmarit 142
ijmirna 144
irïp 140
ïskarmós 138
iskorpit 143
iskelet 138
ïsparos 142
ïsparmós 141
isparos 141
istavrit 143
jifón 137
jiɩana 144
kal'amár 144
kaplan 113
kasavet 104
karşı 99
kaya 109
kayik 72
kazanmak 93
kéfal 140
kemer 99
kereste 93
kidonia 145
kilim 107
kólios 143
komaş 113
konak 93
körfäs 136
lavrák 141
levrák 141
liman 136
liχnos 143
lodos 137
lopa 142
l'ufăr 143
mahalle 99
mahsul 99
malaχtár 139
mal'aχtár 138
mavlum 139
mavriák 140
m'avraki 140
melakóp 141
melanúria 142
mél'ona 141
menul' 141
métafora 138
midia 144
migri 144
miksinaría 140
minokóp 141
mirmír 142
misaχtápoda 144
mülk 93
mürän 144
müşteri 93
nodos 137
oda 107

orfós 141
órkinos 143
ortak 109
palamút 143
paragada 140
pavúrıa 145
pérdiga 141
petalides 144
pina 145
pines 145
pitalida 144
plutarina 140
póiras 137
qaravida 145
qarides 145
rahat 99
rofós 141
salpa 142
sämandira 137
sandık 99
sargós 142
sarpa 142
sefer 93, 113
sevda 93
siklet 93, 99
sinagrit 142
sinavrit 142
sini 107
stakos 145
stridia 144
subıá 144
surtma 139
suvlit 141
sülün 145
sülünés 145
süngär 145
tamah 113
tamahkâr 99
tava 104, 107
tellâl 99
tirsi 140
tragonia 143
trakonia 143
trata 140
usgumrú 142
üstübü 138
vakif 109
vatos 144
voli 139
yara 93, 99
yordan 107

ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

Αὐλωνίτης 70
Βάγους 114
Βαλαάδες 126
Γιώργαινα 111
Γιώργινα 111
Γιώργω (ἡ) 85
Γονατιστὴ 107
Γουνατίτσα 107
Ἑλλησποντίας (ὁ) 70
Θρακίας 70
Θρακιὰς 70
Θρασκίας 70
Θρασκιὰς 70
Θωμούλιας 114
Καβαλλουπάϊδας 114
Καλαματιανὸς 70
Καλαμίδας 114
Καρφάκας 114
Κατεβατὸς 70
Κουλουφουτιὰς 114
Λάκ'ς 114
Λειτουργιᾶς 114
Λόπ' (ἡ) 114
Μᾶρκο (τοῦ) 129
Μᾶρκος 129
Μούλιας 114
Νῖκος (ὁ) 129
Νῖκους (ἡ) 129
Νιούρικος 70
Ὀλυμπίας (ὁ) 70
Ὀφῖται 126
Ὀφλῆδες 126
Πάντους 114
Πεντάρας 114
Πόπ' (ἡ) 114
Τουρκοκρῆτες 126
Τρικαληνὸς 70
Φοινικίας (ὁ) 70
Φουσκοδεντριὰ 70
Φτύχου (ἡ) 114
Χαλατζὰς 70
Cini (Giorgio) 135

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

Ἀγαθονήσι 102
Ἁγία Ἄννα 97
Ἁγία Βαρβάρα 130
Ἁγία Παρασκευὴ 132
Ἅγιοι Σαράντα 135
Ἅγιος Βασίλειος 132
Ἅγιος Νικόλαος 132
Ἀθῆναι 77
Αἰγαῖον 74
Αἴγινα 68, 101
Αἰδηψὸς 89, 94
Αἰτωλία 89, 105, 112
Ἄκρες 97
Ἀκρωτήρι 133
Ἀλεξανδρέττα 135
Ἀλίκαμπος 132, 133
Ἀλόννησος 77, 78, 79
Ἀμάρι 131, 132
Ἀμισὸς 101
Ἀμμόχωστος 68
Ἀνατολὴ 132
Ἀνώγεια 130, 132
Ἀπέριον 92
Ἀποκόρωνας 80, 127, 130, 131, 132, 133
Ἀπύρανθος 77, 82
Ἀράδαινα 133
Ἀράχοβα 70
Ἀρκαδία 70
Ἀρκάσα 92
Ἀρμένοι 127
Ἀρναία 102
Ἀρτάκη 127
Ἀρχάνες 132
Ἀσῆ-Γωνιὰ 133
Ἀστερούσια 108, 130
Ἀττάλεια 135
Ἀττικὴ 68
Αὐλότοπος 86
Αὐλὼν 70
Ἀχαΐα 128
Ἀχεντριὰς 108, 132

Βάμος 132
Βάρνα 135
Βατοὺμ 135
Βενετία 67
Βερεστιὰ 81
Βιάννος 132
Βιάννου ἐπ. 131
Βλάτος 133
Βλαχοκερασιὰ 85
Βόϊον 89, 111, 112
Βοιωτία 78, 128
Βουλγαρία 106
Βουλισμένη 132
Βραχάσι 132
Βρουχᾶς 132
Βρύσες 133
Βυζάντιον 68
Βωλάδα 92

Γαλαξίδι 68
Γαῦδος 132
Γέργεροι 132
Γιανίτσι 132

Γορτυνία 105
Γόρτυς 100

Διαφάνι 92
Δρακότρυπα 79
Δυρράχιον 135
Δωριὲς 132

Ἑλλένικα 86
Ἑλλήσποντος 70
Ἔλυμπος 92, 93
Ἔμπαρος 132
Ἐπανοχώρι 133
Ἐπάνω χωριὸ Ἱεραπ. 132
Ἐπισκοπὴ 132
Ἐρεικοῦσα 77, 85, 89
Εὔβοια 68, 70, 95, 96, 97, 99, 101, 105, 127
Ἐχῖνος 145

Ζάγκλη 104
Ζάκυνθος 77, 86

Ἤπειρος 74, 77, 105, 128
Ἡρακλείου ν. 130, 132

Θέρισο 133
Θεσπρωτία 86, 113
Θεσσαλία δυτ. 77, 89
Θεσσαλονίκη 89, 106
Θήρα 80, 100, 101
Θράκη 70, 74, 128
Θράκη ἀν. 106

Ἱεράπετρα 132
Ἱεραπέτρας ἐπ. 131
Ἰκαρία 101
Ἰόνιοι νῆσοι 68, 69
Ἰόνιον 74, 110
Ἱστιαία 94
Ἰταλία (Κάτω) 105
Ἰωάννινα 70, 89, 113

Κακοδίκι 132
Κακόπετρος 133
Καλάβρυτα 99
Καλαμίτσι 133
Καλλικράτης 133
Καλλίπολις 135
Κάλυμνος 100, 101, 102
Καμπανὸς 130
Καπίστρι 132
Καργκέζε 126
Καρδίτσα 70
Καρίνες 132
Κάρπαθος 89, 91, 92, 93, 105
Καταλαγάρι 132
Κατσιδόνι 130, 132
Κάτω χωριὸ Ἱεραπ. 132
Κερὶ 87
Κέρκυρα 77, 84, 85, 89, 103, 104, 105, 109, 110
Κέρτς 135
Κίσαμος 127, 130, 131, 133
Κοζάνη 98, 111
Κοντόπουλα 133
Κουρνᾶς 133
Κουστογέρακο 133
Κρήτη 68, 74, 77, 83, 89, 95, 100, 105, 108, 109, 127, 130, 131, 132,
Κυδωνία 133
Κύθηρα 105
Κύθνος 99
Κύμη 101
Κύπρος 68, 74
Κων/πολις 67, 135
Κῶς 70, 102
Κωστάντζα 135

Λαγκαδᾶς 89, 106
Λαγκάδια 105
Λάκκοι 133
Λάρνακα 68
Λασίθι 132
Λατσίδα 130, 132
Λεμεσὸς 68
Λικνάδες 111, 112
Λουσακιὲς 133

Μαδαρὸ 133
Μαζαίικα 99
Μακεδονία 104
Μαλάκι 130, 132
Μαλάξα 133
Μαλεβίζι 131
Μάλτα 135
Μάνη 78, 93, 96, 100, 101, 102, 105, 106
Μαντίνεια 85
Μαχαιρᾶδον 87
Μεγάλη Ζάγκλα 105
Μέγαρα 101
Μεγίστη 101, 102
Μενετὲς 92
Μεραμπέλλο 132
Μεραμπέλλου ἐπ. 130, 131
Μερόπη 78
Μερσίνη 135
Μεσαρὰ 89, 108, 131
Μεσόγειος 67, 69, 70
Μεσοχώριον 92
Μεσσηνία 78
Μέτσοβο 70
Μῆλος 77, 83
Μικρὰ Ἀσία 106
Μονεμβασία 68
Μονοφάτσι 130, 132
Μουρὶ 133
Μπόβα 105
Μυλοπόταμος 130, 132
Μύρθιος 132
Μυτιληνοὶ 98

Νάξος 77, 82
Νέα Ἀρτάκη 68, 127
Νεάπολις 132
Νίμπρος 133
Νιὸ χωριὸ 132
Νίσυρος 102

Ξενιάκος 132

Ὀδησσὸς 135
Ὄθος 92
Ὀθωνοὶ 77, 84, 111
Οἰνόη (Πόντου) 101
Ὄλυμπος 70, 92

Παξοὶ 104
Παράνυμφοι 108
Παρανύφοι 132
Πάργα 77
Πάτμος 102
Πεδιάδα 131
Πελοπόννησος 68, 77
Περίστα 112

Πλάκα 133
Πολυρρήνια 127
Πόντος 101, 102, 106
Πράμαντα 89, 113
Πρασὲς 132, 133
Πρίνα 132
Πρινὲς 130
Πρινιὰς 108
Προποντὶς 68, 74
Πρωτόρια 108
Πυλὲς 92
Πυλὼν 102
Πύργος 108, 130, 132
Πύργος (Σάμου) 98

Ραβδούχα 133
Ραφήνα 68
Ρεθύμνη 130
Ρεθύμνης νομ. 132
Ροδοβάνι 130
Ρόδος 101
Ρόιδο 87
Ρούματα (Νέα) 133
Ρωσία 106

Σαμαριὰ 133
Σάμος 89, 98, 101
Σαμψοῦς 135
Σαρωνικὸς 68
Σεβαστούπολις 135
Σέλινο 130, 133
Σέμπρονας 132
Σητεία 130, 132
Σιρικάρι 132
Σκίαθος 68
Σκλαβοπούλα 133
Σκῦρος 100
Σμύρνη 135
Σούγια 133
Σουὲζ 135
Σούλι 86
Σπανιάκος 133
Σπηλιὰ 133
Σπόα 92
Σποράδες (βόρ.) 68, 79
Στερεὰ Ἑλλὰς 68, 77, 82
Στεριὰ 77
Στόμιον 133
Στροβλὲς 133
Στρόπονες 101
Συναρᾶδες (Κερκ.) 110
Σφακιὰ 130, 131, 133
Σωζόπολις 135

Τοπόλια 132
Τραγάκι 87
Τραπεζοῦς 135
Τρίκερι 105
Τρίκκαλα 70
Τριοβάσαλα 83
Τριφυλία 81
Τσιβαρᾶς 132

Ὕδρα 68

Φιλιάτες 113
Φλακὴ 127
Φοινίκη 70
Φουρνὴ 132
Φρὲς 133

Χαλκὶς 68
Χανιὰ 68
Χανίων νομ. 132
Χάρακας 108
Χίος 101
Χωρδάκι 133
Cavtat 135

RÉSUMÉ DES ARTICLES

St. Manessis : Phénomène inverse de la réduction vocalique dans les parlers de la Grèce du nord.

Dans les parlers de la Grèce du nord les voyelles atones *e* et *o* sont respectivement réduites à *i* et *u* (κώφωσις), p. ex. βιολί > *βιουλὶ*, ἀδερφός > *ἀδιρφὸς*, etc. Cependant en Macédoine occidentale et dans le région limitrophe de l'Épire où il a effectué des recherches linguistiques l'auteur de cette étude a constaté très souvent le phénomène inverse, c'est-à-dire le passage de *u* à *o* et de *i* à *e*, ce que d'ailleurs a observé aussi dans d'autres régions de la Grèce du nord au cours de brèves visites. Il a remarqué en effet plusieurs cas où au lieu des formes néo-grecques communes *βουνό*, *κουβέντα*, *σπουργίτης*, *τσουκνίδα*, etc. et *ἁρμυρὸς*, *μάγειρας*, *τηλέγραφος*, *χειρόβολο*, *χιλιάδες* etc., les habitants de la Grèce du nord prononcent souvent *βονὸ*, *κοβέντα*, *σποργίτης*, *τσοκνίδα*, etc. et *ἁρμερὸς*, *μάερας*, *τελέγραφους*, *χερόβολου*, *χελιάδις* etc. Pour désigner ce phénomène l'auteur a introduit le terme ἀντικώφωσις.

Ce fait ne constitue pas, selon l'auteur, une règle générale comme le phénomène inverse de la réduction vocalique, mais il est dû à une fausse reconstitution, c'est-à-dire au désir des sujets parlants d'éviter la réduction en introduisant des formes qui, à leur avis, sont celles du néo-grec commun.

Cependant l'auteur constate que cette tendance est plus marquée sous certaines conditions, en particulier la place de la voyelle qui change de timbre par rapport à la syllabe accentuée et le voisinage de consonnes liquides ou nasales. Il est à souligner le pourcentage extrêmement haut du changement de cette voyelle quand elle se trouve dans la syllabe qui précède immédiatement la syllabe accentuée. L'importance de l'accent est plus sensible à cause du fait que le phénomène traité est observé très souvent dans la poésie populaire locale, où l'accent métrique joue aussi un grand rôle.

L'auteur après l'examen du phénomène sur les voyelles atones, explique son apparition sur les mêmes voyelles en position tonique par l'influence des formes atones, c'est-à-dire que des formes atones comme p. ex. *βούτυρο*, *κιτιρνίζουν* etc. devenues *βούτερο*, *κιτερνίζουν* etc. il était facile d'avoir les formes toniques *βουτέρατα* (plur. de βούτερο) et *κιτέρνισαν* (aoriste de *κιτερνίζω*) etc.

L'auteur a observé le même traitement dans les mots composés dont le second élément est un mot contenant la voyelle atone qui a subi le changement de timbre, p. ex. τυρί > *τερὶ* → *βρουμουτέρ'* (< βρουμουτύρ'), κουκκ'νάρ > *κοκκ'νάρ* → *'πικόκκ'ναρου* (< * ἀποκουκκούναρο), πουκάμ'σου > *ποκάμ'σου* → *φιδουπόκαμ'σου* (< φιδουπούκαμ'σου) etc.

A. Costakis : Rapport sur le concours linguistique de l'année 1964.[1]

L'auteur donne un compte-rendu des 18 collections de matériel linguistique soumises au concours annuel de la Société Linguistique d'Athènes. Il s'agit de matériel dialectal dans la plupart des cas, les collections provenant de différentes parties de la Grèce, à savoir trois du Péloponnèse, deux de la Grèce centrale, une de l'Épire, une de la Théssalie occidentale, deux de la Crète et six de différentes îles (Alonissos, Naxos, Zante, Milos, Corfou). Une collection offre du matériel du néo-grec commun.

An. Caranastassis : L'influence vénitienne sur la terminologie des marins et des pêcheurs grecs.

Le témoignage incontesté que porte la statistique prouve que l'influence vénitienne sur la terminologie maritime grecque est sans doute forte, mais cela dans certains secteurs seulement, à savoir là où les rapports entre marins Grecs et Vénitiens ont été étroits. Cependant une analyse attentive des détails que les recherches effectuées ont mis en évidence montre que là encore où l'influence étrangère a été particulièrement marquée (c'est-à-dire dans la météorologie, la navigation et les manœuvres de bateau, le navire et ses parties) la majorité des termes traditionels grecs persiste jusqu'à nos jours, notamment les termes désignants les parties principales et les accessoires du navire. L'influence étrangère est dûe surtout à l'introduction des noms d'instruments et d'appareils nouveaux. Les commandements de la marine vénitienne sont imposés à la marine marchande grecque probablement à cause de la coopération étroite entre marins Grecs et Vénitiens sur les bateaux qui commença sur les bâtiments vénitiens à équipage grec. Il est aussi probable que leur usage fût répandu à cause du fait qu'ils sont exprimés en un mot et sont peut-être plus rythmiques que les commandements grecs. On ne remarque pas d'influence étrangère sur les termes à usage panhellénique.

---

* La Société Linguistique d'Athènes procède chaque année à un concours pour la collecte de matériel linguistique, dialectal en particulier. Les personnes qui participent à ce concours sont des instituteurs, des professeurs de lycée, des étudiants et des gens de lettres en général, amateurs de nos patois et de notre folklore. Les collections de matériel linguistique présentées sont soumises à un jury composé de rédacteurs du Centre de rédaction du Dictionnaire historique de l'Académie d'Athènes. Des prix d'argent sont décernés aux meilleures collections, qui ensuite sont déposées aux Archives dudit Centre. Le matériel ainsi fourni est dépouillé par les rédacteurs du Centre pour servir à la rédaction des lemmata du Dictionnaire historique de la langue néo-hellénique. Il est à souligner le fait que ce matériel présente un grand intérêt linguistique. Le travail des collectionneurs a sauvé de l'oubli des formes lexicales très anciennes du point de vue de la morphologie, de la syntaxe et même de la prononciation, qui se trouvent partout sur le territoire grécophone et prouvent la continuité linguistique et ethnologique de la nation hellénique à travers les siècles malgré les vicissitudes de son histoire. Le Centre possède jusqu'à présent 910 manuscrits de collections linguistiques provenant de tous les coins du monde grécophone.

D. Vayacacos : Rapport sur le concours linguistique de l'année 1966.

En 1966, onze collections de matériel linguistique ont été soumises au concours annuel de la Société Linguistique d'Athènes. M. Vayacacos dans cet article nous donne le compte-rendu de six parmi ces collections, dont la première nous offre les termes maritimes grecs communs en comparaison avec ceux des langues romanes. Les autres collections nous donnent du matériel dialectal provenant de différentes régions : île de Carpathos (Dodécanèse), Edipsos (bourgade en Eubée du nord), île de Samos, île d'Ericoussa (au NO de Corfou), Langadia (village du Péloponnèse central).

An. Caranastassis : Rapport sur le concours linguistique de l'année 1966.

L'auteur nous donne un compte-rendu des cinq dernières parmi les onze collections de matériel linguistique soumises au concours de la Société Linguistique d'Athènes en 1966. Il s'agit de collections de mots dialectaux provenant de différentes régions de la Grèce, notamment de la plaine de Messara en Crète, de la partie nord-ouest de Corfou (vocabulaire maritime), de l'éparchie de Voïon (département de Kozani en Macédoine occidentale), de l'Étolie et, enfin, du village Pramanta du département de Jannina (Épire).

N. Contossopoulos : L'Atlas Linguistique de la Grèce et ses problèmes.

Le Centre de rédaction du «Dictionnaire historique du grec moderne» de l'Académie d'Athènes dirigé par M. Dikéos Vayacacos a entrepris tout récemment la publication de l'Atlas Linguistique de la Grèce, ouvrage dont l'absence se fait sentir dans les milieux linguistiques du monde entier. L'étude du projet de cet Atlas a été confiée à l'auteur de cet article, rédacteur dudit Centre, qui expose ici les problèmes essentiels posés par cette publication et donne les traits généraux de l'ouvrage, après avoir souligné son importance pour les études dialectologiques en Grèce et à l'étranger, et présenté brièvement ce qui a été fait ailleurs en matière d'Atlas linguistiques.

L'Atlas linguistique de la Grèce abordera l'étude de tous les phénomènes de la langue (phénomènes phonétiques, morphologiques, syntaxiques et lexicaux, dont une liste à caractère purement indicatif et provisoire est donnée par l'auteur), ce qui complique un peu la tâche de ses rédacteurs. L'auteur de cet article propose la rédaction d'un questionnaire pour la collecte du matériel indispensable, d'un inventaire des phénomènes linguistiques à étudier et un index des points d'enquête, dont il souhaite que le réseau soit aussi dense que possible, afin de pouvoir tracer les isoglosses des différents phénomènes d'après les cartes de l'Atlas. Pour procéder à la rédaction du dit questionnaire et des deux index, l'auteur propose de s'appuyer sur le matériel dialectal déjà réuni dans les Archives du Centre du Dictionnaire historique, enrichi par le dépouillement complémentaire de collections manuscrites et publiées de mots

et de textes dialectaux et de travaux dialectologiques concernants les patois néo-grecs, et d'avoir pour guide l'expérience acquise par les rédacteurs du Centre en travaillant sur ces derniers. Les personnes qui vont mener sur place les enquêtes pour l'Atlas seront les rédacteurs du Dictionnaire historique, ce qui résoudra le problème de la compétence des enquêteurs. La notation des réponses au questionnaire sur les cartes se fera au moyen des caractères symboliques de l'Association Phonétique Internationale. L'enregistrement à chaque point d'enquête, si possible, d'un bref récit en patois local sur bande de magnétophone est aussi proposé, afin de constituer en même temps que l'Atlas des archives sonores des patois néo-helléniques auprès du Centre du Dictionnaire historique.

Les patois néo-grecs se perdent de jour en jour sons l'influence de la koinê néo-hellénique. C'est pourquoi la récolte du matériel pour l'Atlas doit se faire le plus tôt possible, et c'est pourquoi aussi l'Atlas Linguistique de la Grèce tout en restant, comme tout Atlas de ce genre, un ouvrage d'un caractère synchronique, ne doit pas se fonder exclusivement sur les réponses au questionnaire rédigé par les meneurs de l'enquête actuelle, mais utiliser aussi le matériel déjà réuni à partir de la fin du siècle dernier.

L'œuvre sera divisée en six parties : 1) La Grèce actuelle avec l'Épire du nord et les parties ex-grécophones de la Bulgarie méridionale, 2) L'île de Chypre, 3) Les îlots grécophones de la Calabre et des Pouilles (Italie méridionale) et le village de Cargèse en Corse, 4) La Turquie occidentale, où seront inscrites les réponses des réfugiés Grecs provenant des régions ex-grécophones de l'Asie Mineure et de la Thrace orientale qui, selon l'avis de l'auteur, ne doivent pas figurer sur les cartes de la Grèce aux points où ils se sont installés après 1923. Une annexe de cette quatrième partie de l'Atlas donnera les réponses des réfugiés Grecs des régions ex-grécophones de la Bulgarie orientale. 5) Le Pont et 6) la Cappadoce. Chacune des parties ci-dessus de l'Atlas pourrait comprendre plusieurs volumes de cartes. La division de l'œuvre en six parties est due à des raisons techniques : l'étendue géographique du monde grécophone étant assez vaste ne peut pas être représentée sur des cartes générales à grande échelle.

Un tableau des principaux phénomènes phonétiques, morphologiques et syntaxiques, qui pourraient faire l'objet d'une enquête à propos de l'Atlas Linguistique de la Grèce est présenté par l'auteur dans cet article.

L'auteur étant spécialisé dans l'étude du dialecte crétois a entrepris à titre d'essai le travail préparatoire pour la rédaction de la partie de l'Atlas correspondant à l'île de Crète. Les résultats de ce travail se présentent comme suit :

1) Le matériel dialectal crétois déjà dépouillé et réuni dans les Archives du Centre du Dictionnaire historique n'est pas suffisant pour permettre au rédacteur de l'Atlas Linguistique de la Crète de mener à bien sa tâche. Toutes les régions de l'île ne sont pas représentées dans ce matériel et une enquête

complémentaire s'impose pour que ce matériel soit conforme aux exigences de la science phonétique et dialectologique contemporaine.

2) Un dépouillement de glossaires et de textes en dialecte crétois, ainsi que des travaux dialectologiques concernant ce dernier est indispensable.

3) Le réseau des points d'enquête sur le sol crétois doit être très dense. L'auteur propose 150 points au moins pour l'île entière et donne le nom des 32 points qu'il a choisi (à titre indicatif) pour le département de La Canée.

An. Caranastassis : L'influence grecque sur la terminologie maritime de la Turquie, des pays balkaniques, de la Russie méridionale (Pont Euxin) et de l'Égypte de l'Est (Mer Rouge).

Après une recherche dans le matériel de l'*Atlas linguistique méditerranéen* provenant des pays ci-dessus, l'auteur est arrivé aux conclusions suivantes :

1) L'influence grecque est plus marquée en Turquie, en Albanie et en Bulgarie que dans la Yougoslavie, la Roumanie, la Russie et l'Égypte, ce qui est naturel étant donné le fait que les Turcs ayant vécu pendant longtemps à l'intérieur de l'Asie Mineure, plus ou moins loin de la mer, ont emprunté les termes en question aux Grecs, peuple maritime par excellence, avec qui ils étaient en contact permanent durant quelques quatre siècles. D'autre part, une population grecque nombreuse était installée depuis l'antiquité et jusqu'à ces derniers temps sur les côtes de la Bulgarie et de l'Albanie.

2) L'influence grecque apparaît en particulier dans les noms de la faune marine, en majorité d'origine grecque en Turquie, en Albanie et en Bulgarie. Au contraire, dans les secteurs de l'activité maritime susceptibles d'évolution postérieure l'influence du vocabulaire grec apparaît plutôt faible.

3) Certains termes grecs ont pris dans la langue étrangère un sens plus spécifique.

4) Dans la terminologie maritime des pays susmentionnés ou trouve des termes grecs, dont l'emploi en néo-grec n'est pas conservé dans le même sens.

5) Quelques termes maritimes du grec ancien passés dans la terminologie de ces pays ont conservé leur forme d'une façon plus fidèle qu'en néo-grec.

6) Les noms des principaux vents (nord, sud, zéphyr) continuent d'être désignés dans les pays en question par des noms d'origine grecque, tandis que, comme on le sait, dans toute la Méditerranée on emploie les noms des vents d'origine vénitienne.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδες

Σταύρου Μάνεση : Ἀντικωφωτικὰ φαινόμενα βορείων ἰδιωμάτων 3- 66

Ἀναστασίου Καραναστάση : Ἡ ἑνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας 67- 76

Ἔκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1964 ..... 77- 88

Ἔκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1966 89-114

Νικολάου Κοντοσοπούλου : Ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα 115-133

Ἀναστασίου Καραναστάση : Ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ναυτικῆς ὁρολογίας τῆς Τουρκίας, τῶν Βαλκανίων, τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης..... 135-147

Πίναξ πραγμάτων 149-150

Πίναξ ἑλληνικῶν λέξεων 151-163

Πίναξ ξένων λέξεων 165-169

Πίναξ κυρίων ὀνομάτων 171

Πίναξ τοπωνυμίων 171-173

Résumé des articles 175-179